

ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตของชุมชนเกาะล้าน
เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

อภินันท์นาการ
จาก
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา เทคโนโลยีการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชนบท
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ. ๒๕๔๕

ISBN 974-04-2319-1

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

Copyright by Mahidol University

๒พ
ศ ๗๒๒๗
๒๕๔๕
ณ.๒

วิทยานิพนธ์
เรื่อง
ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตของชุมชนเกาะล้าน
เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

นางสาวสุภวรรณ โพธิ์นาค

ผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์โอภาส ปัญญา Ph.D.

ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิทธิพงษ์ ดิลกวิช Ph.D.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์เนาวรัตน์ พลาญน้อย กศ.ค.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์เลียงชัย ลิ่มล้อมวงศ์ Ph.D.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

อาจารย์สัญญาชัย สุดิพันธ์วิหาร

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยี

การวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชนบท

คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตของชุมชนเกาะล้าน

เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเทคโนโลยีการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชนบท

วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2545

[Signature]

นางสาวศุภวรรณ โพธิ์นาค
ผู้วิจัย

[Signature]

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ไอภาส ปัญญา Ph.D.
ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

[Signature]

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิทธิพงษ์ ดิลกวนิช Ph.D.
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

[Signature]

รองศาสตราจารย์ศุภวัฒน์ พลายน้อย กศ.ด.
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

[Signature]

รองศาสตราจารย์เนาวรัตน์ พลายน้อย กศ.ด.
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

[Signature]

ศาสตราจารย์เตียงชัย ลิ่มล้อมวงศ์ Ph.D.
คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล

[Signature]

รองศาสตราจารย์อนุชาติ พวงสำลี Ph.D.
คณบดี

คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

กิตติกรรมประกาศ

นั่งนึ่งอยู่นานกว่าจะเขียนตัวอักษรขึ้นมาบนหน้ากระดาษนี้ได้ ไม่รู้ว่าจะบรรยายความรู้สึกของตัวเองออกมาอย่างไร เพราะในยามที่อแท่เคยคิดแม้กระทั่งว่าจะไม่มีวันนี้ วันที่จะได้มานั่งเขียนหน้าสุดท้ายหน้านี้ขึ้นมา เคยพูดเล่นๆ กันในหมู่ม RD3 ว่าใครจะเป็นคนจบคนสุดท้าย สุดท้ายก็เกือบจะเป็นเราจนได้ และคงจะไม่สามารถเขียนข้อความในหน้านี้ได้ หากปราศจากบุคคลที่จะเอ่ยนามต่อไปนี้

อาจารย์โอกาส ปัญญา ผู้ที่คอยเคี่ยวเข็ญลูกศิษย์และเป็นมากกว่าครู แทบจะไม่สามารถบรรยายความเมตตาของอาจารย์ออกมาได้เป็นตัวอักษร อาจารย์สิทธิพงษ์ คิลกวมิช ที่คอยห่วงใยถามไถ่และสละเวลาอ่านงานให้เสมอ อาจารย์เนาวรัตน์ และอาจารย์ศุภวัทย์ พลายน้อย ที่ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นที่มีค่า อาจารย์สัญญา สุติพันธ์วิหาร ที่คอยสอบถามความก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา ขอบคุณคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ทำให้ได้ประสบการณ์อันมีค่าระหว่างเรียนที่ไม่สามารถจะหาได้จากที่ไหนอีกแล้ว

ขอบคุณชาวบ้านเกาะล้าน โดยเฉพาะพี่แก้วที่คอยขับมอเตอร์ไซค์รับส่ง ลุงเชื่อม ลุงบุญเลิศ ยายเดือน ยายมา พี่แดง พี่พู่ ที่ให้ความเอ็นดูและบอกเล่าเรื่องราวความเป็นไปบนเกาะให้รับรู้ และคอยให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ตลอดเวลาที่เก็บข้อมูล

ขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ชาว RD และเพื่อนต่างสาขาร่วมคณะเดียวกันที่คอยถามไถ่ ให้กำลังใจงานสำเร็จเป็นเล่มได้ จิว และกึ่ง สำหรับการลงทะเบียนทุกครั้ง พี่ป๊อด ที่คอยชุลลากันมาตลอด กูก แวน เรียม พี่อ้อม ต้อม เทียน อัน โป่ง และกำลังใจเฮือกสุดท้ายจากหมีพูห์ตัวอ้วนที่คอยช่วยเหลือและคอยแก้ไขปัญหาทุกอย่างให้

ขอบคุณครอบครัว อาปา อาม่า หนุ่ม ฮ้า ที่ไม่เคยต่อว่ากับการทำตามใจตัวเอง และคอยสนับสนุนอยู่เสมอ และลูกสาวตัวซนที่คอยกระดิกหางให้กำลังใจอยู่ใกล้ๆ

ขอบคุณสำนักงานตำรวจแห่งชาติสำหรับโอกาสที่แอบจกหลวยมา เพื่อนร่วมงานและเจ้านายทั้งที่ กส. และพัทยา หากไม่มีพวกคุณก็ไม่มีวันนี้

และอีกหลายท่านที่มีได้เอ่ยนามถึง แต่ทุกท่านเสมือนเป็นกำลังใจที่คอยพยุงให้ผู้วิจัยมีกำลังใจทำงานจนสำเร็จออกมาได้ สุดท้ายนี้หากมีข้อผิดพลาดประการใดในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยขอรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

4036863 ENRD/M : สาขาวิชา : เทคโนโลยีการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชนบท ;
 วท.ม. (เทคโนโลยีการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชนบท)

คำสำคัญ : ผลกระทบ / การท่องเที่ยว / วิถีชีวิต

ศุภวรรณ โพธิ์นาค : ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตของชุมชนเกาะล้าน เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี (THE IMPACT OF TOURISM ON THE LIVELIHOODS OF THE KOH LARN COMMUNITY, PATTAYA CITY CHONBURI PROVINCE) คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : โอภาส ปัญญา, Ph.D., สติธิพงษ์ ดิลกวนิช, Ph.D., เนาวรัตน์ พลายน้อย, กศ.ด., 146 หน้า. ISBN 974-04-2319-1

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อดูความเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่มีผลมาจากการท่องเที่ยว โดยเฉพาะทางด้านการประกอบอาชีพ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่เกิดจากการท่องเที่ยวด้วย เพื่อให้ทราบถึงผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนในเชิงลึก โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากกลุ่มผู้รู้ที่สำคัญคือชาวบ้านผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยว ที่อาศัยอยู่ในเกาะล้าน เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ระยะเวลาการศึกษาตั้งแต่ กรกฎาคม 2544 – เมษายน 2545

จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวที่เป็นมาในอดีตและในรูปแบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของเกาะล้านได้ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางด้านบวกและด้านลบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ด้านบวกคือ การท่องเที่ยวทำให้มีความหลากหลายของทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น และก่อให้เกิดรายได้แก่ครัวเรือนและชุมชนมากขึ้น ซึ่งเป็นทางเลือกนอกเหนือจากการทำประมงรายย่อย ดังนั้นหากชุมชนสามารถรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติซึ่งได้แก่ หาดทรายและแนวปะการังได้น้ำ ให้รอดพ้นจากผลกระทบที่มาจากขยะและน้ำเสียจากชุมชน ยังทำให้เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวได้ และสามารถรักษาการบริการที่ดีไว้ได้ ก็จะทำให้การท่องเที่ยวมีความยั่งยืนอยู่ต่อไป ในส่วนด้านลบ คือ จำนวนแรงงานต่างถิ่นที่เข้ามาในชุมชน อาจก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง การแก้ไขคือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการสอดส่องดูแลพฤติกรรม และการสร้างจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของดูแลชุมชน ส่วนปัญหาใหญ่อีกปัญหาหนึ่งคือ เรื่องขยะ และน้ำเสีย ที่มาจากนักท่องเที่ยว เนื่องจากยังไม่มีจัดการและวางแผนจากทางภาครัฐ และภาคส่วนประชาชนกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาค้นคว้านี้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ในระดับนโยบายควรจะมีการสำรวจติดตามและเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชนในชุมชนเพื่อหาแนวทางในการกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติทั้งชายหาดและใต้ทะเล มีการกำหนดยุทธศาสตร์ของแผนหลักไว้ และออกแผนรองรับปรับตามสถานการณ์ ในด้านการวิจัยต่อไป ควรมีการศึกษาในเรื่องความเป็นไปได้ของการร่วมมือระหว่างภาครัฐ ประชาชน และเอกชน ในการจัดการการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศของชุมชน การศึกษาในเรื่องของผลกระทบทางวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวหลากหลายเชื้อชาตินามาสู่ชุมชนท้องถิ่น การศึกษาในเรื่องของความเสมอภาคในการลงทุนประกอบกิจการท่องเที่ยวภายในชุมชน ระหว่างประชาชนในท้องถิ่นกับนายทุนจากภายนอกท้องถิ่น

4036863 ENRD/M : MAJOR : TECHNOLOGY OF ENVIRONMENTAL PLANNING FOR RURAL DEVELOPMENT ; M. Sc. (TECHNOLOGY OF ENVIRONMENTAL PLANNING FOR RURAL DEVELOPMENT)

KEY WORDS : IMPACT/TOURISM/LIVELIHOODS

SUPAWAN PONAK : THE IMPACT OF TOURISM ON THE LIVELIHOODS OF THE KOH LARN COMMUNITY, PATTAYA CITY, CHONBURI PROVINCE. THESIS ADVISORS : OPART PANYA, Ph.D., SITIPONG DILOKWANICH, Ph.D., NAWARAT PHLAINOI, Ed.D. 146 P. ISBN 974 -04-2319-1

This research examines the impact of tourism on the livelihoods of the people in a community, focusing on occupational diversification, economic activities, socio-cultural change, and on the local environments with the aim of providing a holistic view of changes that have taken place in the community. The research employs a qualitative approach, with the emphasis on fieldwork and conducting in-depth interviews of local key informants. The key informants included native fishermen, local residents, proprietors of tourist services, all of whom were living on a small island known as Koh Laan, which was formerly a small-scale fishing village of Pattaya in Chonburi province. The fieldwork was conducted between July 2001-April 2002.

It was found that tourism, from its inception in the early 60s up to the present, had a great deal of impact, both positive and negative, to the peoples' livelihoods. On the positive side, tourism has provided alternatives for income-generating activities from that of the traditional fishing. Provided that the environment and natural resources, especially beaches and corals, are well protected for tourist attractions, the community's wellbeing is likely to be sustainable. Conversely a continued increase of migration might create social conflicts, unless a strong sense to community is built. Another serious problem that we anticipated comes from the solid wastes and sewage problems which, if not properly managed, could destroy the island resources. No systematic management is yet in place indicating a lack of collaboration among all stakeholders.

It is strongly recommended that, firstly, there is an urgent need to put an environmental monitoring system to keep updating the current situation of the natural resources. To ensure the effectiveness of the system, local people should be given an opportunity to participate throughout the process. There is also a need for further development of local initiatives on ecological tourism management. Finally, further research on equity issues in tourist businesses and services is recommended.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	3
1.3 คำถามหลักในงานวิจัย.....	6
1.4 วัตถุประสงค์.....	6
1.5 ขอบเขตการศึกษา.....	6
1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
2. ทบทวนวรรณกรรม.....	8
2.1 การประมงพื้นบ้าน.....	8
2.2 การท่องเที่ยว.....	17
2.3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	25
2.4 ผลกระทบจากการท่องเที่ยวและการปรับตัวของชุมชน.....	27
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน.....	37
2.6 เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย.....	41
2.7 สรุป.....	43
3. ระเบียบวิธีวิจัย.....	44
3.1 วิธีการศึกษา.....	44
3.2 พื้นที่และชุมชนศึกษา.....	45
3.3 ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย.....	45

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	48
3.5 ประเด็นการศึกษา.....	50
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	51
4. ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา.....	56
4.1 สภาพทั่วไปของชุมชน.....	56
4.2 ประวัติความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนแต่อดีต.....	72
4.3 สรุป.....	82
5. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตชุมชนเกาะล้าน.....	84
5.1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว.....	84
5.2 การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อชุมชน.....	94
5.3 ทศนคติต่อผลดีและผลเสียของการท่องเที่ยวต่อชุมชน.....	116
6. สรุปและข้อเสนอแนะ.....	117
6.1 บทสรุป.....	117
6.2 ข้อเสนอแนะ.....	124
6.3 ข้อจำกัดในงานวิจัย.....	125
บรรณานุกรม.....	127
ภาคผนวก.....	134
ประวัติผู้วิจัย.....	142
Executive Summary.....	143

สารบัญตาราง .

ตารางที่	หน้า
2.1 แสดงจำนวนและสัดส่วนของครัวเรือนทำประมงทะเลขนาดเล็ก จำแนกตามขนาดของการดำเนินงาน เป็นรายเขตประมง พ.ศ.2543	12
2.2 จำนวนครัวเรือนที่ทำประมงทะเลจำแนกตามขนาดของ การดำเนินงานจังหวัดชลบุรี พ.ศ. 2538 และ พ.ศ. 2543	13
3.1 แสดงประเด็นในการศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย.....	47
3.2 แสดงประเภทของตัวชี้วัด.....	55
4.1 แสดงพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเกาะล้าน.....	81
5.1 สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในเมืองพัทยา ระหว่างปี 1988 – 2001.....	92
5.2 แสดงอาชีพ การเป็นเจ้าของกิจการและรายได้ เทียบกับ ค่าแรงงานขั้นต่ำของชาวบ้านในชุมชนเกาะบ้าน.....	98
6.1 สรุปผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตของชุมชนเกาะล้าน.....	120

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
2.1 กระแสความต้องการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	20
2.2 อิทธิพลของการท่องเที่ยว.....	26
4.1 แสดงที่ตั้งจังหวัดชลบุรีและเส้นทางคมนาคม.....	58
4.2 แสดงเขตพื้นที่เมืองพัทยาและเกาะล้าน	59
4.3 แสดงภาพพื้นที่ศึกษา.....	62
4.4 แสดงภาพการใช้ที่ดินเกาะล้าน.....	63
4.5 แสดงจุดที่พบปะการังรอบเกาะล้าน.....	67

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่การประกาศ “ปีการท่องเที่ยวไทย” (Visit Thailand Year) ในปี พ.ศ. 2530 ซึ่งได้มีการประชาสัมพันธ์ไปทั่วโลก และประสบความสำเร็จอย่างงดงาม รายได้จากการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้มากเป็นอันดับ 1 เมื่อเทียบกับรายได้การส่งออกอื่นๆ ของประเทศ ก่อให้เกิดรายได้ เงินตราต่างประเทศ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การท่องเที่ยวเป็นเสมือนวัฒนธรรมใหม่ที่ได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชนชาติต่างๆ รวมทั้งประเทศไทย (สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540 : 3-1)

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในประเทศ อันได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม และแรงงานการบริการของประชากรในประเทศ เมื่อชุมชนท้องถิ่นใดมีแหล่งท่องเที่ยวอันเป็นสิ่งดึงดูดใจให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวขึ้น และมีการกระจายข่าวสารการท่องเที่ยวออกไป นักท่องเที่ยวก็จะเข้ามาท่องเที่ยว ทำให้เกิดการเจริญเติบโต และการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวขึ้น ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การสร้างงานสร้างอาชีพ การพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่ง และรวมไปถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ แล้ว การพัฒนาการท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ซึ่งผลกระทบนี้มีทั้งด้านบวกและด้านลบ

การท่องเที่ยวเป็นเสมือนดาบ 2 คม คือมีทั้งคุณและโทษ ทั้งนี้เนื่องจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้เข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเปรียบเสมือนแหล่งผลิตสินค้า ซึ่งตามปกติสินค้านี้มักจะถูกส่งไปยังผู้บริโภคโดยผู้บริโภคไม่มีโอกาสได้พบปะหรือรู้จักผู้ผลิตสินค้าได้เลย แต่สินค้าการท่องเที่ยวนี้ไม่สามารถจะถูกส่งไปยังผู้บริโภคได้ เช่น ชายหาด ภูเขา โบราณสถาน โบราณวัตถุ ฯลฯ แต่ตรงกันข้ามผู้บริโภคจะต้องเดินทางมายังแหล่งผลิตสินค้านั้นเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้ผู้บริโภคคือ “นักท่องเที่ยว” กับผู้ผลิตคือ “เจ้าถิ่น” ต้องเผชิญหน้ากันมีการผูกขาดและ

รู้จักกัน เป็นผลทำให้ท้องถิ่นนั้น ๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนสภาพแวดล้อม ศิลปประเพณีต่าง ๆ. ทั้งนี้เพราะนักท่องเที่ยวได้นำเงินมาใช้จ่าย นำขนบธรรมเนียมประเพณี การแต่งกาย และมีการแสดงออกทางพฤติกรรมต่าง ๆ ในแหล่งที่ตนไปท่องเที่ยว ซึ่งย่อมต้องมีผลกระทบอย่างแน่นอน และผู้ที่จะได้รับผลกระทบโดยตรงคือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวนั่นเอง (ผู้เข้ารับการศึกษาอบรมหลักสูตรนักวิจัยทางสังคมศาสตร์ รุ่นที่ 17, 2526 :3)

จังหวัดต่างๆ ทางแถบชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของประเทศไทย ถูกจัดเป็นกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในด้านการท่องเที่ยว เพราะมีอาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพฯ ซึ่งมีความสะดวกสบายในด้านเส้นทางการคมนาคม และจังหวัดเหล่านี้ยังมีความพร้อมด้านทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย โดยเฉพาะความสวยงามของชายหาดพัทยานั้นเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีทั้งในและต่างประเทศ ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาพักผ่อนเป็นจำนวนมาก และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนับว่าทำรายได้มากเป็นอันดับ 1 ให้แก่เมืองพัทยา ถึงร้อยละ 87 ของรายได้ทั้งหมด โดยมีรายได้จากการเกษตรกรรมร้อยละ 3 รายได้จากอุตสาหกรรมร้อยละ 3 รายได้จากการประมงร้อยละ 3 และรายได้จากการค้าขายร้อยละ 4 (กองวิชาการและแผนงาน เมืองพัทยา, 2543)

ปัจจุบันนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวยังเมืองพัทยายังมักจะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ซึ่งจะหลังไหลเข้ามายังเมืองพัทยาทูวันและทุกฤดูกาล โดยรายการท่องเที่ยวที่บริษัทนำเที่ยวจัดไว้มักจะต้องนำนักท่องเที่ยวไปยังเกาะล้าน ซึ่งเป็นเกาะที่อยู่ในความปกครองของเมืองพัทยา และเป็นเกาะที่ใหญ่ที่สุด เมื่อเทียบกับเกาะอื่นๆ ในบริเวณเมืองพัทยานี้ เนื่องจากสภาพแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติของเกาะล้าน ยังอยู่ในสภาพที่ดี และสวยงามมากกว่าชายหาดทางพัทยา จากหมู่บ้านที่เป็นชุมชนชาวประมงในอดีต ปัจจุบันเกาะล้านได้กลายสภาพมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ทำเงินมหาศาลให้แก่เมืองพัทยา จากที่เคยทำอาชีพการประมงชาวบ้านได้ปรับเปลี่ยนมาทำอาชีพที่ให้บริการด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้แก่ครัวเรือนได้มากกว่าอาชีพทำการประมง ประกอบกับทรัพยากรสัตว์น้ำที่เริ่มลดน้อยลงไปทุกวัน เห็นได้จากชาวบ้านบนเกาะได้หันมาทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวบนเกาะ อาชีพใหม่ๆ ได้ถือกำเนิดขึ้นมาในชุมชนชาวประมงแห่งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว และนับวันอาชีพใหม่นี้ก็จะยิ่งฝังรากลึกลงไปชุมชน จนอาจกล่าวได้ว่าเข้ามาทดแทนอาชีพทำประมงซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชนได้แทบจะทั้งหมด

จากปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนชาวประมงแห่งนี้ ทำให้เกิดประเด็นที่น่าสนใจว่า ท่ามกลางกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เข้ามานั้น วิถีชีวิตของชุมชนชาวประมงมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และชุมชนได้มีการปรับตัวอย่างไร ซึ่งภายใต้เงื่อนไขและบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น ชุมชนจะต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ก่อนที่จะมีการปรับตัวของชุมชนตามมา การปรับตัวของชุมชนจะต้องมีความสัมพันธ์กับระบบสังคมและธรรมชาติ การเปิดตัวของเกาะเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวทั้งจากชาวไทยและชาวต่างชาติหลากหลายจากทั่วทุกมุมโลก ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนติดตามมาแน่นอน ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นก็มีทั้งด้านบวกและด้านลบต่อชุมชนท้องถิ่นอันหมายถึงชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ชุมชนได้ตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตัวชุมชนหรือไม่ ถ้าหากชุมชนสามารถตระหนักถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นกับชุมชนได้ และนำประสบการณ์จากการเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการ ดำรงและพัฒนาวิถีชุมชนให้สามารถอยู่ได้อย่างมั่นคงภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนไปอันสืบเนื่องมาจากการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนแล้ว ก็จะเป็นการแสดงออกถึงศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว นอกเหนือไปจากนั้นหากชุมชนมีศักยภาพในการดูแลชุมชนซึ่งรวมถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนแล้ว ย่อมสามารถป้องกันปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวได้ ชุมชนท้องถิ่นมีหน้าที่ที่จะต้องวางแผนพัฒนาและจัดการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนตนเอง เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

1.2 กรอบแนวคิดในการศึกษา

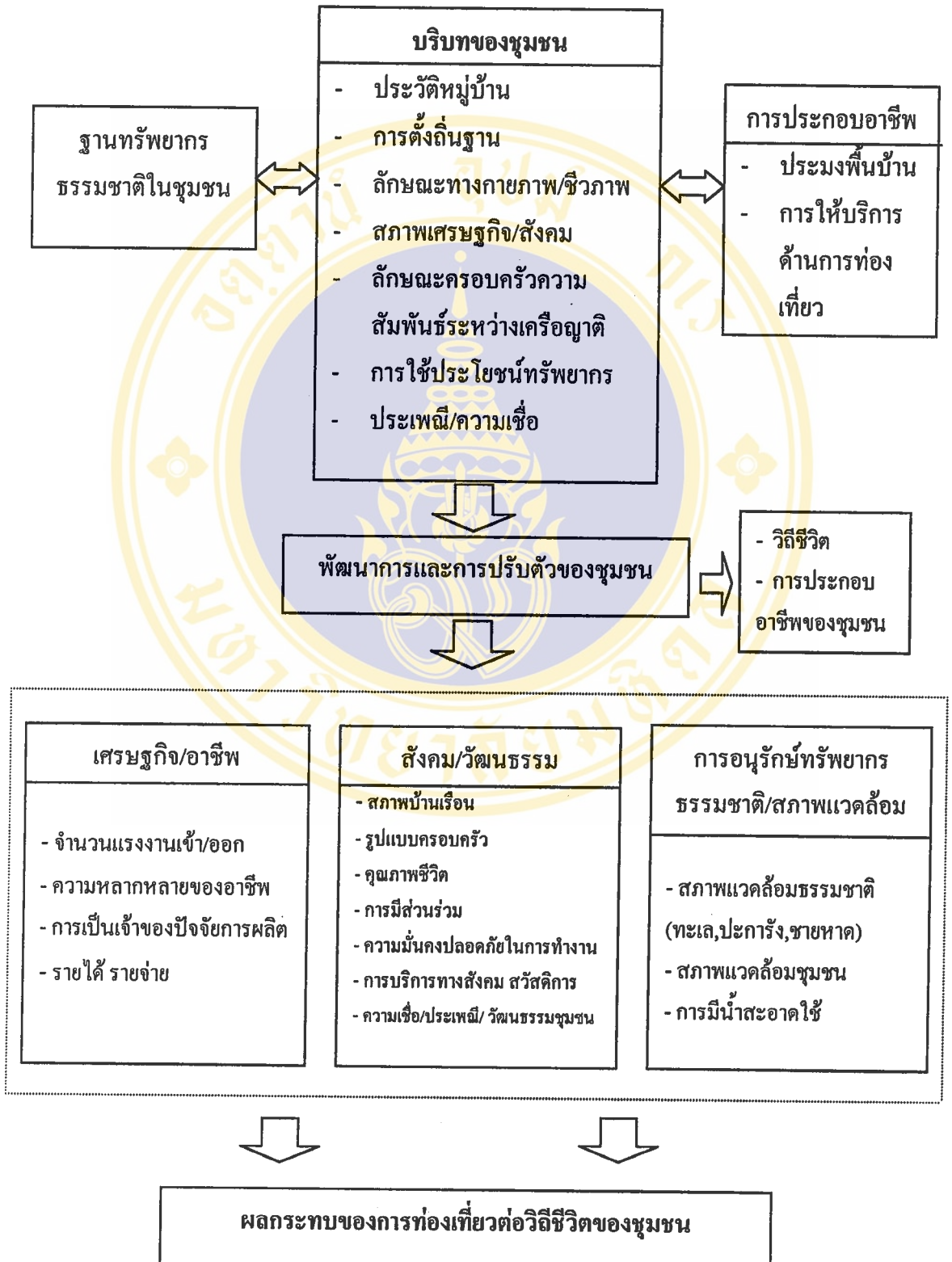
ในการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตของชุมชนเกาะล้านนั้น การที่จะสามารถตอบคำถามได้ว่า การท่องเที่ยวมีส่วนอย่างไรในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ของชุมชนเกาะล้านนั้น จากการที่ชุมชนชาวประมงปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพจากการทำประมงไปเป็นการให้บริการในด้านการท่องเที่ยวซึ่งยังจำเป็นต้องมีการพึ่งพากับฐานทรัพยากรเดิมของชุมชน จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาทำความเข้าใจกับบริบทของชุมชน ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางด้านกายภาพ/ชีวภาพ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ลักษณะเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อและประเพณีต่างๆ ซึ่งการทำความเข้าใจกับบริบทชุมชนดังกล่าว จะทำให้สามารถวิเคราะห์สภาพพื้นที่ของชุมชนตลอดจนนำไปสู่การเข้าใจระบบฐานทรัพยากรในชุมชน ซึ่งเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของ

คนในชุมชน และอีกทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพไม่ว่าจะเป็นการทำประมงหรือการให้บริการด้านการท่องเที่ยว ที่จำเป็นต้องพึ่งพิงพื้นฐานทรัพยากรในชุมชน

ในการศึกษาผลกระทบของกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อชุมชนเกาะล้านจะทำการศึกษาดังผลกระทบทั้งทางด้านบวกและด้านลบ เพื่อจะได้ทราบถึงสภาพผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวต่อชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมว่าเป็นอย่างไร และที่สำคัญชุมชนท้องถิ่นมีกระบวนการปรับตัวอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงวิถีในการดำรงชีวิตไปจากเดิมก่อนที่จะมีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากน้อยเพียงใด อย่างไร ชุมชนมีแบบแผนในการปรับเปลี่ยนอาชีพอย่างไร ตลอดจนการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางสังคมของคนและชุมชน

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.3 คำถามหลักในการวิจัย

1. การท่องเที่ยวมีส่วนอย่างไรในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ของชุมชนเกาะล้าน
2. พัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนเกาะล้าน ทั้งก่อนและหลังการท่องเที่ยวที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

1.4 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนเกาะล้าน ผลกระทบที่เกิดขึ้น ตลอดจนกระบวนการปรับตัวของชุมชน ภายหลังจากที่ธุรกิจการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน
2. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่เป็นการเอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน
3. เพื่อศึกษาผลกระทบในแง่บวกและแง่ลบที่เกิดขึ้นในชุมชน อันเป็นผลมาจากการท่องเที่ยว

1.5 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) ขอบเขตเชิงพื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยต้องการที่จะมุ่งเน้นไปที่ชุมชนซึ่งเป็นชุมชนประมงเก่าแก่ และได้รับผลกระทบจากการประมงพาณิชย์และทรัพยากรชายฝั่งที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจน จึงเลือกพื้นที่ศึกษาที่เป็นพื้นที่เกาะซึ่งประชากรส่วนใหญ่ทำอาชีพประมงเป็นหลัก และมีที่ตั้งอยู่ในแหล่งซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อของประเทศ โดยพื้นที่ศึกษาที่เลือกคือเกาะล้าน หมู่ 7 ต.นาเกลือ อ.บางละมุง จ.ชลบุรี ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในความปกครองของเมืองพัทยา ที่ขึ้นชื่อว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของประเทศ การเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกสบาย และมีชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ในปัจจุบันบ้านเกาะล้าน ได้เปิดตัวรับนักท่องเที่ยวเข้าสู่

หมู่บ้าน เปลี่ยนสถานะจากหมู่บ้านชาวประมงมาเป็นแหล่งท่องเที่ยว และชาวบ้านส่วนใหญ่ได้เลิกอาชีพทำการประมง หันมาสู่กระแสของธุรกิจท่องเที่ยว ประกอบอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยว แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ลี้ภัยเข้ามาสู่เกาะล้านเป็นจำนวนมากในแต่ละวัน เกาะล้านจึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมที่จะเป็นพื้นที่ตัวอย่างในการทำการศึกษ

2) ขอบเขตเชิงเนื้อหา

ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษา ถึงพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนประมง ภายหลังจากที่มีธุรกิจการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ว่าการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิต ของชุมชนดั้งเดิมอย่างไร และการประกอบอาชีพใหม่ในด้านการให้บริการด้านการท่องเที่ยว นั้นมี ความยั่งยืนเพียงใด ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นฐานการผลิตเดิมของชุมชนในการทำการประมง ได้ ถูกนำมาใช้เป็นฐานการผลิตในด้านการท่องเที่ยวแทนนั้น ได้มีการจัดการอย่างไร โดยทำการ ศึกษาทั้งระยะเวลาก่อนที่จะมีธุรกิจท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนและภายหลังจากที่มีธุรกิจท่องเที่ยว เข้ามาในชุมชนแล้ว เพื่อทำความเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและแนวโน้มที่อาจจะ เกิดขึ้นในอนาคต

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลจากการศึกษาจะทำให้ทราบถึงพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นที่มีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการท่องเที่ยวที่ไหลบ่าเข้ามาในชุมชน
2. ผลการศึกษาที่ได้จะนำไปสู่การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ถูกต้อง และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อป้องกันและแก้ไขผลกระทบของการท่องเที่ยวซึ่งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาภายหลัง
3. ทำให้ทราบถึงศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการดำรงอยู่ท่ามกลาง กระแสการท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นให้สามารถอยู่ร่วมกับการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต
4. ทำให้ทราบถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ภายใต้อิทธิพลของการพัฒนาการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตของชุมชนเกาะล้าน เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้มาซึ่งประเด็นการศึกษา ซึ่งในการทบทวนวรรณกรรมได้แบ่งออก 6 แนวคิด ดังนี้

1. การประมงพื้นบ้าน
2. การท่องเที่ยว
3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
4. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวและการปรับตัวของชุมชน
5. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน
6. เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย

2.1 การประมงพื้นบ้าน

ประเทศไทยมีความยาวของชายฝั่งถึง 2,610 กิโลเมตร ประกอบด้วยชายฝั่งในอ่าวไทยซึ่งมีความยาว 1,870 กิโลเมตร และชายฝั่งอันดามันซึ่งมีความยาว 740 กิโลเมตร อ่าวไทยเป็นแหล่งทำการประมงที่สำคัญของไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะมีแม่น้ำหลายสายลงสู่ทะเล ซึ่งได้พัดพาเอาแร่ธาตุต่างๆ มาเป็นอาหารของสัตว์น้ำวัยอ่อน จึงทำให้อ่าวไทยมีความอุดมสมบูรณ์สูง การพัฒนาการประมงทะเลของไทย จึงเริ่มมาจากบริเวณก้นอ่าวไทย ในจังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม และสมุทรปราการ และได้ขยายตัวไปยังฝั่งตะวันออกของอ่าวไทย ภาคใต้ตอนบน ภาคใต้ตอนล่าง และฝั่งทะเลอันดามัน ในปัจจุบันกองเรือประมงของไทยได้ออกไปทำการประมงในน่านน้ำของประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งประเทศอื่นๆ ที่อยู่ไกลออกไป (กังวาลย์ จันทรโชติ, 2543 : 1)

ในปี พ.ศ. 2533 ชาวประมงทั่วประเทศที่ดำรงชีพด้วยการจับสัตว์น้ำทะเล ทั้งที่ทำการประมงชายฝั่งขนาดเล็ก และประมงพาณิชย์มีจำนวนประมาณ 64,904 ครั้วเรือน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ และกรมประมง, 2535 : 13) และได้เพิ่มจำนวนเป็น 80,704 ครั้วเรือนในปี พ.ศ. 2538 (สำนักงานสถิติแห่งชาติและกรมประมง, 2540 : 9) และจากการสำรวจครั้วเรือนทำประมงทะเลขนาดเล็ก (ประมง

พื้นบ้าน) ในปี พ.ศ. 2543 พบว่าในท้องที่ 24 จังหวัดชายทะเล (จำนวนหมู่บ้านประมงทะเลทั้งสิ้น 3,797 หมู่บ้าน) มีครัวเรือนที่ทำประมงขนาดเล็ก 53,343 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 92.3 ของครัวเรือนประมงทะเลทั้งสิ้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติและกรมประมง, 2543 : 13) ชาวประมงเหล่านี้ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในพื้นที่กว่า 2,500 หมู่บ้าน ใน 24 จังหวัด ที่มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลซึ่งประกอบด้วยจังหวัดที่อยู่ในภาคกลาง 11 จังหวัด ส่วนอีก 13 จังหวัดที่เหลืออยู่ในภาคใต้ซึ่งมีพื้นที่ชายฝั่งติดบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกด้านอ่าวไทย และฝั่งทะเลอันดามันด้านตะวันตก (วัฒนา สุกัณฐิ์ล ใน อานันท์ กาญจนานันท์, บรรณาธิการ, 2543 : 522)

2.1.1 ความหมายของประมงพื้นบ้าน

ชาวประมงทะเลพื้นบ้านเป็นคำที่คนไทยใช้เรียกชาวประมงที่อาศัยอยู่ตามแนวชายฝั่งและประกอบอาชีพทำการประมงบริเวณแนวชายฝั่ง สำหรับคำจำกัดความของประมงทะเลพื้นบ้านได้มีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลากหลายด้วยกัน

โดยทั่วไปหมายถึง การประมงแบบดั้งเดิมที่ยังไม่พัฒนาทางด้านการผลิต การขนส่ง การเก็บรักษาคุณภาพสัตว์น้ำ การใช้ประโยชน์และการตลาด นอกจากนี้การประมงทะเลพื้นบ้านอาจมีความหมายและขอบเขตแตกต่างกันจากหมู่บ้านหนึ่งไปยังอีกหมู่บ้านหนึ่ง จากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่งตามสภาพท้องถิ่นหรือปัจจัยพื้นฐานในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต เช่น แบบพื้นบ้าน (Artisanal) แบบขนาดเล็ก (Small-scale) แบบดั้งเดิม (Traditional) หรือแบบยังชีพ (Subsistence) (บุญเลิศ ผาสุก, 2530 : 370) ส่วน กังวาลย์ จันทรโชติ (2543:1) ได้จำแนกชาวประมงของไทยออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ชาวประมงพื้นบ้าน และชาวประมงพาณิชย์ โดยที่ชาวประมงพื้นบ้านหมายถึง ชาวประมงที่ทำการประมงโดยใช้เรือที่มีขนาดเล็กกว่า 5 ตันกรอส เมอร์ดอค (2519) อ้างใน บุญเลิศ ผาสุก (2530 : 370) ได้ให้คำจำกัดความว่าเป็น การประมงขนาดเล็กที่ใช้เครื่องมือประเภทต่างๆ ซึ่งผิดแปลกไปจากการประมงพาณิชย์ เครื่องมือบางชนิดเป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำบางประเภทโดยเฉพาะ เช่น ใช้วนตาห่างเพื่อจับปลาขนาดใหญ่จำพวกปลาอินทรีและปลากะพง ใช้วนตาถี่เพื่อจับปลากะตักและปลาหลังเขียว ซึ่งเป็นการทำประมงด้วยเครื่องมือทำประมงแบบง่ายๆ แบบดั้งเดิม ไม่ทันสมัย เช่น วนจม เบ็ด ลอบ ฯลฯ เรือที่ใช้ในการทำประมงพื้นบ้านมีความยาวไม่เกิน 10 เมตร ขนาดเครื่องยนต์ไม่เกิน 30 แรงม้า (ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ อ้างใน บุญเลิศ ผาสุก, 2530: 372) และมีการจับสัตว์น้ำไม่ห่างจากฝั่งมากนัก (อาภา ศิริวงษ์ ณ อุรุษา, 2541) ส่วนแรงงานที่ใช้ในการทำประมงพื้นบ้านจะใช้แรงงานจากครัวเรือนเป็นหลัก สมบูรณ์ คำแหง (บรรณาธิการ, 2541 : 6) ให้ความหมายว่า คือกลุ่มคนที่ดำรงชีวิตอยู่

ด้วยการทำประมงชายฝั่ง โดยการใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำแบบพื้นบ้านที่ทำขึ้นเอง เช่น ลอบ เบ็ด ฉมวก ไซ แร้ว หรือเครื่องมือที่ซื้อหามาจากตลาด เช่น อวนปู อวนปลา อวนกุ้ง แห ซึ่งล้วนแต่เป็นเครื่องมือที่ไม่ทำลายล้าง ชาวประมงพื้นบ้านส่วนใหญ่จะหากินตามแนวชายฝั่ง ไซเรือขนาดเล็ก ตั้งแต่เรือแจว จนถึงเรือที่มีเครื่องยนต์นอกเรือหรือในเรือ แต่ไม่เกิน 10 ตันกรอส หรือที่เรียกว่า เรือหางยาว เรือท้ายตัด หรือเรือกอและ ซึ่งจะแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ส่วนกรมประมงได้ให้ความสำคัญหมายของประมงพื้นบ้าน จากการประชุมระหว่างวันที่ 16-17 ตุลาคม 2523 ณ สถาบันประมงน้ำจืดแห่งชาติ ว่าเป็นการทำประมงแบบดั้งเดิม กระทำโดยชาวประมงที่มีรายได้น้อย สมรรถภาพของเครื่องมือมือ ได้ผลผลิตต่ำ และมีได้พัฒนาปัจจัยต่างๆ มากนัก ทำการประมงในบริเวณห่างจากชายฝั่งไม่เกิน 3 กิโลเมตร

จากการศึกษาความหมายดังกล่าวข้างต้น ในการศึกษารุ่นนี้จึงขอเสนอนิยาม “ประมงพื้นบ้าน” หมายถึง การทำประมงขนาดเล็กหรือการทำประมงชายฝั่งด้วยเครื่องมือขนาดเล็ก เช่น ไซ เบ็ด อวน มีประสิทธิภาพในการจับสัตว์น้ำได้ปริมาณไม่มากนัก ทำการประมงชายทะเลใกล้ฝั่ง ใช้เรือขนาดเล็ก

สำนักงานสถิติแห่งชาติและกรมประมงได้แบ่งเขตประมงที่อยู่ติดทะเลทั้งภาคกลางและภาคใต้ ออกเป็น 5 เขตประมง ดังนี้

เขตประมง 1	เขตตะวันออกของอ่าวไทย มี 3 จังหวัด คือ ตรัง จันทบุรี ระยอง
เขตประมง 2	เขตอ่าวไทยตอนใน มี 7 จังหวัด คือ ชลบุรี ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี
เขตประมง 3	เขตอ่าวไทยตอนกลาง มี 3 จังหวัด คือ ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี
เขตประมง 4	เขตอ่าวไทยตอนใต้ มี 5 จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ปัตตานี นราธิวาส
เขตประมง 5	ฝั่งทะเลอันดามัน มี 6 จังหวัด คือ ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง สตูล

หากพิจารณาขนาดของการดำเนินงานของครัวเรือนที่ทำประมงทะเลพิจารณาได้จากประเภท และขนาดของเรือที่ใช้ ซึ่งในการวิเคราะห์สามารถจัดแบ่งกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ครัวเรือนที่ทำประมงขนาดเล็ก และครัวเรือนที่ทำประมงพาณิชย์ ครัวเรือนที่ทำประมงขนาดเล็ก ได้แก่ ครัวเรือนที่ทำประมงโดยไม่ใช้เรือ และใช้เรือไม่มีเครื่องยนต์ ใช้เรือที่มีเครื่องยนต์นอกเรือ (เรือหางยาว) ใช้เรือมีเครื่องยนต์ในเรือที่มีระวางบรรทุกรวม (ตันกรอสรวมของเรือทุกลำที่ใช้) น้อย

กว่า 10 ต้นกรอส ส่วนครัวเรือนที่ทำประมงพาณิชย์ได้แก่ ครัวเรือนที่ทำประมงโดยใช้เรือมีเครื่องยนต์ในเรือที่มีระวางบรรทุกรวม 10 ต้นกรอสขึ้นไป จากการสำรวจในปี 2533 พบว่าทั่วประเทศมีสัดส่วนของครัวเรือนที่ทำประมงทะเลขนาดเล็กมากที่สุดคือร้อยละ 89.7 และที่เหลือเป็นครัวเรือนที่ทำประมงทะเลพาณิชย์ ร้อยละ 10.3 เมื่อเปรียบเทียบเป็นรายเขตประมงพบว่า ครัวเรือนที่ทำประมงทะเลขนาดเล็กมีสัดส่วนมากที่สุดในทุกเขต และส่วนใหญ่ใช้เรือที่มีเครื่องยนต์นอกเรือ (เรือหางยาว) ประกอบการประมงในระยะไม่ห่างจากฝั่ง (สำนักงานสถิติแห่งชาติและกรมประมง , 2540 : 11)

จากรายงานการสำรวจรายได้ของครัวเรือนทำประมงทะเลขนาดเล็ก พ.ศ.2543 (ตารางที่ 2.1) ของสำนักงานสถิติแห่งชาติและกรมประมง (2544,13) ผลการสำรวจพบว่าในท้องที่ 24 จังหวัดชายทะเล (จำนวนหมู่บ้านประมงทะเลทั้งสิ้น 3,797 หมู่บ้าน) มีครัวเรือนที่ทำประมงทะเลขนาดเล็ก 53,343 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 92.3 ของครัวเรือนประมงทะเลทั้งสิ้น เขตประมง 5 เป็นเขตที่มีจำนวนครัวเรือนทำประมงขนาดเล็กมากที่สุด 20,147 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 37.8 ของครัวเรือนทำประมงขนาดเล็กทั้งสิ้น รองลงมาคือ เขตประมง 4 ร้อยละ 30.8 เขตประมง 3 ร้อยละ 12.9 และเขตประมง 1 ร้อยละ 11.1 ส่วนเขตประมง 2 มีจำนวนครัวเรือนทำประมงทะเลขนาดเล็กน้อยที่สุด ร้อยละ 7.4

ตารางที่ 2.1 แสดงจำนวนและสัดส่วนของครัวเรือนทำประมงทะเลขนาดเล็ก จำแนกตามขนาดของการดำเนินงาน เป็นรายเขตประมง พ.ศ.2543

ขนาดของการดำเนินงาน	ทั่วประเทศ (พ.ศ.2543)		เขตประมง									
	จำนวน	ร้อยละ	1		2		3		4		5	
			จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รวม	53,343	100.0	5,906	100.0	3,960	100.0	6,901	100.0	16,429	100.0	20,147	100.0
ไม่ใช้เรือ	3,550	6.7	348	5.9	403	10.2	171	2.5	1,802	11.0	826	4.1
ใช้เรือไม่มีเครื่องยนต์	2,559	4.8	60	1.0	101	2.6	82	1.2	935	5.7	1,381	6.9
ใช้เรือมีเครื่องยนต์นอกเรือ	41,225	77.2	3,230	54.7	2,183	55.1	5,539	80.2	12,932	78.7	17,341	86.1
ใช้เรือมีเครื่องยนต์ในเรือ	6,009	11.3	2,268	38.4	1,273	32.1	1,109	16.1	760	4.6	599	2.9
น้อยกว่า 5 คันกรอส	3,249	6.1	1,585	26.8	633	16.0	739	10.7	166	1.0	127	0.6
5-9 คันกรอส	2,760	5.2	683	11.6	640	16.1	371	5.4	594	3.6	472	2.3

ที่มา : รายงานการสำรวจรายได้ของครัวเรือนทำประมงทะเลขนาดเล็ก พ.ศ.2543 สำนักงานสถิติแห่งชาติและกรมประมง

ตารางที่ 2.2 จำนวนครัวเรือนที่ทำประมงทะเลจำแนกตามขนาดของการดำเนินงานจังหวัดชลบุรี
พ.ศ. 2538 และ พ.ศ. 2543

ขนาดของการดำเนินการ	พ.ศ.2538	พ.ศ.2543	ร้อยละของการเปลี่ยนแปลง
รวม	718	641	-10.7
ไม่ใช้เรือ	5	-	-100.0
ใช้เรือ ไม่มีเครื่องยนต์	9	6	-33.3
ใช้เรือมีเครื่องยนต์นอกเรือ	103	111	+7.8
ใช้เรือมีเครื่องยนต์ในเรือ			
น้อยกว่า 5 ตันกรอส	440	387	-12.0
5 - 9 ตันกรอส	161	137	-14.9

ที่มา : สำมะโนประมงทะเล พ.ศ. 2538 เขตประมง 2 (เขตอ่าวไทยตอนใน) ชลบุรี ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี และ รายงานการสำรวจรายได้ของครัวเรือนทำประมงทะเลขนาดเล็ก พ.ศ. 2543

2.1.2 การประมงทะเลและบทบาทของรัฐต่อประมงทะเล

การประมงทะเลของไทยช่วงก่อนปี พ.ศ. 2503 ส่วนใหญ่เป็นการใช้เครื่องมือประมงแบบประจำที่จำพวกโป๊ะ โพงพาง รั้ว ไช้ ลอบ ส่วนเครื่องมือประมงแบบเคลื่อนที่ในเวลานั้นมีเพียง อวนลอย และเบ็ดราว ทั้งหมดยังทำการตามริมชายฝั่งและตามลำคลองโดยใช้เรือแบบไม่มีเครื่องยนต์ ต่อมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองได้เริ่มมีการใช้เครื่องยนต์และอวนตั้งเกซึ่งเป็นเครื่องมือขนาดใหญ่และลงทุนสูง ในช่วง พ.ศ.2503-2515 เป็นช่วงที่กิจการประมงทะเลของไทยมีการเติบโตขยายตัวอย่างรวดเร็ว รัฐบาลได้ส่งเสริมให้มีการใช้เครื่องมือประมงอวนลากและการสำรวจค้นหาแหล่งทำการประมง เพื่อจูงใจให้เกิดการลงทุนทำประมงมากขึ้น โดยในส่วนของเครื่องมือประมงอวนลากนั้น ได้มีการนำอวนลากแผ่นตะเข้เข้ามาทดลองใช้ในประเทศไทยเป็นครั้งแรก

แรก และประสบผลสำเร็จ ได้รับความนิยอย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดการขยายตัวทางด้านการลงทุน ทำการประมงทะเล ในภาคเอกชนเปลี่ยนรูปแบบการประมงเพื่อยังชีพที่ใช้เครื่องมือที่ไม่มีประสิทธิภาพ มาเป็นการประมงแบบพาณิชย์ที่ต้องลงทุนสูง ใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ทันสมัยจนทำให้จำนวนเรือทำการประมงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งขนาดและกำลังแรงม้าของเครื่องยนต์ ซึ่งมีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำการประมง และสามารถทำการประมงห่างจากฝั่งได้มากขึ้น จนกระทั่งสามารถไปทำการประมงในน่านน้ำประเทศเพื่อนบ้านได้ (บุญเลิศ ผาสุก, 2530 : 330)

แต่เมื่อประเทศต่างๆ ได้รับแนวคิดเรื่องการขยายอาณาเขตทางทะเล เพื่อป้องกันการใช้ทรัพยากรและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล โดยรัฐชายฝั่งสามารถขยายเขตเศรษฐกิจจำเพาะของตนออกไปเป็น 200 ไมล์ทะเล ประเทศเพื่อนบ้านของไทยก็เริ่มเข้มงวดจับกุมเรือประมงของไทยที่ทำการประมงอยู่ในบริเวณทะเลหลวงนอกเขตทะเลอาณาเขต (12 ไมล์ทะเล) ของตน ผลกระทบนี้ทำให้เรือประมงของไทยหลายร้อยลำในเวลานั้นต้องไร้ที่ทำกิน ส่วนหนึ่งพยายามที่จะติดต่อขออนุญาตทำการประมงในต่างประเทศ อีกส่วนหนึ่งที่มีขนาดไม่ใหญ่นักก็กลับเข้ามาแย่งแหล่งประมงในประเทศ แต่ส่วนใหญ่ต้องลักลอบทำการประมงในเขตเดิมต่อไปเรื่อยๆ ที่รู้ว่ามีผิดกฎหมายเพราะไม่มีทางเลือก (วิชาญ ศิริชัยเอกวัฒน์, 2539 : (ก)) ประเทศไทยต้องสูญเสียพื้นที่ในการทำการประมงในเขตทะเลหลวงหรือน่านน้ำสากลไปประมาณ 300,000 ตารางไมล์ ผู้ประกอบการประมงทะเลจึงต้องหาทางปรับตัวและแก้ปัญหาตนเอง (เสวภา พรศิริพงษ์ และพรทิพย์ อุสุภรัตน์, 2535: 17-20)

เรือประมงจำนวนมากที่เคยทำการในน่านน้ำของประเทศเพื่อนบ้านต้องหันกลับมาทำการในน่านน้ำภายใน กระทั่งได้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างประมงพาณิชย์กับประมงพื้นบ้านขึ้น

2.1.3 การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อประมงชายฝั่ง

ชาวประมงขนาดเล็กหรือการประมงชายฝั่ง ได้รับผลกระทบอย่างไรจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ? ในช่วงทศวรรษที่ 2500 ที่เริ่มมีการพัฒนาภาคประมง แม้ว่าส่วนใหญ่แล้ว อุปกรณ์เครื่องมือ เทคนิคและวิธีการใหม่ๆ จะเอื้อต่อการพัฒนาเรือประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่และจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มคนที่มีทุนค่อนข้างมาก แต่ก็ได้มีความพยายามของชาวประมงชายฝั่งที่จะนำเครื่องยนต์มาประยุกต์เรือพื้นบ้านแทนการใช้แรงพายและการอาศัยลมพัดใบเรือ ทำให้มีการใช้เรือขนาดเล็กติดตั้งเครื่องยนต์แพร่หลายไปในหมู่ชาวประมงชายฝั่งอย่างรวดเร็ว ซึ่งก็หมายถึงมีความจำเป็นต้องก้าวเข้าไปสู่ระบบการกึ่งนี้ยืมสินจากพ่อค้าหรือเจ้าแก่ผู้มีฐานะในชุมชนด้วย แต่ก็มีชาวประมงชายฝั่งไม่น้อยที่ยังคงดำรงชีพด้วยการใช้เครื่องมือประมงแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะเรือพาย เรือแจว

ขณะที่ในบางพื้นที่ ชาวประมงชายฝั่งเริ่มหันเหไปทำงานรับจ้างเป็นลูกเรือในภาคประมงพาณิชย์ที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว (วิวัฒนา สุทัศนศรี ,2540 : 12)

ผลกระทบจากการส่งเสริมของรัฐบาลอาจจะไม่ส่งผลร้ายแรงต่อชาวประมงขนาดเล็กมากนัก ถ้าในช่วงเวลาเดียวกันนี้ รัฐไม่ได้ส่งเสริมและนำเอาเทคนิคและวิธีการทำประมงอวนลากเข้ามาด้วย ซึ่งแม้ต้องอาศัยเงินทุนสูง แต่ก็ให้ประสิทธิภาพและผลตอบแทนสูงกล่าวคือเครื่องมือประมงแบบเก่า

จะเห็นได้ว่ารูปแบบการใช้ทรัพยากรประมงแยกออกเป็นสองลักษณะ คือ ที่ใช้เทคโนโลยีแบบใหม่ซึ่งมักเป็นขนาดใหญ่ และที่ยังคงใช้เทคโนโลยีแบบพื้นบ้าน ซึ่งมักเป็นประมงขนาดเล็กหรือประมงชายฝั่ง รูปแบบการทำประมงทั้งสองมีความขัดแย้งกัน แม้ว่าจะมีกฎหมายกำหนดเขตให้ทำการประมงแต่ละประเภทเอาไว้แล้ว ทั้งนี้เพราะปริมาณปลาลดน้อยลงอย่างมาก สืบเนื่องมาจากการขยายตัวของจำนวนเรือประมงที่ไม่สามารถควบคุมได้ (ฉันทนา บรรพศิริโชติ , อ่างใน อานันท์ กาญจนพันธุ์ , บรรณาธิการ, 2543 : 420)

จากการที่เรือประมงพาณิชย์ส่วนใหญ่หันกลับมาเข้ามาทำการประมงในเขตน่านน้ำไทยอีกครั้ง (ผลจากการประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะของเพื่อนบ้าน) เพื่อให้เกิดความคุ้มทุนและลดต้นทุนการผลิตจึงต้องลักลอบทำการประมงอย่างผิดกฎหมายในเขต 3,000 เมตรจากชายฝั่ง และในเขตหวงห้ามต่างๆ ซึ่งการลักลอบทำการประมงในเขตหวงห้ามของเรืออวนลากส่งผลกระทบต่อชาวประมงพื้นบ้านที่ทำกินอยู่ตามชายฝั่ง เนื่องจากเรืออวนลากมักทำลายเครื่องมือประมงของชาวบ้านให้เสียหายหรือสูญหายบ่อยๆ และเมื่อนานวันเข้าการทำประมงในเขตหวงห้ามของเรืออวนลากได้ส่งผลให้สัตว์น้ำบริเวณชายฝั่งลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด จนกลายเป็นความเดือนร้อนของชาวประมงพื้นบ้าน (ชลิตา บัณฑุงศ์ ,2543 : 142-143)

การนำเอาเรือประมงขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์มาใช้ ทำให้ขอบเขตและรัศมีของพื้นที่การจับสัตว์น้ำขยายวงกว้างขึ้น โดยเฉพาะเรือประมงพาณิชย์ขนาดกลางและใหญ่ที่สามารถขยายพื้นที่ทำการประมงหาปลาได้ระยะทางไกลๆ มากขึ้น เรือเหล่านี้มักจะมีเจ้าของและลูกเรือที่มาจากนอกชุมชนประมง ผู้ซึ่งขาดความรู้ความเข้าใจในสิทธิ ความเหมาะสม และกติกาตามประเพณีที่ยึดถือและตกลงกันมา สิ่งเหล่านี้ทำให้ความสมดุลและเสถียรภาพของวิถีชีวิตชุมชนประมงชายฝั่งเปลี่ยนไปทันที เพราะถึงแม้เรือประมงอวนลากจะมีกำลังเครื่องที่สามารถออกไปจับสัตว์น้ำไกลจากฝั่งได้ แต่ชาวประมงอวนลากก็มักจะเข้ามาล่าสัตว์น้ำแถบชายฝั่ง เนื่องจากเป็นบริเวณที่ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์และมีสัตว์น้ำกินและกึ่ง ที่ทำกำไรได้สูงอยู่มาก จึงหมายถึงการรุกล้ำเข้าไปในเขตน่านน้ำชายฝั่งที่ชุมชนประมงได้อาศัยพึ่งพิงเป็นแหล่งทำมาหากินมาเป็นเวลานาน ซึ่งการรุกล้ำเขตชายฝั่งนี้ได้ทำลายและสร้างความเสียหายให้เกิดขึ้นกับอวนลอยนานาชนิดและเครื่องมือประมงอื่นๆ ของชาวประมงขนาดเล็กที่วางอยู่ในบริเวณดังกล่าว (วิวัฒนา สุทัศนศรี , 2540 : 15)

และเนื่องจากความสามารถในการจับปลาของประมงขนาดเล็กนั้นน้อยกว่ามาก ทำให้เป็นที่คาดหมายกันว่า ประมงพื้นบ้านหรือประมงขนาดเล็ก ซึ่งไม่สามารถออกไปไกลจากฝั่งได้ จะได้รับผลกระทบจากจำนวนสัตว์น้ำที่ลดน้อยลง และในที่สุดชาวประมงเหล่านั้น ก็จะถูกกลืนเข้าไปสู่กิจการประมงขนาดใหญ่ หรือมิฉะนั้นก็อาจจะถูกกลืนเข้าไปสู่การจ้างงานในภาคธุรกิจท่องเที่ยวในที่สุด (Theodore Panayotou , et al., 1985 : 55)

ชลิตา บัณฑิตพงศ์ (2543) ได้ทำการวิจัยในเรื่องการปรับตัวของชาวประมงพื้นบ้านอันดามัน ซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากการถูกทำลายเครื่องมือประมงกับความเดือดร้อนจากปริมาณสัตว์น้ำลดน้อยลง ชาวประมงพื้นบ้านได้มีความพยายามแก้ปัญหาโดยการขอร้องให้เรือล่าที่ลากเอาอวนหรือไซตีดไปทำการกู้วนขึ้นและคืนเครื่องมือประมงให้ การเรียกร้องค่าเสียหายจากเรืออวนลาก การใช้ความรุนแรงเพื่อข่มขู่เอาค่าเสียหายหรือห้ามปราม การอาศัยอำนาจของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองในการจับกุมเรืออวนลาก/อวนรุนที่ผิดกฎหมาย การปรับเปลี่ยนเวลาและพื้นที่ทำการประมงของตนเอง รวมถึงการหันไปใช้เครื่องมือประมงที่ทำลายล้าง หรือแม้แต่พักการทำประมงแล้วหันไปประกอบอาชีพแทน อย่างไรก็ตามการดำเนินการต่างๆ เหล่านี้ยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ชาวประมงพื้นบ้านในหลายพื้นที่จึงได้หันมารวมตัวกันเป็นองค์กรเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาตนเอง ซึ่งเป็นการปรับในอีกรูปแบบหนึ่งของประมงพื้นบ้าน โดยเริ่มจากการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง ผลักดันเจ้าหน้าที่รัฐออกตรวจตราจับกุมผู้ลักลอบทำประมงผิดกฎหมาย มีมาตรการป้องกันหรือเฝ้าระวังชายฝั่ง แต่ทั้งหมดนี้ก็ยังไม่ช่วยให้สามารถหลุดพ้นจากปัญหาได้ ชาวประมงพื้นบ้านอันดามันจึงยังต้องตกอยู่ในสภาพที่ยากจน ขาดอำนาจต่อรองในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ขาดความมั่นคงในชีวิต และจำเป็นต้องหาหนทางต่อสู้และวิธีการปรับตัวแบบใหม่ๆ เพื่อความอยู่รอดต่อไป

วัฒนา สุกัณสีล (2540) ได้ทำการวิจัยสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนชาวประมงรอบอ่าวปัตตานี ในด้านการเปลี่ยนแปลง ปัญหา และการปรับตัว ผลการศึกษาพบว่าภายใต้นโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐ ชุมชนประมงรอบอ่าวปัตตานีเริ่มลงทุนปรับปรุงและนำเครื่องยนต์มาใช้กับเรือขนาดเล็กมากขึ้น มีการขยายตัวของเรือประมงพาณิชย์ ส่งผลให้มีการกวาดจับสัตว์น้ำจนทำให้สัตว์น้ำชายฝั่งลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว เรือประมงอวนรุนอวลลากลักลอบเข้ามาจับสัตว์น้ำในบริเวณชายฝั่ง 3 กิโลเมตรมากขึ้น สร้างความเสียหายให้กับเครื่องมือประมงและสัตว์น้ำชายฝั่ง ปฏิบัติการและการปรับตัวของชาวบ้านมีหลายลักษณะ ตั้งแต่การรวมกลุ่มกันต่อต้านเรียกร้องให้รัฐจับกุมอวนลากที่ผิดกฎหมาย จนถึงขนาดมีการเผชิญหน้าและใช้ความรุนแรงในที่สุด

มีการกู้หนี้ยืมสินและการทำงานหรือกิจกรรมหารายได้เสริมจนเกือบครบครัว หนี้สินเริ่มเรื้อรัง ชาวบ้านพึ่งการกู้เงินนอกระบบ ชาวบ้านแก้ปัญหาด้วยการทำประมงเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง (เพาะเลี้ยงหอยแครง) ในขณะที่อีกชุมชนหนึ่งเน้นการจัดตั้งองค์กรและเครือข่ายการดูแลและจัดการทรัพยากรชายฝั่งซึ่งได้ประโยชน์ในระยะยาวมากกว่า ซึ่งการจัดตั้งองค์กรเป็นผลพวงของกิจกรรมการเรียนรู้ การทำงานและพัฒนาความคิดของชาวบ้านในเรื่องของการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน โดยมีการประสานงานและร่วมมือกับนักวิชาการ สถาบันการศึกษา นักพัฒนาองค์กรเอกชน ที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด ย่อมแสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อประมงพื้นบ้านหรือประมงขนาดเล็กตามชายฝั่ง ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเติบโตของชายฝั่งและจากการปรับตัวแก้ปัญหาของประมงขนาดใหญ่ รวมถึงความไร้ประสิทธิภาพของรัฐในการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่งและปัญหาที่เกิดกับกิจการประมง ที่สำคัญที่สุดก็คือการเข้ามาแข่งขันแย่งชิงทรัพยากรสัตว์น้ำและทำลายเครื่องมือของชาวประมงพื้นบ้าน จากประมงเชิงพาณิชย์หรือประมงขนาดใหญ่ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาและข้อขัดแย้งระหว่างการประมงทั้งสองแบบตามมา ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านหรือชาวประมงชายฝั่งขนาดเล็กจำต้องหาหนทางปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ซึ่งการปรับตัวของแต่ละชุมชนก็แตกต่างกันไปตามการเรียนรู้และประสบการณ์ของแต่ละชุมชน ว่าแต่ละชุมชนจะมีศักยภาพในการจัดการดูแลและใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรมและยั่งยืนอย่างไร

2.2 การท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมการให้บริการที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วไปทุกทวีปของโลก โดยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างจากอุตสาหกรรมผลิตสินค้าประเภทอื่นๆ เนื่องจากการบริโภคในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยวจะต้องเดินทางไปใช้บริการหรือสัมผัสกับแหล่งท่องเที่ยว ณ ถิ่นที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ เพราะไม่สามารถจะสั่งเอาแหล่งท่องเที่ยวมาบริโภค ณ ถิ่นที่อยู่ของตนเหมือนผลิตภัณฑ์สินค้าประเภทอื่นได้ จึงทำให้มีระบบการให้บริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว (Tourist Services System) เข้ามาทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมโยงอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวได้เดินทางไปสัมผัสกับแหล่งท่องเที่ยว (Tourist Attraction) ซึ่งทุกประเทศที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่างก็จะพัฒนาให้อยู่ในความนิยมของนักท่องเที่ยว เพราะจะก่อให้เกิดประโยชน์มหาศาล กล่าวคือ นักท่องเที่ยวจะช่วย

ขยายผลชักชวนให้เกิดการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น อันเป็นที่มาของรายได้เขาประเทศ ช่วยสร้างงาน นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงของประเทศชาติให้เป็นที่รู้จักในสังคมโลก อันจะเป็นผลดีต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในเวทีระหว่างประเทศเป็นอย่างดี ดังนั้นประเทศต่างๆ ทั่วโลกจึงใช้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาชาติบ้านเมืองกันอย่างกว้างขวาง (คณะกรรมการการท่องเที่ยวและการกีฬา วุฒิสภา, 2540 : 1-2)

2.2.1 การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ในอดีตที่ผ่านมาการพิจารณาเรื่องการท่องเที่ยวหรืออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมักจะมองในมิติทางเศรษฐศาสตร์เพียงมิติเดียว ดังนั้นจึงมีการให้การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมและเป็นสาขาที่ก่อให้เกิดผลได้ในเชิงเศรษฐกิจ ภาครัฐใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการแสวงหารายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศ เช่นเดียวกับภาคเอกชนที่มองเห็นถึงผลตอบแทน ผลประโยชน์ที่จะได้จากการท่องเที่ยวในเชิงธุรกิจ แต่นอกเหนือจากมิติทางด้านเศรษฐศาสตร์แล้ว ในอีกมิติหนึ่งที่มีความสำคัญและการท่องเที่ยวเข้าไปมีบทบาทอยู่มาก ก็คือมิติทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องมีการพิจารณาทั้งในมิติด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป การพัฒนาที่ยั่งยืนในความหมายทั่วไปหมายถึงการพัฒนาที่จะใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน โดยไม่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ที่พึงมีพึงได้ในอนาคต หรือในอีกความหมายหนึ่ง คือ การใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจจากวัฒนธรรมหรือธรรมชาติในระดับที่ให้วัฒนธรรมหรือธรรมชาติยังมีชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างถาวร (ภราเดช พยัฆวิเชียร, 2539 : 10)

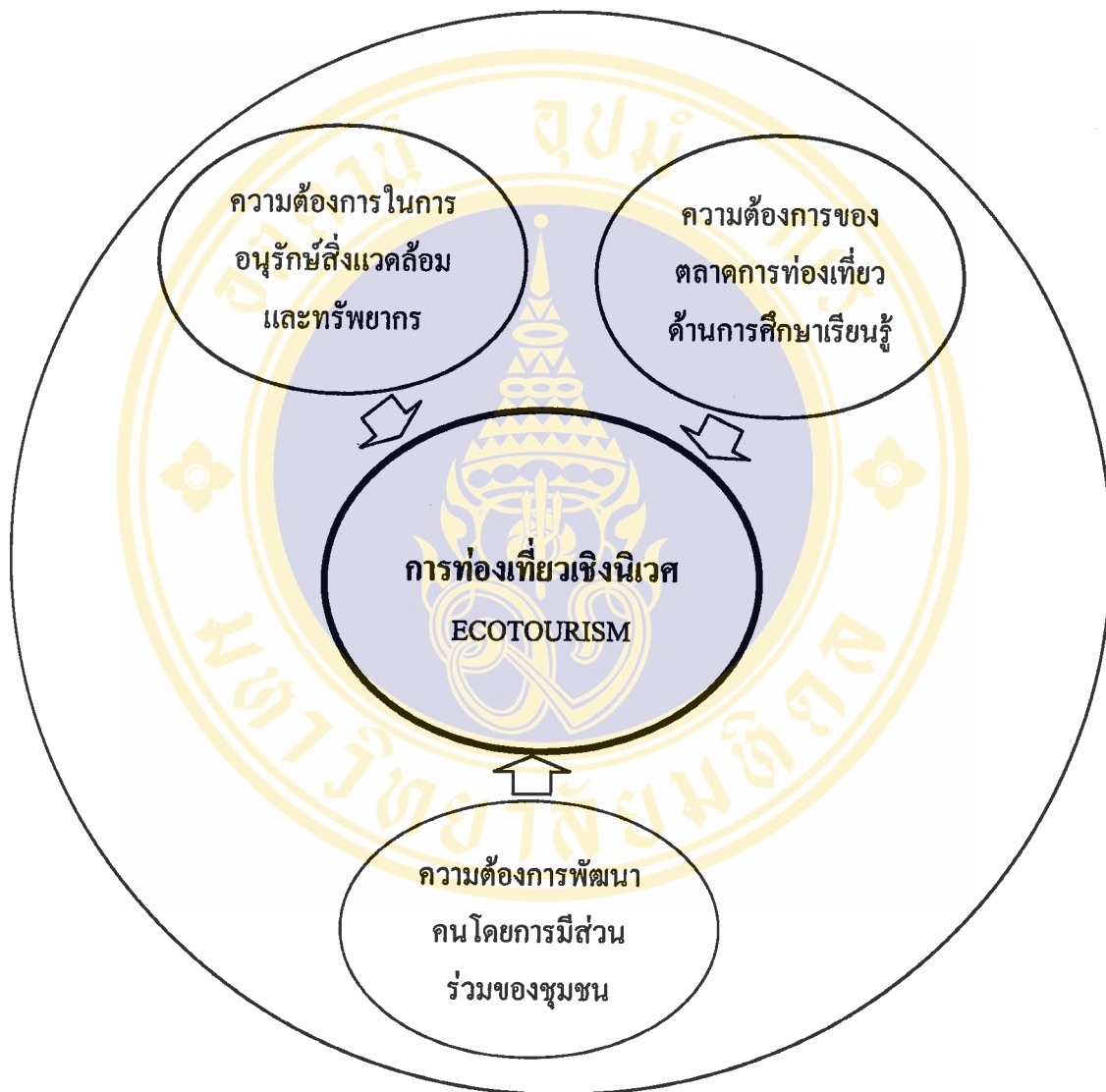
ดังนั้นจึงได้เกิดความคิดที่จะแสวงหาแนวทางใหม่ของการท่องเที่ยวที่จะก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบให้น้อยที่สุดแก่แหล่งท่องเที่ยวและชุมชนในท้องถิ่น การท่องเที่ยวในแนวใหม่นี้ควรจะเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น มิใช่เดินทางมาเป็นกลุ่มใหญ่ๆ เพื่อเสพสุขเพียงอย่างเดียวแล้วก็กลับไป ทิ้งปัญหาให้กับคนในท้องถิ่นมาแก้เช่นการท่องเที่ยวแบบเดิมที่ผ่านมา นอกจากนี้การท่องเที่ยวในแนวใหม่นี้ควรจะให้ประโยชน์กับคนในท้องถิ่นมากที่สุด (วรรณพร วณิชชานุกร, 2540 : 10)

จากกระแสของโลกในด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะจากการประชุม “Earth Summit” ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2535 มีส่วนผลักดันให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐบาลกับภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องในการจัดตั้งระบบและกระบวนการเพื่อการ

ประสานการพัฒนาที่ยั่งยืนตั้งแต่ในระดับการตัดสินใจ และการระบุแนวทางการปฏิบัติที่จำเป็น (รวมทั้งใน Agenda 21 ส่วนที่เกี่ยวกับ Travel and tourism Industry) ได้ก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ด้าน คือ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ,2542 :2-1 – 2-31)

ภาพที่ 2.1 กระแสความต้องการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2525)

จากพลังทั้ง 3 กระแสนี้ จึงได้เกิดแนวความคิดของการพัฒนาในทิศทางที่ยั่งยืน ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยตรงและต่อระบบการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งรูปแบบการท่องเที่ยวขึ้น

เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แนวความคิดว่าด้วยการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงได้รับความนิยมและแพร่หลายค่อนข้างมาก ในการประชุม Globe'90 ณ ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าหมายถึง “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยที่มีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมายถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย” จากคำจำกัดความดังกล่าว จึงมีการแปลออกมาเป็นหลักการเบื้องต้นเพื่อเป็นแนวทางการสร้างกรอบนโยบายและแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้ (วิลาศ เตชะไพบลูย์, 2538 : 191-192 และ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542 : 2-11)

1) Using Resource Sustainably

การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญ และเป็นแนวทางการทำธุรกิจในระยะยาว

2) Reducing Over-consumption and Waste

การลดการบริโภคที่มากเกินไป และการลดของเสีย จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว

3) Maintaining Diversity

การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

4) Integrating Tourism into Planning

การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่นและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว

5) Supporting Local Economics

การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดการทำลายอีกด้วย

- 6) **Involving Local Communities**
การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นในสาขาการท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชาชนและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย
- 7) **Consulting Stakeholders and the Public**
การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ ระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหา และลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน
- 8) **Training Staff**
การฝึกอบรมบุคลากร โดยสอดคล้องแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นในทุกกระดับ จะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว
- 9) **Marketing Tourism Responsibly**
การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารอย่างพร้อมมูล จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และจะช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย
- 10) **Undertaking Research**
การวิจัยและการติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหา และเกิดผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน

จากแนวความคิดดังกล่าวจะเห็นว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป (Paradigm Shift ที่เปลี่ยนจากสังคมบริโภคนิยมสู่สมัยสังคมนิยม) ดังนั้นขอบเขตการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกองค์ประกอบทุกส่วนของการท่องเที่ยว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมดต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน (All Tourism Should Be Sustainable Tourism) กล่าวโดยสรุป กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอย่างสม่ำเสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจไว้ได้ไม่เสื่อมคลาย กิจการบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม จะต้องไม่มีหรือมีน้อยที่สุด มีแต่การจัดการอย่างยั่งยืนเท่านั้น จึงจะสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไว้ได้ (คณะกรรมการการท่องเที่ยวและการกีฬา วุฒิสภา, 2540 : 15)

ในปัจจุบันในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Eco-tourism กำลังได้รับความสนใจอย่างมาก และมักจะมีการกล่าวถึงควบคู่กันอยู่เสมอระหว่างการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการระบุว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นทางออกหรือทางรอดเพียงทางเดียวที่จะนำพาให้การท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืนได้

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ที่นานาชาติให้ความสำคัญเพื่อการมุ่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศและนานาชาติ ตามหลักปรัชญาสากลว่าด้วยการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (Environmentally Sustainable Development) โดยให้ความสำคัญแก่การให้การศึกษาหรือการเรียนรู้ หรือมุ่งเน้นให้เกิดการอนุรักษ์มากกว่าการจัดการลดหรือปราศจากผลกระทบและนักท่องเที่ยวพึงพอใจเท่านั้น แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีการจัดการรักษาสิ่งแวดล้อม และให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว (มิสรา สามารถ, 2543 : 23)

คำว่า Eco-tourism ได้มีผู้พยายามบัญญัติศัพท์ภาษาไทยไว้มากมายหลายคำ อาทิ นิเวศสัญจร การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย ในที่นี้จะขอใช้คำว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ในความหมายแทนคำว่า Eco-tourism

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

Hector Ceballos-Lascuriain (1990) แห่งสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources –IUCN) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นบุคคลแรกที่กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (อ้างถึงในการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539: 16) ไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพพืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น

Elizabeth Boo (1991) อ้างใน รณกร ตรีگانนท์ (2541:40) ให้ความหมายว่า คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

The Eco-Tourism Society (1991) อ้างใน กิตติวัฒน์ รัตนดิถก ณ ฎเกีต (2541 :42) ได้กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ว่า หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น

จากนิยามข้างต้น จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความหมายที่เป็นสาระสำคัญ พอสรุปได้ดังนี้

- 1) แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริมและพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม อาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย
- 2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม ธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม
- 3) เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสหรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ
- 4) จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติในขณะเดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม
- 5) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติหรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่งหรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

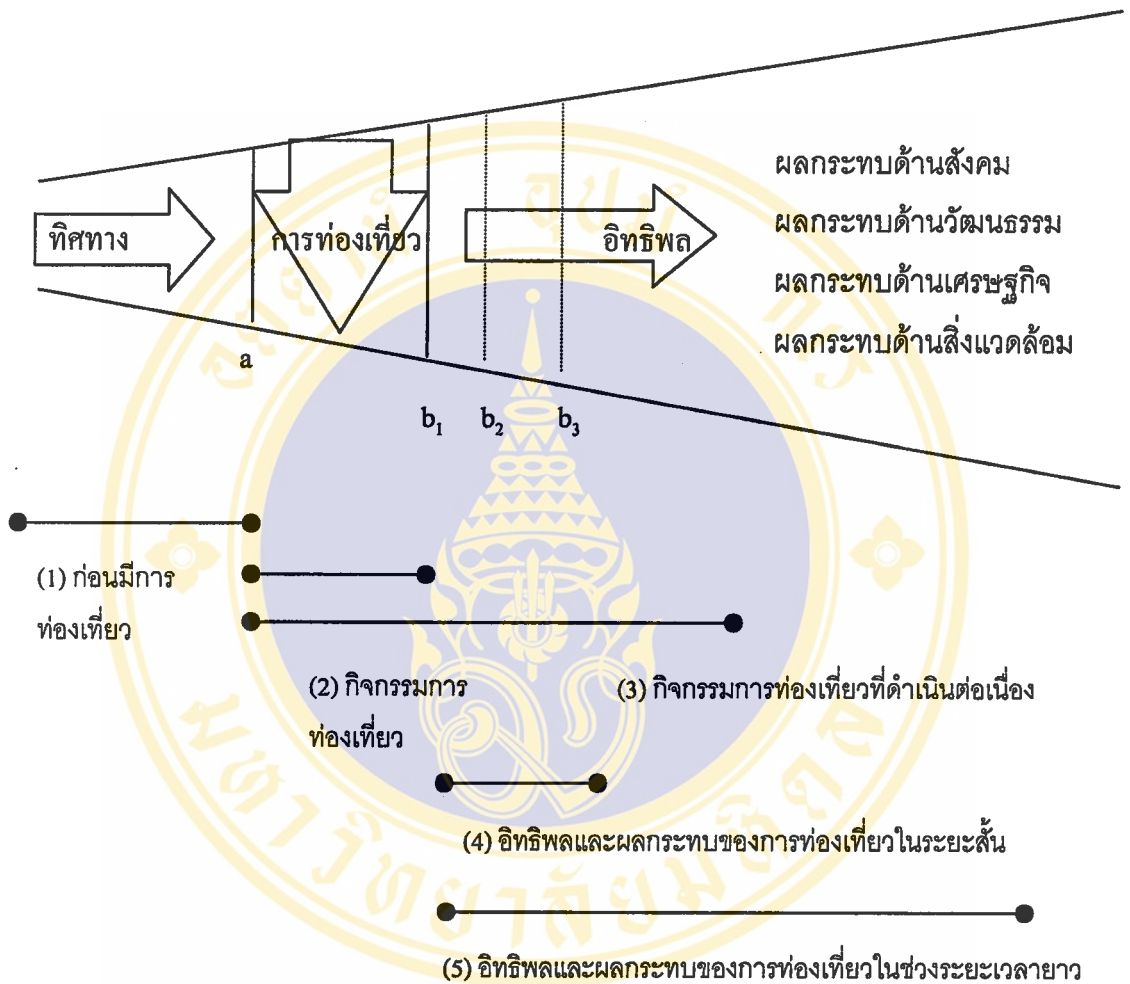
ในความเป็นจริง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นเพียงรูปแบบการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งเท่านั้น ความหมายของ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น จากนั้นความหมายนี้จึงชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีขอบเขตซึ่งจำกัดโดยรูปแบบและสถานที่ ตลอดจนในเรื่องกลุ่มนักท่องเที่ยว ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงไม่ใช่คำตอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน แต่คำตอบควรจะอยู่ที่กระบวนการหรือระบบของการท่องเที่ยวทั้งหมดมากกว่า

2.3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.3.1 แนวความคิดด้านผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

แนวความคิดนี้ผู้วิจัยได้ทำการตัดแปลงมาจากแนวความคิดที่เสนอโดยคณะผู้วิจัยในโครงการสังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ปี พ.ศ. 2529 จากงานวิจัยเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ แนวความคิดนี้ได้อธิบายถึงอิทธิพลของกิจกรรมต่างๆ ของการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือจากการพัฒนาการท่องเที่ยว และการเดินทางของนักท่องเที่ยวมาสู่พื้นที่แหล่งท่องเที่ยว จะส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว ผลกระทบดังกล่าวจะแสดงออกในรูปการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมการดำเนินชีวิตของประชาชนในด้านต่างๆ ซึ่งอาจเป็นไปทั้งในรูปแบบการต่อต้าน ยอมรับ หรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นของใหม่ (ภาพที่ 2.3)

ภาพที่ 2.2 อิทธิพลของการท่องเที่ยว

หมายเหตุ : a คือ จุดเริ่มต้นที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยว
 b₁ คือ จุดสิ้นสุดของกิจกรรมการท่องเที่ยว ระยะที่ 1
 b₂ และ b₃ คือ จุดสิ้นสุดของการท่องเที่ยวระยะที่ 2 และ 3 ตามลำดับ

ที่มา : โครงการสังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
 ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่, 2529 : 11-14

จากแนวคิดดังกล่าวนี้ การวัดผลกระทบของการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นจุดสำคัญของการศึกษาจะต้องมีข้อมูลในด้านต่างๆ ครบถ้วนจึงสามารถจะกล่าวและสรุปได้แน่ชัดว่า การท่องเที่ยวทำให้เกิด

การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม การวัดผลกระทบของการท่องเที่ยวทุกขั้นตอนดังกล่าวดังจะต้องประกอบด้วย

1. สภาพของพื้นที่และประชากรก่อนเริ่มมีกิจกรรมการท่องเที่ยว (ช่วงที่ 1)
2. สภาพหลังกิจกรรมการท่องเที่ยวสิ้นสุดลง (ช่วง 4 และ 5)
3. ทราบหรือรู้จุดเริ่มต้นของกิจกรรมการท่องเที่ยว (เส้นจุด a)
4. ทราบหรือรู้จุดสิ้นสุดของกิจกรรมการท่องเที่ยว (เส้นจุด b_1 , b_2 หรือ b_3)

2.4 ผลกระทบจากการท่องเที่ยวและการปรับตัวของชุมชน

✓ ในบริบทของสังคมไทย เราคงไม่สามารถแยกการท่องเที่ยวออกจากความเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาประเทศได้ แม้ในยุคแรกๆ ของการพัฒนาประเทศ การท่องเที่ยวไม่ได้ถูกมองว่าเป็นปัจจัยการพัฒนา แต่ต่อมาการท่องเที่ยวมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น และได้เป็นแหล่งนำเงินตราเข้าประเทศแหล่งสำคัญ แม้ภายในประเทศเองก็มีการส่งเสริมสนับสนุนให้คนไทยท่องเที่ยวภายในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น เพื่อเพิ่มการหมุนเวียนของเงินตราภายในประเทศ แต่การท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกับนวัตกรรมทางสังคมอื่นๆ ที่เป็นเช่นดาบสองคม คืออาจก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสีย ผลดีที่มักได้รับการกล่าวถึงก็คือ การท่องเที่ยวจะเป็นการเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว จากการที่นักท่องเที่ยวใช้จ่ายเงินไปในการซื้อบริการ อาหาร และของที่ระลึก ในอีกด้านหนึ่งก็มักกังวลถึงผลเสียจากการท่องเที่ยว ว่าอาจจะนำมาสู่ผลกระทบเชิงลบทั้งในแง่สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม (จามะรี เชียงทอง, 2541 : 7)

ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน ซึ่งส่วนมากเป็นการศึกษาแบบเฉพาะกรณี (Case Study) ผลการศึกษาในหลายแห่งได้พบผลเหมือนกันว่า ผลด้านลบของการท่องเที่ยวนั้นได้เริ่มมีรูปร่างและขยายตัวขึ้นเมื่อมีรูปแบบการท่องเที่ยวแบบ “Institutionalized” โดยใช้บริการสำเร็จรูป “Package Tour” ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวแบบนี้มีจุดมุ่งหมายให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในปริมาณครั้งละมากๆ โดยมีกำหนดรายการและเวลาอย่างละเอียด นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งอย่างผิวเผิน เนื่องจากเวลาจำกัด นักท่องเที่ยวมีโอกาสน้อยที่จะได้เรียนรู้และปรับตัวเข้ากับท้องถิ่น ท้องถิ่นเหล่านี้จึงต้องเปลี่ยนแปลงสภาพเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เช่น แต่เดิมนักท่องเที่ยวเมื่อจะซื้อและชมหัตถกรรมพื้นเมืองจะต้องเข้าชมยังหมู่บ้าน เดินชมตามบ้านเรือน ทำให้ได้รู้ถึงวิธีการทำอย่างละเอียด ปัจจุบันนักท่องเที่ยวจะทำได้เพียงเลือกซื้อหรือชมการสาธิตจากร้านค้าหัตถกรรมเสียมากกว่า สภาพเหล่านี้ได้ทำให้คนในท้องถิ่นเหล่านั้นพยายามปรับตัวรับรูปแบบนักท่องเที่ยวเหล่านั้น เช่น การเปลี่ยนสภาพจากผู้ประกอบการหัตถกรรมเป็นเจ้าของร้านสินค้า

หัตถกรรมและรับสินค้าจากคนในท้องถิ่นที่ เป็นผู้ผลิตมาอีกทอดหนึ่ง หรือการเปลี่ยนรูปแบบอาคารร้านค้าจากบ้านไม้แบบชนบทเป็นอาคารตึกติดเครื่องปรับอากาศ เป็นต้น (ฉัฐพร แสงประดับ, 2527 : 12-13)

W/W นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538) ในบทความเรื่อง “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับผลกระทบทางวัฒนธรรม” ในผ้าขาวม้า, ผ้าซิ่น, กางเกงใน และ ฯลฯ ได้แสดงความคิดเห็นว่าปัญหาด้านวัฒนธรรมที่มาจากการท่องเที่ยวขึ้น เกิดจากการลอกเลียนแบบอย่างทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว โดยคนท้องถิ่นมีการเสพอาหารในโรงแรมชั้นดี มีการพักผ่อนในคอฟฟี่ชอป เป็นการฟุ่มเฟือยเกินกว่าฐานะของคนในท้องถิ่น เกิดการลอกเลียนแบบทางวัฒนธรรม เป็นการพึ่งพาทางวัฒนธรรมทั้งที่วัฒนธรรมเหล่านี้ไม่มีสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น เช่น การรับวัฒนธรรมดนตรีของวัยรุ่น เกิดหญิงขายบริการ เป็นต้น

นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวประเทศไทยนั้น ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประเทศไทยในทางที่ดีในเรื่องของศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ตลอดจนอภินิหารไมตรีของคนไทยที่ชาวต่างชาติมักตั้งชื่อให้ว่าประเทศไทย : ดินแดนแห่งรอยยิ้ม (Thailand : The Land of Smile) เพราะความงามของศิลปวัฒนธรรม ความอดทนในประเพณี ความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรม และความเรียบง่ายในวิถีการดำรงชีวิตแบบพุทธ ที่เต็มไปด้วยความนุ่มนวล ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีน้ำใจและความเป็นมิตรของคนไทย สิ่งเหล่านี้นับวันจะหาได้ยากขึ้น แม้ในหมู่คนไทยด้วยกันเอง ทุกสิ่งทุกอย่างกลายเป็นธุรกิจ การท่องเที่ยวถูกทำให้กลายเป็นธุรกิจอย่างเต็มตัว ประเพณีและงานเทศกาลต่างๆ กลายเป็นเพื่อหารายได้ ขั้นตอนต่างๆ ในงานประเพณีและพิธีกรรมถูกตัดทอนลงเพื่อความสะดวก ประหยัดและแลกเปลี่ยนกับคำตอบแทนที่ไม่คุ้มค่า

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและเห็นได้อย่างชัดเจนเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง คือ กรณีของกลุ่มชาวเขาที่จังหวัดเชียงรายมีกิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ คือ การให้กลุ่มชาวเขาออกมาต้อนรับด้วยชุดแต่งกายประจำเผ่า เหตุที่ต้องกล่าวว่าเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นเพราะว่า แต่เดิมที่ชาวเขาออกมาต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยชุดแต่งกายประจำเผ่าซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวเขานั้นเพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่กลุ่มนักท่องเที่ยว แต่ต่อมาได้รับคำแนะนำเชิงบังคับจากกลุ่มบริษัทท่องเที่ยวและมัลติเทศน์ นักเดินธรรมาเหล่านั้นเปลี่ยนมาแต่งกายให้สั้นกว่าเดิมและเปลี่ยนลีลาท่าเต้นใหม่ให้น่าตื่นตาตื่นใจมากขึ้น ซึ่งได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เมื่อย้อนกลับมาถามว่าการกระทำดังกล่าวเหมาะสมหรือไม่ ควรหรือไม่ที่ทำเช่นนั้น ในทางปฏิบัติเรื่องดังกล่าวกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาและเป็นเรื่องที่ชาวเขาเหล่านั้นรับได้และยินดีที่จะกระทำเพราะถือว่ามีเงินเป็นข้อแลกเปลี่ยน ศิลปวัฒนธรรมกลายเป็น

ศิลปะเพื่อการค้า นอกจากนี้ในพิธีกรรมศักดิ์บางอย่าง เช่น ประเพณีการทรงเจ้าทางภาคใต้ของจังหวัดตรัง จังหวัดภูเก็ต แต่ก่อนประเพณีจัดขึ้นตามความเชื่อแต่โบราณของชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่มีความศักดิ์สิทธิ์มาก ในการเข้าทรงจะมีการทำร้ายตัวเอง เช่น ใช้ปลายหอกหรือเหล็กแหลมเล็ก ๆ แทะทะลุแก้มซ้าย-ขวา หรือใช้มีดปาดปลายลิ้นเพื่อเอาเลือดที่ได้จากการปาดนั้นมาทำพิธีซึ่งถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์และเชื่อว่าเป็นการรับเคราะห์กรรมแทนประชาชนทั้งปวงอีกด้วย แต่ปัจจุบันจะพบว่าประเพณีดังกล่าวเริ่มกลายเป็นสิ่งทำหายและดึงดูดนักท่องเที่ยวตะวันตกให้เข้ามาพิสูจน์ การทำร้ายตนเองมีลักษณะของความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งรูปแบบการจัดงานดังกล่าวในปัจจุบันแฝงการหาประโยชน์จากการท่องเที่ยวไว้ด้วยและดูเหมือนจะกลายเป็นวัตถุประสงค์หลักประการหนึ่งของการประชาสัมพันธ์จังหวัดเพื่อการท่องเที่ยวไปแล้ว (รสิกา อังกูร, 2542 : 112)

จากการศึกษาเฉพาะกรณีของ Raph Wahnschaff (2526) อ้างถึงใน สุริย์ บุญญาหงษ์ (2539 : 12) ที่พัทธา ในเรื่องของการสร้างงานและการกระจายรายได้ เขากล่าวไว้ว่า การลงทุนในธุรกิจการท่องเที่ยวมี 2 รูปแบบ คือ อย่างเป็นทางการ (Formal Sector) และ ไม่เป็นแบบแผน (Informal Sector) การลงทุนแบบเป็นแบบแผนจะเป็นการลงทุนขนาดใหญ่ ที่ต้องใช้เงินลงทุนเป็นจำนวนมากมีการนำเทคโนโลยีขั้นสูงและอุปกรณ์ชั้นนำจากต่างประเทศมาใช้ ทั้งในการบริหารยังต้องใช้ผู้มีความสามารถความชำนาญสูงในการดำเนินงาน ซึ่งในบางท้องถิ่นไม่อาจใช้คนในท้องถิ่นนั้นได้จะต้องจ้างคนอื่นหรือคนต่างชาติมาทำ แต่การลงทุนแบบไม่เป็นแบบแผนนั้น มักเกิดขึ้นเองเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้าไปยังท้องถิ่นนั้นเป็นจำนวนมาก โดยคนท้องถิ่นจะคัดแปลงหรือนำเอาความรู้ความสามารถ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่นประกอบขึ้นมาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว โดยที่คนในท้องถิ่นนั้นเป็นเจ้าของ ผู้ลงทุนสามารถดำเนินงานด้วยตัวเองได้ ในกรณีของพัทธานั้น มีการลงทุนเป็นแบบแผนได้แก่ ธุรกิจโรงแรมหรือสถานตากอากาศชั้น 1 ที่ได้มาตรฐานแบบตะวันตก ซึ่งมีความหรูหราและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบถ้วน นอกนั้นยังมีธุรกิจต่อเนื่องอีกมากมาย ได้แก่ บาร์ ในดัลลัส ภัตตาคาร ร้านอาหารสินค้าที่ระลึกและของพื้นเมือง ฯลฯ ในขณะที่เดียวกันได้มีการลงทุนแบบไม่เป็นแบบแผนเกิดขึ้นด้วย ธุรกิจดังกล่าวที่พบเห็นมาก ได้แก่ ธุรกิจรถสองแถว ธุรกิจบริการให้เช่าเก้าอี้ชายหาด เช่าชุดว่ายน้ำ หรือชาวประมงได้คัดแปลงเรือประมงเดิมของตนให้เป็นเรือท่องเที่ยวจนไว้นำนักท่องเที่ยวชมทิวทัศน์ได้น้ำ โดยคนในท้องถิ่นเป็นเจ้าของและดำเนินการเอง ผลการศึกษายังพบอีกด้วยว่า การลงทุนทั้งสองแบบนี้มีการขัดผลประโยชน์กันเกิดขึ้น เนื่องจากต่างฝ่ายต่างแย่งลูกค้ากลุ่มเดียวกัน คือ นักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามเท่าที่ผ่านมา การลงทุนแบบมีแบบแผนมักได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาล ส่วนธุรกิจแบบไม่มีแบบแผน ผู้ประกอบการที่เป็นคนในท้องถิ่น จะพัฒนาแบบเป็นไปตามประสบการณ์ ดังนั้น โอกาสจะพัฒนามีน้อย

เนื่องจากขาดการส่งเสริมจากหน่วยงานรัฐบาลทั้งยังมีข้อจำกัดด้านเงินทุน จึงทำให้คนท้องถิ่นไม่มีโอกาสอย่างเต็มที่ในการรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว การเพิ่มขึ้นของรายได้และประสิทธิภาพเป็นไปได้น้อย สถานภาพของคนในท้องถิ่นมักเป็นเพียงลูกจ้างในโรงแรมหรือสถานตากอากาศ มีจำนวนน้อยเท่านั้นที่จะเป็นเจ้าของและดำเนินกิจการด้วยตนเองได้ ดังนั้นผลประโยชน์ที่คนในท้องถิ่นได้รับจึงแตกต่างกันไป

ในด้านของรายได้ ผู้เข้ารับการศึกษาปริญญาตรีสาขาวิทยาศาสตร์ รุ่นที่ 17 (2526) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยว โดยศึกษาในแหล่งท่องเที่ยว 2 แห่ง คือ จังหวัดชลบุรี และจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า อาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทำให้มีรายได้สูงกว่าอาชีพเดิมหรืออาชีพอื่น แม้ว่าจะมีบางช่วงที่มีรายได้ลดลงเพราะมีช่วงฤดูการท่องเที่ยว แต่เมื่อรายได้ที่ได้รับในช่วงฤดูการท่องเที่ยวซึ่งเป็นรายได้ที่สูงมากแล้ว ผลเฉลี่ยของรายได้ก็ยังคงสูงกว่าอาชีพเดิมหรืออาชีพอื่นๆ ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ต้องการประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวต่อไป และทำให้กลุ่มผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะเปลี่ยนมาประกอบอาชีพเช่นนี้บ้าง

เทียนชัย มัชฌมาธ อ้างถึงใน สุริย์ บุญญาอนุพงศ์ (2539 : 15-16) ได้แปลและเรียบเรียงบทความในหนังสือ “Annals of Tourism Research” ซึ่งได้ให้ข้อเสนอทั้งผลกระทบด้านบวกและด้านลบของการท่องเที่ยว แต่ก็ได้พยายามเน้นให้มีความสนใจในผลกระทบด้านลบให้มากขึ้น โดยได้เสนอผลกระทบด้านลบในทางเศรษฐกิจ ที่เป็นการโต้แย้งคำกล่าวที่ว่า “ การท่องเที่ยวช่วยทำให้เกิดรายได้และมีการกระจายรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่น ” ทั้งนี้โดยได้แสดงให้เห็นว่า สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้คนยังไม่ค่อยเจริญนั้นสิ่งเหล่านี้มิได้เกิดขึ้นเพราะการที่คนในท้องถิ่นขาดความรู้และประสิทธิภาพในการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ทำให้มีความจำเป็นต้องจ้างคนต่างถิ่นที่มีระดับการพัฒนาสูงกว่า และมีความชำนาญสูงกว่ามาดำเนินงานแทน คนในท้องถิ่นเองจึงทำได้เพียงงานเล็กๆ ที่มีได้ยกระดับความสามารถในการทำงานและสถานภาพของตนขึ้นมาได้เลย ทั้งการเปลี่ยนแปลงไปสู่อาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ยังส่งผลต่อทัศนคติ พฤติกรรม และแบบแผนในการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม ซึ่งมักก่อให้เกิดปัญหาตามมา

ส่วนผลกระทบทางสังคมนั้น เขาชี้ให้เห็นว่าเมื่อมีการย้ายถิ่นเข้าไปมากขึ้น จะทำให้เกิดการแข่งขันทางอาชีพมากขึ้น มีความขัดแย้งด้านวัฒนธรรมระหว่างคนในท้องถิ่นกับคนต่างถิ่น เกิดความวุ่นวายไม่สงบสุข

ในส่วนของวัฒนธรรม การท่องเที่ยวได้มีบทบาทช่วยให้ศิลปกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่สูญไปตามยุคสมัย แต่ก็ได้ทำให้ศิลปกรรมและวัฒนธรรมเหล่านี้เปลี่ยนไปสู่ “ศิลป์เพื่อการค้า” ทำให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไว้เพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งภายหลังก็มีกบระสบปัญหาการสูญเสียเอกลักษณ์และคุณค่าทางศิลปกรรม ทั้งนี้เนื่องจากบทบาทด้านการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวได้เข้ามามีอิทธิพลมากเกินไป

ณัฐพร แสงประดับ (2527) ทำวิทยานิพนธ์เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เป็นผลมาจากการท่องเที่ยวศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การท่องเที่ยวได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในหมู่บ้านบ่อสร้าง โดยก่อให้เกิดผลโดยตรงในทางเศรษฐกิจ อาทิ การเปลี่ยนแปลงอาชีพ การมีงานทำ ระดับรายได้รวมของครัวเรือน รายจ่ายรวม ภาวะการมีหนี้สิน ฯลฯ และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนี้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทรัพยากรท่องเที่ยว โดยได้ส่งผลให้การผลิตศิลปหัตถกรรมเปลี่ยนไปจากเดิม ทั้งในด้านการขยายตัวของประเภทหัตถกรรม ลักษณะการผลิตที่เปลี่ยนจากการทำหัตถกรรมและมีการขายเองภายในแต่ละครัวเรือน ไปสู่ลักษณะกึ่งอุตสาหกรรมที่ทำในสถานประกอบการขนาดใหญ่ ผลิตคราวละมากๆ มุ่งสู่ตลาดขายส่งเป็นสำคัญ อันส่งผลให้ผู้ผลิตรายย่อยเกิดการเปลี่ยนสถานภาพจากเจ้าของกิจการไปสู่ผู้รับจ้างผลิตหัตถกรรมในที่สุด แต่ในด้านวิธีการทำหัตถกรรม การท่องเที่ยวมีบทบาทในการอนุรักษ์ลักษณะเดิมไว้ ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น พบว่ามีได้เกิดจากผลของการท่องเที่ยวโดยลำพัง การเปลี่ยนแปลงจากสภาพเศรษฐกิจและลักษณะการทำหัตถกรรมที่เกิดขึ้น รวมทั้งผลจากการเปลี่ยนแปลงสังคมจากภายนอกหมู่บ้าน ได้มีบทบาทร่วมกันต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านนี้ เช่น การย้ายถิ่นเข้า รูปแบบการใช้ที่ดินจากการอยู่อาศัยทำหัตถกรรมและการเกษตรไปสู่การค้าขายและผลิตหัตถกรรมขนาดใหญ่และการบริการรูปแบบบ้านเรือนจากบ้านไม้ได้ถุนสูงแบบชนบทไปสู่ตึกแถว การดำเนินอาชีพเป็นแบบการค้ามากขึ้น และมีการปรับตัวโดยเฉพาะด้านภาษาต่างประเทศ ซึ่งจำเป็นต่อการประกอบอาชีพค้าขายหัตถกรรมแก่นักท่องเที่ยวมาก นอกจากนี้ ที่สำคัญคือ ได้ก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีและเห็นคุณค่าของหัตถกรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะร่วม ทำให้สามารถอนุรักษ์และพัฒนาหัตถกรรมประเภทนี้ไว้ได้

✓ วนิตา วิชัยประเสริฐกุล (2541) ได้ทำการศึกษาผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพแวดล้อมเมืองพัทธยา โดยจำแนกออกเป็นผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ทางเศรษฐกิจ และทางสังคม ได้ผลการศึกษา ดังนี้ ผลกระทบด้านบวกต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ลักษณะผลกระทบที่เกิดขึ้นได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาที่ดิน สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การสร้างงานสร้างอาชีพ และสภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ การเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการศึกษา ส่วนผลกระทบทางด้านลบต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ลักษณะผลกระทบที่เกิดขึ้น ได้แก่ การพังทลายของชายหาด น้ำเสีย ปัญหายุบ การขาดแคลนน้ำประปา การจราจรคับคั่งและติดขัด การขยายตัวของสิ่งปลูกสร้างโดยขาดการควบคุม การขัดแย้งการใช้ประโยชน์ที่ดิน การรุกรานพื้นที่สาธารณะ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การกว้านซื้อที่ดิน ค่าครองชีพสูงขึ้น และสภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ สถิติคดีอาญาสูงขึ้น

สำหรับงานการศึกษาชิ้นอื่นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน ก็คือ งานศึกษาของ ปุสดี อากมานนท์ และคณะ (2535) ที่เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในเรื่องโครงการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวเดินป่าต่อสภาวะแวดล้อมและประชาชนในท้องถิ่น โดยศึกษาครอบคลุมพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวเดินป่า 7 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก กาญจนบุรี เพชรบูรณ์ และอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวเดินป่าต่อสภาพแวดล้อมพื้นที่ และประชากรท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และจิตใจ จากการศึกษาพบว่า ผลกระทบการท่องเที่ยวเดินป่าต่อสภาพแวดล้อมพื้นที่พบว่าในปัจจุบันพื้นที่ที่เดินป่าเป็นประจำ และมีจำนวนนักท่องเที่ยวเดินป่าเป็นจำนวนมาก ได้เกิดผลกระทบต่อดิน ซึ่งเกิดการพังทลาย และเกิดผลกระทบต่อพืชพรรณ สัตว์ป่า น้ำตก แหล่งน้ำ เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ซึ่งหากขาดการควบคุมจะเป็นผลกระทบต่อธรรมชาติมาก ส่วนผลกระทบการท่องเที่ยวเดินป่าต่อประชาชนท้องถิ่นในเรื่องเศรษฐกิจนั้น โดยภาพรวมเป็นผลกระทบในด้านดี โดยเฉพาะที่เด่นชัดในเรื่องของการประกอบอาชีพและรายได้จากการประกอบอาชีพ กล่าวคือหลังมีการท่องเที่ยวเดินป่า มีอาชีพรองที่เสริมรายได้ให้ประชาชนในท้องถิ่นมากขึ้น เช่น การขายของที่ระลึก ลูกหาบ ร้านอาหาร บริการรถรับจ้าง แต่จะสนใจอาชีพเกษตรกรรมน้อยลง รอพึ่งพิงรายได้จากการท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนี้ผลการจากท่องเที่ยวเดินป่าทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม (Cultural Exchange) โดยการนำเอาวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างมาเป็นสินค้าดึงดูดนักท่องเที่ยว ส่วนการย้ายถิ่นมีการย้ายเข้ามาว่าย้ายออก เนื่องจากมีอาชีพและมีงานทำ แต่ก็มีผลเสียในเรื่องการแก่งแย่งนักท่องเที่ยว ระบบธุรกิจแทรกเข้าไปในวัฒนธรรม ค่าครองชีพในท้องถิ่นก็สูงขึ้น ส่วนในด้านผลกระทบทางด้านสังคม วัฒนธรรม และจิตใจของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ชาวบ้านจะเสนอกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเป็นเงิน และมองว่านักท่องเที่ยวเป็นผู้นำมาซึ่งรายได้ นักวิชาการมองว่าวัฒนธรรมบางส่วนได้ถูกทำลาย แต่ประชาชนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ เนื่องจากมุมมองของประชาชนพอใจกับสภาพชีวิตที่ดีขึ้น

✓ จามะรี เชียงทอง (2541) ได้ทำการวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวและผลกระทบต่อคนเลี้ยงช้างในจังหวัดสุรินทร์ ในด้านผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ของกลุ่มคนที่ “ถูกท่องเที่ยว” ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยการผลักดันการเปลี่ยนแปลงจากแหล่งอื่น นับว่าน้อยมาก ในเชิงเศรษฐกิจ แม้รายได้ที่คนเลี้ยงช้างได้รับระหว่างงานช้างสุรินทร์จะไม่มากนัก แต่งานแสดงช้างทำให้ช้างสุรินทร์เป็นที่รู้จักทั่วไป ในเชิงสังคม-วัฒนธรรม สังคมสวยหรือกุย (คนเลี้ยงช้าง) มีแนวโน้ม “เปิด” มาตั้งแต่ก่อนท่องเที่ยว ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม-วัฒนธรรม เช่น ภาษาพูด (อีสาน/ไทยกลาง) บ้านเรือน การแต่งกาย อาหารการกิน และศาสนา(พุทธ) ซึ่งเข้ามาผสมผสานกับการนับถือผีแบบเดิม อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวก็มีส่วนช่วยรื้อฟื้น ให้คนสวย/กุย คิดค้นความเป็นอยู่ในอดีตของตนเพื่อสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นชนชาติกุย (มากกว่าสวย-ซึ่งเป็นคำเรียกจากคนนอก) จากผลการศึกษาสรุปได้ว่างานแสดงช้างสุรินทร์นั้นได้กลายเป็น “ประเพณี” การปฏิบัติซึ่งถือเป็นหน้าเป็นตาของจังหวัด มีความคาดหวังว่างานช้างสุรินทร์ซึ่งมีการถ่ายทอดโทรทัศน์ไปทั่วประเทศจะเป็นเสมือนการโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จัก และเดินทางมาเยี่ยมชม ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นได้และรายได้จากนักท่องเที่ยวมีเพียงพอ ช้างก็ไม่จำเป็นต้องออกไปเดินทางเร่ร่อนอีกต่อไป ✓

✓ ในการศึกษาเรื่องการปรับตัวของชุมชน ยศ สันตสมบัติ (2538) ได้ศึกษากรณีของชุมชนท่าเกวียน ในเรื่องการปรับตัวของชุมชนชาวนาไทยท่ามกลางการปิดล้อมของวัฒนธรรมอุตสาหกรรม พบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการปิดล้อมของวัฒนธรรมอุตสาหกรรม ทำให้ชุมชนหมู่บ้านมีการปรับตัวได้น้อย 3 แบบ รูปแบบแรก เป็นลักษณะการปรับตัวที่ชาวนาไม่ยอมทิ้งภาคเกษตรกรรม ไม่ยอมทิ้งหมู่บ้าน ไม่เข้าสู่การเป็นแรงงานอาชีพเต็มตัว แต่เลือกการเป็นแรงงานรับจ้างอิสระนอกฤดูทำนาเป็นการชั่วคราวเพื่อหาเลี้ยงชีพไปวันๆ รูปแบบที่สองเป็นลักษณะการปรับตัวของชุมชนที่ชาวนาเกือบทั้งหมดทิ้งภาคเกษตร อพยพออกจากหมู่บ้านและเข้าสู่การเป็นแรงงานอาชีพเต็มตัว แม้ว่าชาวบ้านบางส่วนจะยังคงอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน แต่หมู่บ้านในลักษณะดังกล่าวก็มีใช้ชุมชนเกษตรกรรมอีกต่อไป และรูปแบบที่สาม เป็นลักษณะของการปรับตัวที่กำลังเกิดขึ้นในชุมชนท่าเกวียน เริ่มต้นด้วยการที่ชาวนาส่วนใหญ่ทิ้งภาคเกษตร แต่ไม่ทิ้งหมู่บ้าน ไม่ทิ้งชุมชน แม้ว่าจะเข้าเป็นแรงงานอาชีพเต็มตัว เมื่อเวลาผ่านไปสักระยะหนึ่ง ชาวบ้านเริ่มพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เริ่มรวมกลุ่มและทำการต่อสู้ทวนกระแสวัฒนธรรมอุตสาหกรรม พยายามพลิกฟื้นระบบการผลิตในภาคเกษตรในรูปแบบใหม่ ชาวนาเริ่มกลับคืนสู่ผืนนาและวิถีการผลิตภาคเกษตรกรรมเพิ่มขึ้น องค์กรชาวบ้านสามารถสร้างเสริมความเป็นชุมชนขึ้นมาใหม่ได้อีกในระดับหนึ่ง ✓

การปรับตัวและการผลิตใหม่ของชุมชนในรูปแบบนี้ แสดงให้เห็นว่าแม้ชุมชนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ ระบบเศรษฐกิจถูกครอบงำอยู่ภายใต้กระแสหลักของทุนนิยมมากขึ้น หากแต่จิตสำนึกของความเป็นชุมชนยังดำรงอยู่ ศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองและจัดการกับวิถีชีวิตของตนเอง ยังสามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการและการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยได้ในระดับหนึ่ง ชุมชนยังแสดงให้เห็นศักยภาพในการขยายเครือข่ายและความร่วมมือกับภายนอกได้เป็นอย่างดี ในกรณีของท่าเกวียน ผู้นำและองค์กรชุมชนสามารถขยายเครือข่ายความร่วมมือไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง อีกทั้งยังขยายเครือข่ายแนวร่วมออกไปยังชุมชนอื่นๆ เช่น กลุ่มนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานของรัฐบางส่วน ✓

การท่องเที่ยวเป็นอีกหนึ่งในกระบวนการที่รัฐบาลไทยเลือกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในประเทศ เพราะการท่องเที่ยวทำให้เกิดรายได้สูงแก่ประเทศ แต่การนำการท่องเที่ยวเข้ามาใช้เป็นเครื่องมือ แต่ขาดการแนะนำหรือแผนปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรม ย่อมทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างแนวความคิดใหม่ให้คนในท้องถิ่นหันมาพึ่งการท่องเที่ยวเป็นหลัก ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยวแล้วผลที่เกิดขึ้นย่อมน่ากลัวและรุนแรงมากกว่าการที่คนในชุมชนยังชีพแบบเกษตรกรรมเพื่อเลี้ยงตนเอง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน เช่นที่หมู่บ้านถวาย จังหวัดเชียงใหม่ อาศัยการแกะสลักไม้ขายให้แก่นักท่องเที่ยวอันเป็นสินค้าพื้นเมืองประเภทที่ระลึก แทบทุกครัวเรือนในชุมชนนี้มีอาชีพแกะสลักไม้ หรือกรณีของชาวเขาที่หมู่บ้านแม้วคอดอยปุย ซึ่งเดิมชาวเขาเหล่านี้มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตามแนววัฒนธรรมเดิมของตนและมีอาชีพหลักทางการเกษตร การทอผ้า ขณะเดียวกันจะเลี้ยงดูลูกโดยการแบกสะพายไว้บนหลังติดตัวไปด้วย แต่ปัจจุบันการท่องเที่ยวทำให้ชาวเขาละทิ้งวัฒนธรรมเดิมของตนอย่างสิ้นเชิง โดยแปรสภาพการดำรงชีวิตจากการเกษตรกรรมมาเป็นการค้าขาย ผ่ากอนาคตไว้กับการท่องเที่ยว หากวันใดที่ป่าหมดและไม่มีนักท่องเที่ยว คนเหล่านี้จะมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร (รศิกา อังกูร ,2542 : 122) ✓

งานวิจัยของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2535) ในเรื่อง “การท่องเที่ยวในงานบุญบั้งไฟและการแกะสลักไม้” ซึ่งนำเสนอในการประชุมวิชาการประจำปี 2535 ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ได้ผลการศึกษา ดังนี้ งานบุญบั้งไฟซึ่งเป็นเทศกาลที่ชาวอีสานนิยมทำกันเพื่อขอฝน ปัจจุบันโดยเฉพาะที่จังหวัดยโสธร งานบุญบั้งไฟที่นั่นได้รับการส่งเสริมจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้เป็นเทศกาลประจำปีเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว งานบุญบั้งไฟที่ทำกันมาแต่โบราณนั้น เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องพันกับชุมชนเกษตรกรรมขนาดเล็ก ตัวพิธีกรรมมีลักษณะผสมระหว่างงานเทศกาลของชุมชนกับพิธีกรรมทางความเชื่อหรือศาสนา ทุกคนที่ร่วมงานในงานต่างมีระบบความเชื่ออันเดียว

3. ในเรื่องของตลาดหากนักท่องเที่ยวไม่มีอยู่ หัตถกรรมแกะสลักก็อยู่ไม่ได้ ตรงกันข้ามไม่ว่าจะมีนักท่องเที่ยวไปชมบุญบั้งไฟเพิ่มขึ้นหรือลดลง ประเพณีบุญบั้งไฟของโยธธรรก็ยังคงอยู่ไปอีกนาน

4. หัตถกรรมแกะสลักไม้ก่อให้เกิดการจ้างงานในชนบทกว้างขวางมาก แต่ไม่อาจกล่าวได้ว่าผลจากการนี้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในชนบท ทั้งนี้เพราะเกษตรกรในภาคเหนือต้องพึ่งพานอกภาคเกษตรสูงอยู่แล้ว จะมีหรือไม่มีนักท่องเที่ยวและการแกะสลักไม้ ครอบครัวยุคใหม่ก็ต้องหางานนอกภาคการเกษตรทำอยู่แล้ว ซึ่งแน่นอนว่าย่อมกระทบต่อระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในหมู่บ้านอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ บุญบั้งไฟที่โยธธรรเกือบจะไม่มีส่วนไปกระทบคนในชนบทเลย เพราะบุญบั้งไฟเป็นประเพณีของชุมชนเมืองโยธธรรเท่านั้น

6. หากหัตถกรรมแกะสลักไม้จะให้ผลลบแก่สังคมบ้าง ก็คือการขายไม้แกะสลักเก่าแก่ไปจำนวนมาก และความต้องการของตลาดอาจทำให้วัดหลายวัดตัดต้นไม้หรือทำลายอาคารโบราณลงเพื่อนำไปขาย

ปริตดา เฉลิมเผ่า และไสวตรี ณ ถลาง (ใน ปริตดา เฉลิมเผ่า,บรรณาธิการ,2540) ได้แปลและเรียบเรียงบทความของ ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์ Tourism and Culture : Bang-Fai Festival in Esarn. 1992 The Thailand Development and Research Institute (TDRI) 1992 Year-End Conference. ในชื่อเรื่อง การท่องเที่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีบุญบั้งไฟในภาคอีสาน ได้ผลการศึกษาดังนี้ วัฒนธรรมมีการคลี่คลายเปลี่ยนแปลงไปอยู่เรื่อย ครอบครัวยุคใหม่ที่สังคมและความเชื่อของคนเกิดการเปลี่ยนแปลง การท่องเที่ยวไม่ได้ทำลายหรือส่งเสริมวัฒนธรรม แต่วิธีการที่เราจัดการกับการท่องเที่ยวต่างหากที่สำคัญ แต่การศึกษานี้ก็ได้ชี้ให้เห็นด้วยว่าการท่องเที่ยวก็สามารถจะมีผลในทางที่ดี และมีส่วนช่วยรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นได้เช่นกัน การที่ส่วนใดส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นเครื่องดึงดูดนักท่องเที่ยวในระดับชาติ มีผลให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน การท่องเที่ยวอาจจะสามารถกลายเป็นเครื่องมือที่จะช่วยรักษาส่วนของวัฒนธรรมที่มีคุณค่าไว้ได้ แต่การที่จะทำเช่นนั้นได้ เราจะต้องไม่ไปเปลี่ยนวัฒนธรรมของเราเอง เพื่อให้เข้ากับรสนิยมและความชอบของนักท่องเที่ยว สิ่งที่เราควรทำคือ ทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักและเข้าใจวัฒนธรรมของเรา จนสามารถช่วยรักษาวัฒนธรรมของเราด้วย

กัน มีอาชีพอย่างเดียวกัน และอยู่ในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเดียวกัน และเพราะเป็นพิธีกรรมทางศาสนา ทำให้ทุกคนที่เข้าร่วมงานล้วนมีบทบาทที่ถูกกำหนดไว้ให้แล้ว ต่างคนต่างรู้หน้าที่ของตัวเอง และรู้ความหมายของพฤติกรรมของผู้อื่น ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่างานบุญบั้งไฟเป็นพิธีกรรมที่ทุกคนมีส่วนร่วมไม่มีใครเฝ้าดูอยู่เฉยๆ แม้แต่หญิงสาวที่ไม่มีบทบาทที่เด่นชัดในขบวนแห่ แต่ก็มีส่วนร่วมในการช่วยเตรียมอาหาร นุ่งดู เป็นต้น” การเปลี่ยนแปลงของบุญบั้งไฟที่โยธธที่เห็นได้ชัดในขบวนบั้งไฟคือ รูปแบบที่เคยเป็นการละเล่นร่วมกันของคนทั้งชุมชน กลายเป็นการแสดงหรือ “โชว์” เพราะเป็นการแสดงซึ่งไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมมาช่วยเป็นกรอบให้ ขบวนแห่หรือเชิงเป็นการจัดเตรียมอย่างมาก ไม่มีลักษณะธรรมชาติ (ตามที่ทาง ททท. แนะนำ) มีการ “รำทำ” เพื่อความสวยงาม ในขบวนมีชื่อคุ้ม โรงเรียน อำเภอ สินค้าของผู้ดูหนุนเข้ามาแทนที่ “ปักแบ่น” ซึ่งเคยเป็นสิ่งที่ขบวนบั้งไฟถือแห่ไปด้วย การท่องเที่ยวเข้ามาส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงนี้โดยตรงไม่มากนัก อาจทำให้แนวโน้มของความเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่แล้วเข้มข้นขึ้นเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในบุญบั้งไฟที่โยธธนั้น เป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนเมืองโยธธเอง การที่โยธธกลายเป็นชุมชนเมือง มีคนหลายวัฒนธรรมที่ไม่ได้ทำการผลิตเหมือนกัน หรือเกี่ยวโยงกันเข้ามาอยู่ร่วมกันในชุมชนนั้น มีความสัมพันธ์อีกลักษณะหนึ่งในการเมืองและเศรษฐกิจที่แตกต่างไปจากหมู่บ้าน มีการปรับตัวของระบบอุปถัมภ์แบบเก่าให้กลายเป็นระบบความสัมพันธ์ที่สามารถใช้งานในเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ได้ เมื่อประเมินผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อบุญบั้งไฟที่โยธธแล้ว กล่าวได้ว่ามีอยู่ไม่สู่มากนัก ไม่ว่าจะมีการท่องเที่ยวหรือไม่มีการท่องเที่ยว บุญบั้งไฟที่โยธธก็คงต้องแตกต่างจากที่เคยจัดกันในหมู่บ้านอีสานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพียงแต่ว่าความเปลี่ยนแปลงอาจไม่รวดเร็วเท่านี้

พิจารณาเปรียบเทียบงานบุญบั้งไฟกับหัตถกรรมแกะสลักไม้ที่เชียงใหม่

1. หัตถกรรมแกะสลักไม้ไม่มีรากฐานทางวัฒนธรรมที่เคยมีมาก่อน ช่างฝึกหัดกันใหม่โดยไม่ได้สืบทอดประเพณีและความรู้มาจากช่างโบราณ ดังนั้นจึงไม่ได้เกี่ยวข้องกับเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของคนเชียงใหม่ แต่บุญบั้งไฟเปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยปฏิบัติกันมาในชุมชนเกษตรกรรมสมัยก่อน แต่ยังคงอาศัยรูปแบบของพิธีนี้ในสมัยก่อนไว้ จึงสะท้อนความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของคนเมืองโยธธเอง

2. หัตถกรรมแกะสลักไม้ของเชียงใหม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของตลาดการท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง การเริ่มต้นแกะสลักเพื่อสนองความต้องการของตลาด การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตามการกำหนดของตลาดนักท่องเที่ยวเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ ส่วนในบุญบั้งไฟการท่องเที่ยวเกือบจะไม่มีสำคัญแต่อย่างใด บุญบั้งไฟคงจะเปลี่ยนแปลงต่อไปเรื่อยๆ เพื่อตอบสนองความสัมพันธ์ทางสังคมของคนกลุ่มต่างๆ ในโยธธ

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

✓ ในทศวรรษที่ผ่านมากระแสการสนับสนุนเรื่องความเป็นชุมชน หรือองค์กรชุมชน (Localization) ได้กลายมาเป็นกระแสใหญ่กระแสหนึ่งที่ไหลขนานไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) อย่างไรก็ตามคำว่า “ชุมชน” กลับเป็นคำที่นิยามความหมายได้ยากไม่น้อย เพราะชุมชนกับหมู่บ้านในหลายกรณีก็ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน บางหมู่บ้านอาจไม่มีความเป็นชุมชนเหลืออยู่เลย เพราะคนในหมู่บ้านไม่มีความสัมพันธ์กัน ไม่มีการจัดการชุมชนร่วมกัน (สีลาภรณ์ นาคทรพรพ, ในอนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ, บรรณาธิการ, 2541 : 234)

✓ ในปัจจุบันคำว่าชุมชนมีความหมายในลักษณะต่างๆ มากมาย ทั้งในด้านการปกครอง การพัฒนาด้านวัฒนธรรมและด้านวิชาการ ตั้งแต่ความหมายที่เป็นรูปแบบของหน่วยทางสังคมและสถาบันการปกครอง เช่น ชุมชนชนบท ชุมชนเมือง และชุมชนแออัด ตลอดไปจนถึงลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์ กระบวนการและแนวความคิดที่หลากหลาย เช่น องค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน พัฒนาชุมชน วัฒนธรรมชุมชน สิทธิชุมชน และอำนาจชุมชน เป็นต้น ขณะเดียวกันก็มีกระแสการเปลี่ยนแปลงที่กำลังนำไปสู่การล่มสลายของชุมชน และในหลายวงการก็ไม่เชื่อมั่นว่าพลังชุมชนนั้นมีจริง เพราะเห็นว่าความสัมพันธ์ทางสังคมวางอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล ภายใต้อาณัติการดังกล่าว จึงเกิดการตั้งคำถามขึ้นว่า ความเป็นชุมชนคืออะไรกันแน่ เป็นความจริงที่มีอยู่เดิมในสังคมไทย หรือว่าเป็นเพียงความคิดเชิงทฤษฎีของนักวิชาการที่สร้างขึ้นมาช่วยในการวิเคราะห์สังคมเท่านั้น (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2534 : 1)

✓ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544 : 111-118) ได้ศึกษาถึงพัฒนาการของแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชุมชนในสังคมไทยไว้ดังนี้ ในระยะแรกชุมชนจะมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าบ้าน หรือหมู่บ้าน ในฐานะเป็นหน่วยปกครองที่มีขอบเขตแน่นอนภายใต้การควบคุมของรัฐ ต่อมาในงานของ Kingshill (1965) ศึกษาหมู่บ้านทุ่งแดง จังหวัดเชียงใหม่ ได้มองภาพชุมชนในเชิงอุดมคติที่ดีว่าเป็นหน่วยอิสระที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะมีวัฒนธรรมของตนเองที่ให้ความสำคัญกับจิตใจและเน้นคุณค่าของความร่วมมือกันอย่างแน่นแฟ้นและกลมกลืน บนพื้นฐานของความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ซึ่งทำให้ชุมชนค่อนข้างมีอิสระจากอิทธิพลภายนอกและรัฐ ในระยะเวลาใกล้เคียงกันได้มีนักสังคมศาสตร์อีกกลุ่มหนึ่งศึกษาหมู่บ้านบางชั้น ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตมีนบุรี ได้ให้ภาพชุมชนในลักษณะตรงกันข้ามว่า ไม่มีความเป็นกลุ่มก้อนที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่บ้าน ชุมชนมีระบบคุณค่าที่ให้ความสำคัญกับความเป็นปัจเจกนิยมสูง มีความผูกพันกับครอบครัวและเครือญาติน้อย ความสัมพันธ์ส่วนใหญ่จะวางอยู่บนโครงสร้างแบบอุปถัมภ์ระหว่าง

ผู้ใหญ่และผู้เยาว์ ในรูปแบบของกลุ่มสมัครพรรคพวก หลังปี พ.ศ.2500 นักวิชาการและรัฐบาลได้มองภาพชีวิตชุมชนว่าเลวร้าย ซึ่งได้มาจากอิทธิพลของนักวิชาการชาวตะวันตก 2 คน เห็นว่าชาวชนบทเป็นพวกไม่มีเหตุผล เพราะมีวัฒนธรรมของความยากจน ภาพของชนบทไทยที่ไร้ความเป็นชุมชน โดยมองว่าชาวบ้านมีความเป็นปัจเจกชนสูง และมักล้มเหลวในการรวมกลุ่มต่างๆ ได้

- ครอบงำวงการวิชาการและวงการพัฒนาในภาครัฐบาลเป็นเวลานาน จนกระทั่งราวครึ่งหลังของทศวรรษที่ 2510 ได้มีนักวิชาการมาโต้แย้งว่า ชาวบ้านในจังหวัดเชียงใหม่เป็นคนมีเหตุผล และมีการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนมากมาย ในกรณีของ Michael M. Calavan (1977) พบว่าชาวนาในเชียงใหม่ตัดสินใจในการผลิตพืชอย่างมีเหตุผล โดยคำนึงถึงประโยชน์ตอบแทนสูงสุดในระบบตลาด แต่นักวิจัยก็ยังคงมองชาวนาในฐานะเป็นปัจเจกบุคคลอยู่ นักวิชาการที่คัดค้านความเชื่อนี้ได้แก่ Jack M. Potter (1976) ซึ่งพบว่าหมู่บ้านคูแคงที่เชียงใหม่ แตกต่างกับบ้านบางชั้นมาก เพราะชาวบ้านมีการรวมกลุ่มมานานแล้ว Potter อธิบายว่าความแตกต่างนี้ไม่เกี่ยวกับบริบททางประวัติศาสตร์และระบบนิเวศ หากเป็นเรื่องของการใช้วิธีการศึกษาและมุมมองทางวิชาการต่างกันมากกว่า ซึ่งทำให้เกิดคำถามว่า ความเป็นชุมชนเป็นเหตุผลทางวิชาการเท่านั้นหรือ และต่างจากความเป็นจริงทางสังคมหรือไม่ อย่างไร ปัญหาของ Potter ก็คือ เขามองโครงสร้างของการรวมกลุ่มของชุมชนอย่างตายตัวและไม่ให้ความสนใจกับประวัติศาสตร์ชุมชน ภายใต้กรอบความคิดเช่นนี้ การที่นักวิชาการมองว่าชาวนาไร้เหตุผลและขี้เกียจ ที่จริงแล้ว James C. Scott (1976) อธิบายว่า เป็นผลจากชาวนายังไม่คุ้นเคยกับการผลิตเพื่อขายมากกว่า จึงไม่สนใจผลิตมาก มุ่งเพื่อยังชีพเป็นหลัก หลีกเลี่ยงความเสี่ยงทั้งหลายที่อาจเกิดขึ้นจากความไม่แน่นอนของตลาด ในสภาวะการณ์เช่นนั้น ชาวนาจะรักษา จริยธรรมของการยังชีพ (Subsistence Ethics) อันเป็นอุดมการณ์ของระบบเศรษฐกิจแบบมีศีลธรรม (Moral Economy) ของชาวนาเอาไว้ในรูปแบบของสถาบันชุมชนเพื่อช่วยเหลือกัน เช่น ระบบอุปถัมภ์

อย่างไรก็ตามยังคงมีข้อถกเถียงในวงการวิชาการว่าในความเป็นจริงทางสังคมแล้ว สังคมชนบทมีความเป็นชุมชน หรือว่าชาวบ้านคิดในลักษณะปัจเจกบุคคลตลอดมา ในเรื่องนี้ Samuel Popkin (1979) ได้โต้แย้ง Scott เพราะเขาไม่เชื่อว่า ชาวนาจะมีสำนึกแบบรวมหมู่ แต่เขาเห็นว่าชาวนาคำนึงถึงผลประโยชน์ของตัวเองมากที่สุดซึ่งอาจขัดแย้งกับส่วนรวมได้ Popkin เสนอว่าชาวนามีเหตุผลแบบธุรกิจและลงทุนในการผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น เพราะเห็นว่าตลาดเปิดโอกาสให้พวกเขาได้ก้าวหลุดจากพันธะดั้งเดิม ในสภาพเช่นนี้ชาวนาจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงตลาดตามที่ Scott อธิบาย แต่จะขยายการผลิตเพื่อขายมากขึ้น ท้ายที่สุด Popkin ยอมรับว่าในอดีตหมู่บ้านอาจมีลักษณะรวมหมู่ได้ แต่ก็เกิดขึ้นเพื่อความสะดวกในการเก็บภาษีของรัฐ และการปกป้องสิทธิประโยชน์ของสมาชิกชุมชน ดังนั้น การร่วมมือของชาวบ้านมักจะนำมาซึ่งถึงลักษณะรวมหมู่นั้นถือ

ว่า เป็นเพียงการช่วยเหลือแลกเปลี่ยนกันเป็นครั้งคราว ตามความจำเป็นของแต่ละครอบครัวมากกว่าเป็นเครื่องแสดงว่า ชาวบ้านมีสำนึกร่วมกันในความเป็นชุมชน

ในหมู่นักวิชาการที่ศึกษาสังคมชนบทไทย ก็มีผู้เดินรอยตามแนวคิดของ Popkin อยู่บ้าง เช่น Jeremy Kemp (1991) Kemp ไม่พบว่าชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันอย่างแท้จริง และไม่พบว่ามีการรวมหมู่ในระดับหมู่บ้าน ในลักษณะเช่นนี้ หมู่บ้านจึงถือได้ว่าเป็นเพียงหน่วยของการควบคุมทางสังคม ซึ่งรัฐใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายเท่านั้น โดยผลักดันให้เกิดขึ้นภายใต้นโยบายการพัฒนาที่อาศัยศักยภาพของชุมชนตามแนวความคิดของนักวิชาการตะวันตก ที่จริงแล้วสังคมชนบทไทยไม่ได้รวมกลุ่มกัน เป็นหมู่บ้านที่มีอิสระ แต่เป็นการติดต่อสัมพันธ์กันแบบเครือข่ายระหว่างปัจเจกบุคคล ในที่สุด Kemp สรุปว่า ความเป็นชุมชนไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในขอบเขตของหมู่บ้าน ที่จริงแล้วไม่มีหมู่บ้านที่เป็นหน่วยการปกครองพื้นที่ในอดีตด้วยซ้ำไป หากความเป็นชุมชนหมายถึง ลักษณะของเครือข่ายของความสัมพันธ์ที่กว้างขวางบนพื้นฐานของความสัมพันธ์แบบเครือญาติและแบบอุปถัมภ์

จากการศึกษาของ Kemp ได้ชี้ให้เห็นชัดเจนว่า ความเป็นชุมชนไม่อาจเข้าใจได้อย่างเป็นเอกเทศ หากต้องเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์กับรัฐ และจากแนวการศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมชาวนาในช่วงหลังจากปี พ.ศ.2513 เป็นต้นมา ได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความเป็นชุมชนไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องของระบบคุณค่าที่ชุมชนมีอยู่อย่างอิสระ หากแต่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนกับรัฐ และระบบทุนนิยม ซึ่งแสดงออกในรูปของความขัดแย้ง การแยกแยะทางชนชั้น การผลิตใหม่ทางอุดมการณ์ และการสร้างความชอบธรรมให้อำนาจ ในลักษณะเช่นนี้ ความเป็นชุมชนจึงถูกมองว่า เป็นทั้งอุดมการณ์และกระบวนการของชาวบ้านในการปรับตัวและต่อสู้กับรัฐและระบบทุนนิยม แต่ก็ไม่ได้ระบุลักษณะของความเป็นชุมชนอย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้เอง ในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา ได้มีนักพัฒนาเอกชนและนักวิชาการกลุ่มหนึ่งออกมาต่อต้านการล่มสลายของชุมชน เพราะคิดว่าความเป็นชุมชนเป็นระบบคุณค่าที่ชาวบ้านเคยมีและกำลังถูกทำลายโดยรัฐและระบบทุนนิยม

จากมุมมองของผู้รู้ท้องถิ่น ชี้ให้เห็นชัดเจนว่า ความเป็นชุมชนเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์อำนาจและความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งมีทั้งความกลมกลืนและความขัดแย้ง เปลี่ยนแปลงได้ และสามารถผลิตซ้ำและผลิตใหม่ได้ ไม่ใช่เป็นอุดมคติ และไม่ใช่เป็นเรื่องของหน่วยที่ติดกับพื้นที่อย่างตายตัว แต่ปรากฏอยู่ในหน่วยที่มีขอบเขตหลายระดับ ตั้งแต่ครอบครัว หมู่บ้าน จนถึงเครือข่ายที่กว้างขวาง ซึ่งอาจจะซ้อนกันอยู่ได้ ขณะเดียวกันความเป็นชุมชนก็ไม่ใช่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ได้ หากดำรงอยู่

ในความสัมพันธ์กับสังคมภายนอกทั้งรัฐและตลาด ด้วยเหตุนี้ความเป็นชุมชน จึงเป็นเรื่องของการพึ่งตนเองเท่าๆ กับการพึ่งพาและเป็นเรื่องของการขัดแย้งและการปรับตัว ดังนั้นความคิดที่ว่าชุมชนล่มสลาย จึงเกิดจากการมองข้ามความสัมพันธ์ดังกล่าวมากกว่า และเกิดจากการยึดติดอยู่กับความคิดที่ว่า ความเป็นชุมชนเป็นเรื่องของคุณค่าที่ติดอยู่กับพื้นที่ Charles Tilly (1974) ได้เสนอว่า หากสลัดความเป็นชุมชน ที่ติดอยู่กับพื้นที่ในชนบทไปได้จะพบว่า ความเป็นชุมชนก็เกิดขึ้นในเมืองได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายประการ ที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมกันในการควบคุมดูแลและจัดการทรัพยากร เมื่อต้องเผชิญกับการขัดแย้งกับภายนอก โดยสรุป ความเป็นชุมชน จึงหมายถึงอุดมการณ์อำนาจ หรือสิทธิของการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและรัฐ ที่ผลิตซ้ำในบริบททางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544 : 124 – 125)

นพ.ประเวศ วะสี (สรุปความโดย สีลาภรณ์ นาคทรพรพ ใน อนุชาติพวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ, บรรณาธิการ, 2541: 235) ได้ให้คำนิยามคำว่า “ชุมชน” ว่าหมายถึงการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน อาจเป็นการรวมตัวกันตามพื้นที่หรือไม่ใช่พื้นที่ก็ได้ สมาชิกของชุมชนมีการติดต่อสื่อสารกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการกระทำกิจกรรมร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำและมีการจัดการ

วิทยากร เชียงกูร (2527 : 14) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าชุมชนในทางสังคมวิทยา หมายถึงกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันในท้องที่หรืออาณาบริเวณเดียวกัน มีความผูกพัน หรือผลประโยชน์ในเรื่องต่างๆ ร่วมกัน ภายใต้กฎข้อบังคับ หรือขนบธรรมเนียมเดียวกัน มีความสัมพันธ์และการปฏิบัติต่อกันในหมู่สมาชิกเพื่อสนองความต้องการที่จำเป็นร่วมกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า บางนิยามเน้นความเป็นชุมชนที่ลักษณะเฉพาะบางประการที่ผูกพันบุคคลให้รวมเข้าเป็นกลุ่ม บางนิยามก็เน้นความเป็นชุมชนที่การกำหนดอาณาเขตพื้นที่ บางนิยามก็เน้นความเป็นชุมชนที่ความสัมพันธ์ ความสนใจและกิจกรรมที่ทำร่วมกันของคนในชุมชน ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดชุมชนที่ต้องการจะศึกษา เป็นชุมชนของคนที่เกี่ยวข้องกันอยู่บนพื้นฐานของการประกอบอาชีพในด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากผู้วิจัยสนใจศึกษาในด้านการประกอบอาชีพของคนในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากกระแสการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน

2.6 เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย

การเป็นชุมชนจำเป็นต้องประกอบด้วยเหตุผลพื้นฐาน คือ การที่มนุษย์อาศัยอยู่ร่วมกัน แต่เหตุผลเหล่านี้ยังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องมีเหตุผลสนับสนุนก็คือ มนุษย์ต้องมีการปฏิสัมพันธ์กันและก่อให้เกิดวัฒนธรรมติดตามมา เช่น วัฒนธรรมการผลิต ความเชื่อ และการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน เครื่องมือที่นับได้ว่าเป็นกลไกที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้คือ องค์กรชุมชน ดังนั้นความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน จึงเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนการบ่งชี้ถึงความสามารถของชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง และจากความสำคัญขององค์กรชุมชนนี้เอง ทำให้ต้องมีการกำหนดกรอบแนวคิดเพื่อการพัฒนาเครื่องชี้วัดสำหรับองค์กรชุมชน ทั้งนี้การกรอบแนวคิดได้มาจากการสังเคราะห์จากประสบการณ์ของนักพัฒนาชนบท นักวิชาการ ได้เสนอรอบสำหรับเครื่องชี้วัดสำหรับองค์กรชุมชน ดังนี้ (ลีลาภรณ์ นาคทรพรพ ,ใน อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอำ, บรรณาธิการ, 2541 : 237-257)

1. ภูมิปัญญา ระบบความเชื่อ ระบบคุณค่า ระบบความคิดของชุมชน การกำหนดตัวชี้วัดเกี่ยวกับภูมิปัญญาหรือระบบความเชื่อของบุคคลนับเป็นเรื่องยาก แต่การชี้วัดว่าชุมชนนั้นๆ มีภูมิปัญญาหรือไม่ อาจดูได้จากการสืบทอดองค์ความรู้ การพัฒนาองค์ความรู้ให้เหมาะกับยุคสมัย ซึ่งตัวชี้วัดในเรื่องเหล่านี้สามารถสังเกตได้จากการมีผู้นำที่หลากหลายทั้งในด้านความรู้ ทักษะและจำนวนผู้นำในชุมชนนั้นๆ อีกทั้งยังสังเกตได้จากทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมของสมาชิก ที่เกี่ยวกับความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ

2. การจัดการกลุ่ม/ องค์กรชุมชน การชี้วัดความเข้มแข็งของกลุ่มอาจพิจารณาได้จาก

- วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม สามารถบ่งชี้ถึงพฤติกรรมและกิจกรรมที่มีความหมายในเชิงการสืบทอดภูมิปัญญาและระบบความเชื่อ
- กฎกติกา ซึ่งถึงความสามารถในการกำหนดและควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน
- จำนวนและคุณภาพของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิก
- คุณภาพของกรรมการกลุ่ม ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากความสามารถในการจัดการ การสนองตอบต่อปัญหา การจัดสรรและการกระจายทรัพยากรของชุมชน
- กิจกรรมกลุ่มบ่งชี้ถึงความสามารถในการตอบสนองต่อมิติต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรม ด้านการจัดการทรัพยากรชุมชน

- กองทุนของกลุ่ม บังชี้ถึงความสามารถในการระดมทุนของกลุ่ม นับเป็นเครื่องสะท้อนศักยภาพและความเข้มแข็งของกลุ่มได้ดี

3. กระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ ทั่วประเทศ ได้จากการศึกษาดูงาน เวทีแลกเปลี่ยนความรู้และการขยายเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งจะสะท้อนภาพการยกระดับภูมิปัญญาและการเรียนรู้ของชุมชน การเชื่อมโยงภูมิปัญญาระหว่างชุมชน

4. ผลกระทบจากการดำเนินงานขององค์กรชุมชนในด้านต่างๆ โดยตัวชี้วัดระดับชุมชนเน้นการวัดถึงผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนเป็นหลัก ดังนี้ (สุภาวงศ์ จันทวานิชและวิศนี ศิลตระภูถ ; สีลาภรณ์ นาคทรทรัพย์ , ใน อนาคต พวงลำที และอรทัย อาจอ่ำ,บรรณาธิการ, 2541 : 57-60 ; 255-257)

4.1 ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ตัวชี้วัดด้านนี้ในระดับชุมชนจะมีความสัมพันธ์กับตัวชี้วัดระดับครัวเรือนค่อนข้างมาก แต่จะให้ผลที่เป็นภาพรวมหรืออัตราเฉลี่ยของครัวเรือนทั้งหมดในชุมชน

- จำนวนแรงงานที่อพยพไปทำงานทำนอกชุมชนและที่อพยพเข้ามาในชุมชน
- ความหลากหลายของทางเลือกการประกอบอาชีพในชุมชน
- การเป็นเจ้าของผลผลิต ปัจจัยการผลิต
- รายได้ รายจ่าย (จำนวนหนี้สินของครัวเรือนในชุมชน)
- ฯลฯ

4.2 ด้านสังคม/วัฒนธรรม ในระดับชุมชนเป็นการวัดถึงสัดส่วนการอพยพย้ายถิ่นของครัวเรือนในชุมชน วัดด้านสวัสดิการที่ชุมชนมีให้ วัดในด้านการอนุรักษ์ การพัฒนา ปรับใช้และการสืบสานต่อในด้านภูมิปัญญาพื้นบ้าน รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

- ขนาดบ้านเรือน สภาพบ้านเรือน
- รูปแบบครอบครัว ความสัมพันธ์อันดีในหมู่ญาติ
- คุณภาพของชีวิตครอบครัว
- ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ
- ความมั่นคงปลอดภัยในการทำงาน
- บริการทางสังคม การคมนาคม สวัสดิการสังคม
- ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน
- ฯลฯ

4.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เป็นการวัดถึงพลังของชุมชนและจิตสำนึกของชุมชนในการอนุรักษ์และรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

- สภาพแวดล้อมธรรมชาติ
- การมีน้ำสะอาดใช้
- สภาพแวดล้อมด้านที่อยู่อาศัย
- ฯลฯ

2.6 สรุป

จากการทบทวนวรรณกรรม เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ทำให้สามารถมองเห็นภาพรวมว่าชุมชนประมงพื้นบ้านกำลังประสบกับปัญหา จากการเติบโตขยายตัวและการปรับตัวแก้ปัญหของประมงขนาดใหญ่ มีการเข้ามาแข่งขันแย่งชิงทรัพยากรสัตว์น้ำและทำลายเครื่องมือของชาวประมงพื้นบ้าน ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านหรือชาวประมงชายฝั่งขนาดเล็กจำเป็นต้องหาหนทางปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ซึ่งการท่องเที่ยวก็นับเป็นทางออกทางหนึ่งของชุมชนประมง ชาวประมงได้หันมาปรับเปลี่ยนอาชีพจากการประมงเข้ามาสู่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมากขึ้น และการท่องเที่ยวนั้นนับว่าได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนทั้งทางด้านบวกและด้านลบ จึงได้ศึกษาแนวคิดในเรื่องการท่องเที่ยวยั่งยืนหรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นแนวทางการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบน้อยที่สุดแก่แหล่งท่องเที่ยวและชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งความรู้ที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยจะใช้เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในเรื่องการประกอบอาชีพของพื้นที่ศึกษาคือชุมชนเกาะล้าน ซึ่งชาวบ้านได้มีการปรับเปลี่ยนอาชีพจากการทำการประมงพื้นบ้านมาเป็นการประกอบอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยว

งานวิจัยหลายชิ้นได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวในแง่ลบ ว่าเป็นตัวทำลายวัฒนธรรมชุมชนและส่งผลกระทบต่อในทางด้านลบหลายด้านแก่ชุมชนท้องถิ่น แต่ก็เชื่อว่าการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบเพียงด้านเดียว ยังมีผลกระทบด้านบวกแก่ชุมชนอีกไม่น้อย ซึ่งชุมชนเกาะล้านเป็นชุมชนที่ให้การต้อนรับการท่องเที่ยวที่เข้ามาในเกาะเป็นอย่างดี และยินยอมปรับเปลี่ยนอาชีพเดิมที่ทำการประมงพื้นบ้าน มาเป็นการประกอบอาชีพให้บริการทางด้านการท่องเที่ยวแทนมาช้านาน ซึ่งก่อให้เกิดข้อสงสัยว่าการท่องเที่ยวนั้นส่งผลกระทบต่อชุมชนเกาะล้านหรือไม่ เพียงใด ไม่ว่าในแง่บวกหรือแง่ลบ สำหรับชุมชนที่พัฒนาและปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์การท่องเที่ยวมาโดยตลอด

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนชาวประมง ตลอดจนกระบวนการปรับตัวของชุมชน ภายหลังจากที่ธุรกิจการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน และศึกษาถึงวิถีการดำรงชีวิตของชาวประมงอันสืบเนื่องมาจากผลกระทบจากการท่องเที่ยว โดยเฉพาะรูปแบบของการปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพ การศึกษาครั้งนี้พยายามจะเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ของส่วนต่างๆ ในวิถีชีวิตของชาวประมงที่ปรับเปลี่ยนอาชีพไปสู่การให้บริการด้านการท่องเที่ยว อันประกอบไปด้วยโครงสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในชุมชน ต่อระบบภายนอก ตลอดจนกระบวนการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในเรื่องระบบคุณค่า คุณดการณ์ในสังคม กระบวนการผลิต (การประมงดั้งเดิม อาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยว) ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญ ต่อความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้าน และการทำความเข้าใจต่อความหมายของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อันจะนำมาสู่การอธิบายสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อชี้ให้เห็นถึงวิถีชีวิตและแบบแผนการประกอบอาชีพ ซึ่งย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลง ปรับตัว ไปตามบริบทและเงื่อนไขทางสังคม ตลอดจนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและความสืบเนื่องของชุมชนชาวประมง

3.1 วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative perspective) จะใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีประกอบกัน เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชนชาวประมงโดยมองผ่านการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพสามารถช่วยค้นหาข้อสรุปจากข้อมูลเพื่อนำมาสู่การอธิบายตีความปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพคือการศึกษาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความจริงในทุกมิติ และยังให้ความสำคัญต่อข้อมูลทางด้านความรู้สึกนึกคิด การให้ความหมายหรือคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนค่านิยมและคุณดการณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นั้น ๆ

3.2 พื้นที่และชุมชนศึกษา

เพื่อสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ศึกษาคือชุมชนประมงเกาะล้านหมู่ 7 ตำบลนาเกลือ อ.บางละมุง จังหวัดชลบุรี อยู่ห่างจากเมืองพัทยาประมาณ 7.7 กิโลเมตร โดยเกาะล้านเป็นเกาะที่อยู่ภายใต้เขตการปกครองของเมืองพัทยา ซึ่งเมืองพัทยาคือเขตการปกครองพิเศษของประเทศไทย เป็นการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ เมืองพัทยามีฐานะเทียบเท่าเทศบาลนคร การเดินทางไปเกาะล้านใช้เวลาเพียง 45 นาที และเป็นเกาะที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาเที่ยวเพราะมีชายหาดและปะการังสวยงาม ในอดีตชาวบ้านบนเกาะล้านประกอบอาชีพประมงแต่ท่ามกลางกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวอันเชี่ยวกรากของเมืองพัทยานั้น เกาะล้านได้เปลี่ยนสภาพจากชุมชนประมงเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ทำรายได้มหาศาลให้แก่ เมืองพัทยา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจว่าภายใต้กระแสการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวนี้ ชุมชนประมงบนเกาะล้านเกิดกระบวนการปรับตัวอย่างไรในเรื่องของการประกอบอาชีพ เพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยว ชุมชนมีพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงอย่างไร และมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแตกต่างไปจากเดิมหรือไม่ และแนวโน้มความยั่งยืนในการประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวเป็นอย่างไร

ชุมชนที่เป็นเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ คือชุมชนของคนที่เกี่ยวข้องกันอยู่บนพื้นฐานของการประกอบอาชีพ นั่นก็คือชุมชนของผู้ที่อาศัยอยู่บนเกาะล้านและประกอบอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว

3.3 ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

การเลือกประชากรและกลุ่มเป้าหมายนั้น ผู้ศึกษาได้กำหนดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้คือ การศึกษาชุมชนประมงที่ปรับเปลี่ยนอาชีพมาทำธุรกิจทางด้านการท่องเที่ยว ดังนั้น ประชากรและกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการศึกษามีดังนี้

- การศึกษาในเชิงพัฒนาการ ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ของชุมชนอย่างต่อเนื่องในระยะประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา (เนื่องจากพัทยาริมเริ่มเป็นเมืองท่องเที่ยวประมาณ ปี พ.ศ. 2502 จากการเกิดสงครามเวียดนามและอเมริกามาตั้งฐานทัพในประเทศไทย ทหารอเมริกันได้ริเริ่มมาเที่ยวพัทยาและเกาะล้าน จนภายหลังพัทยาได้กลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชื่อดังของโลก) กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวจะเป็นผู้ที่อยู่ในชุมชนมานาน มีประสบการณ์หรือรับรู้ในเรื่องดังกล่าว หรือเป็นตัวแทนสถาบันทางสังคมใน

- ชุมชน โดยจะกระจายไปตามสถานภาพและกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ ผู้อาวุโส ในชุมชน เจ้าอาวาส ครู อดีตผู้ใหญ่บ้าน(ผู้นำไม่เป็นทางการ) คณะกรรมการชุมชน เกษะล้าน (ผู้นำเป็นทางการ) เจ้าของร้านค้าในหมู่บ้าน และอื่นๆ เป็นต้น และจะมีการเลือกตัวแทนจากรุ่นต่างๆ ในชุมชน ตั้งแต่ตัวแทนกลุ่มคนรุ่นบุกเบิกหรือผู้อาวุโสของพื้นที่ ตัวแทนของกลุ่มคนที่มีอายุวัยกลางคน กลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มวัยรุ่น เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการและความคิดของคนแต่ละรุ่น
- การศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ของชุมชนกับแบบแผนการประกอบอาชีพทั้งในการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านดั้งเดิม ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนท้องถิ่นที่ยังประกอบอาชีพประมงอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ และอาชีพใหม่ในด้านการให้บริการทางการท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้บริการทางการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยผู้ประกอบอาชีพหลายอาชีพ เช่น ผู้ประกอบอาชีพค้าขายกับนักท่องเที่ยว ผู้ให้บริการขับเรือรับ-ส่ง นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการร้านอาหาร ผู้ประกอบการเดินที่ รมให้เช่า ผู้ให้บริการกีฬาทางน้ำ เช่น พาราเซลิ่ง เจ็ตสกี สกูด-เตอร์ เรือลากกล้วย ผู้ให้บริการเรือกระจก ชมปะการัง และอื่นๆ เป็นต้น
  - การศึกษาถึงปัจจัยหรือระบบภายนอกที่มีอิทธิพลต่อชุมชน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของนโยบายของเมืองพัทยาในด้านต่าง ๆ หรือการจัดทัวร์ชาวต่างประเทศของบริษัททัวร์ต่าง ๆ ที่นำนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติไปท่องเที่ยวยังเกาะล้าน กลุ่มเป้าหมายนี้ ได้แก่ ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือรับผิดชอบต่อการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของเมืองพัทยา หรือสมาชิกสภาเมืองพัทยา ที่สามารถให้ข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวข้องได้ ในด้านการท่องเที่ยวก็คือเจ้าหน้าที่ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคกลางเขต 3 และผู้ประกอบการธุรกิจบริษัททัวร์ท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ตำรวจท่องเที่ยว

กลุ่มประชากรเป้าหมายดังกล่าวที่แยกไว้ข้างต้น อาจจะมีซ้อนทับหรือมีความเกี่ยวข้องกันก็ได้ ประชากรเป้าหมายในประเด็นหนึ่งอาจจะเป็นคนคนเดียวกับประชากรเป้าหมายในอีกกลุ่มหนึ่ง หรือสามารถให้ข้อมูลในประเด็นอื่นได้ จากการศึกษาสามารถสรุปจำนวนประชากรเป้าหมายในแต่ละกลุ่มได้ ดังนี้

ตารางที่ 3.1 แสดงประเด็นในการศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย

ประเด็นในการศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย	จำนวนประชากรเป้าหมาย
1. การศึกษาพัฒนาการของชุมชน	
- เจ้าอาวาส	1
- ผู้อาวุโสในชุมชน	5
- ครู	1
- อดีตผู้ใหญ่บ้าน	1
- คณะกรรมการชุมชนเกาะล้าน	1
- เจ้าของร้านค้าในหมู่บ้าน	1
- ชาวบ้านในชุมชน	10
2. การศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและแบบแผนการประกอบอาชีพของชุมชน	
- ผู้ประกอบอาชีพค้าขายกับนักท่องเที่ยว	2
- ผู้ให้บริการขับเรือรับ-ส่ง นักท่องเที่ยว	2
- ผู้ประกอบการร้านอาหาร	2
- ผู้ประกอบการเดินที่ ร่มให้เช่า	2
- ผู้ให้บริการกีฬาทางน้ำ เช่น พาราเซลิ่ง เจ็ต สกี สกูดอเตอร์ เรือลากกล้วย ผู้ให้บริการเรือกระajak ชมปะการัง และอื่นๆ	4
- ชาวบ้านที่ทำประมงพื้นบ้าน	2
- ชาวบ้านในชุมชน	5
3. การศึกษาปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อชุมชน	
- เจ้าหน้าที่เมืองพัทยา	1
- เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	1
- บริษัททัวร์	2
- ตำรวจท่องเที่ยว	1
- ชาวบ้านในชุมชน	3

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีประกอบกัน ได้แก่

3.4.1 การศึกษาจากเอกสารและรายงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ งานศึกษาและวิจัยด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชายฝั่งทะเลตะวันออก เช่น การตรวจวัดคุณภาพน้ำ การศึกษาทรัพยากรธรรมชาติทางการท่องเที่ยว รายงานสถิติข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวรายงานผลการศึกษาและเอกสารวิชาการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว แผนที่ รายงานประจำปีของเมืองพัทยา เอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาชายฝั่งตะวันออก และการศึกษาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเป็นส่วนที่จะทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าใจพื้นฐานและสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีส่วนเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลมาจากการท่องเที่ยว

3.4.2 การสำรวจ เป็นการสำรวจพื้นที่เบื้องต้น ศึกษาสภาพกลุ่มเป้าหมายในเบื้องต้น เพื่อเป็นข้อมูลที่จะให้ผู้วิจัยสามารถจับสภาพของพื้นที่ศึกษา และกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้สามารถสร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มเป้าหมายและง่ายต่อการวางแผนการวิจัยในพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลของประชากรในด้านต่างๆ ตั้งแต่ความคิดเห็น การเปลี่ยนแปลง การประกอบอาชีพ ความรู้ความสามารถและลักษณะประชากร โดยเครื่องมือที่จะใช้ในการสำรวจคือ แบบสอบถาม ที่ประกอบไปด้วยคำถามที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับลักษณะการประกอบอาชีพ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ เพื่อที่จะให้ได้ข้อมูลคร่าวๆ

3.4.3 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) ในที่นี้ได้แก่ การสังเกตที่ผู้วิจัยเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้านที่ถูกศึกษา มีการร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับแบบแผนพฤติกรรม ประเพณี สถานการณ์ต่างๆ ในชุมชน เช่น การเข้าร่วมไปกับทัวร์ของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติที่ไปท่องเที่ยวยังเกาะล้าน เพื่อศึกษาพฤติกรรมของชาวบ้านในการต้อนรับนักท่องเที่ยว การช่วยงานในร้านอาหารที่ต้อนรับเฉพาะกลุ่มทัวร์ เป็นต้น

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) หรือการสังเกตโดยตรงในที่นี้ได้แก่การที่ผู้วิจัยเฝ้าสังเกตอยู่วงนอก กระทำตนเป็นบุคคลภายนอกโดยไม่เข้าไปร่วมในกิจกรรมที่ชาวบ้านหรือกลุ่มชาวบ้านบนเกาะทำอยู่ ได้แก่ การเก็บข้อมูลทางกายภาพของชุมชน เช่น ลักษณะการตั้งบ้านเรือน ตำแหน่งที่ตั้งของวัด กลุ่มชุมชน ที่ตั้งของร้านค้าที่ให้บริการทางการท่องเที่ยว ลักษณะการทำมาหากิน วิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว การแย่งลูกค้าเข้าร้าน รวมถึงการสังเกตความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน หรือคนในชุมชน เป็นต้น

3.4.4 การสัมภาษณ์ เป็นการพูดคุยระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ ซึ่งในการศึกษารครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์รูปแบบต่างๆ กัน ดังนี้

- การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบง่ายๆ ไม่มีพิธีรีตรองแต่อย่างใด ไม่เคร่งครัดในเรื่องขั้นตอนและลำดับของข้อคำถาม รวมทั้งเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้วิจัยกับคนในชุมชน ผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์ในลักษณะนี้ตลอดทุกช่วงของการเก็บข้อมูลในทุกเรื่อง ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานของชุมชน โดยจะมีการเตรียมแนวคำถามอย่างกว้างๆ มาล่วงหน้า โดยกลุ่มเป้าหมายของผู้ที่จะสัมภาษณ์จะเป็น ผู้นำชุมชน (คณะกรรมการหมู่บ้าน) พระ อติตผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่มีความรอบรู้และเข้าใจในเรื่องที่ผู้วิจัยสนใจ

- การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) คือ การสัมภาษณ์หรือสนทนา โดยมีทิศทาง(Guided Conversation) ในประเด็นที่ต้องการทราบชัดเจนแน่นอน อยู่ในความนึกคิดของผู้สัมภาษณ์แล้ว เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยมีจุดสนใจอยู่แล้ว มีการกำหนดโครงสร้างข้อคำถาม หากทว่าขณะสัมภาษณ์จะไม่เป็นการสอบถามโดยตรง แต่เป็นการสนทนาที่พยายามปรับบรรยากาศให้เป็นกันเองกับผู้ถูกสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์อาจมีประเด็นที่หลากหลายกว้างขวาง ซึ่งผู้สัมภาษณ์จำเป็นต้องควบคุมการสนทนาให้อยู่ในประเด็นที่ต้องการทราบเท่านั้น ซึ่งการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในครั้งนี้ มีกลุ่มเป้าหมายที่จะสัมภาษณ์เป็นการเฉพาะเจาะจง เพราะผู้ตอบนั้นมีข้อมูลที่ดี ลึกซึ้ง กว้างขวางเป็นพิเศษ เหมาะสมกับความต้องการของผู้วิจัย เรียกว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) คือ ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการให้บริการด้านการท่องเที่ยว ชาวประมง คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มผู้อาวุโส และชาวบ้านในหมู่บ้าน มัดคุเทศก์ การสัมภาษณ์จะทำหลังจากที่มีการสำรวจและเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเรียบร้อยแล้ว เพราะจะทำให้รู้ถึงบริบททางสังคม วัฒนธรรมชุมชน และแบบแผนการประกอบอาชีพเพียงพอที่จะทำให้ผู้วิจัยสามารถใช้แนวคำถามได้กระชับรัดกุมขึ้น

โดยปกติจะไม่ถือว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เรากำลังเก็บข้อมูล แต่ถือว่าเขาเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกระแสหลัก (mainstream) ของชุมชน วิธีแสวงหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญอาจทำได้โดยให้ชาวบ้านช่วยกันระบุชื่อผู้รู้ในชุมชน และเอาชื่อที่ถูกระบุซ้ำกันบ่อยที่สุดเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดตัวผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

วิธีการต่างๆ ที่กล่าวมานั้น ไม่ว่าจะเป็นการสังเกต การสัมภาษณ์ จะทำควบคู่กันไประหว่างการเก็บข้อมูล โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ต่างๆ ขณะที่ออกเก็บข้อมูล

3.5 ประเด็นการศึกษา

ผู้วิจัยได้แยกประเด็นหรือเนื้อหาหลักของการศึกษา ทั้งนี้ เพื่อใช้กำหนดกลุ่มประชากร เป้าหมาย รวมทั้งเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการตั้งประเด็นคำถามและง่ายต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.5.1 สภาพทั่วไปของชุมชน

เพื่อทำความเข้าใจสภาพโดยรวมของชุมชน ตลอดจนเป็นการทำความเข้าใจกับสภาพชีวิต ของชาวบ้านในชุมชน ปัจจุบัน เงื่อนไข สภาพการณ์ของการเกิดขึ้นของการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ข้อมูลที่ได้มาจะถูกนำไปพัฒนาปรับปรุงประเด็นคำถามในการ ศึกษาวิจัยตลอดช่วงเวลาที่ศึกษา

- ประวัติศาสตร์ของชุมชน การตั้งถิ่นฐาน ศึกษาทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ
- ลักษณะของครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ
- ข้อมูลทางด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา รายได้ การประกอบ อาชีพ
- ฐานทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน (ทะเล ชายหาด ปะการัง ฯลฯ)
- ประวัติการใช้ทรัพยากร รูปแบบการใช้ทรัพยากร ผลประโยชน์ที่ได้รับจาก ทรัพยากรท้องถิ่นนับจากอดีตสู่ปัจจุบัน
- การทำประมงพื้นบ้านของชุมชน
- การแลกเปลี่ยนทรัพยากรท้องถิ่นกับชุมชนภายนอกนับจากอดีตสู่ปัจจุบัน

3.5.2 พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของชุมชนชาวประมง

เพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการของธุรกิจการบริการการท่องเที่ยวในเกาะล้าน ในด้านของการ เปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ วิธีการผลิตของชุมชน สภาพแวดล้อม ทั้งในแง่ของสาเหตุและผล กระทบ จากการสอบถามชาวบ้าน และจากข้อมูลในเอกสารต่างๆ

- การก่อเกิด/พัฒนาการของการท่องเที่ยวในเกาะล้าน
- วิธีคิด ทักษะคติของชาวบ้านต่อการท่องเที่ยวในเกาะล้าน
- ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งก่อนและหลังการเข้ามาของธุรกิจการท่องเที่ยว โครง สร้างอำนาจในชุมชนที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชน
- ความสัมพันธ์ของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในระยะเวลาที่ทำประมงและ ภายหลังที่ปรับเปลี่ยนมาเป็นการให้บริการด้านการท่องเที่ยว

- ระบบการผลิต (พัฒนาการของการประกอบอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยว ตั้งแต่เริ่มต้นจนปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง แบบแผน การประกอบอาชีพ)

3.5.3 การปรับตัว/ การเรียนรู้ ของชุมชนภายหลังที่เกิดธุรกิจการท่องเที่ยวภายในชุมชน เป็นการศึกษาข้อคิดเห็นและความรับรู้ (perception) ของชาวบ้าน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่ต้องการศึกษา

- รูปแบบการปรับตัว เช่น ปรับตัวเรื่องการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น
- รูปแบบการปรับตัวทางการประกอบอาชีพที่ตอบรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ
- การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ชุมชน

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นขั้นตอนที่สำคัญและยากที่สุดในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากบันทึกภาคสนาม ซึ่งเป็นข้อความบรรยายที่ได้จากการเก็บข้อมูลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์ ข้อมูลที่ได้มาเป็นปรากฏการณ์เหตุการณ์ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของชุมชน

ผู้วิจัยใช้หลักการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป เป็นการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) คือวิธีตีความสร้างข้อสรุปจากรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น การทำมาหากินความเป็นอยู่ในสังคม ฯลฯ เมื่อเห็นรูปธรรมหรือเหตุการณ์หลายๆ เหตุการณ์เพื่อนำไปสร้างข้อสรุป หากข้อสรุปนั้นยังไม่ได้รับการตรวจสอบยืนยันก็ถือเป็นข้อสมมุติฐานชั่วคราว (working hypothesis) ถ้าหากได้รับการยืนยันแล้วก็ถือเป็นข้อสรุปซึ่งมีความเป็นนามธรรมในระดับต้นๆ จะต้องมีกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลหรือสร้างข้อสรุปเป็นระยะๆ จะถูกหรือผิดยังไม่ทราบเป็นเพียงสมมุติฐานชั่วคราว และระหว่างนั้นก็รวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อมาพิสูจน์และหาข้อสรุปต่อปัญหานั้น พอสรุปนี้ได้ก็ต้องการหาข้อสรุปในเรื่องใหม่ ซึ่งจะสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้โดยตรง (สุภางค์ จันทวานิช ,2539 : 130-132)

จากหลักการที่กล่าวมาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

ข้อมูลที่ได้มาในแต่ละวันจะถูกนำมารวบรวมและแยกตามหมวดหมู่ พร้อมกับมีการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละวัน เพื่อค้นหาความหมายต่างๆ ของข้อมูลที่ได้มาในแต่ละวัน ซึ่งได้มาจากการสังเกต การสัมภาษณ์ การรับฟัง การสนทนากลุ่มธรรมชาติ โดยได้ตรวจสอบข้อมูลของแต่ละคนหรือในแต่ละเรื่องว่ามีความสมบูรณ์และมีความละเอียดพอสำหรับการวิเคราะห์หรือยัง หากข้อมูลไม่ชัดเจนก็จะได้มีการตั้งคำถามใหม่ เพื่อหาจุดบกพร่อง แก้ไข ปรับปรุงข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น สำหรับที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลในวันต่อ ๆ ไป การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะนี้ เป็นกระบวนการที่ทำซ้ำกลับไปกลับมา ระหว่างการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่เก็บมา และทำให้เข้าใจแบบแผนของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. การวิเคราะห์ข้อมูลรวม

เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมตามขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งได้ข้อค้นพบเบื้องต้น อันได้มาจากการสรุปชั่วคราวที่ถูกตรวจสอบยืนยันแล้ว ตลอดจนได้มีการตัดทอนข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องออกไปแล้ว นำข้อสรุปย่อยๆ เหล่านั้นมาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกัน เพื่อให้เป็นบทสรุปซึ่งจะตอบปัญหาของการวิจัย

การวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย จะใช้ประเภทของตัวชี้วัดที่ผู้วิจัยเลือกมาเพื่อใช้เป็นดัชนีชี้วัดความยั่งยืนในการประกอบอาชีพของชุมชน ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะเน้นในด้านของการเป็นเจ้าของผลผลิตและปัจจัยการผลิตของคนในชุมชน และรายได้ของผู้ประกอบการแต่ละอาชีพ ซึ่งจะเป็นตัวแสดงให้เห็นถึงความมั่นคงทางอาชีพของชาวบ้านในชุมชน ส่วนตัวชี้วัดตัวอื่นๆ จะเป็นองค์ประกอบที่จะเน้นให้เห็นถึงความยั่งยืนในการประกอบอาชีพของชุมชนเท่านั้น โดยตัวชี้วัดที่ผู้วิจัยเลือกมาแต่ละตัวนั้นจะมีความสำคัญที่จะเป็นตัวชี้วัดว่า ชุมชนนี้มีความยั่งยืนในการประกอบอาชีพหรือไม่ ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ

- จำนวนแรงงานเข้า-ออก จะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจภายในชุมชน หากมีแรงงานเข้ามาในชุมชนมากกว่าแรงงานออกจากชุมชน แสดงให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจที่ดีของชุมชนที่เป็นสิ่งดึงดูดให้มีแรงงานนอกชุมชนหลั่งไหลเข้ามาในชุมชน

- ความหลากหลายของทางเลือกในการประกอบอาชีพในชุมชน จะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงความมั่นคงในการประกอบอาชีพภายในชุมชน เนื่องจากมีความหลากหลายมาก ก็จะไม่มีการแย่งกันทำกิน ความมั่นคงในการประกอบอาชีพ ก็จะมีมากตามไปด้วย
- การเป็นเจ้าของผลผลิตและปัจจัยการผลิต จะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงความมั่นคงในการประกอบอาชีพ หากชาวบ้านสามารถเป็นเจ้าของกิจการได้เองโดยไม่ต้องไปเป็นลูกจ้างของนายทุน รายได้ทั้งหมดก็จะเป็นของครอบครัว ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความมั่นคงของเศรษฐกิจระดับครัวเรือนได้
- รายได้ รายจ่าย จะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงความมั่นคงทางการเงินของครัวเรือนหรือสถานประกอบการในชุมชนว่า รายได้ รายจ่ายของแต่ละสาขาอาชีพเป็นอย่างไร สามารถเปรียบเทียบรายได้จากอาชีพชาวประมงและอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยวได้ว่าอาชีพใดให้รายได้มากกว่ากัน

2. ด้านสังคม/วัฒนธรรม

- ขนาดบ้านเรือน และสภาพบ้านเรือน จะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงลักษณะการกระจายตัวกลุ่มของสังคมในชุมชน
- รูปแบบครอบครัว ความสัมพันธ์อันดีในหมู่ญาติ จะเป็นตัวชี้ให้เห็นรูปแบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนทั้งในระดับครัวเรือน และระดับสังคมหมู่บ้าน
- คุณภาพของชีวิต จะเป็นตัวชี้ให้เห็นว่าคนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีมาตรฐานตามที่รัฐกำหนดไว้หรือไม่
- ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ จะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการทำกิจกรรมชุมชน อำนาจในการตัดสินใจของคนในชุมชน ทำให้ทราบถึงโครงสร้างของอำนาจในชุมชน
- ความมั่นคงปลอดภัยในการทำงาน จะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงความมั่นคงปลอดภัยของอาชีพที่คนในชุมชนประกอบอยู่ หากมีความมั่นคงปลอดภัยในการทำงานก็นับว่าเป็นอาชีพที่มีความมั่นคงยั่งยืนได้
- บริการทางสังคม การคมนาคม สวัสดิการสังคม จะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงการบริการของรัฐที่มีให้แก่ประชาชน
- ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมชุมชน เป็นตัวชี้ให้เห็นถึงจิตวิญญาณชุมชนซึ่งเป็นตัวแสดงถึงความยั่งยืนของชุมชน

3. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

- สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ได้แก่ ชายหาด น้ำทะเล ปะการัง ซึ่งทั้งหมดนี้จะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงความยั่งยืนของชุมชนไม่ว่าจะในด้านการประกอบอาชีพที่จำเป็นต้องพึ่งพาสถานทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ หรือในการดำรงชีวิตอยู่ของคนในชุมชนเอง
- การมีน้ำสะอาดใช้ เนื่องจากสภาพชุมชนเป็นเกาะที่อยู่กลางทะเลและไม่มีแหล่งน้ำจืดอยู่ในเกาะจำเป็นต้องพึ่งพาน้ำฝนจากธรรมชาติ หรือซื้อน้ำจากฝั่งมาใช้หากจำเป็น
- สภาพแวดล้อมด้านที่อยู่อาศัย จะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และแสดงถึงสำนึกในการดูแลรักษาความสะอาดชุมชนของคนในชุมชนเอง

ตารางที่ 3.2 แสดงประเภทของตัวชี้วัด

ประเภทของตัวชี้วัด	วิธีการศึกษา	ผู้ให้ข้อมูล
<p>ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ</p> <ol style="list-style-type: none"> จำนวนแรงงานเข้า-ออก ความหลากหลายของทางเลือกในการประกอบอาชีพในชุมชน การเป็นเจ้าของผลิตผลดี ปัจจัยการผลิต รายได้รายจ่าย <p>ด้านสังคมและวัฒนธรรม</p> <ol style="list-style-type: none"> สภาพและขนาดบ้านเรือน รูปแบบครอบครัว ความสัมพันธ์ในหมู่บ้าน คุณภาพของชีวิตและครอบครัว ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ความมั่นคงปลอดภัยในการทำงาน การบริการทางสังคม การคมนาคม สวัสดิการทางสังคม ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมชุมชน <p>ด้านสาธารณสุขภัยธรรมชาติ/สภาพแวดล้อม</p> <ol style="list-style-type: none"> สภาพแวดล้อมธรรมชาติ การมีน้ำสะอาดใช้ สภาพแวดล้อมด้านที่อยู่อาศัย 	<p>การสำรวจ โดยใช้การสัมภาษณ์ สังเกต</p> <p>การสำรวจ โดยใช้การสัมภาษณ์ สัมภาษณ์เชิงลึก</p> <p>การสำรวจ โดยใช้การสัมภาษณ์</p> <p>การสำรวจพื้นที่</p> <p>การสัมภาษณ์+การสังเกต</p> <p>การสังเกต</p> <p>สัมภาษณ์ + สังเกต</p> <p>สัมภาษณ์</p> <p>การสัมภาษณ์ + สังเกต</p> <p>การสัมภาษณ์เชิงลึก</p> <p>การสัมภาษณ์ + การสังเกต + ข้อมูลเอกสาร</p> <p>การสัมภาษณ์ + สังเกต</p> <p>การสังเกต</p>	<p>ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน</p> <p>ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพในชุมชน</p> <p>ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพในชุมชน</p> <p>ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพในชุมชน</p> <p>ชุมชน</p> <p>ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน</p> <p>ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน</p> <p>ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน</p> <p>ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพต่างๆ ในชุมชน</p> <p>ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน+เจ้าหน้าที่รัฐ</p> <p>ชาวบ้านสูงอายุในชุมชน</p> <p>ชาวบ้าน ในชุมชน + เจ้าหน้าที่รัฐ</p> <p>ชาวบ้าน ในชุมชน + เจ้าหน้าที่รัฐ</p> <p>ชาวบ้านสูงอายุในชุมชน</p>

บทที่ 4

ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

ในบทนี้จะกล่าวถึง ข้อมูลพื้นฐาน สภาพทั่วไปของชุมชนเกาะล้าน ทั้งในเรื่องของ ประวัติความเป็นมาของชุมชนตั้งแต่ยุคบุกเบิก สภาพการตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ การคมนาคม ระบบสาธารณสุขโลก วิถีชีวิตและความสัมพันธ์ภายในชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยในส่วนแรกจะขอกกล่าวถึงข้อมูลทั่วไปของเมืองพัทยา ซึ่งเป็นเมืองท่องเที่ยวมีชื่อเสียงและเป็นสาเหตุที่ทำให้ชุมชนเกาะล้านเกิดการเปลี่ยนแปลง

4.1 สภาพทั่วไปของชุมชน

4.1.1 เมืองพัทยา

เมืองพัทยาเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2542 ตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกประมาณละติจูดที่ 13 องศาเหนือ และลองจิจูดที่ 101 องศาตะวันออก ในท้องที่อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 เป็นระยะทางประมาณ 150 กม. มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 208.1 ตร.กม. แบ่งเป็น พื้นที่ดิน 53.44 ตร.กม. พื้นที่น้ำ 154.61 ตร.กม. พื้นที่เกาะล้าน 4.07 ตร.กม. มีแนวชายหาดยาวประมาณ 15 กม.

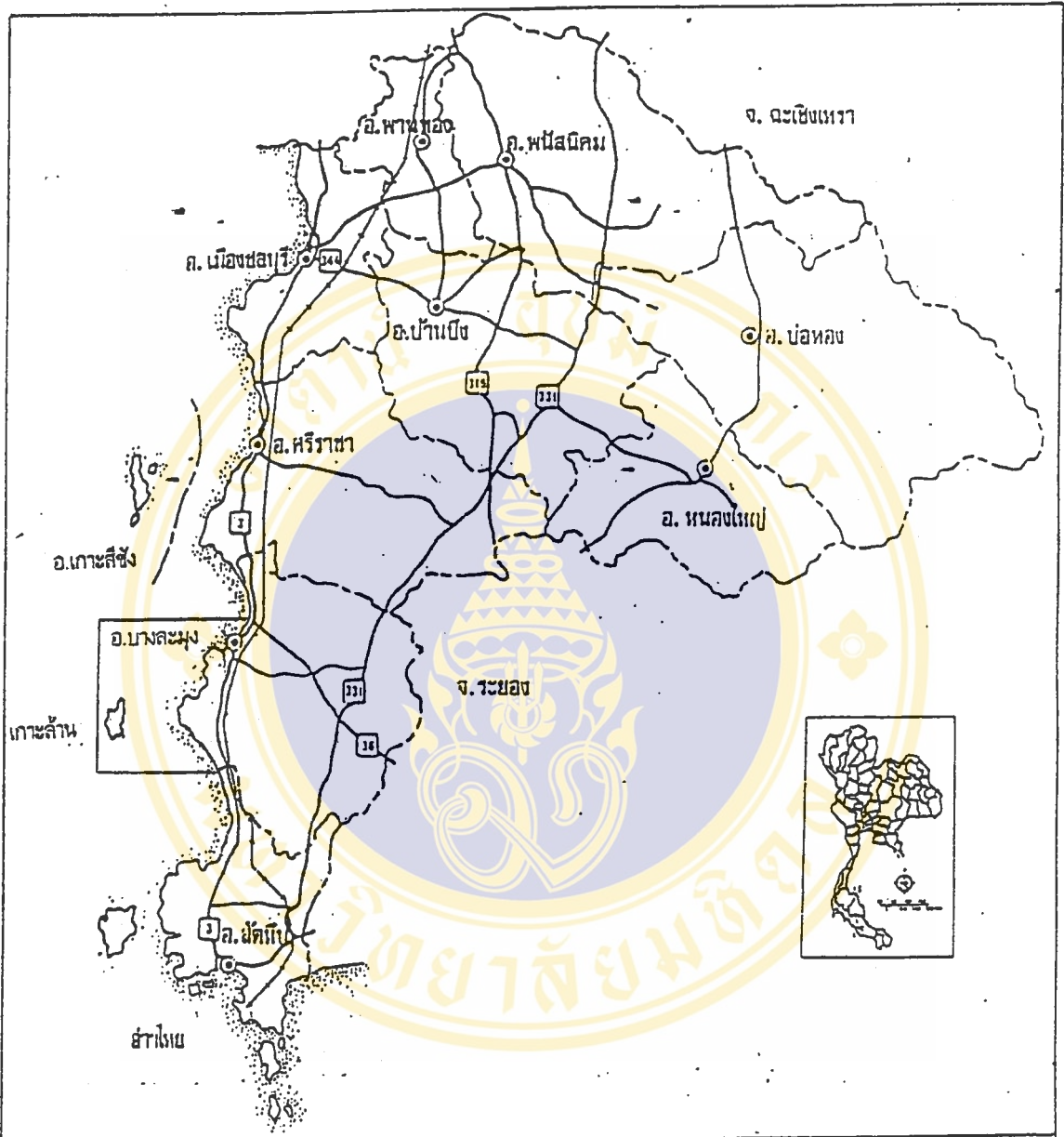
ประชากรที่อาศัยอยู่ตามเกณฑ์ทะเบียนราษฎรจำนวน 84,894 คน มีประชากรแฝงประมาณ 300,000 คน และมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวเฉลี่ยเดือนละประมาณ 9,000 คน

เมืองพัทยามีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ 4 ตำบล ได้แก่

- (1) ตำบลนาเกลือ หมู่ที่ 1, 2, 3, 4, 5, 6 และ 7 (เกาะล้าน)
- (2) ตำบลหนองปรือ หมู่ที่ 5, 6, 9, 10, 11, 12 และ 13
- (3) ตำบลห้วยใหญ่ หมู่ที่ 4
- (4) ตำบลหนองปลาไหล หมู่ที่ 6, 7 และ 8

อาณาเขตติดต่อของเมืองพัทยามีดังนี้ ทิศเหนือเริ่มจากแนวคลองกระหิงหลาย ทิศตะวันออกขนานไปกับถนนสุขุมวิท (ห่างจากถนนสุขุมวิทไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 900 เมตร) และจรดกับพื้นที่ตำบลห้วยใหญ่ ทิศใต้จรดพื้นที่ตำบลห้วยใหญ่ ทิศตะวันตกขนานกับแนวฝั่งทะเล (กองวิชาการและแผนงาน เมืองพัทยา, 2544)

สภาพภูมิประเทศของเมืองพัทยามีลักษณะเป็นที่ราบริมฝั่งทะเล มีภูเขาสูงทางด้านทิศใต้ พื้นที่เมืองด้านทิศตะวันออกบริเวณถนนสุขุมวิทมีระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 20 เมตร และลาดต่ำทางทิศตะวันตกลงสู่ทะเล โดยมีที่ลุ่มต่ำอยู่ด้านทิศตะวันออกของถนนพญาสาย 2 และระหว่างชายหาดนาจอมเทียนกับถนนสุขุมวิท หลังจากนั้นพื้นที่จะสูงขึ้นเล็กน้อย บริเวณดังกล่าวจึงมีน้ำท่วมขังอยู่เสมอ ทางด้านทิศตะวันตกเป็นแนวชายหาดติดฝั่งทะเล และมีเกาะแก่งต่าง ๆ ได้แก่ เกาะล้าน เกาะครก และเกาะสาก

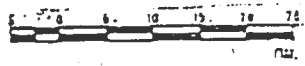
แผนที่ 4.1 ที่ตั้งจังหวัดชลบุรีและเส้นทางคมนาคม

สัญลักษณ์

- เขตจังหวัด
- ..... เขตอำเภอ
- ทางหลวงแผ่นดิน

- +++++ ทางรถไฟ
- ⊙ ที่ตั้งอำเภอ

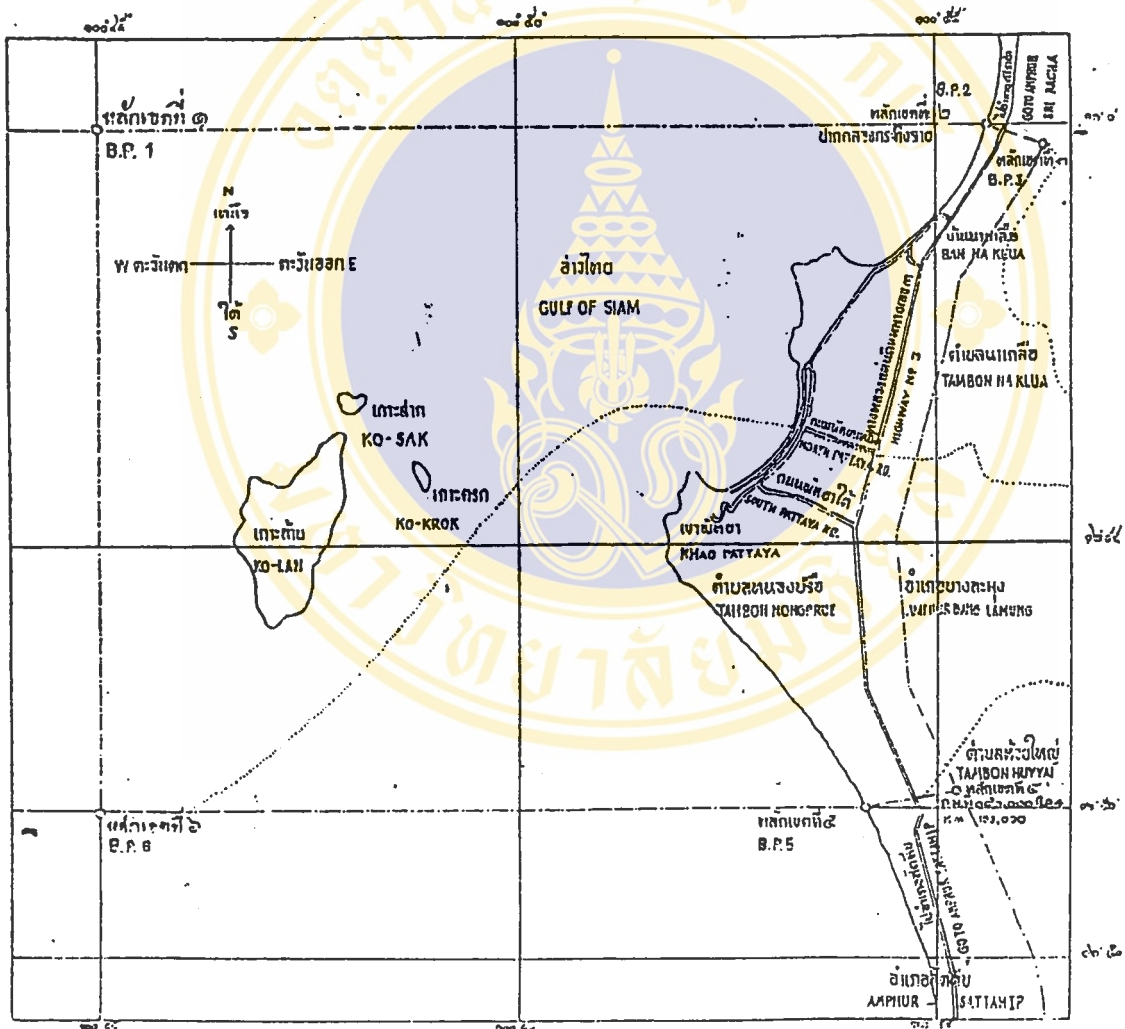
มาตราส่วน

ภาพที่ 4.1 แสดงที่ตั้งจังหวัดชลบุรีและเส้นทางคมนาคม

แผนที่ภายใต้การปกครอง
และ UNDER THE ACT
ที่นิคมบริหารราชการเมืองพัทยา
ADMINISTRATION OF PATTAYA CITY

พ.ศ. ๒๕๒๑
B.E. 2521
มาตราที่ ๑: ๑๐๐,๐๐๐
RATIO 1:100,000
๐ ๑๐๐ ๒๐๐ กม. (K.M.)

เครื่องหมาย (SYMBOLS)

-----	เขตเส้นเขตเมืองพัทยา	-----	เขตตำบล
-----	POSTAL BOUNDARY LINE OF PATTAYA CITY	-----	TAM BONG BOUNDARY
=====	ทางหลวง	-----	เขตอำเภอ
=====	HIGHWAY ROAD	-----	AMPHUR BOUNDARY

ภาพที่ 4.2 แสดงเขตพื้นที่เมืองพัทยาและเกาะต่าง

เมืองพัทยาคือศูนย์กลางการท่องเที่ยวสากล และจากการที่เมืองพัทยาคือเมืองท่องเที่ยว จึงส่งผลให้ชุมชนในเมืองพัทยาส่วนใหญ่เป็นชุมชนพาณิชย์กรรมและบริการสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว มีบางชุมชนมีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรมและชุมชนชาวประมง โดยมีชุมชนทั้งสิ้น 16 แห่ง ได้แก่ ชุมชนโรงไม้ขีด ชุมชนคลองพลับ ชุมชนชอยกอไผ่ ชุมชนวัดธรรมสามัคคี ชุมชนกระทิงลาย ชุมชนชอยชุมสาย ชุมชนหนองพังแคะ **ชุมชนเกาะล้าน** ชุมชนหนองเกตุ ชุมชนชอยสามแยกธรรมดา ชุมชนศาลเจ้าแม่ทับทิม ชุมชนสุหร่าตันกะบก ชุมชนหนองใหญ่ ชุมชนชอยไปรษณีย์ ชุมชนรถไฟ และชุมชนวัดชัยมงคล

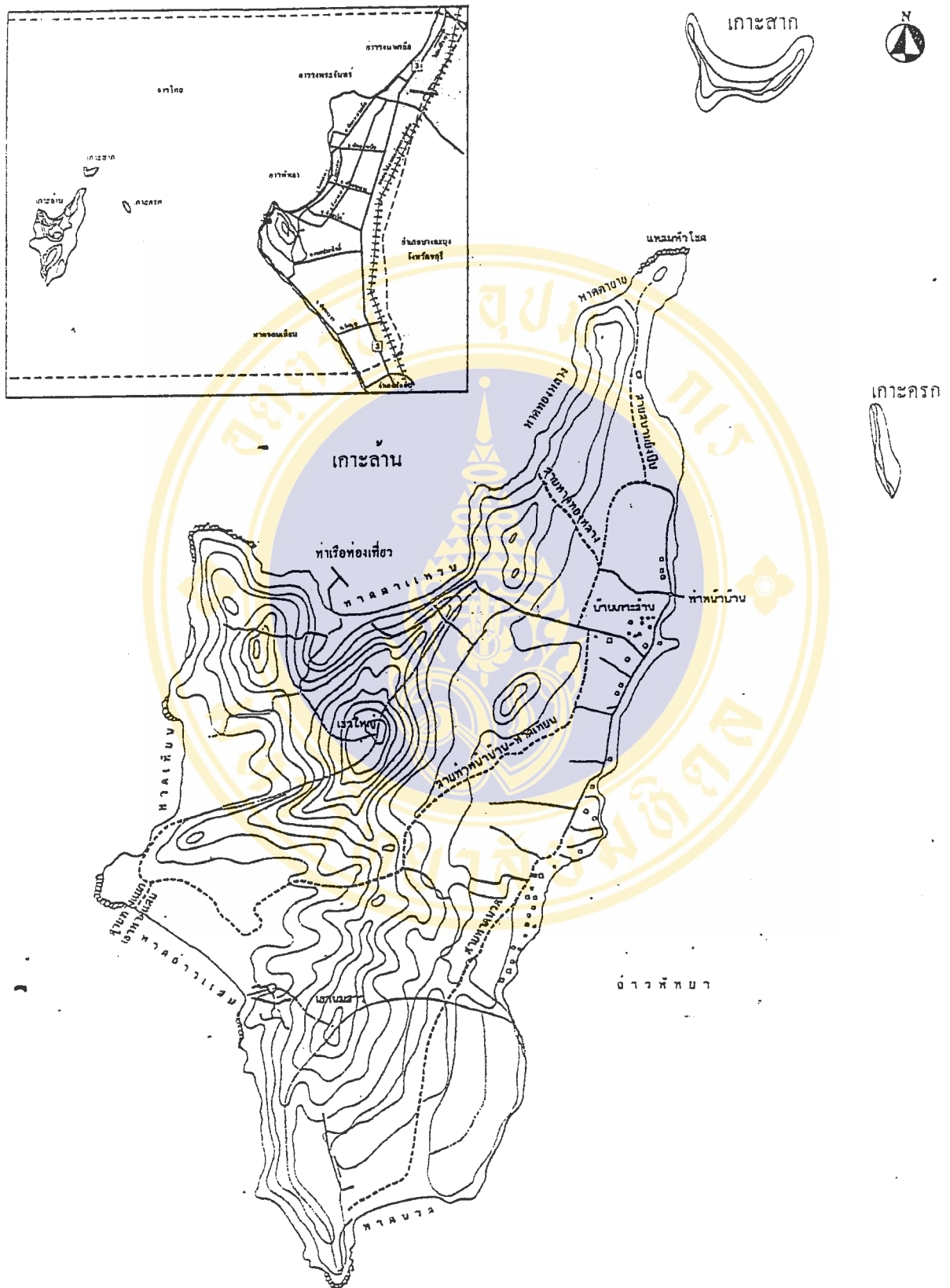
การที่เมืองพัทยาคือได้กลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของประเทศไทยเริ่มมาจาก เมื่อปี พ.ศ. 2502 ได้มีทหารอเมริกันจากฐานทัพจังหวัดนครราชสีมา มาเช่าบ้านพักตากอากาศของพระยาสุนทร พักอยู่เป็นประจำ บ้านดังกล่าวอยู่ทางตอนใต้ของหาดพัทยาโดยผลัดกันพักผ่อนเป็นงวด ๆ ละ 1 สัปดาห์ ด้วยพฤติกรรมเช่นนี้ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการมาท่องเที่ยวพัทยา และต่อมาพัทยาได้เปลี่ยนจากหมู่บ้านชายทะเลที่สงบ มาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวตากอากาศที่ทันสมัย ดังที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน ก่อนเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2521 พัทยาในฐานะเป็นสุขาภิบาลนาเกลือ ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2499 มีพื้นที่เฉพาะตำบลนาเกลือ ต่อมาได้ขยายเขตไปถึงพัทยาได้เมื่อปี พ.ศ. 2507 มีพื้นที่ในการปกครองดูแลประมาณ 22.2 ตารางกิโลเมตร แต่เนื่องจากพัทยาได้เจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ หน่วยการปกครองที่เป็นสุขาภิบาลอยู่เดิมไม่อาจจะบริหารงาน และให้บริการได้ทันกับความเจริญอย่างรวดเร็ว รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ.2521 ขึ้น ด้วยผลแห่งพระราชบัญญัตินี้ จึงได้ยุบสุขาภิบาลนาเกลือ จัดตั้งเมืองพัทยา เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2521 เป็นรูปการปกครองท้องถิ่น รูปแบบพิเศษ (City Manager) ผู้จัดการเมือง และให้เมืองพัทยา มีฐานะเทียบเท่าเทศบาลนคร จวบจนกระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มีผลบังคับใช้ โดยกำหนดให้ผู้บริหารท้องถิ่นและสภาท้องถิ่น ต้องมาจากการเลือกตั้ง จึงยกเลิกพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2521 และตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2542 บังคับใช้ มีผลตั้งแต่วันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

ฤดูกาลท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวชาวไทยนิยมเที่ยวพัทยาลดลงปี โดยจะหนาแน่นเป็นพิเศษในฤดูร้อน โดยเฉพาะเดือนเมษายน ส่วนนักท่องเที่ยวต่างชาตินิยมมาเที่ยวในช่วงเดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์

4.1.2 เกาะล้าน

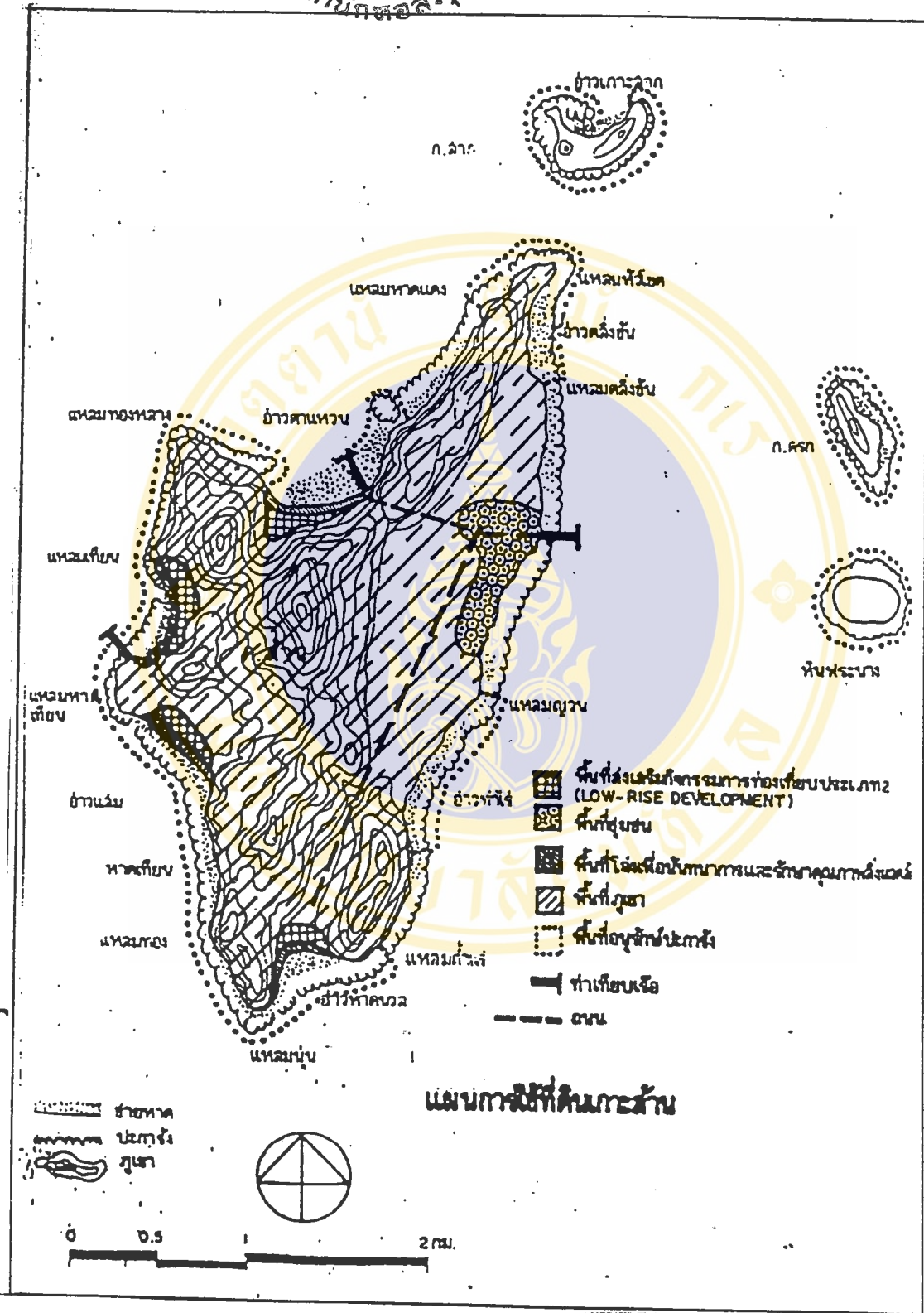
เกาะล้านตั้งอยู่บริเวณเส้นรุ้งที่ 12 องศา 56 ลิปดา เหนือ เส้นแวงที่ 100 องศา 47 ลิปดา ตะวันออก เกาะล้านอยู่ทางทิศตะวันตกของแหลมพิทยา โดยอยู่ห่างประมาณ 7.7 กิโลเมตร การเดินทางโดยเรือท่องเที่ยวจากพิทยาใช้เวลาประมาณ 45 นาที เกาะล้านเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาตินานาน เพราะอยู่ใกล้กับพิทยามาก ตามเกาะมีหาดทรายขาวละเอียด และแนวปะการัง มีหลายหาดจึงเหมาะกับนักท่องเที่ยวทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ต้องการความสนุกจากเครื่องเล่นนานาชนิด หรือผู้ที่ต้องการพักผ่อนเงียบๆ กับทะเลที่สวยงาม

หมู่เกาะล้านประกอบด้วย เกาะล้าน เกาะครก และเกาะสาก ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองพิทยา จากชายหาดเมืองพิทยาจะสามารถมองเห็นเกาะล้านได้ชัดเจนเพราะอยู่ห่างออกจากฝั่งไปเพียง 7.7 กิโลเมตร หมู่เกาะล้านแต่เดิมเป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวต่างชาติ ในนาม “หมู่เกาะปะการัง” (Corol Islands) เพราะอุดมไปด้วยปะการังนานาชนิด เป็นแหล่งปะการังที่ใหญ่และสมบูรณ์แห่งหนึ่งของประเทศและอยู่ใกล้กรุงเทพฯ มากที่สุด โดยมีเกาะครก และเกาะสากเป็นบริวาร

ภาพที่ 4.3 แสดงภาพพื้นที่ศึกษา

ภาพที่ 4.4 แสดงภาพการใช้ที่ดินเกษตร

4.1.2.1 ประวัติความเป็นมา

เกาะล้านในอดีตเป็นพื้นที่ที่อยู่ภายใต้การปกครองดูแลของกระทรวงกลาโหม โดยมอบหมายให้เป็นพื้นที่ใช้สอยของกองบัญชาการทหารเรือ ซึ่งใช้เป็นที่ฝึกซ้อมรบ และอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำต่างๆ ต่อมาได้มีประชาชนจากจังหวัดใกล้เคียงในภาคตะวันออก ได้อพยพเข้ามาอยู่อาศัยกันมากขึ้น โดยเข้ามาจับจองพื้นที่และเข้ามาประกอบอาชีพด้านการประมง หลังจากนั้นทางกระทรวงกลาโหมโดยกองบัญชาการทหารเรือ จึงได้ยกพื้นที่ของเกาะล้านให้อยู่ภายใต้การปกครองดูแลของกระทรวงมหาดไทย โดยอยู่ภายใต้การปกครองส่วนภูมิภาคของจังหวัดชลบุรี และอำเภอบางละมุง (กองวิชาการและแผนงาน เมืองพัทยา , 2544)

และเนื่องจากเกาะล้านมีสภาพภูมิประเทศที่สวยงาม ทั้งชายหาด น้ำทะเล ภูเขา ปะการัง ภายหลังจึงได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อ ทางจังหวัดชลบุรีและอำเภอบางละมุงจึงได้โอนเกาะล้านให้ไปอยู่ภายใต้การปกครองของเมืองพัทยา

ปัจจุบันเกาะล้านอยู่ภายใต้การปกครองแบบท้องถิ่นพิเศษเมื่อพัทยา ตามพระราชบัญญัติการปกครองท้องถิ่นเมืองพัทยา พ.ศ. 2521 และพระราชบัญญัติเมืองพัทยา พ.ศ. 2542 โดยมีนายกเมืองพัทยา และรองนายกเมืองพัทยาเป็นผู้บริหาร

4.1.2.2 ลักษณะภูมิประเทศและฐานทรัพยากร

จากการสำรวจของภาควิชาวิทยาศาสตร์ทางทะเล คณะวิทยาศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2529) พบว่า เกาะล้านจัดเป็นเกาะที่มีขนาดใหญ่ที่สุด เมื่อเทียบกับเกาะบริเวณพัทยา ส่วนที่ยาวที่สุดประมาณ 4.65 กิโลเมตร กว้างประมาณ 2.15 กิโลเมตร รูปทรงเป็นห้าเหลี่ยมด้านไม่เท่า สภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาประมาณร้อยละ 90 ของพื้นที่ มีสภาพป่าค่อนข้างสมบูรณ์ พืชพรรณที่ขึ้นอยู่มีความหลากหลายทางชีวภาพของป่าเบญจพรรณ และสนุนไพรมหาศาล ด้านสัตว์ป่าพบกระรอกเผือกที่เป็นสัตว์ป่าหายากอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก มีหาดทรายหลายหาดกระจายอยู่รอบเกาะ และเกาะล้านยังเป็นแหล่งที่มีปะการังที่สวยงามอีกด้วย

1. หาดตาแหวน อยู่ทางเหนือของเกาะ เป็นหาดทรายยาวประมาณ 750 เมตร เป็นหาดที่มีร้านค้าต่างๆ มาตั้งมากมาย เรือท่องเที่ยวมักมาจอดบริเวณนี้เป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากหาดทรายขาวละเอียด น้ำทะเลใสเป็นสีครามและมีทิวทัศน์สวยงาม ปลายหาดทั้งสองด้านยังมีแนวปะการังในระดับน้ำตื้นที่มีสีสันสวยงาม สภาพทั่วไปเป็นแนวปะการังที่อยู่ติดกับหาดทรายตอนต้น จึงเป็นหาดทรายเสียส่วนใหญ่ ความลาดชันมีไม่มากนัก แนวปะการังบริเวณนี้จัดอยู่ในระดับปาน

กลาง (มากกว่า 100 เมตร) เมื่อเทียบกับบริเวณอื่น ชนิดและปริมาณของปะการังที่พบมีพอประมาณ ปลาและสัตว์น้ำอื่นๆ ไม่เด่นนัก สามารถใช้เป็นแหล่งดำน้ำได้

2. หาดเทียน เป็นหาดที่สวยงามแห่งที่สอง อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะล้าน หาดทรายยาวประมาณ 700 เมตร หาดทรายแห่งนี้มีความสวยงามไม่แพ้หาดตาแหวน แต่เนื่องจากมีขนาดเล็กกว่าจึงมีผู้นิยมไปท่องเที่ยวพักผ่อนน้อย อย่างไรก็ตามในฤดูที่มีมรสุมรุนแรงเข้าปะทะ ชายหาดทางด้านเหนือคือหาดตามแหวน นักท่องเที่ยวก็ได้หลบไปพักผ่อน ณ หาดเทียนนี้แทนเป็น ส่วนมาก บริเวณนี้จัดเป็นหาดที่น่าสนใจ และมีปะการังดีพอสมควร

3. หาดแสม อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะล้าน อยู่ใกล้กับหาดนวน โดยมีแหลมหาดนวนกั้นอยู่ เป็นหาดขนาดเล็กความยาวของหาดประมาณ 300 เมตร มีโขดหินและพื้นที่ ป่าด้านขวาค่อนข้างสมบูรณ์ มีความสวยงาม เงียบสงบ เหมาะสำหรับการพักผ่อนเล่นน้ำ มีน้ำทะเล และหาดทรายที่สะอาด ยังไม่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว เนื่องจากมีการบริการด้านร้านค้า ร้านอาหารน้อยและยังไม่มีความมาตรฐาน เป็นเพียงเพิงไม้ชั่วคราว และพื้นที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรม ป่าไม้ ลักษณะของหาดความลาดชันมีไม่มากนัก หาดตอนต้นส่วนใหญ่ปกคลุมด้วยหาดทราย ร้อยละ 80 ปะการังร้อยละ 20 เมื่อเลี้ยวแนวปะการังออกไปจะพบดวงของปากกาทะเลอยู่เป็นจำนวนมาก สภาพโดยทั่วไปบริเวณนี้เหมาะแก่การดำน้ำแบบ skin & scuba diving เนื่องจากไม่ค่อยมีการ ระบายจากเรือท่องเที่ยวหรือสคูตเตอร์

4. หาดนวน อยู่ทางตอนใต้ของเกาะล้าน หาดยาวประมาณ 250 เมตร เป็นพื้นที่ ซึ่งมีกรรมสิทธิ์เป็นของเอกชน สภาพสิ่งแวดล้อมชายหาดและปะการังอยู่ในสภาพสมบูรณ์ เนื่องจากไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวนิยมมาเที่ยวมากนัก จึงเป็นหาดที่เงียบสงบ เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการความเป็นส่วนตัว แหลมหาดนวน เป็นบริเวณที่อยู่ปลายสุดด้านใต้ของเกาะล้าน ซึ่งรับ อิทธิพลของลมค่อนข้างมาก รวมทั้งกระแสน้ำแรง ลักษณะของแนวปะการังค่อนข้างยาว (มากกว่า 100 เมตร) และค่อนข้างลาดชัน เนื่องจากเป็นบริเวณที่อยู่ติดกับแนวโขดหิน ปะการังที่พบใน บริเวณนี้ยังอยู่ในสภาพดี ส่วนใหญ่เป็นพวกปะการังเขากวาง บริเวณนี้นับว่าน่าสนใจสำหรับดำน้ำ แบบ Scuba

5. หาดแหลมห้วยโขดด้านหลัง อยู่ทางปลายตอนเหนือของเกาะล้าน เป็นหาดทราย ที่หันเข้าสู่เกาะสาก หาดทรายยาวประมาณ 200 เมตร มักมีเรือท่องเที่ยวมาจอดบริเวณนี้เสมอ

6. หาดแหลมห้วยโขดด้านหน้า อยู่ทางตอนเหนือของเกาะล้านอยู่ติดกับหาด แหลมห้วยโขดด้านหลัง แต่ถูกกั้นโดยแหลมห้วยโขด บริเวณนี้เป็นบริเวณที่นักท่องเที่ยวมาเล่นเรือ ลากร่มชูชีพกัน

7. หาดตาพัน อยู่ทางทิศตะวันตกของเกาะ หาดยาวประมาณ 500 เมตร บนหาดมีเพิงที่สร้างไว้ชั่วคราวสำหรับรับนักท่องเที่ยวเฉพาะวันเสาร์ อาทิตย์ หรือวันหยุด เรือท่องเที่ยวเข้ามาจอด บริเวณหน้าหาดตลอดมา จนถึงแหลมเทียน หรือแหลมทองกลาง จะมีปะการังโดยตลอด ลักษณะส่วนใหญ่เป็นหาดทรายความลาดชันจึงมีไม่มาก ระยะจากฝั่งจนถึงแนวปะการังยาวประมาณ 130 เมตร ปะการังเป็นร่อยละ 70 ปะการังตายร่อยละ 20 บริเวณปลายสุดของแนวปะการังลึกประมาณ 5 เมตร สภาพโดยทั่วไปบริเวณนี้มีความปลอดภัยพอสมควรในการมาดำน้ำ

8. แหลมทอง บริเวณที่พบปะการังยาวประมาณ 70 เมตร โดยแนวปะการังจะต่อกับแนวของโขดหินปะการังจะพบหนาแน่นในช่วง 30-70 เมตร ที่ความลึกอยู่ในช่วง 2 – 8 เมตร พบจำนวนชนิดมากเมื่อเทียบกับบริเวณอื่นๆ สภาพโดยทั่วไปสามารถใช้เป็นแหล่งดำน้ำได้

9. แหลมถ้ำแร่ แนวปะการังบริเวณนี้ติดกับบริเวณที่เป็นโขดหิน พื้นที่ส่วนใหญ่ในบริเวณนี้ปกคลุมด้วยปะการังร่อยละ 60 ทรายร่อยละ 25 หินร่อยละ 15 บริเวณที่ลึกที่สุดของบริเวณนี้พบปะการังลึกไม่เกิน 6 เมตร ทั้งชนิดและปริมาณของปะการังในบริเวณนี้จัดว่ามากเมื่อเทียบกับบริเวณอื่น สภาพโดยทั่วไปเหมาะแก่การดำน้ำมีสิ่งอำนวยความสะดวก โรงแรมที่พัก และทรัพยากรที่ดีพอสมควร

หาดที่กล่าวมานั้นบางหาดเหมาะแก่การเล่นน้ำ เช่น หาดบริเวณแหลมเทียน และหาดนวน บางแห่งก็เหมาะทั้งเล่นน้ำและดูปะการัง เช่น หาดแหลมเทียน และหาดนวน ส่วนทางด้านตะวันออกเป็นส่วนที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนเกาะล้าน สภาพต่างๆ ไม่เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว

ตามลักษณะของเกาะล้าน ทางด้านตะวันตกเฉียงใต้หรือบริเวณหาดแสม รวมทั้งแหลมหาดนวน จะเป็นบริเวณที่รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งจะอยู่ช่วงประมาณเดือนมิถุนายน – สิงหาคม ซึ่งทำให้ไม่สามารถลงเล่นน้ำหรือดำน้ำบริเวณนี้ได้ ส่วนด้านอื่น ๆ เป็นบริเวณที่มีกำแพง อิทธิพลของคลื่นลมจึงไม่แรงนัก ส่วนในฤดูของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ บริเวณที่รับอิทธิพลมากจะอยู่ทางด้านตะวันออกของเกาะ ซึ่งไม่ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ปัญหาการลงเล่นดำน้ำคือ อากาศและน้ำค่อนข้างเย็น

กระแสน้ำของบริเวณเกาะล้าน จะมีเฉพาะกระแสน้ำขึ้นน้ำลง ซึ่งกระแสน้ำนี้จะแรงในช่วงน้ำเริ่มขึ้นหรือเริ่มลงในขณะที่น้ำเป็น (15 ค่ำ) โดยปกติทิศทางของกระแสน้ำตอนน้ำขึ้น จะพัดจากทิศใต้ไปทิศเหนือ ส่วนตอนน้ำลงทิศทางจะกลับกัน ในบริเวณที่เป็นแหลมต่าง ๆ เช่น แหลมหาดนวล แหลมถ้ำแร่ แหลมหัวโขด และแหลมทอง จะมีกระแสน้ำไหลแรงมากกว่าบริเวณที่เป็นหาด

วิภูษิต มัชฌะจิตร (2537) ได้ทำการสำรวจปะการังบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งรวมทั้งหมู่เกาะล้านด้วย โดยได้ทำการสำรวจโครงสร้างของแนวปะการังรอบเกาะล้านรวม 7 จุด ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าด้านตะวันออกของเกาะล้าน โดยเฉพาะจุดที่สามารถรับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ดีที่สุด เช่น หาดแสม และหาดสังวาล จะมีปะการังแนวปะการังที่พัฒนาดีที่สุด รองลงมาได้แก่ทางด้านใต้ของเกาะ

จะเห็นได้ว่าบริเวณหมู่เกาะล้านมีปะการังที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวมายังพญาได้ ทำให้เกิดรายได้ และมีการกระจายรายได้อย่างกว้างขวาง ดังจะเห็นได้จากชาวประมงท้องถิ่นที่เปลี่ยนอาชีพมาเป็นเจ้าของเรือเช่าเหมาลำ เรือท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวชมปะการัง

4.1.2.3 ประชากรและระบบการปกครอง

ข้อมูลประชากรของบ้านเกาะล้าน หมู่ 7 ตำบลนาเกลือ ของสำนักทะเบียนเมืองพัทยา ณ เดือนกุมภาพันธ์ 2545 จำนวนประชากรรวมทั้งหมด 2,163 คน แยกเป็นชายจำนวน 1,091 คน หญิงจำนวน 1,072 คน แต่มีประชากรแฝงอยู่ประมาณ 5,000 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายกับนักท่องเที่ยวและการประมงขนาดเล็ก ตลอดจนประกอบอาชีพบริการจับเรือรับ – ส่ง ให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งประมาณร้อยละ 80 ของประชากรประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว (กองวิชาการและแผนงาน เมืองพัทยา , 2544)

การปกครองของเกาะล้านขึ้นตรงต่อเมืองพัทยา ซึ่งมีรูปแบบการปกครองท้องถิ่น รูปแบบพิเศษ จะไม่มีผู้ใหญ่บ้านเหมือนหมู่บ้านอื่นๆ ทั่วไป โดยมีหัวหน้าหมู่บ้านและคณะกรรมการวิสามัญชุมชนบ้านเกาะล้านเป็นผู้ปกครองดูแล ซึ่งมีลักษณะซ้อนกันอยู่ กล่าวคือตำแหน่งหัวหน้าหมู่บ้านชาวบ้านในชุมชนจะมีการเลือกตั้งกันเอง มีลักษณะเป็นผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ แต่ในส่วนของคณะกรรมการวิสามัญชุมชน ซึ่งมีคณะกรรมการจำนวน 15 คน จะได้รับการแต่งตั้งมาจากทางเมืองพัทยา โดยที่ชาวบ้านไม่ได้เป็นผู้เลือก มีลักษณะเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ ซึ่งคณะกรรมการวิสามัญจะมีการประชุมทุกเดือนที่เมืองพัทยาเพื่อรับทราบปัญหา และหาแนวทางแก้ไขเพื่อพัฒนาชุมชน

4.1.2.4 การตั้งถิ่นฐาน

ชุมชนชาวประมงจะตั้งบ้านเรือนอาศัยกันอยู่ในพื้นที่ทางทิศตะวันออกของเกาะ ซึ่งหันออกมาทางฝั่งพัทธา ชาวบ้านได้อาศัยสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน บ้านเรือนจะสร้างอยู่ติดกันตามแนวชายหาด เนื่องจากพื้นที่ที่ชาวบ้านใช้เป็นที่อยู่อาศัยทางด้านหน้าเกาะนี้ไม่สามารถทำการเพาะปลูกใดๆ ได้ การสร้างบ้านเรือนจึงอยู่ชิดติดกัน ไม่มีอาณาเขตบ้านเหลือไว้สำหรับเป็นพื้นที่เพาะปลูกดังเช่นหมู่บ้านชนบทอื่น ๆ ทั่วไป ลักษณะการปลูกสร้างบ้านพักอาศัยจะอยู่ชิดกันมากโดยเฉพาะบริเวณท่าหน้าบ้านที่มีบริเวณใกล้เคียงท่าเทียบเรือเพื่อไปยังฝั่งพัทธา ระยะความกว้างของถนนจะมีขนาดตั้งแต่ 1.5 เมตร แต่ไม่เกิน 3 เมตร ภายในใจกลางชุมชนรถยนต์ไม่สามารถวิ่งได้เนื่องจากถนนแคบมาก จากการสำรวจของเมืองพัทธา ณ เดือนกุมภาพันธ์ 2545 พบว่ามีจำนวนบ้านพักอาศัยที่มีบ้านเลขที่ จำนวนทั้งสิ้น 829 หลังคาเรือน

ส่วนหนึ่งของพื้นที่ด้านทิศตะวันออกที่เป็นที่ตั้งของชุมชนนี้ มีพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาเป็นรีสอร์ทสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยสนามกอล์ฟ 18 หลุม และที่พักอาศัยแบบบังกาโล อพาร์ทเมนท์ จำนวนประมาณ 60 ห้อง เป็นของเอกชน แต่นักท่องเที่ยวไม่นิยมมาใช้บริการมากเท่าที่ควร ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาการคมนาคม เรื่องความจำกัดในเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวก และสิ่งบันเทิงเมื่อเทียบกับฝั่งพัทธา ปัจจุบันเหลือห้องพักที่ยังอยู่ในสภาพดีสามารถเปิดบริการให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้ประมาณ 30 ห้อง ส่วนสนามกอล์ฟได้เลิกกิจการไปแล้ว

4.1.2.5 การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพของชาวบ้านชุมชนเกาะล้านในปัจจุบัน อาชีพทำการประมงที่เคยเป็นอาชีพหลักของทุกครัวเรือนในชุมชนได้ลดจำนวนลงเหลือเพียงเรืออวนลากขนาดเล็กจำนวน 6 ลำ และเรือเล็กที่ออกหาปลา ตามชายฝั่งประมาณ 30 ลำเท่านั้น ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้หันเหไปประกอบอาชีพให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เนื่องจากทรัพยากรสัตว์น้ำลดน้อยลง ประกอบกับมีเรืออวนลากจากจังหวัดใกล้เคียงมาแย่งชิงหาปลาในบริเวณร่องน้ำแถบนี้ และชาวบ้านเห็นว่าอาชีพให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเป็นอาชีพที่หาเงินง่าย ไม่ต้องออกเสี่ยงภัยไปกลางทะเล ไม่ต้องอดหลับอดนอนทุกคืน ชาวบ้านส่วนมากจึงขายเรือประมงเพื่อนำมาซื้อเรือเร็ว เรือเจ็ตสกี เพื่อนำมาต้อนรับนักท่องเที่ยวมากกว่าจะประกอบอาชีพประมงแบบดั้งเดิม ปัจจุบันชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงเหลืออยู่เพียง 4.34 เปอร์เซ็นต์ ของจำนวนประชากรทั้งหมดของเกาะล้านเท่านั้น

4.1.2.6 สภาพการศึกษา และสาธารณูปโภค

- โรงเรียน

บ้านเกาะล้านมีโรงเรียนอยู่ 1 แห่ง คือ โรงเรียนเมืองพัทยา 10 (บ้านเกาะล้าน) ซึ่งเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2472 ปัจจุบันเปิดสอนระดับก่อนวัยเรียนจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเริ่มเปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาเมื่อปีการศึกษา 2536 ปัจจุบันมีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 552 คน

- วัด

บ้านเกาะล้านมีวัดอยู่ 1 แห่งคือ วัดใหม่สำราญ (เกาะล้าน) สร้างเมื่อ พ.ศ. 2465 ปัจจุบันมีพระจำนวน 15 รูป สามเณร 5 รูป สถานที่ตั้งอยู่บริเวณท่าหน้าบ้านหันหน้าออกสู่ทะเล วัดใหม่สำราญนับว่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านในชุมชน และบนเขามีสำนักสงฆ์อยู่ 1 แห่ง ปัจจุบันมีพระจำวัดอยู่ 1 รูป

- สถานีนอนามัย

บ้านเกาะล้านมีสถานีนอนามัยจำนวน 1 แห่ง สร้างเมื่อ พ.ศ. 2514 ปัจจุบันมีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ 1 คน ตำแหน่งเจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข 6 ให้บริการตรวจรักษาโรคต่างๆ แก่ชาวบ้านในชุมชน และให้การรักษาเบื้องต้นนักท่องเที่ยวที่ประสบอุบัติเหตุทางน้ำ ถูกหอยเม่น หรือเปลือกหอยตำเท้า

- ไปรษณีย์

ที่ทำการไปรษณีย์ประจำเกาะล้านเป็นไปรษณีย์อนุญาตของเอกชน ซึ่งได้รับอนุญาตให้ดำเนินการจาก การสื่อสารแห่งประเทศไทย เปิดดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 ให้บริการรับฝากจดหมาย, ไปรษณีย์ด่วนพิเศษ (EMS) , โทรเลข, ตั๋วแลกเงิน, พัสดุ โดยจะมีเรือขนไปรษณีย์ออกจากเกาะทุกวัน ในเวลา 07.30 น. ส่วนขากลับเข้าเกาะจะไม่แน่นอน จะมีวันละ 2 รอบ คือเวลา 10.00 น. และ 12.00 น. ของทุกวัน โดยไปรับที่ทำการไปรษณีย์อำเภอบางละมุง เวลาเปิดทำการคือ วันจันทร์ – วันเสาร์ เวลา 08.30 น. – 16.30 น.

- ที่ทิ้งขยะ

เตาเผาขยะชุมชนบ้านเกาะล้าน ตั้งอยู่ที่เกาะล้านห่างจากเมืองพัทยา 8 กม. (ทางทะเล) ทางทิศตะวันตก ตำบลนาเกลือ อำเภอบางละมุง มีพื้นที่ 1 ไร่ โดยเตาเผาขยะสามารถรองรับขยะได้ 4 ตัน/วัน ปริมาณขยะที่นำมากำจัดประมาณ 3 ตัน/วัน (ขยะแห้ง) ที่ตั้งของเตาเผาขยะคือหลังโรงเรียนเมืองพัทยา 10 (บ้านเกาะล้าน) ซึ่งปัจจุบันเตาเผาขยะได้ชำรุดเสียหายใช้การไม่ได้ และประกอบกับมีสถานที่ตั้งอยู่กลางชุมชน และอยู่ติดกับโรงเรียน การเผาขยะก่อให้เกิดมลภาวะแก่

ชุมชน โดยเฉพาะเด็กนักเรียน คณะกรรมการหมู่บ้านและเมืองพิทยาก็มีมติให้ทุบทิ้ง ปัจจุบันการกำจัดขยะมูลฝอยที่เกาะล้านใช้วิธีนำขยะบรรทุกเรือมากำจัดบนฝั่งพิทยา

ส่วนขยะของร้านค้าตามชายหาดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งในแต่ละวันจะมีขยะสดที่จะต้องทิ้งจำนวนมาก ได้มีการเก็บใส่ถุงดำขนมาทิ้งยังฝั่งพิทยา โดยมีผู้รับจ้างขนใส่เรือมาทิ้งในราคา 4,500 บาท/เดือน หรือร้านค้าละ 100 บาท/วัน ตามแต่ปริมาณขยะของแต่ละร้านว่าร้านใดมีมากน้อยเท่าใด

- ไฟฟ้า

การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคได้มาจัดตั้งโรงไฟฟ้าย่อย เป็นระบบเครื่องจักรปั่นไฟเพื่อผลิตไฟฟ้าแจกจ่ายแก่ประชาชนบนเกาะล้าน ซึ่งได้เริ่มดำเนินการเมื่อ 6 ปี ที่ผ่านมา คือ พ.ศ. 2538 ปัจจุบันมีเครื่องปั่นไฟขนาด 100 กิโลวัตต์ จำนวน 6 เครื่อง เปิดวันละ 2 เครื่อง สลับกันไป จ่ายไฟฟ้าได้ตลอด 24 ชั่วโมง

- น้ำประปา

บนเกาะล้านไม่มีแหล่งน้ำจืดอยู่บนเกาะ ชาวบ้านต้องซื้อน้ำจากฝั่งพิทยามาใช้ในการอุปโภค บริโภค โดยจะมีเรือขนน้ำมาส่ง ซึ่งจะแบ่งขายให้แก่ชาวบ้านในชุมชนที่อยู่อาศัยครั้งละ 2 แท็งค์ ในราคา 270 บาท (ประมาณ 500 ลิตร) แต่ถ้าไปส่งที่หาดต่างๆ ซึ่งเป็นบริเวณแหล่งท่องเที่ยวจะขาย 2 แท็งค์ ในราคา 320 บาท บางร้านค้าจะสั่งเหมาเรือน้ำทั้งลำในราคา 15,000 บาท เพื่อกักตุนไว้ในบ่อน้ำหลังร้าน และทหารเรือจะนำน้ำบรรทุกเรือมาแจกเดือนละ 4 - 5 ครั้งไม่แน่นอน เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของชาวบ้าน โดยจะมีที่เก็บน้ำรวมซึ่งตั้งอยู่บริเวณท่าเรือ 1 แห่ง และบริเวณหน้าวัดใหม่สำราญอีก 1 แห่ง ชาวบ้านสามารถมาเข้าคิวรับน้ำได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ

4.1.2.7 การคมนาคม

การเดินทางไปเกาะล้านสามารถเดินทางได้เส้นทางเดียวคือทางน้ำโดยเรือโดยสารหรือเรือเร็ว เรือเมล์โดยสารมีเรือเมล์ลำใหญ่รับ-ส่งที่ทำเรือพิทยาได้ ใช้เวลาเดินทางประมาณ 45 นาที จากฝั่งพิทยาไปถึงฝั่งเกาะล้าน ส่วนเรือเร็วจะใช้เวลาเดินทางเพียง 20 นาที แต่มีราคาแพงมากกว่า ส่วนการเดินทางบนเกาะล้านเมื่อถึงหน้าบ้านบนเกาะล้านต้องใช้บริการรถจักรยานยนต์หรือรถสองแถวเดินทางไปหาดต่างๆ หรือจะเช่ารถจักรยานยนต์ขับเองก็ได้

4.1.2.8 การถือครองที่ดิน

ในจำนวนพื้นที่ของเกาะล้าน ประมาณ 3,500 ไร่ แยกเป็นพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิจำนวน 130 ราย เนื้อที่รวม 637-2-90 ไร่ (คิดเป็นร้อยละ 18) ของพื้นที่ เป็นรายใหญ่เนื้อที่ 90-95 ไร่ จำนวน 2 ราย เนื้อที่ 30-50 ไร่จำนวน 2 ราย เนื้อที่ 20-29 ไร่ จำนวน 3 ราย เนื้อที่ 10-19 ไร่ จำนวน 12 ราย เนื้อที่ 1-9 ไร่ จำนวน 32 ราย และต่ำกว่า 1 ไร่ จำนวน 79 ราย ทั้งหมดเป็นโฉนดที่ดินรายย่อยเกือบทั้งหมด โดยเป็นโฉนดที่แยกมาจากโฉนดใหญ่

พื้นที่ส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 82) เป็นพื้นที่ที่ไม่มีเอกสารสิทธิใด ๆ จึงเป็นพื้นที่ป่าตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ. 2484 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม) พื้นที่ส่วนใหญ่จากการตรวจสอบพบว่าได้ถูกบุกรุกเข้าถือครอบครองเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะพื้นที่ที่ติดกับชายหาดทุกหาด ซึ่งมักจัดสร้างเป็นร้านค้าย่อย ร้านอาหาร และที่พักแรม สำหรับบริการนักท่องเที่ยว

4.2 ประวัติความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนแต่อดีต

ผู้วิจัยจะขอแบ่งช่วงของการเปลี่ยนแปลงชุมชนออกเป็น 3 ช่วง โดยช่วงแรกจะเริ่มตั้งแต่ก่อตั้งชุมชนจนถึง ปี พ.ศ. 2500 เนื่องจากในปี พ.ศ. 2500 เป็นปีที่เริ่มมีการใช้เรือติดเครื่องยนต์ซึ่งเป็นปีที่มีการเปลี่ยนแปลงอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพของชาวประมงอย่างเห็นได้ชัด และช่วงต่อมาจะเป็น ช่วงปี พ.ศ. 2501 – พ.ศ. 2515 ซึ่งเป็นช่วงที่เป็นจุดเริ่มต้นของการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวยังเกาะล้าน และช่วงสุดท้ายคือช่วง ปี พ.ศ.2516 – ปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นช่วงที่เกาะล้านเข้าสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างเต็มตัว โดยเริ่มจากทหารอเมริกันเข้ามาท่องเที่ยว และมีนักท่องเที่ยว

ตามมาท่องเที่ยวมากมายเช่นในปัจจุบัน

4.2.1 ช่วงเริ่มก่อตั้งชุมชน – ปี พ.ศ. 2500

จากการสัมภาษณ์เหล่าผู้อาวุโสในหมู่บ้านเกาะล้าน สามารถสืบสาวอดีตการก่อตั้งถิ่นฐานไปได้ประมาณ 400 ปี แต่ก็ไม่ทราบแน่ชัดว่ามีคนอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่เกาะล้านในปีใด แต่ก่อนหมู่บ้านเกาะล้านเป็นเพียงชุมชนชาวประมงเล็ก ๆ ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งด้านตะวันออกของเกาะเป็นแนวยาวไปตามชายหาด เนื่องจากสภาพเกาะเป็นพื้นที่ภูเขาที่มีที่ราบอยู่บริเวณชายหาดเท่านั้น หมู่บ้านหันหน้าออกสู่ฝั่งแผ่นดินใหญ่คือฝั่งพญา ซึ่งในสมัยนั้นเมืองพญายังเป็นเพียงหมู่บ้านประมงเล็กๆ เช่นกัน

ชาวบ้านบนเกาะแต่เริ่มแรกอพยพมาจากฝั่งชลบุรีและจังหวัดแถบภาคกลางที่มีพื้นที่ใกล้กับจังหวัดชลบุรี คือ จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดฉะเชิงเทรา และมาตั้งรกรากทำมาหากินทางประมงอยู่บนเกาะล้าน มีการหักร้างถางป่าจับจองที่ดินบริเวณหน้าเกาะเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย เนื่องจากด้านหลังเกาะมีคลื่นลมแรงโดยเฉพาะในหน้ามรสุมไม่เหมาะแก่การอยู่อาศัย ชาวบ้านจึงใช้พื้นที่หลังเกาะเป็นเพียงพื้นที่เพาะปลูกทำสวนทำไร่เท่านั้น การเดินทางระหว่างด้านหน้าเกาะไปยังหลังเกาะจะต้องใช้วิธีเดินตัดข้ามเขาไป

ในอดีตชาวบ้านทุกครัวเรือนมีอาชีพทำการประมงชายฝั่ง และทำไร่ทำสวนอยู่บนเกาะ ในการทำการประมงสมัยก่อนยังไม่มีเรือติดเครื่องยนต์เหมือนในปัจจุบัน ชาวบ้านใช้เรือใบและเรือแจวในการออกหาปลา วิธีการหาปลาชาวบ้านก็จะใช้เครื่องมือหาปลาที่ทำขึ้นเอง เช่น ใช้วิธีตกเบ็ดวางลอบ ทอดแห โดยออกเรือไปตั้งแต่เย็นและกลับเข้าฝั่งในตอนเช้ามืด จะออกเรือประมาณ 15.00 น. และจะกลับเข้าฝั่งในตอนเช้ามืดประมาณ 04.00 น. ของวันรุ่งขึ้น บริเวณที่ออกหาปลาก็จะไม่ไกลจากเกาะล้านมากนัก ส่วนมากจะออกไปหลังเกาะไผ่ หลังเกาะรีน บางครั้งอาจจะออกไปไกลถึงเกาะสีชัง อำเภอศรีราชา การออกเรือแต่ละครั้งจะต้องดูน้ำ ดูคลื่นและดูทิศทางลมประกอบกัน เนื่องจากเรือเป็นเรือใบต้องอาศัยแรงลมในการเล่นใบ ปลาที่หาได้ส่วนมากจะเป็นปลาอินทรี ปลากระพงแดง ปลาช่อน ปลาทุ ปลาตะกุง ชาวบ้านจะเอาไปขายที่จังหวัดชลบุรี สมัยนั้นปลาภิโกรรมละ 2-3 บาท บางครั้งหากหาได้น้อยก็จะแจกกินกันเองภายในชุมชน

ส่วนในช่วงกลางวันก็จะออกไปทำสวน ทำไร่ พืชที่ปลูกได้บนเกาะคือ ขนุน น้อยหน่า สับปะรด มะม่วง พริก มะเขือ ชาวบ้านไม่สามารถทำนาได้เนื่องจากไม่มีน้ำจืด เคยมีการทดลองปลูกข้าวขนาดอนอยู่ 2-3 ปี แต่ก็ล้มเลิกไปเนื่องจากดินมีความเค็มผลผลิตที่ได้มีน้อย ในการทำสวนผลไม้จะปลูกตามพื้นที่ไหล่เขาอาศัยน้ำจากธรรมชาติ เนื่องจากบนเกาะล้านไม่มีแหล่งน้ำจืด พืชที่ปลูกต้องเป็นพืชทนแล้งและทนสภาพดินเค็มได้ ส่วนมากชาวบ้านปลูกไว้เพื่อกินเองและส่วนที่เหลือก็จะนำไปขายภายในชุมชน หากเหลือมากพอก็จะนำไปขายที่ฝั่งนาเกลือ ในสมัยนั้นพืชายังไม่มีตลาด มีบ้านเรือนชาวประมงตั้งอยู่เพียง 6-7 หลังคาเรือนเท่านั้น หมู่บ้านเกาะล้านนับได้ว่ายังมีจำนวนประชากรมากกว่าฝั่งพญาด้วยซ้ำ การเดินทางจากพญาไปตลาดนาเกลือหากไม่ใช้เกวียนก็ต้องอาศัยการเดินเท้า ส่วนสับปะรดจะเอาไปขายที่แม่กลอง ขนุนจะเอาไปขายที่สมุทรสาคร โดยชาวบ้านจะล่องเรือใบไปขาย ไม่ได้ไปทางบกเพราะสมัยนั้นยังใช้เกวียนเป็นพาหนะในการเดินทางซึ่งลำบากกว่าการเล่นเรือใบไปเองจากเกาะล้าน บางครั้งจะมีเรือมารับซื้อผลไม้ที่ทำเรือ ชาวบ้านจะนำผลไม้มาองรวมกันที่ทำเรือเพื่อขายแก่พ่อค้าคนกลาง

ในสมัยนั้นการค้าขายจะมีน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นการแลกเปลี่ยนกันเสียมากกว่า ชาวบ้านหาปลาทำกินกันเองภายในครัวเรือน แจกกันเองในแถบชุมชน หากต้องการข้าวสาร จะทำปลาเค็ม

ปลาอย่าง แล้วขึ้นไปบนฝั่งแถบบ้านหนองใหญ่ บ้านหนองเกตุนำปลาไปแลกข้าวสาร ข้าวเหนียวเกลือ หรือเนื้อสัตว์อื่น ๆ บางครั้งชาวบ้านบนฝั่งก็จะล่องเรือนำข้าวสารมาแลกเปลี่ยนกัน

ในด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ชาวบ้านส่วนมากจะเป็นเครือญาติกันหรือไม่ก็จะมี ความเกี่ยวข้องกันจากการแต่งงาน ทำให้มีความผูกพันและอาศัยอยู่ร่วมกันแบบพี่น้องไม่มีการทะเลาะวิวาท มีเรื่องอะไรก็ปรึกษาหารือกัน ในหมู่บ้านจะไม่มีโจรหรือการลักขโมยเพราะชาวบ้านจะอยู่กันแบบพอมือพอกิน และหากินกันไปวันๆ เท่านั้น ประกอบกับทุกครัวเรือนต่างก็รู้จักกันครบทุกบ้าน สามารถขอทานกันได้

การถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน ที่ดินสมัยแรกเป็นการจับจองถือกรรมสิทธิ์กันเองใครมีแรงงานหักล้างถางป่าได้มากก็ตั้งบ้านเรือนและจับจองกรรมสิทธิ์ได้มาก แต่เนื่องจากเกาะล้านมีสภาพพื้นที่เป็นป่าและเขามากถึงร้อยละ 90 ของพื้นที่เกาะทั้งหมด ดังนั้นพื้นที่ราบที่สามารถใช้เป็นสถานที่ตั้งบ้านเรือน ได้จึงมีเพียงเฉพาะพื้นที่ราบตามชายหาดเท่านั้น ชาวบ้านจะตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ตามที่ราบชายหาด ส่วนที่ราบเชิงเขาจะใช้เป็นพื้นที่ทำไร่ ทำสวน และจากการที่ทางด้านตะวันตกของเกาะมีลมทะเลพัดแรง โดยเฉพาะหน้ามรสุม ถึงแม้ว่าจะมีสภาพเป็นหาดทรายที่สวยงาม แต่ก็ไม่มีชาวบ้านคนใดไปตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย หากแต่มาตั้งบ้านเรือนอยู่ทางด้านตะวันออกของเกาะที่หันหน้าเข้าสู่ฝั่งพิทยซึ่งเป็นที่หลบลมแทน

สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ บนเกาะยังอยู่ในช่วงที่บริสุทธิ์มากเพราะยังไม่มียุทธยานรบควมมากนัก ยังไม่มีมลภาวะเกิดขึ้น และเนื่องจากเรือที่ชาวบ้านใช้ก็ยังเป็นเพียงเรือใบ หรือเรือแจว ไม่มีการใช้เรือติดเครื่องยนต์จึงยังไม่มีคราบน้ำมันมาทำให้น้ำทะเลหรือหาดทรายเป็นสกปรก และประชากรบนเกาะก็ยังมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนทรัพยากรที่มีอยู่บนเกาะ จึงยังไม่มีการแย่งชิงกันใช้ทรัพยากร หาดทรายก็ยังมีสภาพเป็นหาดทรายขาวละเอียด

ชาวบ้านที่เคยทำประมงตั้งแต่สมัยใช้เรือใบเล่าให้ฟังว่า ออกเรือไปที่ไหนก็มีแต่ปลา ปลาจะกระโดดเล่นน้ำกันเต็มไปหมด ออกหาปลาทุกครั้งต้องได้ปลามาเต็มลำเรือ

“ปลาโลมากระโดดกันขาวเลย เรือวิ่งไปมันก็วิ่งมาแข่งกับเรือ จับหลังมันเล่นได้เลย มันมาป้อ ป้อ เล่นอยู่ข้างเรือ เคี้ยวมันหนึ่ไปอยู่ไกลๆ แล้วไม่ไหวเสียงเครื่องเรือยนต์มันดังเหลือเกิน”

แหล่งน้ำจืดก็ยังพอมืออยู่ตามที่ราบลุ่มเชิงเขา โดยเฉพาะบริเวณหาดนวนมีแหล่งน้ำที่เพียงพอให้ชาวบ้านใช้กันได้เกือบตลอดปี ชาวบ้านจะใช้ปีบไปตักน้ำและแจวเรือกลับมาใส่ไว้ในตุ่มที่บ้าน ชาวบ้านจะใช้น้ำกันประหยัดมากเนื่องจากต้องรอน้ำฝนมาเก็บกักใส่โอ่งไว้เท่านั้น บางครั้ง

หากน้ำบนเกาะหมด ชาวบ้านจะต้องเอาเรือออกไปขอน้ำจากฝั่งพิทยา ขนใส่ปี๊บ ใส่โอ่ง เพื่อนำมาใช้ในการอุปโภค บริโภคในชีวิตประจำวัน

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าในยุคแรกชาวบ้านมีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย และค่อนข้างโดดเดี่ยวอยู่กลางทะเล อาชีพหลักคือการทำประมงและทำไร่ทำสวน ออกหาปลานำมารับประทานในครัวเรือน เมื่อมีเหลือก็นำไปขายและแลกกับข้าวสาร มีการทำสวนทำไร่ตามสภาพธรรมชาติ กลางคืนออกทะเลหาปลากลางวันทำสวน แต่เมื่อเริ่มมีเรือติดเครื่องยนต์ใช้แพร่หลายแทนเรือใบ ชุมชนก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงดังจะกล่าวต่อไป

4.2.2 ช่วงปี พ.ศ.2501 – 2515

ต่อมาประมาณปี 2500 เริ่มมีเรือติดเครื่องยนต์มาใช้แทนเรือใบ และเมื่อมีการใช้เรือติดเครื่องยนต์กันมากขึ้น อวนลากก็เพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว มีเรืออวนลากมาจากสมุทรปราการ ชลบุรี แม่กลอง มาหาปลาแถวอ่าวพิทยา และบริเวณหลังเกาะล้าน ทำให้ปลาในบริเวณนี้ลดน้อยลง เมื่อมีเรือติดเครื่องยนต์การออกหาปลาก็สะดวกขึ้น ชาวบ้านจะออกหาปลานานกว่าเดิม แทนที่จะออกไปและกลับภายใน 1 วัน ก็จะออกไปประมาณ 2-3 วัน หรือบางครั้งนานถึงครึ่งเดือนจึงจะกลับไปที่เกาะครั้งหนึ่ง โดยจะไปค้างแรมที่เกาะกลิ้งบาดาล ซึ่งเป็นเกาะเล็กๆ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะล้าน ปลุกกระตือบอาศัยอยู่ชั่วคราว การหาปลาจะเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม โดยมีเรือใหญ่ติดเครื่องยนต์ซึ่งบรรทุกน้ำแข็งมาจากจังหวัดสมุทรปราการ มาลากเรือประมงของชาวบ้านที่ยังคงเป็นเรือพายเรือแจวออกมาจากเกาะกลิ้งบาดาล แล้วไปปล่อยให้หาปลาอยู่กลางทะเล เมื่อได้ปลาเรือใหญ่จะมารับปลาไปอัดน้ำแข็ง และนำปลาไปขายที่จังหวัดสมุทรปราการ และขนน้ำแข็งมาจากจังหวัดสมุทรปราการเพื่อมารับปลาจากชาวบ้านไปขาย วนเวียนอยู่เช่นนี้ นานๆ ครั้งเมื่อเสบียงหมดชาวบ้านจึงจะเข้ามาที่เกาะล้าน หรือเข้ามาฝั่งพิทยาเพื่อมาหาเสบียงครั้งหนึ่ง และกลับไปหาปลากันต่อ

ในสมัยนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนชาวเกาะล้าน เมื่อเริ่มมีเรือยนต์ นักท่องเที่ยวก็เริ่มเข้ามาเที่ยวยังเกาะล้าน โดยเริ่มจากนักท่องเที่ยวต่างชาติมาเที่ยวกันเองในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ และนักท่องเที่ยวมักจะทำจ้างเรือประมงที่เริ่มเปลี่ยนเป็นเรือติดเครื่องยนต์แล้วให้รับ-ส่ง ระหว่างเกาะล้านกับชายฝั่งพิทยา ชาวประมงจากเกาะล้านจะวิ่งเรือประมงจาก

เกาะล้านมารับนักท่องเที่ยวทางฝั่งพัทยา เทียวละ 150-200 บาท ซึ่งในสมัยนั้นน้ำมันลิตรละ .50 บาท นับว่าเป็นงานที่ทำรายได้เป็นอย่างดีให้แก่ชาวประมง

“คนที่มาเที่ยวเป็นฝรั่ง ตาไม่รู้ว่ชาติอะไรหรอก ตาก็เอาวนขึ้นกองบนสะพานแล้วก็วิ่งเรือไปรับเค้าเอาไปเที่ยวเกาะ เทียวละ 200 บาท เป็นนักท่องเที่ยวธรรมดา ทหารไอ้ก้นมันเข้ามาทีหลังนะ” (ลุงบุญเลิศ, สัมภาษณ์)

จนกระทั่งนักท่องเที่ยวเริ่มเข้ามาเที่ยวที่เกาะกันมากขึ้นประกอบกับที่เรือหาปลาจากต่างถิ่นเข้ามาหาปลาในเขตน่านน้ำเกาะล้านมากขึ้น ชาวประมงเกาะล้านจึงหันเหมาทำอาชีพด้านการท่องเที่ยวกันมากขึ้น โดยการใช้เรือประมงมารับนักท่องเที่ยวจากฝั่งพัทยาไปเที่ยวยังเกาะล้านและเริ่มมีบริการนำนักท่องเที่ยวชมปะการัง โดยมีกรมประมงจัดอุปกรณ์เพื่อช่วยในการดูปะการัง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านเอง ด้วยการทำกล่องไม้สี่เหลี่ยมผืนผ้าด้านล่างใส่กระจกและยาขอบไม่ให้น้ำเข้าด้านบนเปิด ตัวกล่องจะมีขนาดประมาณ 10 x 12 นิ้ว พอดีกับใบหน้าของคน เพื่อช่วยในการดูปะการัง วิธีการคือให้นักท่องเที่ยวลอยตัวบนผิวน้ำและใช้ยางในรถยนต์เป็นชูชีพสวมใส่ไว้ที่เอวและใช้กล่องวางลงบนผิวน้ำและก้มมองผ่านกระจกลงไปเพื่อชมปะการังได้พื้นน้ำ

ในช่วงนี้ยังไม่มีบริษัททัวร์มาจัดการในด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบเช่นในปัจจุบันช่วยนี้เป็นยุคที่ชาวบ้านริเริ่มนำการท่องเที่ยวกันเอง บนชายหาดยังไม่มีร้านอาหารมาตั้ง แต่เมื่อนักท่องเที่ยวมาขอซื้อน้ำหรืออาหารจากชาวบ้านที่กำลังทำไร่ ทำสวน กันอยู่ ชาวบ้านก็เห็นช่องทางทำมาหากิน มีการซื้อน้ำอัดลมมาขายให้นักท่องเที่ยว ทำไร่ไปด้วยขายของไปด้วย

ในช่วงแรกที่เริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามา การรับ – ส่ง นักท่องเที่ยวและค้าขายเป็นเพียงอาชีพเสริมเฉพาะวันเสาร์ – อาทิตย์ ของชาวบ้านเท่านั้น จนกระทั่งเกิดสงครามเวียดนามและมีทหารอเมริกันมาตั้งฐานทัพในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นฐานทัพที่จังหวัดนครราชสีมา หรือโดยเฉพาะอยู่ตะกั่วป่าฐานทัพเรือสัตหีบ ซึ่งอยู่ใกล้กับเมืองพัทยามาก ได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงทั้งแก่เมืองพัทยาและเกาะล้าน

ทหารอเมริกันจะผลัดกันมาพักผ่อนครั้งละ 1 อาทิตย์ โดยเช่าบ้านพักตากอากาศอยู่ฝั่งพัทยาและข้ามมายังเกาะล้านเพื่อพักผ่อนอาบแดด และค่าน้ำชมปะการังซึ่งยังมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์รอบเกาะ จากสาเหตุนี้เองที่ทำให้ชาวบ้านเริ่มหันมาให้ความสนใจกับการประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวกันมากขึ้น นอกจากจะมีบริการรับ – ส่ง นักท่องเที่ยวไปยังเกาะล้านแล้ว ได้เริ่มมีการปลูกสร้างกระท่อมเพื่อนำอาหารและเครื่องดื่มมาขายให้นักท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งนักท่องเที่ยวเหล่านี้จะนำผ้ามาปูนอนที่ชายหาด (สมัยนั้นยังไม่มีเตียงผ้าใบเช่นในปัจจุบัน) ชาวบ้านบางคนยัง

ไม่รู้จักเงินสกุลดอลลาร์เลยด้วยซ้ำ เพราะไม่เคยเห็นและคิดว่าเป็นเบ๊จกเด็ก จากการสอบถามผู้สูงอายุที่เคยประกอบอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยวเป็นรายแรกของเกาะ พบว่าเคยมีการทิ้งเงินดอลลาร์เป็นปีๆ มาแล้วเพราะคิดว่าเป็นเบ๊จกเด็ก ไม่ใช่เบ๊จกจริงๆ ที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ ต่อมาเมื่อหมดยุคของทหารอเมริกันที่ถอนทัพกลับไปแล้วหลังสงครามเวียดนามสิ้นสุดลงใน พ.ศ.2516 ก็เป็นยุคของนักท่องเที่ยวจากยุโรป คือประเทศฝรั่งเศส อิตาลี เยอรมัน ที่เริ่มนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวยังพัทยาและข้ามมาเที่ยวยังเกาะล้าน ดังจะกล่าวถึงต่อไป

หลังทหารอเมริกันกลับประเทศไปแล้ว ได้นำความสวยงามของเกาะล้านไปบอกเล่าจนเกาะล้านกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อ และนักท่องเที่ยวต้องการจะมาสัมผัสกับความงามที่ได้รับฟังต่อๆ กันมา เมื่อมีโอกาสมาเมืองไทยก็จะแวะมาพัทยาเพื่อข้ามมาท่องเที่ยวเกาะล้าน แรกๆ จะเป็นการมาท่องเที่ยวกันเองกลุ่มละ 5-6 คน โดยขอเช่าเรือประมงให้ไปรับ-ส่ง ยังเกาะล้าน หากเรือที่ตลาดนาเกลือไม่พอ ชาวประมงที่เกาะล้านก็จะวิ่งเรือเปล่ามารับนักท่องเที่ยว จนช่วงหลังเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวมากขึ้น จึงเริ่มมีบริษัททัวร์จัดรายการท่องเที่ยวเกาะล้าน ขายแก่นักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาเที่ยวยังพัทยา ซึ่งมีบริษัทดิทแฮม เป็นบริษัทแรกที่ทำทัวร์รับชาวต่างชาติมาท่องเที่ยวยังเกาะล้าน โดยส่วนมากจะเป็นทัวร์ชาวฝรั่งเศส และมีชาวเยอรมัน อิตาลี อังกฤษอีกด้วย รายการทัวร์จะเป็นการท่องเที่ยวไปตามเกาะต่างๆ ในบริเวณหมู่เกาะล้าน คือเกาะล้าน เกาะไผ่ เกาะกึ่งบาดาล เกาะมารวิชัย โดยมาพักอยู่ที่โรงแรมนิภา ลอดจ์ ซึ่งเป็นโรงแรมแห่งแรกของเมืองพัทยา (ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2502) ปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงแรมโนวา ลอดจ์ จะเป็นทัวร์เข้าไปเย็นกลับ ซึ่งทำให้ชาวบ้านบนเกาะเริ่มเห็นช่องทางทำมาหากิน (จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน)

จากเดิมที่ใช้เรือประมงเป็นเรือรับ - ส่งผู้โดยสาร ชาวบ้านได้เริ่มต่อเรือใหญ่เพื่อใช้ขนส่งผู้โดยสารโดยเฉพาะ เนื่องจากเรือโดยสารจะต้องเป็นเรือท้องแบนเพื่อไม่ให้เรือโคลง แต่เรือประมงเป็นเรือท้องแหลมทำให้ขึ้นเรือแล้วไม่มั่นคง เมื่อต่อเรือใหญ่เพื่อรับส่งผู้โดยสาร โดยเฉพาะแล้วชาวบ้านก็เริ่มรับนักท่องเที่ยวเอง มีการนำของที่ระลึกต่าง ๆ เช่น สายสร้อยไม้ เปลือกหอย ของที่ระลึกจากเชียงใหม่ และเสื้อผ้า มาขายบนเรือ และยังมีเครื่องดื่มต่างๆ มาบริการแก่แขกบนเรือด้วย ไม่ว่าจะเป็นน้ำอัดลม หรือเบียร์ยี่ห้อต่างๆ

จะเห็นได้ว่ายุคนี้เป็นยุคที่เริ่มมีนักท่องเที่ยวข้ามมาเที่ยวยังเกาะล้าน เป็นเหตุให้ชาวบ้านหันมาประกอบอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริม ซึ่งเริ่มมีภูทางทำเงินให้ได้มากกว่าอาชีพประมงและทำไร่ ทำสวน เนื่องจากได้เงินง่ายและไม่เหน็ดเหนื่อย

4.2.3 ช่วงปี พ.ศ.2516 – 2545

ในช่วง 30 ปี หลังนี้เป็นยุคที่การท่องเที่ยวเกาะล้านเติบโตถึงที่สุด โดยช่วงแรกของยุคนี้เริ่มต้นจากการที่นักท่องเที่ยวจากแถบยุโรป ที่ประกอบไปด้วยชาวฝรั่งเศส อิตาลี เยอรมัน ที่นิยมมาท่องเที่ยวเกาะล้าน ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ชาวประมงจำนวนมากเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ เริ่มจากการปลูกสร้างร้านอาหารริมชายหาดเพื่อบริการนักท่องเที่ยวมากขึ้น โดยเริ่มจากการหักล้างวางป่าเพื่อปลูกพืชอาหารอยู่บริเวณเชิงเขา และค่อยๆ ขยายลงมาถึงชายหาด จนปัจจุบันมีร้านอาหารหลายสิบร้านตั้งเรียงรายอยู่ริมชายหาด

- จากเดิมที่ชาวประมงจะมารับ – ส่ง นักท่องเที่ยวเฉพาะวัน เสาร์ – อาทิตย์ ได้มีชาวประมงหลายรายเลิกอาชีพการประมง และเปลี่ยนอาชีพมาเป็นการรับ – ส่ง นักท่องเที่ยวไปเกาะล้านแทนทุกวัน ส่วนเรือประมงก็นำมาดัดแปลงเป็นเรือท่องเที่ยวทำหลังคากันแดด ติดลูกกรงป้องกันแขกตกทะเล มีโต๊ะเก้าอี้ให้แขกนั่งในเรือ แม่บ้านที่เคยช่วยกันทำสวน ทำไร่ ก็เปลี่ยนเป็นมาเปิดร้านอาหาร ให้บริการอาหารและเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยวแทน ลูกหลานก็ออกเดินเร่ขายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวตามชายหาดเป็นอาชีพเสริมช่วยครอบครัว จากเดิมที่ร้านอาหารเป็นเพียงเพิงพักหรือกระต๊อบชั่วคราว ได้เปลี่ยนเป็นร้านอาหารที่มั่นคงแข็งแรง มีโต๊ะเก้าอี้ไว้บริการแขกอย่างเป็นล่ำเป็นสัน

นักท่องเที่ยวชาวไต้หวันเริ่มนิยมมาเที่ยวเมืองไทยมากขึ้นและตั้งบริษัททัวร์อยู่ที่กรุงเทพฯ นำลูกทัวร์มาเที่ยวยังเกาะล้าน ซึ่งเป็นช่วงที่การบริการการท่องเที่ยวของชาวบ้านเริ่มเป็นระบบ มีการติดต่อกับบริษัทเพื่อรับลูกทัวร์ลงเรือโดยสาร ติดต่อร้านอาหารที่เกาะล้านเพื่อให้ลูกทัวร์ไปรับประทานอาหารกลางวัน ชาวบ้านเริ่มซื้อสกูตเตอร์เพื่อมาบริการให้นักท่องเที่ยวเล่น มีเรือสกูตเตอร์ลากรัม (พาราเซลลิ่ง) อยู่บริเวณชายหาด

ชาวไต้หวันที่ทำธุรกิจทัวร์กลุ่มที่สามารถพูดภาษาญี่ปุ่นได้ ได้จัดทัวร์จากประเทศญี่ปุ่นมาเที่ยวเกาะล้าน กล่าวกันว่ายุคทัวร์ญี่ปุ่นเป็นยุคทองของการท่องเที่ยวเกาะล้าน และเป็นจุดที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพขนานใหญ่ของชาวชุมชนเกาะล้าน อีกทั้งยังมีคนฝั่งไปหาถิ่นประกอบอาชีพบนเกาะล้านอีกมากมาย เนื่องจากคนญี่ปุ่นใช้เงินเก่ง เล่นเครื่องเล่นทุกอย่าง ซื่อของไม่ต่อราคา และคนญี่ปุ่นมาเที่ยวเกาะล้านเป็นเวลานานติดต่อกันเกือบ 10 ปี ทำให้ช่วงทัวร์ญี่ปุ่นเป็นช่วงที่ทำให้ชาวบ้านเกาะล้านสามารถตั้งตัวร่ำรวยกันได้เกือบจะทุกคนเลยทีเดียว เริ่มมีการทำทัวร์กันเป็นกิจลักษณะ และเป็นระบบมากขึ้น บริษัททัวร์ติดต่อลูกค้าทัวร์มาพักโรงแรมฝั่งพัทยา จัดนำเที่ยวเกาะล้าน มีกิจกรรมทางน้ำ รับประทานอาหารทะเลที่เกาะ และส่งกลับฝั่งพัทยา

ทำให้บริเวณชายหาดที่เดิมมีร้านอาหารอยู่เพียงไม่กี่ร้าน เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว และนอกจากร้านอาหารแล้ว ชาวบ้านยังนำของชำร่วย ของที่ระลึกต่างๆ มาขายแก่นักท่องเที่ยวตามบริเวณชายหาดด้วย เช่น เปลือกหอย สายสร้อยที่ร้อยจากเม็ดกระดิ่ง หรือของที่ระลึกจากจังหวัดเชียงใหม่ และปะการัง ซึ่งจากการสอบถามชาวบ้านทำให้ได้ข้อมูลมาว่าปะการังที่นำมาขายแก่นักท่องเที่ยวนี้เป็นปะการังที่ชาวบ้านดำลงไปเก็บมาจากแนวปะการังบริเวณรอบๆ เกาะล้านนี้เอง นำมาต้มโซดาไฟเพื่อให้มีสีขาวสวยงาม และขายแก่นักท่องเที่ยวเป็นช่อ ช่อละ 5 บาท 10 บาท ตามแต่ขนาด ทำให้ปะการังรอบๆ เกาะล้านถูกทำลายไปมากมาย จนภายหลังมีหน่วยงานรัฐมาให้ความรู้แก่ชาวบ้าน ชาวบ้านจึงเลิกเก็บปะการังมาขายแก่นักท่องเที่ยว

ในยุคนี้ ชาวบ้านเริ่มหากิจกรรมไว้รองรับลูกค้าที่มากขึ้น นอกจากการเล่นน้ำทะเลอาบแดด ชมปะการัง ตกปลาแล้ว ได้มีกิจกรรมอีกอย่างหนึ่งเสริมเข้ามาเพื่อสร้างความสนุกสนานตื่นเต้นให้แก่ลูกค้า คือกิจกรรมยิงปืน โดยชาวบ้านจะไปหาขวดเบียร์เปล่าๆ มาโยนลงน้ำ และให้นักท่องเที่ยวยิงขวดเบียร์ในน้ำ ปืนที่จัดมาให้บริการจะเป็นปืนยาวขนาด .22 แม็กนัม และปืนสั้น ขนาด .38 บริเวณที่ไปลอยลำยิงปืนจะเป็นบริเวณด้านหน้าเกาะสาก ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของเกาะล้าน ขณะที่ยิงปืนก็จะตกปลาไปด้วย ทัวร์ชาวญี่ปุ่นจะชอบยิงปืนมาก ในขณะที่แขกชาติอื่นจะไม่ชอบยิงปืนมากเท่าแขกชาวญี่ปุ่น ส่วนมากชาวยุโรปจะชอบแก่ฝืนนอนอาบแดดมากกว่า ซึ่งกิจกรรมการยิงปืนนี้เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้ลายทรัพยากรธรรมชาติของท้องทะเล เนื่องจากจำนวนเศษแก้วของขวดแตกที่จมลงสู่ก้นท้องทะเลมีจำนวนมากนับเป็นแสน ๆ ใบ จนปัจจุบันนี้ก็ยังคงตามเก็บเศษขวดแตกออกจากใต้ทะเลไม่หมด ต่อมาเมื่อ พ.ศ.2529 ได้มีการสร้างสนามยิงปืนเกาะล้านขึ้นเพื่อรองรับกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อที่นักท่องเที่ยวจะได้ไม่ต้องไปยังขวดกันกลางทะเลอีกต่อไป

ต่อจากยุคทัวร์ญี่ปุ่นก็เป็นช่วงของนักท่องเที่ยวจากประเทศฮ่องกงและเกาหลีใต้ ซึ่งในช่วงนี้ธุรกิจการท่องเที่ยวเติบโตขึ้นมาก ชาวประมงแทบจะไม่เหลืออยู่บนเกาะอีกต่อไป เนื่องจากอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยวทำรายได้มากกว่า ช่วงนี้มีคนจากจังหวัดอื่นอพยพมาทำกินบนเกาะล้านเพิ่มมากขึ้น ในชุมชนเริ่มมีการปลูกสร้างห้องแถวให้เข้ากันมากขึ้น อาคารใหม่ๆ ผุดขึ้นมาราวกับดอกเห็ด แรงงานต่างถิ่นอพยพเข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างตามร้านอาหาร ตามเรือแพต่างๆ หรือมาทำงานขายของตามชายหาด ในขณะที่คนท้องถิ่นบนเกาะหลังจากทำอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจนร่ำรวยแล้ว ก็เริ่มอพยพมาอยู่บนฝั่งพัทยา ปล่อยให้ลูกหลานทำต่อไปหรือเลิกอาชีพไปเลยก็มี

ในปัจจุบันนักท่องเที่ยวจากประเทศจีนแดงหรือจีนแผ่นดินใหญ่เพิ่งจะเริ่มเข้ามาเที่ยวประเทศไทย เริ่มเมื่อประมาณ 3 - 4 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากประเทศจีนเพิ่งจะเปิดประเทศ และนักท่องเที่ยวชาวจีนจากแผ่นดินใหญ่หลังไหลมาเที่ยวพัทยาและเกาะล้านทุกวัน วันละนับเป็นพันๆ คน

ทัวร์จีนเหล่านี้จะเป็นทัวร์ที่ซื้อมาจากเมืองจีน มีรายการการท่องเที่ยวในแต่ละวันกำหนดไว้แล้วล่วงหน้าแล้ว ซึ่งทุกทัวร์ที่มาเที่ยวพัทยาจะต้องมีรายการท่องเที่ยวเกาะล้านรวมอยู่ด้วย ดังนั้นในช่วง 3 – 4 ปี ที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันนี้นักท่องเที่ยวชาวจีนจะมาเที่ยวเกาะล้านกันทุกวัน ชาวบ้านก็ปรับตัวเพื่อรับกับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ ปรับรูปแบบการท่องเที่ยว เปลี่ยนรายการอาหาร ดังจะเห็นจากอาชีพใหม่ที่เพิ่งจะเกิดขึ้นเมื่อมีนักท่องเที่ยวชาวจีนแผ่นดินใหญ่มาเที่ยวก็คืออาชีพรับจ้างลักเปิบให้นักท่องเที่ยว โดยเริ่มจากนักท่องเที่ยวชาวจีนเห็น นักท่องเที่ยวชาติอื่นลักเปิบรอบศรีษะแล้วชอบ จึงมาจ้างชาวบ้านที่ขายของอยู่ริมหาดให้ลักให้ และนิยมกันมากจนสุดท้ายชาวบ้านก็ทำเป็นอาชีพหลักหาซื้อลูกปลัดสีต่างๆ มาเพิ่มเติม เพื่อรองรับกับความต้องการนักท่องเที่ยว

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าชาวบ้านต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาเพื่อรองรับกับความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ละชาติที่เข้ามาท่องเที่ยว ถึงแม้ว่าจุดขายจะยังเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ทิวทัศน์ที่สวยงามและน้ำทะเลใสสะอาดเหมือนเดิม แต่ชาวบ้านต้องเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพเสริมเพื่อรับนักท่องเที่ยวแตกต่างกันไปตามแต่ละชนชาติที่เข้ามาท่องเที่ยว เพื่อความอยู่รอดของการประกอบอาชีพ

สามารถสรุปพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเกาะล้าน ได้ดังนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเกาะล้าน

พ.ศ.	พัฒนาการของชุมชน	พัฒนาการของชุมชนสัมพันธ์ กับการท่องเที่ยว
ก่อน พ.ศ. 2500	การตั้งบ้านเรือนยังมีไม่กี่หลังคาเรือน พื้นที่ป่า ยังอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านประกอบอาชีพ ประมงกันทั้งหมดหมู่บ้าน ใช้เรือใบในการออกหา ปลา และมีการทำสวนทำไร่ตามที่ราบเชิงเขา มี การแลกเปลี่ยนผลผลิตกับภายนอกชุมชน	สมัยแรกเริ่มยังไม่มีย่านท่องเที่ยวจน ประมาณ พ.ศ. 2500 เริ่มมีย่านท่องเที่ยว แบบครอบครัวเช่าเรือประมงไปเที่ยวบ้าง
พ.ศ. 2501-2515	จำนวนครัวเรือนขยายเพิ่มมากขึ้น เริ่มมีเรือติด เครื่องยนต์เข้ามาใช้แทนเรือใบ ชาวบ้านออกหา ปลากลางทะเลได้นานขึ้นกว่าเดิมขยายอาณา เขตการหาปลาออกไปจากเดิม และในช่วงหลัง มีการอพยพของชนต่างถิ่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานบน เกาะเพิ่มขึ้น	นักท่องเที่ยวเริ่มเข้ามาเที่ยวมากขึ้น สืบ เนื่องจากทหารอเมริกันจากคูตะเกา ชาว บ้านเริ่มมีอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ในช่วงเสาร์-อาทิตย์ ในช่วงหลังบางครัว เรือนเริ่มหันมาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการ ท่องเที่ยวอย่างเต็มตัว ชาวบ้านบางครัว เรือนได้เลิกอาชีพประมง และปรับปรุงเรือ ประมงเป็นเรือรับนักท่องเที่ยว ตามชาย หาดของหาดต่างๆ บนเกาะ มีการเปิดร้าน อาหารเพื่อบริการนักท่องเที่ยว
พ.ศ. 2516-2545	มีคนต่างถิ่นอพยพเข้ามาประกอบอาชีพบน เกาะล้านมากขึ้น ชาวบ้านท้องถิ่นเปลี่ยนอาชีพ เลิกจากการทำประมง ไปประกอบอาชีพเกี่ยว กับการท่องเที่ยวเกือบจะหมดทั้งเกาะ ชาวบ้าน ขายเรือประมงเพื่อซื้อเรือเร็วสำหรับรับนักท่องเที่ยว แทน ภายในหมู่บ้านตอนกลางวันจะเงียบ เหงาเหลือแต่เด็กกับคนแก่ คนหนุ่มสาวจะออกไป ชายหาดทำงานกันหมด	การท่องเที่ยวเริ่มขยายตัวอย่างมาก มีนัก ท่องเที่ยวจากชาติต่างๆ มาเที่ยวบนเกาะ ชาวบ้านต่อเรือใหญ่สำหรับเป็นเรือท่อง เที่ยวโดยเฉพาะ มีการติดต่อกับบริษัททัวร์ รับลูกค้าวิ่งเรือ พาไปส่งร้านอาหาร มี บริการท่องเที่ยวครบวงจร

ที่มา : จากการสอบถามชาวบ้านเกาะล้าน , (2544-2545)

4.3 สรุป

เกาะล้านแต่เริ่มแรกเป็นเพียงชุมชนหมู่บ้านประมงเล็ก ๆ ซึ่งอยู่ในเขตการปกครองของเมืองพัทยาแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงก้องโลก จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกาะล้านเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วโลกที่มาเยี่ยมชมเมืองพัทยาจากปากต่อปาก เริ่มจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมาท่องเที่ยวกันเองแบบครอบครัว จนถึงยุคของสงครามเวียดนามซึ่งมีทหารอเมริกันเข้ามาท่องเที่ยวพักผ่อนยังเกาะล้าน และนำความสวยงามและธรรมชาติของเกาะไปเผยแพร่ยังประเทศของตน จนถึงที่สุดสงครามก็มีนักท่องเที่ยวจากยุโรปเข้ามาท่องเที่ยวในลักษณะของทัวร์ ชาวบ้านก็เริ่มมีการปรับเปลี่ยนอาชีพแต่ยังมีไม่มากนัก ต่อมานักท่องเที่ยวชาวไต้หวันนิยมมาท่องเที่ยว โดยมาตั้งบริษัททัวร์อยู่ในกรุงเทพฯ และรับจัดทัวร์นำเที่ยวเกาะล้านรวมทั้งนำทัวร์ชาวญี่ปุ่นเข้ามาท่องเที่ยวด้วย ซึ่งในยุคทัวร์ญี่ปุ่นนี่เองที่เป็นยุคทองของการท่องเที่ยวเกาะล้าน และทำรายได้ให้แก่คนบนเกาะอย่างมหาศาล และเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการปรับเปลี่ยนอาชีพของชาวบ้านในชุมชนทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านที่จากอดีตมีเพียงอาชีพทำสวนและประมงพื้นบ้าน และอาศัยอยู่บนเกาะแบบพึ่งพาตนเองและพอมิพอกินได้เปลี่ยนแปลงไป ถัดจากยุคนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นก็เป็นยุคของนักท่องเที่ยวชาวฮ่องกงและเกาหลีใต้ เนื่องจากมีการขายทัวร์ไปยังประเทศต่างๆ ในแถบเอเชียมากขึ้น และในปัจจุบันก็เป็นยุครุ่งเรืองของทัวร์จีนแผ่นดินใหญ่ที่นิยมเข้ามาท่องเที่ยวยังเกาะล้านซึ่ง ณ วันนี้ก็ยังคงหลงใหลมาเที่ยวทุกวัน จะเห็นได้ว่าเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวบนเกาะมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านส่วนมากมีรายได้มากขึ้นจากการทำงานให้บริการด้านการท่องเที่ยว วิถีชีวิตของคนบนเกาะจึงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก

การปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพของชาวชุมชนเกาะล้าน จากการทำประมงพื้นบ้านและทำสวนมาเป็นการประกอบอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนเกาะล้านมีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวครั้งใหญ่ นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิต ที่ครอบคลุมทั้งระบบการประกอบอาชีพ ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเกาะกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติรอบตัวชาวบ้านเลิกประกอบอาชีพประมง เนื่องจากรายได้จากการทำงานในอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยวมีมากกว่ารายได้จากการทำอาชีพประมง และเป็นงานที่สบายกว่า โดยยังสามารถใช้ฐานทรัพยากรเดิมที่เคยใช้ในการประมง คือ ชายหาด ทะเล ปะการัง มาใช้ในการประกอบอาชีพใหม่ได้

เลย

อิทธิพลของการท่องเที่ยวย่อมมีผลกระทบต่อสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของชุมชนอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง ในการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนจึงต้องทำการศึกษาผลกระทบทั้งทางด้านบวกและด้านลบ ซึ่งผลกระทบใดๆ ที่เกิดจากการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นทางด้านบวกหรือลบ ย่อมมีผลต่อชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวที่นั่นอันหมายถึงชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา ถ้าหากได้รับผลกระทบทางด้านลบหรือผลเสียจากการท่องเที่ยว ก็จะได้หาแนวทางแก้ไขป้องกันไว้ก่อน

บทที่ 5

ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตของชุมชนเกาะล้าน

จากบทที่ 4 ผู้วิจัยได้กล่าวถึงพัฒนาการของชุมชนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ซึ่งชาวบ้านมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพจากการทำประมงพื้นบ้าน มาเป็นอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยว ในบทนี้จะกล่าวถึงปัจจัยที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวทั้งปัจจัยภายในและภายนอกชุมชน ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตของชุมชนเกาะล้านในด้านต่างๆ รวมทั้งทัศนคติของคนในชุมชนต่อการท่องเที่ยว

5.1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว

จากการศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวในชุมชนเกาะล้าน สามารถแบ่งออกเป็นปัจจัยใหญ่ๆ ได้ 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน

5.1.1 ปัจจัยภายนอก

รูปแบบและการพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศหนึ่งประเทศใดนั้น มักจะขึ้นอยู่กับ การเข้ามาเกี่ยวเนื่องของรัฐบาลประเทศนั้นๆ ในประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจแบบผสมผสานจะมีการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ซึ่งทุกประเทศมักต้องการจัดหาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นอย่างเพียงพอ เพื่อที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวในขั้นต้น และรัฐบาลจะต้องเข้ามารับผิดชอบในด้านโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เช่น ถนน สนามบิน ฯลฯ จากนั้นภาคเอกชนก็จะสนใจเข้ามาลงทุนในสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น โรงแรม ร้านอาหาร แหล่งท่องเที่ยวและบันเทิง เป็นต้น (จิรพร ศรีวัฒนาภูกุลกิจ , 2544 : 125) การศึกษาปัจจัยภายนอกที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยวในที่นี้แยกออกเป็นสามส่วนคือ

5.1.1.1 ปัจจัยด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว

รัฐบาลได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ความตั้งใจส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลจะเห็นได้จากกรณีที่คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้ประกาศปีการท่องเที่ยวไทย รวม 3

ครั้ง และประกาศปีศิลปหัตถกรรมไทย 1 ครั้ง คือ ครั้งแรก ประกาศปี พุทธศักราช 2523 เป็นปีท่องเที่ยวไทย เพื่อส่งเสริมให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ และชักจูงให้ชาวต่างประเทศเดินทางมาเที่ยวประเทศไทย ครั้งที่สอง ประกาศปี พุทธศักราช 2530 เป็นปีท่องเที่ยวไทย (Visit Thailand Year) เพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ วันที่ 5 ธันวาคม 2530 และพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก วันที่ 2 กรกฎาคม 2531 ต่อมาในปี 2531 ได้ประกาศเป็นปีศิลปหัตถกรรมไทย 2531 เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินี ในงานส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษ และส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อเนื่องจากปีท่องเที่ยว 2530 ด้วย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2533 : 61) ครั้งที่สามประกาศปี พุทธศักราช 2541-2542 (Amazing Thailand 1998-1999) เป็นปีท่องเที่ยวไทย เพื่อหวังที่จะนำรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นเงินตราต่างประเทศมาช่วยแก้ดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ อันจะเป็นการช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง ในขณะเดียวกันก็พยายามส่งเสริมให้ประชาชนชาวไทย มีการท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น

- แผนพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพัทยา/เกาะล้าน

การพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะล้านนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นผลพวงมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของเมืองพัทยา ซึ่งทางหน่วยงานของรัฐบาลได้มีแผนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาเป็นลำดับ พอจะกล่าวได้ ดังนี้

จากการศึกษาทบทวนแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพัทยา โดยสำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พ.ศ.2534) ได้ผลการศึกษาดังนี้ เมื่อ พ.ศ. 2502 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) โดยการสนับสนุนจากสำนักงานร่วมมือทางวิชาการแห่งประเทศไทย (JICA) ได้จัดทำแผนหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้น เป็นแผนระยะยาว 20 ปี (พ.ศ. 2520 – 2539) แบ่งออกเป็นแผนระยะกลาง 10 ปี 2 ระยะ ในระยะแรกเน้นการพัฒนาบริเวณหาดพัทยา ส่วนในระยะหลังเน้นการพัฒนาบริเวณหาดจอมเทียน ขณะเดียวกันการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกทำให้เมืองพัทยาทวีความสำคัญขึ้นเป็นเมืองท่องเที่ยวควบคู่ไปกับศูนย์พานิชย์ และธุรกิจการค้า สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก (สพอ.) โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานร่วมมือทางวิชาการแห่งญี่ปุ่น (JICA) ได้จัดทำแผนหลักพัฒนาพื้นที่พัทยารวมใน พ.ศ. 2533 เป็นแผนระยะเวลา 15 ปี สิ้นสุดใน พ.ศ. 2549 แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะ 5 ปี แรก และระยะที่สอง 10 ปี ครอบคลุมพื้นที่พัทยาไปจนถึงระยอง ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญได้แก่ การพัฒนาพื้นที่ชายทะเล การท่องเที่ยว การระบายน้ำ และ น้ำบาดน้ำเสีย การพัฒนาระบบประปา การ

เก็บรวบรวมและกำจัดขยะ การพัฒนาโครงข่ายคมนาคม การพัฒนาการใช้ที่ดิน และการปรับปรุงสถานะแวดล้อม

แผนแม่บทเพื่อพัฒนาเมืองพัทยา คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2533 อนุมัติให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก (สพอ.) ดำเนินตามแผนสำหรับโครงการเร่งด่วน เพื่อฟื้นฟูบูรณะเมืองพัทยาจำนวน 9 โครงการ ในวงเงิน 3,600 ล้านบาท ประกอบด้วย โครงการก่อสร้างท่าเทียบเรือท่องเที่ยวเมืองพัทยา โครงการถมทะเลบริเวณพัทยาใต้ โครงการก่อสร้างท่าเทียบเรือเกาะล้าน โครงการฟื้นฟูบูรณะหาดพัทยา โครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย โครงการก่อสร้างและขยายระบบประปา โครงการก่อสร้างระบบระบายน้ำ โครงการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล โครงการก่อสร้างและปรับปรุงถนน

โดยแผนแม่บทเพื่อพัฒนาเมืองพัทยา นี้ ได้มีกรอบการพัฒนา และแนวทางพัฒนาโดยส่วนรวม ดังนี้คือ

- กรอบการพัฒนาเมืองพัทยา

มีวัตถุประสงค์หลักดังนี้

- 1) เพื่อคงไว้ซึ่งเมืองตากอากาศที่มีชื่อเสียงระดับนานาชาติ
- 2) เพื่อให้มีบทบาทเป็นเมืองศูนย์กลางในภูมิภาคชายฝั่งทะเลตะวันออก
- 3) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง

- แนวทางการพัฒนาโดยส่วนรวม

- 1) พัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวระดับภาค

ปัจจุบันพัทยาคือจุดหมายปลายทางของโครงข่ายการท่องเที่ยวระดับชาติ เพื่อใช้ชื่อได้เปรียบด้านทำเลที่ตั้งของพัทยา ควรเร่งรัดวางระบบโครงข่ายถนน โครงข่ายการสัญจรทางทะเล โดยการก่อสร้างท่าเทียบเรือเพื่อการท่องเที่ยว นอกจากนี้ข้อมูลการท่องเที่ยวควรจัดทำให้สมบูรณ์และทันสมัย สำหรับนักท่องเที่ยวจากภูมิภาคต่างๆ

- 2) พัฒนาสิ่งแวดล้อม

แม้ว่าพัทยามีชื่อเสียงในด้านสภาพที่ตากอากาศชายทะเล แต่ทรัพยากรที่สำคัญโดยเฉพาะชายหาดมีสภาพเสื่อมโทรมลง รัฐควรเร่งจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกและปรับปรุงสภาพแวดล้อมของชายหาด ให้มีความสอดคล้องกันเป็นระบบ

3) วางระบบผสมผสานการท่องเที่ยว

เพื่อให้ตลาดการท่องเที่ยวมีความสมบูรณ์อย่างสม่ำเสมอ การผสมผสานกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเรื่องสำคัญมาก การบูรณะ การปรับปรุงคัดแปลงตลอดจนการค้นพบและการสร้างสรรค์แหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยองค์กรด้านการท่องเที่ยวของเมืองพัทยา การจัดรายการแสดงและการสรรหาบริการรูปแบบที่ทันสมัย

4) สนับสนุนกิจกรรมเสริมด้านต่างๆ

กิจกรรมเสริม เช่น การจัดประชุม การจัดแสดงสินค้า การแข่งกีฬา จะเป็นกิจกรรมที่มีศักยภาพสำหรับเมืองพัทยา สิ่งอำนวยความสะดวก ที่พัก และปัจจัยพื้นฐานของเมืองด้านต่างๆ ของพัทยาจะให้บริการต่อนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมกิจกรรมเหล่านี้ ซึ่งสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ตลอดปี

5) ส่งเสริมศิลปและวัฒนธรรม

ควรยกระดับศิลปและวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวในพัทยา การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม นอกจากจะดึงดูดนักท่องเที่ยวแล้วยังเป็นการสร้างเสริมคุณภาพให้กับวัฒนธรรมของภูมิภาคนี้ และทำให้เกิดกิจกรรมของชุมชนเมืองที่สำคัญสำหรับพัทยาที่จะพัฒนาเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก รัฐควรพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น หอประชุม พิพิธภัณฑ์ ศูนย์แสดงสัตว์น้ำ และกิจกรรมนันทนาการต่างๆ

6) พัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ทรัพยากรมนุษย์เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะรักษาระดับการบริการ และการดำเนินกิจการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แรงงานที่มีคุณภาพจะได้รับการฝึกอบรมอาชีพที่มีระบบซึ่งภาคเอกชนควรจะมีส่วนสำคัญในการจัดการฝึกอบรมเช่นนี้

7) เสริมสร้างความมั่นคงปลอดภัย

เพื่อก่อให้เกิดความปลอดภัยในร่างกายและทรัพย์สินต่อนักท่องเที่ยว และประชาชน ควรมีการป้องกันหรือลดความรุนแรงของธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม อุบัติเหตุทางถนนและในทะเล และนอกจากนี้ควรเพิ่มกำลังตำรวจและมาตรการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับจำนวนประชากรในท้องถิ่น นักท่องเที่ยวและแรงงานที่อพยพเข้ามาในพัทยาเป็นฤดูกาล

8) พัฒนาพื้นที่ตอนใน

เพื่อหลีกเลี่ยงการกระจุกตัวของกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่ง ควรส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไปในพื้นที่ตอนใน ซึ่งการพัฒนานี้ควรดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของเมือง โดยเฉพาะโครงข่ายถนนสาธารณูปโภคต่างๆ เพื่อสนับสนุนการลงทุนด้านการท่องเที่ยวของภาคเอกชน

จากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพัทยาและเกาะล้าน ที่ทางภาครัฐได้วางแนวทางไว้ นั้น จะเห็นได้ว่าเป็นการเน้นที่แผนระยะยาวและการสร้างระบบสาธารณูปโภคเพื่อรองรับกับตลาดการท่องเที่ยวที่ขยายตัวขึ้นทุกปี และจากการศึกษาทบทวนแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพัทยา ระยะเวลาของสำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พ.ศ. 2534) พบว่า ตลาดนักท่องเที่ยวของเมืองพัทยามีส่วนแบ่งการตลาดคิดเป็นร้อยละ 6.42 ของตลาดนักท่องเที่ยวทั่วประเทศ และตลาดผู้เยี่ยมชมเยือนชาวต่างประเทศของพัทยามีการขยายตัวสูง ซึ่งจะมีการเดินทางมาในช่วงปลายปีและช่วงต้นปี การพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ในเมืองพัทยา ทำให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสนใจหลายอย่าง การขยายตัวของนักท่องเที่ยวเมืองพัทยาในอนาคตคาดว่าจะขยายตัวในอัตราร้อยละ 4.9 ในช่วง พ.ศ. 2544 – 2554 คิดเป็นอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 5.4 ในช่วง พ.ศ. 2533 – 2554 ซึ่งจะทำให้มีผู้เยี่ยมชมเยือนเมืองพัทยาประมาณ 8.7 ล้านคน ใน พ.ศ. 2554

5.1.1.2 ปัจจัยภายนอกด้านแหล่งท่องเที่ยว

การที่นักท่องเที่ยวสนใจมาท่องเที่ยวยังพัทยายังพัทยาหรือเกาะล้านนั้น นับว่าสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ภายในจังหวัดชลบุรีมีส่วนสำคัญในการเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวด้วย โดยนักท่องเที่ยวอาจจะต้องมาท่องเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ และจึงเลยแวะมาเที่ยวชมพัทยาหรือเกาะล้านด้วย ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดชลบุรีแบ่งออกเป็นได้ 2 กลุ่มคือ กลุ่มบางแสน – ศรีราชา ซึ่งมีความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยวมาก ทั้งสถานที่ท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติแบบหาดทราย ชายทะเล และแบบป่า สถานที่ท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ และสถานที่ท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรม ส่วนอีกกลุ่มนั้นคือกลุ่มพัทยา – นาจอมเทียน มีสถานที่ท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติแบบหาดทรายชายทะเล ที่เลื่องชื่อเป็นแรงดึงดูดอันสำคัญ

5.1.1.3 บริษัทนำเที่ยว

นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวยังเกาะล้านส่วนมากร้อยละ 80 เป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคกลางเขต 3, 2544) และส่วนมากของนักท่องเที่ยวต่างชาติจะเป็นนักท่องเที่ยวชาวจีน ซึ่งมาท่องเที่ยวในรูปแบบแพ็คเกจทัวร์ โดยซื้อทัวร์มาจากประเทศจีนเป็นกลุ่มใหญ่ บริษัทนำเที่ยวของประเทศไทยจะจัดส่งรูปแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามของเกาะล้าน และสถานที่จับจ่ายซื้อสินค้าภายในเมืองพัทยา ไปยังบริษัทนำเที่ยวของเมืองจีน ได้หวัน ญี่ปุ่น หรือยุโรป เพื่อโฆษณาชวนเชื่อให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวยังพัทยา ซึ่งจากการสอบถามผู้ให้บริการด้านบริษัทนำเที่ยวพบว่าเกาะล้านเป็นจุดขายสำคัญของทัวร์ไม่ใช่มองเมืองพัทยาอย่างที่เข้าใจกัน

5.1.2 ปัจจัยภายใน

นอกจากปัจจัยภายนอกชุมชนเกาะล้านที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีปัจจัยภายในเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

5.1.2.1 ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว

ชายหาดและทะเลบริเวณพัทยา ไม่สามารถจะรองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งหมด เนื่องจากคุณภาพน้ำที่อยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าเกาะล้าน เกาะล้านจึงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวชาวไทย และต่างชาติมาช้านาน เพราะอยู่ใกล้กับพัทยามาก ตามเกาะที่มีหาดทรายขาวละเอียด น้ำทะเลมีความใสสะอาด และมีแนวปะการัง จึงเหมาะกับนักท่องเที่ยวทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ต้องการความสนุกจากเครื่องเล่นนานาชนิดหรือผู้ที่ต้องการพักผ่อนเงียบ ๆ กับทะเลที่สวยงาม ความงดงามของชายหาดและน้ำทะเลของเกาะล้านจึงเป็นปัจจัยที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยว

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก ได้จัดทำแนวทางพัฒนาและแนวทางการใช้ที่ดินเกาะล้านไว้ ดังนี้ คือ

- แนวทางการใช้ที่ดินเกาะล้าน

นักท่องเที่ยวไปเกาะล้านมากขึ้นตลอดเวลา เนื่องจากความเสื่อมโทรมของชายหาดพัทยาไม่สามารถที่จะให้นักท่องเที่ยวว่ายน้ำได้อย่างสะดวกสบาย สถานที่พักผ่อนและร้านอาหารของที่ระลึกกระจุกกระจายบนชายหาดหลายแห่ง

การพัฒนาเกาะล้านควรจำกัดขนาดให้เหมาะสม ไม่ควรพัฒนาหรือก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดใหญ่ เพราะข้อจำกัดของแหล่งน้ำจืด รวมทั้งการคงสภาพความเป็นชุมชนท้องถิ่นทำการประมง และการสงวนรักษาสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เกาะล้านควรพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบเข้าไป เย็นกลับของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มาเที่ยวพัทยา เป็นแหล่งว่ายน้ำ อาบแดด ดำน้ำและกีฬาทางน้ำ

1) หาดตาแหวน

เป็นหาดที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวมากที่สุดในเกาะล้าน การใช้ประโยชน์จากชายหาดและพื้นที่ทะเลไม่เป็นระเบียบ อาจกลายเป็นเช่นเดียวกับชายหาดพัทยาได้ในอนาคต ดังนั้นควรดำเนินการและโครงการเพื่อความปลอดภัยและความสะดวกสบาย ดังนี้

1.1) ก่อสร้างท่าเทียบเรือ

สร้างท่าเทียบเรือโดยสารจากชายหาดพัทยาจอดอย่างมีระเบียบก่อให้เกิดความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวที่ว่ายน้ำ และเพื่อให้การกลับลำของเรือโดยสารขนาดต่างๆ เป็นไปอย่างถูกต้องไม่สับสน

1.2) การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

สถานที่พักและร้านอาหารของที่ระลึก ตลอดจนแนวชายหาดควรปรับปรุงใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของธรรมชาติ การทำอาหารควรพัฒนาให้ถูกสุขลักษณะและคุณภาพของของที่ระลึก รวมทั้งการบำบัดน้ำเสียอย่างเป็นระบบ ห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า ห้องอาบน้ำ ห้องสุขา ตู้เก็บของควรปรับปรุงใหม่ทั้งหมด สะพานให้คนเดินทั้ง 2 ฝั่ง ของอ่าวอาจปรับปรุงให้เป็นที่ตกปลา ที่ดำน้ำ โดยมีสภาพที่ไม่ทำลายความสวยงามตามธรรมชาติ

2) หาดเทียน

นักท่องเที่ยวจะน้อยกว่าหาดตาแหวน ควรสร้างท่าเทียบเรือและสิ่งอำนวยความสะดวกเช่นเดียวกับหาดตาแหวน

3) หาดแสม

ไม่มีการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกบริเวณนี้ เนื่องจากอันตรายจากแผ่นดินถล่ม ไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลัก เนื่องจากคลื่นลมแรง ยกเว้นช่วงเดือนพฤศจิกายนและธันวาคมเท่านั้น

3) หาดนวล

เกาะล้าน Island Resort สร้างอยู่บนหาดแห่งนี้ โดยมีคนเข้าพักเฉลี่ยเป็นชาวยุโรปร้อยละ 40 ชาวไทยร้อยละ 50 และอื่นๆ ร้อยละ 10 ทางเข้าถึงโรงแรมแห่งนี้ไม่สะดวกนัก ต้องเดินหรือเช่ารถจักรยานยนต์จากชุมชนบ้านเกาะล้านผ่านถนนดิน ซึ่งควรปรับปรุงถนนดินดังกล่าว โดยใช้กรวดหินหรือลาดยาง

4) บ้านเกาะล้าน

หมู่บ้านเกาะล้านเป็นหมู่บ้านชาวประมง และเป็นชุมชนที่ใหญ่ที่สุดบนเกาะล้าน ซึ่งควรมีการปรับปรุงสภาพต่างๆ ดังนี้

- ท่าเทียบเรือที่ใช้ได้ทุกฤดูกาล
- การบำบัดน้ำเสีย
- การกำจัดขยะ
- การบริการสาธารณสุข
- การจัดสร้างศาลาประชาคมของหมู่บ้าน

5.1.2.2 ปัจจัยด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก

นอกจากปัจจัยด้านสถานที่ท่องเที่ยวแล้ว ยังมีกิจกรรมต่างๆ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีบนเกาะเป็นตัวดึงดูดให้นักท่องเที่ยวหลังไหลเข้ามายังเกาะล้าน เนื่องจากกิจกรรมกีฬา และเครื่องเล่นทางน้ำบริเวณฝั่งเกาะล้านจะมีให้บริการแก่นักท่องเที่ยวมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการเล่นร่มพาราเซตลิ่ง เจ็ตสกี เรือกล้วย การดำน้ำชมปะการัง กิจกรรมตกปลาบริเวณรอบเกาะ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านร้านอาหารที่มีเรียงรายอยู่มากมาย และมีการจัดการที่เป็นระบบ และมีความสะอาดมากกว่าเพียงอาหารด้านชายหาดจอมเทียน ประกอบกับความสะดวกสบายในการเดินทางเนื่องจากเกาะล้านอยู่ใกล้กับพัทยา สามารถใช้เวลาเดินทางเพียง 20 นาที นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไป-กลับ ได้ใน 1 วัน หรือครึ่งวัน

ตารางที่ 5.1 สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในเมืองพัทยา ระหว่างปี 1988 – 2001

ประเทศ	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
ไทย	471,508	398,354	329,328	343,124	417,574	415,527	740,430	604,975
เยอรมันนี	171,548	234,623	210,763	196,820	225,662	137,369	171,319	126,667
ฮ่องกง	155,492	115,956	119,097	77,184	44,098	54,404	168,128	121,573
อังกฤษ	115,807	119,556	123,872	113,546	87,152	60,551	113,343	78,918
ตะวันออกกลาง	136,516	122,491	38,083	44,093	88,749	81,927	21,118	71,195
ญี่ปุ่น	86,217	73,289	82,313	60,296	50,564	36,450	87,153	90,330
สหรัฐ	47,754	66,609	68,854	69,439	73,971	69,153	58,304	52,914
แคนาดา	18,135	14,001	13,346	17,512	18,077	16,351	6,258	10,273
ฝรั่งเศส	67,257	56,117	65,311	48,952	46,665	26,827	68,326	45,744
ออสเตรเลีย	46,495	50,612	51,100	49,276	34,412	21,376	20,882	22,875
สวีทเซอร์แลนด์	36,709	43,391	34,192	40,487	36,451	31,681	22,674	24,528
เนเธอร์แลนด์	14,462	16,911	24,034	21,593	24,495	20,525	33,184	26,602
สวีเดน	17,850	21,473	37,209	54,002	31,492	25,549	17,052	24,701
เดนมาร์ค	15,769	13,428	13,674	30,962	16,849	17,118	16,024	40,766
เบลเยียม	9,516	13,210	15,185	19,540	19,040	16,522	24,497	16,556
ออสเตรีย	19,117	21,792	23,927	46,703	23,085	20,525	24,634	25,548
มาเลเซีย	21,880	14,504	15,290	9,992	11,959	24,746	14,145	28,622
สิงคโปร์	33,294	21,524	20,590	23,586	22,037	37,656	12,276	38,820
อิตาลี	34,108	33,482	30,638	31,814	43,150	43,007	17,959	43,024
นิวซีแลนด์	6,207	5,522	10,533	7,238	8,174	5,536	4,964	6,029
ไต้หวัน	86,241	111,442	142,900	52,419	29,663	18,364	148,084	232,699
จีน						110,393	72,909	297,039
เกาหลี						104,825	207,784	150,492
รัสเซีย								49,633
อินเดีย								
อื่นๆ	115,708	123,898	111,067	104,012	73,623	44,555	186,187	129,689
รวม	1,728,025	1,692,185	1,581,306	1,462,590	1,426,942	1,440,937	2,257,634	2,360,212

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

ประเทศ	1996	1997	1998	1999	2000	2001
ไทย	631,826	700,657	637,917	637,917	683,630	72,0364
เยอรมันนี	141,420	175,841	202,661	237,608	245,958	241,282
ฮ่องกง	130,347	184,026	167,982	155,008	179,686	181,731
อังกฤษ	86,907	78,240	159,256	179,492	186,264	200,832
ตะวันออกกลาง	7,226	43,747	46,677	46,923	66,169	72,749
ญี่ปุ่น	101,262	93,719	74,385	90,61	93,800	109,967
สหรัฐ	53,626	53,440	59,152	74,414	83,241	87,177
แคนาดา	9,970	7,723	11,373	15,566	17,627	21,697
ฝรั่งเศส	50,114	45,502	45,470	51,483	56,468	50,510
ออสเตรเลีย	20,793	17,837	34,372	38,314	18,912	51,009
สวิสเซอร์แลนด์	25,687	25,307	35,043	36,633	36,167	37,147
เนเธอร์แลนด์	31,260	33,861	44,543	53,031	63,667	62,047
สวีเดน	20,006	16,171	22,239	25,910	29,994	35,567
เดนมาร์ก	20,442	17,982	24,515	34,034	27,211	39,769
เบลเยียม	21,480	14,234	24,634	26,095	24,623	29,286
ออสเตรีย	26,418	14,145	12,625	18,345	44,217	20,721
มาเลเซีย	26,894	46,738	42,690	44,782	41,085	47,035
สิงคโปร์	45,880	52,354	52,054	62,974	66,031	69,878
อิตาลี	33,993	26,978	34,992	34,852	34,597	38,697
นิวซีแลนด์	6,564	3,553	5,814	7,403	7,718	10,029
ไต้หวัน	242,399	95,275	162,398	165,478	189,056	200,986
จีน	314,465	327,163	546,991	583,484	555,513	516,850
เกาหลี	160,908	196,242	56,615	73,725	93,691	133,152
รัสเซีย	25,660	124,264	72,154	80,729	88,892	103,626
อินเดีย	20,808	20,675	25,532	31,165	50,108	52,643
อื่นๆ	99,283	104,532	171,812	180,712	177,385	197,020
รวม	2,355,638	2,520,206	2,773,896	1,639,129	3,161,710	3,331,771

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคกลางเขต 3

จากสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในเมืองพัทยาตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1988 – 2001 (พ.ศ. 2531 – 2544) จะเห็นได้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวจะเพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยมีนักท่องเที่ยวจากหลายเชื้อชาติจากประเทศต่างๆ ทั่วโลกเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งในแต่ละปีก็จะมีนักท่องเที่ยวจากประเทศใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้นเนื่องจากการเปิดประเทศของหลายประเทศ เช่น จีนแผ่นดินใหญ่ และรัสเซีย โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากจีนแผ่นดินใหญ่ ซึ่งในปัจจุบันถือว่าเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวกลุ่มหลักที่เข้ามาท่องเที่ยวยังเมืองพัทยา

5.2 การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อชุมชน

เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนใด ก็จะทำให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ที่เรียกว่า การปะทะสังสรรค์ (Interaction) ระหว่างนักท่องเที่ยวกับประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว เรียกว่าอิทธิพลของการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลกระทบ ซึ่งมีผลทั้งโดยตรงหรืออ้อมต่อชุมชน ตลอดจนพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ให้ผลทางบวกหรือทางลบ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงย่อมไม่ได้เกิดจากการท่องเที่ยวทั้งหมด เพราะในระบบสังคม เศรษฐกิจต่างๆ ไป ย่อมมีวิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง อันเนื่องมาจากระบบและสาเหตุต่างๆ ผสมกันไป (โครงการสังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม , 2529 : 17) สำหรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่

5.2.1 การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจ

ในเชิงเศรษฐกิจนั้น การท่องเที่ยวนอกจากจะเป็นแหล่งที่มาของรายได้แล้ว ยังมีบทบาทต่อการขยายตัวของการลงทุน การสร้างงาน และการกระจายรายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเข้าถึง สำหรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนด้านเศรษฐกิจ ในชุมชนเกาะล้านสามารถกล่าวได้ ดังนี้

5.2.1.1 อาชีพ

จากการที่การท่องเที่ยวประกอบด้วยกิจกรรมหลายอย่าง ได้ทำให้เกิดอาชีพใหม่ๆ หลายอาชีพที่มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น นอกเหนือไปจากอาชีพทำการประมงที่ทำกันมาแต่ดั้งเดิม มาเป็นการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ปัจจุบันการประกอบอาชีพในเกาะล้านส่วนมากจะเป็นอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยว มีส่วนน้อยที่ยังทำอาชีพประมงอยู่ จากการสัมภาษณ์พบว่าอาชีพประมงเรืออวนขนาดเล็ก (ขนาดเรือ 3-4 วา) ยังมีเหลืออยู่ในเกาะล้านเพียง 6 ลำเท่านั้น เป็นอวนลอยปลาโมง (ปลาทุ) นอกจากนั้นก็ เป็นเรือประมงขนาดเล็ก ซึ่งเป็นชาวประมงที่ยังทำประมงพื้นบ้านอยู่ โดยการออกเรือไปตกปลา ตกปลาหมึก วางอวนปู ออกหากินอยู่ข้างๆ เกาะ เนื่องจากเรือมีขนาดเล็กออกทะเลไปไกลไม่ได้อีก ประมาณ 20 ลำ

ส่วนอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยวมีมากมาย ดังนี้คือ

- อาชีพขับเรือเร็ว รับ – ส่งผู้โดยสาร, ขับเรือโดยสารขนาดใหญ่ และ ลูกเรือ
- อาชีพทำร้านอาหาร รวมทั้งลูกจ้างในร้านอาหารนับตั้งแต่ พ่อครัวแม่ครัว พนักงานเสิร์ฟ คนงานล้างจาน
- อาชีพขายของอยู่ชายหาด (เสื้อผ้า, กระเป๋า, ของที่ระลึก, นวดแผนโบราณ, เพนท์ตัว, ถักเปีย, ทำเล็บ)
- ให้เช่าเรือเจ็ตสกี
- บริการเรือกล้วย
- บริการเรือลากร่ม (พาราเซตลิ่ง)
- บริการเรือกระจกชมปะการัง
- บริการดำน้ำชมปะการัง (Sea Walker)
- บริการดำน้ำชมปะการัง (Scuba)
- บริการเรือพร้อมอุปกรณ์ตกปลา
- สนามยิงปืน
- รถโดยสาร, รถจักรยานยนต์รับจ้าง

อาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยวแต่ละอาชีพจะมีความเกี่ยวพันพึ่งพากันอยู่ โดยเริ่มจากบริษัททัวร์ติดต่อลูกค้าทัวร์มาจากต่างประเทศ รับมาจากสนามบินดอนเมือง และพามาพักโรงแรมที่พัทยา รายการทัวร์จะกำหนดมาแล้วว่าจะมีรายการไปเที่ยวที่ใดบ้าง ส่วนมกราคมเข้าประมาณ 06.30 น. บริษัททัวร์จะพาลูกค้าทัวร์ลงเกาะล้าน โดยติดต่อเรือเร็วหรือเรือสกีพากลุ่มลูกค้าทัวร์เดินทางไปเกาะล้าน ขณะเดินก้าวขึ้นเรือจะมีคนมาถ่ายรูปนักท่องเที่ยวไว้ เพื่อนำไปล้างอัดและนำรูปมาใส่กรอบขายนักท่องเที่ยวในตอนกลับ และก่อนจะถึงฝั่งเกาะล้านจะมีรายการกีฬาทางน้ำรายการแรกคือเล่นพาราเซตลิ่งหรือเรียกกันว่าเรือลากร่ม ซึ่งก็จะมีการถ่ายรูปแบกขณะเล่นร่วมไว้อีก 1 ชุด และ

บนแพขนาดใหญ่ที่เป็นจุดเล่นร่มจะมีเสื้อผ้าและของที่ระลึกตั้งวางขายแก่นักท่องเที่ยว หลังจากเล่นร่มเสร็จจนครบทุกคนก็จะพาแขกไปสนามยิงปืน เพื่อให้ยิงปืน ซึ่งรายการเล่นร่ม (พาราเซลลิง) ยิงปืน อาจจะมีการสลับหมุนเวียนกันบ้างเพื่อไม่ให้แขกแต่ละกรุ๊ปทัวร์ต้องมาชนกันเอง ต่อมาก็จะพาแขกลงหาดเล่นน้ำทะเล เจ็ตสกี เรือกล้วย ชมปะการัง และรับประทานอาหาร หรืออาจจะออกไปตกปลาและรับประทานอาหารบนเรือ หลังจากนั้นแขกก็จะเดินซื้อของตามชายหาดตามอรัยาศัยหรืออาจจะแวะนวดแผนโบราณ ถักเปีย เพนท์ตัว ตามแต่อรัยาศัย ซึ่งช่วงนี้แม่ค้าทั้งหลายก็จะเข้ามาрум “จิบ” แยก เพื่อหารายได้ให้มากที่สุด แต่บางทัวร์ก็จะมีบริการให้แขกนวดแผนโบราณบนฝั่งพัทยา

จะเห็นได้ว่าอาชีพบนเกาะลันมีหลากหลายอาชีพ หากแต่ทุกอาชีพก็จะมีมีความเกี่ยวพันกัน อย่างแยกไม่ออก จากการสัมภาษณ์พบว่าชาวบ้านจะเปลี่ยนอาชีพไปเรื่อยๆ แล้วแต่ว่าอาชีพไหนจะทำได้ดีกว่ากัน หรือนักท่องเที่ยวชาติไหนจะชอบกิจกรรมใดแตกต่างกันไป ซึ่งนอกจากปัจจัยที่กล่าวมาแล้วปัจจัยที่สำคัญสำหรับการเปลี่ยนอาชีพของชาวบ้านอีกปัจจัยหนึ่งก็คือ ค่าเช่าที่ที่แพงขึ้นทุกปี หากใครไม่มีกำลังทรัพย์พอที่จะเช่าที่ขายของได้ ก็อาจจะต้องเปลี่ยนจากที่มีร้านค้าเป็นการเดินเร่ขายสินค้าแทน และรูปแบบสินค้าก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสม

เนื่องจากผู้ประกอบการแต่ละอาชีพบนเกาะมีจำนวนมาก และเคยมีการแย่งแย่งลูกค้าจนถึงขั้นตบตีกันมาแล้ว ภายหลังเกิดเหตุการณ์นี้ขึ้น จึงได้มีการจัดระเบียบของผู้ประกอบการในการให้บริการลูกค้า โดยผู้ประกอบการได้ตกลงกันเองว่าจะแบ่งลูกค้ากันอย่างไร เช่น ผู้ประกอบการถักเปียและเพนท์ตัวให้แก่ลูกค้าชาวจีน จะมีการจับฉลากแบ่งกันตั้งแต่เช้าก่อนที่ทัวร์หรือเรือลำแรกจะมาเทียบฝั่ง กลุ่มผู้ประกอบการแต่ละกลุ่ม (แต่ละกลุ่มจะรวมตัวกันอยู่บริเวณหน้าร้านอาหาร) จะมีวิธีแบ่งลูกค้าไม่เหมือนกัน บางกลุ่มอาจจะแบ่งตามเรือ เช่น นาง ก. จะได้เรือลำที่ 1 นาง ข. จะได้เรือลำที่ 2 หรือแบ่งกันเป็นคน เช่น นาง ก. จะได้แขกคนที่ 1 ที่ลงเรือมา นาง ข. จะได้แขกคนที่ 2 แล้วแต่ว่าแต่ละกลุ่มจะตกลงกันอย่างไร หลังจากนั้นก็ขึ้นอยู่กับว่าลูกค้าจะต้องการใช้บริการหรือไม่ แต่ส่วนมากร้านอาหารจะมีกฎว่าห้ามทำให้ลูกค้าเดือนร้อนรำคาญ และห้ามเข้ามาหาลูกค้าในร้าน เพราะฉะนั้นผู้ประกอบการจะต้องจำแขกของตนที่ลงเรือมาให้ได้ทุกคนและตาม “จิบ” แยก หลังจากที่ได้รับประทานอาหารเสร็จแล้วเดินออกมาซื้อสินค้าด้านนอกร้านอาหาร

นอกจากผู้ประกอบการบนเกาะจะต้องแย่งลูกค้ากันเองแล้ว ช่วงหลังบนฝั่งพัทยามีกิจกรรมการท่องเที่ยวเสนอให้ไกด์พาลูกค้าทัวร์ไปที่ขวมากขึ้น โดยจะมีการให้ส่วนแบ่งเปอร์เซ็นต์แก่ไกด์ที่พาลูกค้าทัวร์ไปที่ขวชม เช่น เมืองจำลอง สวนนงนุช ศูนย์ฝึกกลิง หมู่บ้านช้าง หรือแม้แต่สวนนวดแผนโบราณ และนวดฝ่าเท้า ทำให้ไกด์เลือกที่จะพาลูกค้าไปใช้บริการหรือท่องเที่ยวฝั่งพัทยามาก

ขึ้น ส่งผลให้ทัวร์ท่องเที่ยวเกาะล้านมีเวลาอยู่บนเกาะน้อยลง และอาจจะต้องลดกิจกรรมกีฬาทางน้ำลง เพื่อเอาเวลาไปเที่ยวบนฝั่ง ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการบนเกาะไม่น้อยเลยทีเดียว

5.2.1.2 รายได้ - รายจ่าย

การใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวย่อมหมายถึง รายรับของผู้ให้บริการหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวจึงเป็นแหล่งที่มาของรายได้ของคนในชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่มีปัจจัยที่เอื้ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ก็จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเป็นจำนวนจากผลการศึกษาสามารถแยกกล่าวเป็นรายอาชีพได้ดังนี้ (ดูตารางที่ 5.2)

เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้รายได้ของชาวบ้านดีขึ้นกว่าเดิมจากที่เคยทำการประมง จากการสอบถาม ชาวบ้านที่ไม่มีทุนในการประกอบอาชีพและมารับจ้างล้างจานตามร้านอาหาร หรือรับจ้างเป็นเด็กเสิร์ฟ จะมีรายได้เป็นเงินเดือนตกประมาณเดือนละ 4,000 – 4,500 บาท ส่วนพ่อครัว แม่ครัวก็จะมีรายได้เป็นเงินเดือนเดือนละ 5,000 – 7,000 บาท ส่วนทิปจากแขกจะเป็นทิปรวมเก็บเป็นเดือนแล้วนำมาหารแบ่งกัน ในแต่ละเดือนรายได้ของแรงงานตามร้านอาหารจะตกประมาณ 10,000 บาท ขึ้นไป ซึ่งถือว่าเป็นรายได้ที่ดีมาก โดยเฉพาะแล้วรายได้ของชาวบ้านบนเกาะล้านเมื่อเทียบกับรายได้ในการประกอบอาชีพที่อื่น เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วถือว่ามีความดีกว่า

สำหรับสนามยิปปีน ซึ่งมีเพียงแห่งเดียวบนเกาะล้าน และตั้งมาเพื่อรองรับกับความต้องการของทัวร์ญี่ปุ่น ที่ชื่นชอบกีฬาขึงปีนมากเป็นพิเศษกว่าชาติอื่นนั้น มีรายได้ที่ค่อนข้างดีทีเดียว โดยจะขายลูกกระสุนเป็นชุด หากเป็นชาวญี่ปุ่นจะขายแพงกว่าชาติอื่น โดยขายชุดละ 600, 800, หรือ 1,000 เหรียญดอลลาร์สหรัฐอเมริกา (สมัยที่ทัวร์ญี่ปุ่นเที่ยวเกาะล้านในยุคแรกๆ) แต่ถ้าเป็นราคาคนไทยราคาถูกที่สุดจะตกชุดละ 300 บาท ส่วนแพงที่สุดราคาชุดละ 500 บาท ราคาจะแตกต่างกันไปตามขนาดของปีน และหากแขกมากกับทัวร์ราคาก็จะแพงกว่าแขกที่มาเองกันเอง สนามยิปปีนจะมีปีนให้บริการหลายขนาด คือ ปีนลูกไม้ ขนาด .38 และ .357 , ปีนสั้นอโตเมติกขนาด 11 มิลลิเมตร และ 9 มิลลิเมตร ตามแต่ความต้องการของลูกค้า จากการสอบถามผู้ดูแลสนามยิปปีนในช่วงแรกของการตั้งสนามยิปปีน ตั้งแต่ปีแรก - ปีที่ 10 จะมีแขกเยอะมาก ส่วนช่วง 4 ปีหลัง จนถึงปัจจุบันแขกจะน้อยลง ทำให้รายได้ของสนามยิปปีนลดจากเดิมมาก ซึ่งผู้ดูแลสนามยิปปีนกล่าวว่า ปัจจุบันมีตัวเล่นอื่นเข้ามาทำให้แขกมีเวลาน้อย ใกล้เคียงเลือกว่าจะพาแขกไปที่ใดที่ใดก็ได้ ค่าตอบแทนมากที่สุด

ตารางที่ 5.2 แสดงอาชีพ การเป็นเจ้าของกิจการและรายได้ เทียบกับค่าแรงงานขั้นต่ำของ
ชาวบ้านในชุมชนเกาะล้าน

อาชีพ	การเป็นเจ้าของกิจการ	รายได้/เดือน (บาท) *	รายได้/วัน (บาท)	เปรียบเทียบกับค่าแรงขั้นต่ำ(143บาท/วัน)
1. ร้านอาหาร เจ้าของร้าน พนักงานเสิร์ฟ พ่อครัวแม่ครัว	เจ้าของกิจการ ลูกจ้าง	ไม่เปิดเผยรายได้ 4,000-4,500 (ยังไม่รวมทิป) 5,000-7,000 บาท (ยังไม่รวมทิป)	133 – 150 166 - 233	หากรวมทิปแล้วจะมากกว่าค่าแรงขั้นต่ำ มากกว่าค่าแรงขั้นต่ำ
2. ขายเสื้อผ้า	เจ้าของกิจการ	30,000-50,000	1,000-1,666	มากกว่าค่าแรงขั้นต่ำ
3. ขายเครื่องประดับ/ ของที่ระลึก	เจ้าของกิจการ	25,000-40,000	833-1,333	มากกว่าค่าแรงขั้นต่ำ
4. เพนท์ไม้พวงกุญแจ	เจ้าของกิจการ	12,000-15,000	400-500	มากกว่าค่าแรงขั้นต่ำ
5. เพนท์ตัว/ถักผม/ทำเล็บ	เจ้าของกิจการ	15,000-20,000	500-666	มากกว่าค่าแรงขั้นต่ำ
6. เจ็ดสกี	เจ้าของกิจการ	150,000	5,000	มากกว่าค่าแรงขั้นต่ำ
7. เรือลากกล้วย/สกูตเตอร์	เจ้าของกิจการ	150,000	5,000	มากกว่าค่าแรงขั้นต่ำ
8. พาราเซดลิ่ง เจ้าของกิจการ ลูกจ้างลากเรือ	เจ้าของกิจการ ลูกจ้าง	ไม่เปิดเผยรายได้ 5,000-6,000	233-266	มากกว่าค่าแรงขั้นต่ำ
9. ซี วอกเกอร์ เจ้าของกิจการ ลูกจ้างดูแลความสะดวก	เจ้าของกิจการ ลูกจ้าง	ไม่เปิดเผยรายได้ 7,000-8,000	15,000-18,000 233-266	มากกว่าค่าแรงขั้นต่ำ
10. รับจ้างขับเรือเร็ว ลูกจ้างขับเรือ	เจ้าของกิจการ ลูกจ้าง	450,000-550,000 6,000-7,000	15,000-18,000 200-233	มากกว่าค่าแรงขั้นต่ำ
11. ขับรถจักรยานยนต์ รับจ้าง	เจ้าของกิจการ	6,000-9,000	200-300	มากกว่าค่าแรงขั้นต่ำ
12. ประมง	เจ้าของกิจการ	450,000-60,000	ครั้งละ 15,000- 20,000	มากกว่าค่าแรงขั้นต่ำ

ที่มา : จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนเกาะล้าน (2544-2545)

ในส่วนของรายได้ของผู้ประกอบการร้านค้าย่อย ซึ่งถือว่าเป็นกิจการที่มีชาวบ้านบนเกาะ ประกอบอาชีพมากที่สุดนั้น รายได้ที่ได้ในแต่ละวัน แต่ละเดือนจะไม่แน่นอน แต่มีรายจ่ายที่แน่นอน คือรายจ่ายค่าเช่าร้าน ซึ่งต้องจ่ายเป็นปี ปีละ 60,000 บาท สำหรับร้านที่กั้นเป็นห้องอยู่หน้าร้านอาหารไว้สำหรับขายเสื้อผ้า แต่หากเป็นตู้ขายของที่ระลึก ราคา ก็จะลดลงตามขนาดและพื้นที่ ตกปีละ 40,000 บาท ส่วนรายได้ที่ขายได้จะเป็นในส่วนของกำไรค่าเสื้อผ้า ที่คนขายสินค้าจะตั้งราคาไว้สูงกว่าความเป็นจริงประมาณ 1 - 2 เท่า เพื่อให้ลูกค้าต่อรองราคา และคนขายสินค้าจะรับทั้งเงินไทย เงินหยวนของจีน และเงินดอลลาร์ ซึ่งคนขายจะได้กำไรจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศอีกส่วนหนึ่งด้วย

ผู้ประกอบการประมงซึ่งยังเหลืออยู่จำนวนน้อยในหมู่บ้าน หากเป็นเรือใหญ่จะมีรายได้จากการทำประมงอวนล้อมและขายส่งยังตลาดนาเกลือ หรือตลาดชลบุรี ราคาปลาหมึก กิโลกรัมละ 50 บาท ปลาตีน กิโลกรัมละ 35 - 38 บาท ถ้าแม่ค้าคนกลางรับไปขายให้ที่ตลาดชลบุรีก็จะคิดค่าน้ำมันรถไปชลบุรีหักมาในราคาปลาด้วย หากเป็นประมงที่ออกเรือเล็กก็จะทำอวนปู ตกปลา หรือตกปลาหมึกอยู่ริมๆ รอบเกาะ และนำปลาไปขายที่ตลาดนาเกลือเช่นกัน บางรายจะนำมาขายที่ฝั่งพัทยาซึ่งจะมีจุดรับปู ปลา ปลาหมึก ขายแก่นักท่องเที่ยว ในส่วนของค่าใช้จ่ายในการออกเรือ นอกจากค่าน้ำมันที่มีราคาแพงขึ้นทุกวันแล้ว หากเป็นเรือใหญ่ยังจะต้องมีคนงานลำละประมาณ 3 - 4 คน ค่าจ้างลูกเรือหาปลาตกคนละ 200 - 250 บาทต่อวัน ซึ่งถือว่าเป็นค่าใช้จ่ายที่มากเมื่อเทียบกับราคาปลาที่ได้ราคาไม่ดี

สำหรับอาชีพที่ได้รับความนิยมอีกอาชีพหนึ่งก็คือ การเพนท์ไม้ทำเป็นพวงกุญแจ โดยเจ้าของร้านจะเช่าที่ว่างด้านหน้าร้านอาหารตั้งโต๊ะขนาดเล็ก ค่าเช่าเป็นรายเดือน เดือนละ 2,000 บาท จ่ายให้แก่เจ้าของร้านอาหาร และขายพวงกุญแจไม้มะขามที่นำมาตัดเป็นท่อนเล็กๆ ขัดและเคลือบเงา พร้อมทั้งวาดรูปไว้แล้ว เมื่อนักท่องเที่ยวมาซื้อก็จะบริการเขียนชื่อให้นักท่องเที่ยวด้วย ซึ่งพวงกุญแจนี้เป็นที่นิยมของคนจีนแผ่นดินใหญ่ที่มาท่องเที่ยวมาก และมักจะให้เขียนชื่อเป็นภาษาจีนเพื่อนำไปเป็นของขวัญแก่คนจีนแผ่นดินใหญ่ที่มาท่องเที่ยวมาก และมักจะให้เขียนชื่อเป็นภาษาจีนเพื่อไม่ให้ใครเห็นชื่อจริงได้ โดยไม่ต้องดูแบบ สำหรับราคาก็ขายในราคาไม่แพง พวงกุญแจขายในราคาอันละ 10 บาท 12 อัน 100 บาท ซึ่งเป็นราคาที่ลดลงแล้ว เนื่องจากปัจจุบันมีคนหันมาตั้งโต๊ะขายพวงกุญแจกันมากขึ้น และมีการขายตัดราคากันเอง จึงต้องลดราคาจากอันละ 20 บาท เหลือเพียง 10 บาท เมื่อถามถึงรายได้ ก็จะตกประมาณ เดือนละ 12,000 บาท โดยเฉลี่ย แล้วแต่ว่าเดือนไหนนักท่องเที่ยวจะมามากน้อย ซึ่งในแต่ละเดือนจำนวนนักท่องเที่ยวจะไม่เท่ากัน

อาชีพรับเพนท์ตามตัว ถักผมหรือทำเล็บ หรือนวดแผนโบราณ เป็นอาชีพที่มักจะอยู่รวมกัน ผู้ประกอบการ 1 คน จะสามารถทำได้ทั้งหมด ส่วนมากนักท่องเที่ยวโซนเอเชีย คือ จีนแผ่นดินใหญ่ ได้หวัน ฮองกง จะนิยมถักผมเปียรอบศรีษะ จะเหมาะทำเป็นหัว หัวละ 100 บาท รวมลูกบิดด้วย ส่วนมากจะทำให้ 30 เปียต่อ 1 หัว อาชีพนี้เพิ่งเริ่มมีได้ประมาณ 4 – 5 ปี พร้อมๆ กับที่ชาวจีนแผ่นดินใหญ่เข้ามาเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวจีนเห็นนักท่องเที่ยวยุโรปถักผมเปียรอบศรีษะและเกิดชอบใจ จึงได้มาติดต่อถามพวกแม่ค้าริมหาดว่าถักได้หรือไม่ เลยเกิดเป็นอาชีพใหม่บนชายหาดที่ได้รับความนิยมแพร่หลายในเวลาต่อมา ส่วนอาชีพเพนท์เฮนนำตามตัว จะมีลายเพนท์มาให้ลูกค้าเลือก เมื่อลูกค้าเลือกได้ลายที่ถูกใจก็จะคัดลอกลายติดกับผิวบริเวณที่ต้องการเพนท์ และลงสี เพนท์ราคาจะขึ้นอยู่กับขนาดและความละเอียดของลายเพนท์ ส่วนมากจะไม่เกิน 100 บาท ส่วนค่าเช่าโต๊ะจะต้องเสียค่าเช่าให้ร้านอาหารเดือนละ 1,000 บาท สำหรับอาชีพนวดแผนโบราณตามชายหาดจะคิดเป็นจำนวนชั่วโมง ส่วนมากจะนวดเพียงครึ่งชั่วโมง เพราะแขกมีเวลาอยู่บนเกาะน้อย คำนวณครึ่งชั่วโมงคิดราคา 200 บาท โดยจะให้แขกนอนเตียงผ้าใบบริเวณชายหาดและนวดให้แขก และแขกอาจจะใช้บริการทำเล็บด้วย คิด 10 นิ้ว ราคาต่ำสุด 100 บาท

อาชีพให้บริการเครื่องเล่นกีฬาทางน้ำเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่มีชาวบ้านนิยมทำกันมาก เมื่อประมาณ 30 ปี ที่แล้วสมัยที่นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นนิยมมาเที่ยวเกาะล้านกันมากนั้น สกุตเตอร์ เป็นเครื่องเล่นที่เป็นที่นิยมอย่างมากในหมู่นักท่องเที่ยว สมัยที่ได้รับความนิยมค่าเช่าสกุตเตอร์จะคิดเป็นชั่วโมง โดยครึ่งชั่วโมงจะคิดราคา 1,000 บาท, 700 บาท และ 500 บาท แล้วแต่แขกจะต่อรองราคาและแล้วแต่ว่าเป็นแขกชาติใด และราคาค่าเช่าจะค่อยๆ ลดลงมาเป็น ครึ่งชั่วโมง 200 บาท ถ้า 1 ชั่วโมงก็จะคิดราคา 300 บาท แต่ต่อมาในช่วงหลังเมื่อเริ่มมีเจ็ตสกีเข้ามาในช่วง 7 – 8 ปี ที่ผ่าน มา สกุตเตอร์ก็ตกอันดับหมดความนิยมลงไป ผู้ประกอบการจึงนำสกุตเตอร์ไปเป็นเรือลากเรือกล้วยแทน ราคาค่าเล่นเรือกล้วยชั่วโมงละ 1,000 บาท และเปลี่ยนเป็นให้ลูกค้าเช่าเจ็ตสกีเล่นแทนสกุตเตอร์ ราคาค่าเช่าเจ็ตสกีก็จะมีราคาแพงมากกว่าสกุตเตอร์ เจ็ตสกีจะคิดชั่วโมงละ 1,000 – 1,200 บาท

พาราเซลลิ่งหรือเรือลากร่ม เมื่อยุคแรกๆ ที่มีการนำมาเล่นจะลากกันอยู่ตามชายหาด แต่ปัจจุบันจะมีสร้างเป็นแพขนาดใหญ่ลอยอยู่กลางทะเล ซึ่งที่ตั้งจะค่อนข้างไปทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือก่อนถึงเกาะล้าน และจะมีเรือเร็วลากร่มที่ติดกับตัวคนไปรอบๆ แพ รอบหนึ่งจะใช้เวลาประมาณ 5 – 8 นาที คิดราคาคนละ 300 บาท ต่อ 1 รอบ ซึ่งรายการนี้ก็เหมือนจะเป็นทัวร์ภาค

บังคับเพราะจากการสอบถามไกด์หรือบริษัททัวร์ทำให้ทราบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนจะต้องถูกนำมาเล่นพาราเซลลิ่งก่อนจะไปรับประทานอาหารและเล่นน้ำที่เกาะล้านทุกครั้ง

ซี วอลเกอร์ (SEA WALKER) จะเป็นการเดินเที่ยวใต้น้ำ โดยให้นักท่องเที่ยวเดินลงพื้นทะเลเพื่อให้ได้สัมผัสกับบรรยากาศใต้ทะเลอย่างใกล้ชิด ชมปะการัง และฝูงปลาที่เวียนว่ายอยู่รอบๆ ตัว ทางผู้ประกอบการจะจัดรองเท้ายางให้นักท่องเที่ยวสวมใส่เพื่อป้องกันปะการังหรือหินบาดเท้า และจะมีถังครอบศีรษะลักษณะกลมด้านหน้าเป็นกระจกใส ที่ต่อสายออกซิเจน ครอบศีรษะของลูกค้าให้ลูกค้าลงไปเดินในน้ำ ทางผู้ให้บริการจะมีจุดแน่นอนให้ลงเดิน โดยมีการตีเส้นเชือกล้อมรอบไว้บนพื้นผิวทะเล ส่วนใต้น้ำจะมีการจัดสภาพใต้น้ำไว้ มีการนำปะการัง หอยต่างๆ มาวางไว้เป็นจุด และเลี้ยงปลาทะเลไว้ซึ่งทางผู้ดำเนินการจะนำอาหารมาเลี้ยงปลาให้ว่ายวนเวียนอยู่ในบริเวณจุดดำน้ำ จุดลงจะอยู่หัวเกาะล้านทางด้านเหนือ และจะมีการเปลี่ยนสถานที่ดำไปเรื่อยๆ เนื่องจากจะต้องดูสภาพน้ำ น้ำบริเวณจุดลงดำจะต้องใส และไม่ลึกมาก เนื่องจากสายออกซิเจนจะมีระยะความยาวจำกัดเดินได้แค่ในบริเวณที่จัดไว้เท่านั้น ทางลงจะเป็นราวบันไดให้ลูกค้าเกาะเดินลงใต้ทะเล และจะมีพนักงานสวมชุดประดาน้ำคอยอำนวยความสะดวกและดูแลความปลอดภัยให้ลูกค้าอยู่ด้านล่างตลอดเวลา ค่าใช้จ่ายในการลงเดินพื้นทะเล 1,200 – 1,500 บาทต่อ 1 คน ใช้เวลาตั้งแต่ลงทะเลจนขึ้นมาประมาณ 25 นาที ปัจจุบันกิจการ ซี วอลเกอร์ เหลือให้บริการลูกค้าอยู่เพียง 1 แห่งเท่านั้น จากที่เดิมมีอยู่ 4 – 5 แห่ง เนื่องจากมีปัญหาในเรื่องของสิทธิบัตรอุปกรณ์ครอบศีรษะ จึงเหลือเพียงกิจการที่ซื้อลิขสิทธิ์มาถูกต้องเท่านั้นที่ยังเปิดให้บริการได้ ขณะนี้กำลังสู้คดีกันในชั้นศาล

อาชีพรับจ้างขับเรือเร็วหรือเรือสกี รับ – ส่ง แจกระหว่างฝั่งพัทยา เกาะล้านหรือออกไปตกปลากลางทะเล เป็นอาชีพที่มีชาวประมงหันเหมาทำกันมาก จากเริ่มแรกที่มีเรือเร็วไม่ถึงร้อยลำ ปัจจุบันมีเรือเร็วมากถึง 1,000 ลำ ทั้งเรือเครื่องยนต์เดี่ยว และเครื่องยนต์คู่ ราคาเช่าเรือรวมทั้งน้ำมันต่อครั้งที่ว่าจ้างจะอยู่ที่ 2,500 – 3,000 บาท ซึ่งปัจจุบันนักท่องเที่ยวนิยมเช่าเรือเร็วไปเกาะล้านมากกว่าจะไปขึ้นเรือโดยสารขนาดใหญ่ที่ทำเรือ เนื่องจากมีความรวดเร็วกว่านั่งเรือใหญ่มาก

อาชีพขับรถจักรยานยนต์รับจ้างและขับรถโดยสารรอบเกาะ เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่มีรายได้หลักมาจากนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวบนเกาะ เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีรถจักรยานยนต์ไว้ใช้ในครัวเรือนอย่างน้อยบ้านละ 1 คัน ดังนั้นอาชีพขับรถจักรยานยนต์รับจ้างจึงมีรายได้จากนักท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันมีรถจักรยานยนต์รับจ้างบนเกาะล้าน 120 คัน มีจุดให้บริการอยู่ด้านหน้า

เกาะบริเวณท่าเทียบเรือ และบริเวณชายหาดต่างๆ ที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวบนเกาะ ค่าโดยสารปกติจะมีราคา 20 – 50 บาท แล้วแต่ระยะทางว่าใกล้ไกลเพียงใด ส่วนรถยนต์โดยสารจะมีราคาเท่ากับราคารถจักรยานยนต์รับจ้าง

ในด้านรายจ่าย ค่าครองชีพบนเกาะล้านถือว่าไม่สูง เพราะเป็นเพียงหมู่บ้านเล็กๆ บนเกาะกลางทะเล ไม่มีแหล่งบันเทิง หรือสิ่งอื่นใดที่จะทำให้ต้องสิ้นเปลืองเงินโดยเปล่าประโยชน์ ส่วนมากชาวบ้านจะไปจับจ่ายซื้อของใช้กันที่ฝั่งพัทยา พี่พู่ซึ่งมีกิจการขายเสื้อผ้าที่เป็นชาวเกาะล้าน โดยกำเนิดกล่าวว่า “เดี๋ยวนี้ถ้าเราไปพัทยา บอกว่าเป็นคนเกาะล้านแม่ค้าจะดูแลดี” แสดงให้เห็นถึงกำลังในการจ่ายเงินซื้อสินค้าของคนเกาะล้านมีสูงกว่าคนทางฝั่งพัทยา

เมื่อผู้วิจัยถามถึงหนี้สินของครัวเรือน ชาวบ้านบอกว่าบนเกาะมีเงินกู้ยืมระบบ คิดดอกเบี้ยเป็นรายวัน รายอาทิตย์ หรือรายเดือน แล้วแต่ข้อตกลง ซึ่งเจ้าหนี้เงินกู้จะมีอาชีพเป็นแม่ค้าขายส่งสินค้าจำพวกเสื้อผ้า ของที่ระลึกรายใหญ่บนเกาะล้าน ดังนั้นหากแม่ค้ารายย่อยยังไม่มีเงินมาซื้อของไปวางขายหน้าร้าน ก็จะเอาของไปขายก่อนเมื่อขายได้กำไรก็จะนำเงินมาจ่ายชดใช้ค่าของที่นำไปขายก่อน แต่จะต้องมีการจ่ายดอกเบี้ยให้แก่แม่ค้าขายส่งด้วย คล้ายๆ กับการกู้ยืมเงินเพียงแต่ครั้งแรกเอาไปเป็นสินค้าและมาจ่ายชำระภายหลัง ซึ่งชาวบ้านที่ประกอบอาชีพค้าขายมักจะหมุนเงิน แต่ถ้าช่วงที่นักท่องเที่ยวมาเยอะและซื้อสินค้ามาก หนี้สินค่าสินค้าก็จะหมดไป ส่วนมากจะเป็นหนี้สินระยะสั้นมากกว่า ซึ่งไม่ได้สร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาวบ้านมากนัก

5.2.1.3 การครองชีพ

ด้านการครองชีพในที่นี้แยกพิจารณาได้ดังนี้

5.2.1.3.1 ค่าครองชีพ

เหตุผลหนึ่งที่พอจะบอกได้ว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความเกี่ยวข้องกับค่าครองชีพของครัวเรือนคือ ในแหล่งท่องเที่ยวมักจะมีสถานที่ขายสินค้าและบริการต่างๆ หลากประเภท ทั้งที่เป็นของอุปโภค บริโภค และของอื่นๆ เช่น ของที่ระลึก หัตถกรรมที่ทำขึ้นเอง ตลอดจนบริการต่างๆ เช่น โรงแรม ร้านอาหาร บริการนำเที่ยว ฯลฯ เพราะผู้ผลิตย่อมต้องคำนึงถึงรสนิยมและความพอใจของลูกค้า นอกจากนั้นหากสินค้าหรือบริการนั้นเป็นที่ต้องการแต่มีไม่เพียงพอกับความต้องการบริโภค ผลคืออาจทำให้สินค้าและบริการเหล่านี้ มีราคาสูงกว่าสินค้าทั่วไป และยังส่งผลต่อประชาชนที่ไม่ใช่นักท่องเที่ยว อยุ่อย่างไรก็ตาม การที่ระดับราคาสินค้ามีการเปลี่ยน

แปลงสูงขึ้น เกิดได้หลายสาเหตุ อาจเป็นการสูงขึ้นตามสภาวะของระบบเศรษฐกิจจากปัจจัยภายนอก (โครงการสังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม, 2529 : 45)

อย่างไรก็ตาม จากการสอบถามถึงการเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังจากที่มีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ในด้านของราคาสินค้าภายในชุมชนพบว่าไม่มีความแตกต่างไปจากก่อนที่การท่องเที่ยวจะเข้ามาในชุมชน เนื่องจากเกะลั่นได้แบ่งส่วนพื้นที่ของชุมชนและส่วนพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวออกจากกันโดยเด็ดขาด ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ จึงแยกจากกันไปด้วย ถือว่าการท่องเที่ยวไม่ได้ส่งผลกระทบต่อค่าครองชีพของชาวบ้านในชุมชนเลย

5.2.1.3.2 จำนวนแรงงานเข้า - ออก

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า การท่องเที่ยวมีบทบาทต่อการขยายตัวด้านการลงทุนและการสร้างงานในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ในชุมชนเกะลั่นก็เช่นกัน เมื่อสอบถามถึงระดับความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับจำนวนแรงงานและการว่างงานของคนในชุมชน โดยให้เปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังมีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ในชุมชนคิดว่ามีจำนวนแรงงานจากภายนอกชุมชนเข้ามาในชุมชนมากขึ้น

เมื่อมีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก หลายหลายชาติหลายภาษา หลั่งไหลเข้ามาเที่ยวยังเกะลั่น จึงทำรายได้ให้แก่ชาวบ้านผู้ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างมหาศาล เนื่องจากค่าของสกุลเงินที่ต่างกัน รวมทั้งการตั้งราคาสินค้าและบริการที่แพงกว่าการบริการคนไทยด้วยกันเอง ทำให้มีการอพยพของแรงงานต่างถิ่นเข้ามาทำงานบนเกะลั่นมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการสำรวจของสำนักทะเบียน เมืองพัทยา จำนวนประชากร ณ เดือนกุมภาพันธ์ 2545 มีจำนวนประชากรบนเกะลั่นทั้งหมด 2,163 คน แยกเป็นประชากรชายจำนวน 1,091 คน และประชากรหญิงจำนวน 1,072 คน จำนวนบ้านพักอาศัยที่มีเลขที่จำนวน 827 หลังคาเรือน เป็นเจ้าบ้านจำนวน 406 คน เป็นผู้อาศัยจำนวน 1,757 คน เพิ่มขึ้นจากเดิมเมื่อ ปี พ.ศ. 2540 ซึ่งมีจำนวนเจ้าบ้านเพียง 237 หลังคาเรือน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 2,242 คน แยกเป็นประชากรชายจำนวน 1,102 คน ประชากรหญิงจำนวน 1,140 คน แสดงให้เห็นว่ามีประชากรแฝงเข้ามาอยู่มาก เนื่องจากจำนวนประชากรตามการสำรวจทะเบียนราษฎรมีจำนวนลดลง แต่จำนวนบ้านพักอาศัยเพิ่มขึ้น

จากการสังเกตพบว่าในชุมชนมีการขยายพื้นที่อยู่อาศัยลึกเข้าไปในป่า มีการถางป่าเพื่อปลูกสร้างเป็นห้องแถวหรือห้องแบ่งให้เช่ามากขึ้น ผู้วิจัยเห็นห้องแถวสร้างใหม่เอี่ยมอยู่หลายแห่งในหมู่บ้าน และจากการสอบถามและสัมภาษณ์ ประชาชนในหมู่บ้านพบว่า มีคนต่างถิ่นเข้ามาทำงานและพักอาศัยอยู่ในเกะลั่นจำนวนมาก ประมาณ 5,000 คน โดยมารับจ้างตามร้าน

อาหาร เป็นลูกเรือโดยสาร เป็นลูกจ้างคุมอุปกรณ์กีฬาทางน้ำ มาขายสินค้าที่ระลึก เสื้อผ้าตามชายหาด รับจ้างนวด หรือขับรถจักรยานยนต์รับจ้างอยู่ในหมู่บ้านและตามชายหาด ส่วนคนที่ท้องถิ่นที่เป็นลูกหลานของชาวเกาะล้านจริงๆ เมื่อประกอบอาชีพให้บริการทางด้านการท่องเที่ยวในยุคแรกๆ จนร่ำรวยกันแล้ว ก็จะออกมาซื้อบ้านพักอาศัยอยู่ที่ฝั่งพัทยา และกลับไปทำงานแบบเช้าไปเย็นกลับ คนเกาะล้านที่ยังอาศัยอยู่ที่เกาะก็คือคนเฒ่าคนแก่ที่ไม่ได้ทำงานและไม่ต้องการจากบ้านไปไหนเท่านั้น

ในช่วงที่ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูลกำลังมีการก่อสร้างถนนบนเกาะพอดิ และมีคนงานจากต่างถิ่นเข้ามาเป็นคนงานก่อสร้างถนน มีชาวบ้านได้กล่าวกับผู้วิจัยว่าเชื่อว่าหลังจากถนนสร้างเสร็จพวกคนงานที่มาก่อสร้างถนนจะมีส่วนหนึ่งที่ไม่ยอมกลับและมาอาศัยทำกินอยู่บนเกาะล้านอีกแน่นอน เนื่องจากเห็นว่าการประกอบอาชีพบนเกาะล้านมีรายได้ดี

จำนวนแรงงานที่หลังไหลเข้ามาประกอบอาชีพในชุมชนเกาะล้านซึ่งมีจำนวนมากกว่าแรงงานที่ออกจากเกาะล้านเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจในชุมชนว่ามีสภาพเศรษฐกิจที่ดี จึงเป็นสิ่งดึงดูดใจให้มีแรงงานจากนอกชุมชนหลังไหลเข้ามาทำงานในชุมชน

5.2.1.4 การขยายตัวด้านการลงทุน

การเติบโตของการท่องเที่ยว ทำให้ธุรกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวขยายตัวออกไป เพื่อให้สามารถตอบสนองแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง จากการศึกษาคพบว่า หลังจากที่มีการท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชนแล้ว ได้มีการขยายตัวด้านการลงทุนในเกาะล้านมากขึ้น การลงทุนที่เห็นได้ชัดเจนคือ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก การให้บริการเครื่องเล่นทางน้ำ ซึ่งร้านค้าทั้งหมดนี้จะตั้งอยู่ในบริเวณหาดซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว แยกออกไปจากแหล่งชุมชน ภายในบริเวณหาดจะประกอบไปด้วยร้านอาหาร ร้านขายเสื้อผ้าและร้านขายของที่ระลึกจำนวนมาก ให้นักท่องเที่ยวได้เดินชมและเลือกซื้อสินค้า

ในด้านการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และผลผลิตนั้น จากอดีตที่คนในชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเอง เมื่อมาถึงปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปหลายอย่าง อาทิเช่น ที่ดินซึ่งคนบนเกาะถางป่าจับจองกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และใช้ที่ราบเชิงเขาติดหาดทรายเป็น พื้นที่ทำสวน ทำไร่ ปัจจุบันที่ดินบริเวณชายหาดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้เปลี่ยนมือเป็นคนของภายนอกชุมชนเกือบจะทั้งหมด เนื่องจากในสมัยแรกๆ ที่การท่องเที่ยวบนเกาะล้านเพิ่งจะเริ่มต้น คนจากภายนอกท้องถิ่นได้มาติดต่อขอซื้อที่ดิน และคนเกาะล้านก็ขายไปเพราะเห็นว่าขายได้ราคาดี จนปัจจุบันพื้นที่ชายหาดบนหาดตาแหวนที่เป็นหาดที่ใหญ่ที่สุดบนเกาะล้านมีคนท้องถิ่นเป็นเจ้าของเพียงไม่กี่ไร่

อาหารที่ตั้งอยู่บนหาดต้องเช่าที่จากคนภายนอกท้องถิ่นเป็นรายเดือน รายปี และเจ้าของร้านอาหารก็จะเก็บเงินค่าเช่าร้านขายเสื้อผ้า และร้านขายของที่ระลึก ที่ตั้งอยู่หน้าร้านอาหารอีกทอดหนึ่ง ปัจจุบันกำลังมีปัญหาข้อพิพาทระหว่างคนท้องถิ่นเกาะล้านและคนจากภายนอกชุมชนในเรื่องของกรรมสิทธิ์ที่ดินชายหาด เนื่องจากคนภายนอกไปตั้งร้านอาหารอยู่บนที่ดินของชาวบ้านซึ่งเป็นที่ดินมือเปล่า ยังไม่มีการครอบครองสิทธิ์ เมื่อมีคนไปประกอบกิจการอยู่บนที่ดินมือเปล่าครบ 1 ปี และจะถือสิทธิ์ครอบครองปรปักษ์กรรมสิทธิ์ในที่ดิน แต่ในอดีตชาวบ้านได้ขอยื่นเรื่องออกโฉนดไว้กับทางสำนักงานที่ดิน แต่ยังไม่ได้รับสิทธิ์ ขณะนี้จึงยังเป็นปัญหาข้อพิพาทที่นำขึ้นสู่ชั้นศาล รอกการพิพากษาคัดสินว่าใครจะเป็นผู้มีสิทธิ์ครอบครองที่ดินผืนนี้

ในสมัยก่อนที่ชาวบ้านมาตั้งถิ่นฐานกันบนเกาะครั้งแรกๆ ชาวบ้านเลือกที่จะมาตั้งบ้านเรือนอยู่ทางด้านหาดฝั่งตะวันออกของเกาะเนื่องจากเป็นที่ปลอดลมมรสุม โดยที่ดินบริเวณชายหาดที่สวยงามต่างๆ บนเกาะนั้นชาวบ้านใช้เป็นที่ทำสวน ทำไร่ เมื่อมีคนจากภายนอกหมู่บ้านมาขอซื้อชาวบ้านก็ขายไปในราคาถูก เนื่องจากเป็นที่ดินที่ไม่ค่อยได้ใช้ประโยชน์ อยู่ห่างจากหมู่บ้านเพราะมีเขากั้น สร้างที่อยู่อาศัยไม่ได้ และไม่ทราบว่าเป็นอนาคตเกาะล้านจะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อระดับโลก ดังนั้นเมื่อมาถึงทุกวันนี้ที่การท่องเที่ยวทำรายได้หลักให้กับชาวบ้านบนเกาะ ชาวบ้านจึงต้องเช่าที่จากคนนอกเกาะ

ร้านอาหารบนเกาะล้านถือว่าเป็นอาชีพที่ทำรายได้ดีมากที่สุดอาชีพหนึ่งในบรรดาอาชีพมากมายหลากหลายบนเกาะล้าน และเจ้าของกิจการส่วนมากก็คือ คนบนเกาะล้านที่เริ่มทำร้านอาหารมาตั้งแต่สมัยท้าววังเกาะครั้งแรก และขยับขยายร้านจนใหญ่โต จากเพียงหลังคามุงจาก กลายมาเป็นอาคารแข็งแรง หลังคามุงกระเบื้องยกสูงติดพัดลมบริการแขกได้ตลอดเวลา พร้อมทั้งมีห้องน้ำและห้องอาบน้ำไว้บริการแก่ลูกค้าที่ลงเล่นน้ำและต้องการจะล้างตัว

ส่วนกิจการอื่นๆ บนเกาะ เช่น อาชีพขายเสื้อผ้า และของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว ก็เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่เป็นที่นิยมทำกันมาก เจ้าของกิจการส่วนมากจะเป็นคนบนเกาะล้าน หรือหากไม่ใช่คนเกาะล้านโดยกำเนิดก็จะเป็นคนภายนอกที่เข้าประกอบอาชีพและแต่งงานกับคนพื้นที่สร้างครอบครัวและปักหลักประกอบอาชีพบนเกาะล้าน พวกนี้จะมาเช่าที่หน้าร้านอาหารขายเสื้อผ้าฝ้าย เสื้อยืด ให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งบนเกาะจะมีร้านขายส่งสินค้าจำพวกเสื้อผ้า และของที่ระลึกทุกชนิด ที่เจ้าของร้านขายส่งจะรับมาจากฝั่งพัทยาเพื่อนำมาจำหน่ายแก่ร้านค้ารายย่อยบนเกาะอีกทอดหนึ่ง ซึ่งนับว่าสร้างความสะดวกแก่ผู้ประกอบการค้ารายย่อยที่ไม่ต้องออกไปตระเวนหาซื้อสินค้าจากหลายๆ ร้านบนฝั่ง

ในด้านกิจการการประกอบอาชีพอื่นๆ บนชายหาดยังเป็นของคนท้องถิ่นบนเกาะล้านอยู่ไม่ว่าจะเป็น เจ้าของเรือเร็ว เรือโดยสาร เจ็ตสกี สกูตเตอร์ และคนงานในอาชีพเหล่านี้ก็

คือคนในหมู่บ้านที่ไม่มีทุนทรัพย์พอจะมีกิจการเป็นของตนเอง จึงมารับจ้างเป็นลูกเรือ คนเสิร์ฟอาหาร หรือคนดูแลเก้าอี้ผ้าใบริมหาด แต่ก็มีคนจากภายนอกชุมชนจำนวนไม่น้อยที่อพยพมาอยู่บนเกาะล้านและตั้งรกรากสร้างครอบครัวอาศัยอยู่จนกลายเป็นคนในชุมชนไปอย่างผสมกลมกลืน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ากิจการต่างๆ เป็นส่วนมากบนเกาะล้านยังเป็นกิจการที่คนเกาะล้านเป็นเจ้าของกิจการเอง มีส่วนน้อยที่เป็นของคนภายนอกชุมชน เป็นการแสดงให้เห็นถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน ที่ไม่ต้องไปเป็นลูกจ้างของนายทุนจากภายนอกชุมชน แต่สามารถเป็นเจ้าของกิจการเองได้ และใช้แรงงานภายในชุมชนเอง กลับกันที่แรงงานจากภายนอกชุมชนกลับต้องมาหางานเพื่อประกอบอาชีพบนเกาะล้านเสียอีก

จากที่กล่าวมาทั้งหมดมีข้อสังเกตดังนี้คือ แม้ว่าการท่องเที่ยวจะช่วยให้ชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนเกาะล้าน มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นในระดับหนึ่ง แต่ถ้าพิจารณาจากข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษามีข้อสังเกตคือ

ประการแรก เมื่อพิจารณาจากผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวในชุมชน พบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ของชุมชนได้ประโยชน์ในส่วนนี้ การที่ครัวเรือนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวนั้น มองในแง่หนึ่งก็เป็นการกระจายรายได้ที่ดี เพราะรายได้มิได้ไปกระจุกตัวอยู่ที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่ในอีกแง่หนึ่งก็คือการสูญเสียความสามารถในการพึ่งตนเอง แต่ต้องมาพึ่งรายได้จากนักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ ซึ่งการท่องเที่ยวของชาวต่างชาตินั้นจำเป็นต้องอาศัยมัคคุเทศก์ในการนำเที่ยว ด้วยอุปสรรคทางด้านภาษาประกอบกับการท่องเที่ยวในเกาะล้านร้อยละ 90 เป็นการท่องเที่ยวระบบแพ็คเกจทัวร์ หากมัคคุเทศก์ไม่พานักท่องเที่ยวเข้ามา หรือในช่วงที่ไม่ใช่ฤดูกาลท่องเที่ยว ก็จะไม่มีรายได้จากนักท่องเที่ยวหรือมีรายได้น้อย ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อชุมชนได้ โดยเฉพาะเกาะล้านได้แปรสภาพกลายเป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างเต็มตัว ดังนั้นสถานะเศรษฐกิจของบ้านเกาะล้านจึงมีสภาพขึ้นลงตามจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังชุมชน

ประการที่สอง แหล่งที่มาของรายได้จำนวนมากจะมาจากการบริการเพียงไม่กี่อย่าง คือร้านอาหาร และกิจกรรมกีฬาทางน้ำ ซึ่งบริการเหล่านี้ต้องลงทุนค่อนข้างสูง ทำให้มีการลงทุนกระจุกอยู่เพียงคนไม่กี่คนที่พอจะมีฐานะพอที่จะลงทุนได้เท่านั้น และบางกิจการก็จะเป็นการลงทุนจากบุคคลภายนอกชุมชนที่มีทุนทรัพย์มากกว่าคนในชุมชน ต่างจากการขายของที่ระลึก และร้านขายเสื้อผ้า ซึ่งลงทุนน้อยกว่ามาก และชาวบ้านในชุมชนสามารถจะเป็นเจ้าของกิจการได้ด้วยตนเอง แต่การลงทุนในกิจการขนาดใหญ่ก็ก่อให้เกิดการจ้างแรงงานคนในชุมชนมากตามมาด้วยเช่นกัน

5.2.2 การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านสังคมและวัฒนธรรม

การศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงในที่นี่เป็นการศึกษาถึงประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยถามผู้ให้สัมภาษณ์ถึงพฤติกรรมต่างๆ ที่ปฏิบัติก่อนที่จะมีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน และหลังจากที่มีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนแล้ว กล่าวได้ดังนี้

5.2.2.1 สภาพและขนาดบ้านเรือน

สภาพบ้านเรือนของชุมชนเกาะล้าน ไม่ได้เปลี่ยนไปจากอดีตที่ผ่านมาสักเท่าใด สภาพการตั้งบ้านเรือนของชาวชุมชน ยังคงอยู่รวมกันเป็นกระจุกตามแนวชายฝั่งด้านทิศตะวันออกของเกาะ โดยตั้งบ้านเรือนทอดเป็นแนวยาวไปตามชายหาด ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของเกาะล้านที่เป็นพื้นที่ภูเขาประมาณร้อยละ 80 ของพื้นที่เกาะทั้งหมด ทำให้มีที่ราบสำหรับตั้งเป็นชุมชนน้อยแห่ง ประกอบกับทางฝั่งชายหาดที่ปัจจุบันเป็นแหล่งท่องเที่ยวของเกาะ เป็นเขตที่มีลมพัดแรง และน้ำมรสุมจะมีลมพัดเข้าหาฝั่งตลอด ไม่สามารถจะตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ได้ ชาวบ้านจึงจำเป็นต้องตั้งบ้านเรือนแออัดกันอยู่ตามแนวชายหาดฝั่งตะวันตก

ด้วยข้อจำกัดในด้านพื้นที่ สภาพบ้านแต่ละหลังคาเรือนจึงสร้างอยู่ชิดติดกันมาก และแต่ละบ้านจะไม่มีการทำรั้วกันอาณาเขต ถนนทางเดินเชื่อมระหว่างบ้านแต่ละหลังจะมีขนาดเล็ก กว้างไม่เกิน 3 เมตร สภาพบ้านเรือนส่วนมากถ้าเป็นบ้านสมัยเก่าจะสร้างด้วยไม้ ส่วนบ้านที่เพิ่งปลูกสร้างใหม่จะสร้างด้วยปูน และก่อนที่จะสร้างบ้าน ชาวบ้านจะขุดบ่อน้ำไว้ใต้บ้าน เป็นบ่อกักเก็บน้ำที่เมื่อโบกปูนทับก็จะกลายเป็นพื้นบ้าน เนื่องจากบนเกาะล้านไม่มีแหล่งน้ำจืดที่จะนำมาใช้ผลิตเป็นน้ำประปา ทุกหลังคาเรือนจึงต้องมีบ่อน้ำขนาดใหญ่ไว้เพื่อกักเก็บน้ำฝนไว้ใช้ตลอดปี

ปัจจุบันได้มีการขยายชุมชนเข้าไปในเขตป่า เนื่องจากมีประชากรจากต่างถิ่นเข้ามาอาศัยประกอบอาชีพบนเกาะมากขึ้น มีการตัดโค่นต้นไม้ที่อยู่รอบๆ ชุมชนเพื่อใช้เป็นพื้นที่สร้างอาคารที่พักอาศัย ซึ่งส่วนมากจะเป็นในลักษณะของห้องแถวชั้นเดียวให้เช่า

5.2.2.2 รูปแบบครอบครัว ความสัมพันธ์ในหมู่ญาติ

รูปแบบครอบครัวของชาวชุมชนเกาะล้านเป็นครอบครัวขยาย เริ่มจากชาวบ้านที่อยู่บนเกาะจับคู่แต่งงานกัน และเมื่อมีลูกหลาน ญาติพี่น้องก็จะแต่งงานกันเองในหมู่เครือญาติ สมัยก่อนชาวบ้านบอกว่าทุกครัวเรือนรู้จักกันหมด และรู้ว่าแต่ละคนเป็นลูกใคร หลานใคร อยู่กันแบบพี่น้อง และก่อนที่เกาะล้านจะขึ้นกับการปกครองส่วนท้องถิ่นของเมืองพัทยา เกาะล้านเป็นหมู่บ้านในเขตปกครองของ ตำบลนาเกลือ อำเภอบางละมุง ซึ่งมีผู้ใหญ่บ้านเป็นคนปกครองดูแลหมู่บ้าน

จากการสอบถามชาวบ้านผู้อาวุโสในหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ตำรวจยุคแรกๆ ที่ไปประจำอยู่ที่เกาะล้านทำให้ทราบว่า ชาวบ้านจะอยู่กันอย่างพี่น้อง หากมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งหรือมีปัญหา ระหว่างกัน ผู้ใหญ่บ้านจะสามารถจัดการให้อยู่ในความสงบได้

“สมัยก่อนยังมีผู้ใหญ่บ้าน ถ้ามีเรื่องเราก็เรียกผู้ใหญ่บ้านมาคุยก่อน ให้ไปจัดการกันเอง เดี่ยวก็เรียบร้อยเค้าดูแลกันได้” (ค.ต.ทองใส , สัมภาษณ์)

แต่ในปัจจุบันเมื่อมีคนจากต่างถิ่นมาอยู่มากขึ้น คนเก่าแก่ของชุมชนเองก็ล้มหายตายจากไปหรือไม่ก็ย้ายออกมาซื้อที่ปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่บนฝั่งพัทยาหรือฝั่งนาเกลือ ทำให้ความสัมพันธ์ที่เคยอยู่กันแบบพี่น้องก็เจือจางลง แต่ด้วยลักษณะพื้นที่ของเกาะอยู่กลางทะเลจึงมีประโยชน์ในแง่ที่ว่าโจร ขโมย ในเกาะไม่มี ซึ่งเป็นเช่นนี้มาตั้งแต่สมัยแรกๆ แล้ว

“เมื่อก่อนตอนเป็นเด็กจำได้ว่าจะออกไปไหนไม่ต้องปิดบ้านก็ได้ ไม่มีใครมาขโมยของหรอก แต่เดี๋ยวนี้ไม่แน่ใจนะเพราะมีคนต่างถิ่นมาอยู่บนเกาะเยอะขึ้น ไม่รู้ว่ามาจากไหนบ้างไว้ใจไม่ค่อยได้เหมือนเมื่อก่อน เมื่อก่อนรู้จักกันหมดทุกบ้าน เดี่ยวนี้รู้จักกันไม่ทั่วแล้ว” (ที่วิธาน พุมมา, สัมภาษณ์)

แม้ว่าทุกวันนี้จะมีชาวบ้านหลายครอบครัวที่ออกจากเกาะมาอาศัยอยู่บนฝั่ง แต่ชาวบ้านเหล่านี้ก็ยังแวะเวียนกลับไปเยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูงเป็นประจำ เนื่องจากระยะเวลาการเดินทางไม่ถึง 1 ชั่วโมง สามารถไป - กลับได้ใน 1 วัน ความผูกพันที่คนเก่าแก่ในชุมชนยังมีให้กันจึงยังแน่นเหนียวเช่นเดิม หรือแม้กระทั่งเด็กรุ่นใหม่ที่ออกมาจำเรียนในระดับชั้นที่สูงขึ้นบนฝั่งก็ยังคงมีความผูกพันกับเพื่อนสมัยเด็ก ๆ เหมือนเดิม เนื่องจากยังมีสำนึกในความเป็น “คนเกาะล้าน” อยู่

จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสในชุมชน เมื่อถามต่อว่าควรจะไปหาใครเพื่อสอบถามอดีตเก่าๆ ของเกาะล้าน ก็จะมีการแนะนำผู้อาวุโสในชุมชนให้ต่อไปๆ กันไป โดยจะมีคำพูดตอบท้ายมาว่า “ก็เป็นญาติๆ กับลุงนั่นแหละ” แทบจะทุกคนที่สอบถาม ซึ่งก็ปรากฏว่าเกือบทั้งหมดจะเป็นญาติเกี่ยวพันกัน ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ทำให้เมื่อในชุมชนมีเรื่องหรืองานที่ต้องการความร่วมมือจากชาวบ้าน ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือด้วยดี เช่น ในช่วงที่ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูล เป็นช่วงที่มีการเลือกตั้งหัวหน้าหมู่บ้านพอดี พบว่าชาวบ้านให้ความร่วมมือในการเลือกตั้งดีมาก แม้กระทั่งชาวเกาะที่ออกมาอาศัยอยู่ที่ฝั่งพัทยาก็ยังกลับไปช่วยพรรคพวกหาเสียงเลือกตั้ง

จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติและเพื่อนบ้านในชุมชนเกาะล้าน ยังมีความผูกพันและยึดเหนี่ยวกันได้อย่างแข็งแรง โดยเฉพาะคนเก่าแก่ในชุมชน แต่กับคนภายนอกชุมชนที่ย้ายเข้ามาใหม่ยังไม่มีความผูกพันกับคนเก่าแก่มากนัก แต่ทุกคนก็สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่มีปัญหา และเป็นโชคดีของชุมชนที่ไม่มีปัญหาเรื่องลักขโมย จะมีก็แต่เพียงปัญหาหายเสพติดที่ยาบ้าเริ่มแพร่ระบาดในหมู่เด็กวัยรุ่น

5.2.2.3 คุณภาพของชีวิตและครอบครัว

เนื่องจากชุมชนเกาะล้านมีระบบการปกครองแบบพิเศษ¹ ขึ้นอยู่กับเมืองพัทยา จึงไม่มีการสำรวจข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2 ค) ไว้ ผู้วิจัยจะใช้วิธีทำการสำรวจเองโดยยึดเกณฑ์ของ ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้านเป็นหลัก ผลการสำรวจพบว่า ในส่วนของสภาพทั่วไปหมู่บ้านเกาะล้านไม่มีแหล่งน้ำจืดใช้ ไม่มีทั้งบ่อน้ำบาดาลหรือแหล่งน้ำผิวดินที่มีคุณภาพดี และไม่มีน้ำประปาใช้ในการอุปโภคบริโภค แต่ทุกครัวเรือนมีบ่อกักเก็บน้ำจืดที่รองน้ำฝนในช่วงหน้าฝนไว้ใช้ได้ตลอดปี โดยทุกเดือนทหารเรือจะนำเรือบรรทุกน้ำมาแจกจ่ายแก่ประชาชนเดือนละ 4 ครั้งในเรื่องของการบริการสาธารณะในหมู่บ้านไม่มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แต่มีโรงเรียนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาจนถึงระดับชั้นมัธยมต้น มีบริการโทรศัพท์สาธารณะ และมีลานกีฬาซึ่งก็คือลานชายหาดหน้าวัดใหม่สำราญนั่นเอง มีสถานีอนามัยประจำหมู่บ้าน และบนเกาะมีไฟฟ้าซึ่งเป็นไฟฟ้าปั่นใช้ตลอด 24 ชั่วโมง มีจำนวนบ้านที่ใช้ไฟฟ้าประมาณ 420 หลังคาเรือน ในด้านการคมนาคมภายในหมู่บ้าน บนเกาะไม่มีถนนคอนกรีตมีเพียงถนนดินอัดแน่นปูทับด้วยบล็อกคอนกรีต จำนวน 3 สายเท่านั้น ปัจจุบันกำลังอยู่ในระหว่างก่อสร้างถนนสายต่างๆ บนเกาะ ซึ่งก็ยังคงเป็นถนนดินอัดแน่นปูทับด้วยบล็อกคอนกรีตเช่นเดิม ส่วนที่เหลือก็เป็นถนนดินธรรมดา การคมนาคมออกจากหมู่บ้าน ทำได้ทางเดียวคือทางน้ำต้องนั่งเรือข้ามทะเลออกมายังฝั่งเมืองพัทยา ในหมู่บ้านไม่มีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรหลงเหลืออยู่เลย เนื่องจากปัญหาทางด้านสภาพที่ดินและแหล่งน้ำทางการเกษตร ชาวบ้านส่วนน้อยมีอาชีพทางการประมงทะเลซึ่งส่วนมากจะเป็นประมงพื้นบ้าน มีประมงขนาดใหญ่เพียง 6 รายเท่านั้น ส่วนชาวบ้านที่เหลือส่วนมากจะประกอบอาชีพให้บริการทางการท่องเที่ยว เอกสารสิทธิที่ดินของชาวบ้านในส่วนของชุมชนเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง แต่ในส่วนบริเวณชายหาดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวส่วนมากเป็น

¹ เกาะล้านเป็นหมู่บ้านในความปกครองดูแลของเมืองพัทยา จึงไม่มีผู้ใหญ่บ้านเช่นหมู่บ้านอื่นๆ ในประเทศไทย ทางเมืองพัทยาระดับจังหวัดคณะกรรมการวิสามัญเกาะล้าน จำนวน 15 คน มาดูแล ถือว่าเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ ส่วนหัวหน้าหมู่บ้านชาวบ้านจะคัดเลือกตั้งกันเอง ถือว่าเป็นผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ

กรรมสิทธิ์ของบุคคลภายนอกชุมชนที่มาซื้อไว้ และให้ชาวบ้านบนเกาะเช่าตั้งร้านอาหารอีกทีหนึ่งในเรื่องของแรงงาน คนเกาะล้านออกไปทำงานนอกชุมชนมีจำนวนน้อยกว่าคนจากภายนอกชุมชนเข้ามาทำงานในเกาะล้าน เนื่องจากรายได้จากการประกอบอาชีพในเกาะมีมากกว่า เด็กเร่ร่อนและคนแก่ที่ถูกทอดทิ้งในหมู่บ้านไม่ปรากฏ

5.2.2.4 ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านในชุมชนนั้นพบว่าชาวบ้านให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเป็นบางเรื่อง เนื่องจากในหมู่บ้านมีกลุ่มอำนาจที่คานกันอยู่ 2 กลุ่ม คือกลุ่มของหัวหน้าหมู่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำที่ชาวบ้านเลือกตั้งขึ้นมาเอง และกลุ่มคณะกรรมการวิสามัญเกาะล้านที่ได้รับการแต่งตั้งมาจากเมืองพัทยา ดังนั้นเมื่อชาวบ้านต้องการให้ทางหน่วยงานของรัฐมาช่วยเหลือในด้านต่างๆ และแจ้งผ่านไปทางคณะกรรมการวิสามัญเกาะล้านแล้ว ไม่ได้ได้รับการตอบสนองหรือสนใจจากทางเมืองพัทยาเท่าที่ควร ชาวบ้านก็จะหันมาดำเนินเรื่องกันเองด้วยการผ่านเรื่องไปทางหัวหน้าหมู่บ้าน ซึ่งถือว่าเป็นผู้นำไม่เป็นทางการ หัวหน้าหมู่บ้านก็จะไปติดต่อกับเมืองพัทยาให้อีกทางหนึ่ง

ดังนั้น ชาวบ้านจึงไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการวิสามัญเท่าที่ควร จะเห็นได้จากการที่ทางเมืองพัทยาได้มีดำริจะสร้างระบบบำบัดน้ำเสียบริเวณหาดตาแหวน ซึ่งเป็นหาดที่ใหญ่ที่สุดบนเกาะ และมีร้านอาหารนับสิบร้านที่ปล่อยน้ำเสียลงชายหาด แต่บรรดาร้านอาหารยังไม่มีร้านใดยินยอมที่จะจ่ายเงินให้แก่เมืองพัทยา เนื่องจากเมืองพัทยายังไม่มีการดำเนินการสร้างและจะมาขอเก็บเงินจากร้านค้าเดือนละ 30,000 – 40,000 บาท จึงยังไม่มีร้านค้าร้านใดยินยอมจ่ายเงินให้ และเนื่องจากชาวบ้านมีความคิดว่าเกาะล้านเป็นเพียงลูกเมียของพัทยา ไม่มีผู้บริหารของเมืองพัทยาคงใครมาให้ความสนใจเกาะล้าน จึงเหมือนกับต่างคนต่างอยู่ ชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญของเมืองพัทยาเท่าที่ควร เพราะชาวบ้านคิดว่าชาวบ้านจัดการเองได้

จะเห็นได้ว่าระดับความร่วมมือที่ชาวบ้านมีให้แก่ชุมชนนั้น ถ้าเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านจัดกันเองจะมีคนให้ความร่วมมือมาก แต่หากเป็นกิจกรรมของทางเมืองพัทยาชาวบ้านมักจะไม่ใช่ความร่วมมือเท่าที่ควร

5.2.2.5 ความมั่นคง ปลอดภัยในการทำงาน

ลักษณะการประกอบอาชีพต่าง ๆ บนเกาะล้าน ส่วนใหญ่จะเป็นกิจการของครอบครัว ที่ร่วมกันทำกิจการ และประกอบกับมีอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยวมากมายหลายอาชีพให้ชาวบ้านเลือกทำ ดังนั้น การประกอบอาชีพจึงมีความมั่นคงเพราะเป็นอาชีพอิสระ ไม่เหมือนการเป็นลูกจ้างบริษัทหรือโรงงานที่ต้องมีนโยบายของบริษัท หรือนโยบายรัฐบาลมาเป็นตัวกำหนด หากแต่การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่รัฐบาลและหน่วยงานต่างๆ ให้การสนับสนุน ให้มีทั้งชาวต่าง ชาติและคนไทยด้วยกันเองท่องเที่ยวเมืองไทยให้มากขึ้นทุกๆ ปี จึงอาจกล่าวได้ว่าอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยวมีความมั่นคงในระยะยาว

ในด้านความปลอดภัยในการปฏิบัติงานนั้น อาชีพส่วนใหญ่บนเกาะล้านถือว่าไม่มีความเสี่ยงมากเพราะเป็นงานด้านการให้บริการมากกว่า ที่ผ่านมาก็ไม่เคยปรากฏว่ามีอันตรายร้ายแรงในการประกอบอาชีพ ยกเว้นแต่เคยมีกรณีเรือล่มโดยสารล่ม เนื่องจากบรรทุกน้ำหนักเกิน ซึ่งเคยเกิดขึ้นเพียงแค่ครั้งเดียวเท่านั้น

5.2.2.6 การบริการทางสังคม การคมนาคม สวัสดิการทางสังคม

ในด้านการบริการทางสังคม เมื่อเทียบกับคนทางฝั่งพัทยาแล้วถือว่าบริการทางสังคมที่เมืองพัทยาก็ให้กับคนเกาะล้านมีน้อยมาก ในขณะที่เมืองพัทยามีงบประมาณซ่อมแซมถนนทุกๆ ปี มีการทาสีและทำถนนใหม่ในทุกงบประมาณ แต่บนเกาะล้านกลับมีเพียงถนนดินอัดแน่นปูด้วยคอนกรีต หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “ถนนตัวหนอน” ซึ่งถนนตัวหนอนสายแรกของเกาะล้านนั้นสำเร็จขึ้นได้ก็โดยการที่หัวหน้าหมู่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำที่ชาวบ้านเลือกขึ้นมากันเองได้ไปขอคอนกรีตปูถนนที่เมืองพัทยารื้อทิ้งจากบริเวณชายหาด นำมาปูพื้นถนนบนเกาะล้าน โดยทางเมืองพัทยาได้ใช้งบประมาณมาก่อสร้างด้วย แต่คนงานที่จ้างมาทำงานปูถนนมีน้อย ชาวบ้านจึงต้องร่วมกันปูคอนกรีตพื้นถนนกันเอง

“ตรงหัวโค้งลงมาหาดนี้พวกร้านค้าขึ้นไปช่วยกันปูนะ มัvroเมืองมาทำไม้ไหวหอรอก ขนาดตัวหนอนนี้ยังต้องไปขอที่เมืองเค้ารื้อทิ้งจากชายหาดมาเลย เกาะเรามันลูกเมียมีน้อย” (พี่ฟู, สัมภาษณ์)

ในปีงบประมาณ 2545 นี้ เมืองพัทยาได้ให้งบประมาณมาทำถนนบนเกาะล้านไปยังชายหาดต่างๆ ภายในเกาะ และไปสนามยิงปืน โครงการจะสิ้นสุดปลายปีงบประมาณ 2545 แต่ถนนที่จะสร้างใหม่ ก็ยังคงเป็นถนนตัวหนอนเหมือนเดิม ซึ่งถนนตัวหนอนที่ใช้สัญจรไปมาบนเกาะที่ทำการกันสมัยแรกเส้นทางลงไปชายหาดตาแหวนนั้นมีขนาดที่แคบมาก รถยนต์สวนกันแทบจะไม่ได้ มีขนาดกว้างเฉพาะบริเวณหัวโค้งทางขึ้นลงที่เป็นเนินเขาชันเท่านั้น ให้ใช้เป็นที่หลบรถที่สวนกัน

และทางเมืองพัทยาได้ร่วมกับศูนย์ฝึกอาชีพบางละมุงจัดเจ้าหน้าที่มาบริการตัดผมฟรีให้เกาะชาวบ้านเกาะล้านทุกเดือน โดยใช้สถานที่บริเวณวัดใหม่สำราญ เป็นสถานที่ตั้งเต็นท์ให้บริการตัดผม ในด้านของน้ำจืดชาวบ้านได้ร้องขอไปทางทหารเรือที่สัดหีบให้นำเรือบรรทุกน้ำมาแจกแก่ชาวบ้านทุกเดือน ซึ่งทหารเรือจะนำน้ำมาแจกทุกเดือน ๆ ละ 4 ครั้ง เพื่อบรรเทาความเดือนร้อนให้แก่ประชาชนที่มีน้ำจืดไม่พอใช้ในการอุปโภคบริโภค

จะเห็นได้ว่าการบริการทางสังคมที่ชาวบ้านเกาะล้านได้รับจากเมืองพัทยามีน้อยมาก ส่วนมากจะเป็นการดิ้นรนของชาวบ้านเองในการให้หน่วยงานรัฐหรือหน่วยงานนอกหมู่บ้านมาช่วยเหลือหรือดูแลชุมชน

5.2.2.7 ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมชุมชน

จากการพูดคุยกับผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ทำให้ทราบว่าบนเกาะล้านมีแหลมอยู่สามแหลม มีแหล่งแร่สำคัญอยู่ที่แหลมแรกคือแหลมถ้ำอยู่บริเวณหาดนวน เป็นแร่เหล็กไหล ซึ่งชาวบ้านเชื่อกันว่าหากใครมีไว้ในครอบครองจะแคล้วคลาด อยู่ยงคงกระพัน ผู้อาวุโสในหมู่บ้านทุกคนที่ผู้วิจัยไปพูดคุยด้วยจะมีแร่เหล็กไหลไว้ในครอบครอง บางคนทำเป็นพระห้อยคอ บางคนทำเป็นหัวแหวนสวมใส่ติดตัวอยู่ตลอดเวลา หากเป็นแร่เหล็กไหลก้อนใหญ่ชาวบ้านก็จะนำไปบูชาบั้งพระ และกล่าวว่าแร่จะงอกออกมาใหญ่กว่าเดิม โดยลักษณะแร่จะเป็นหินสีดำมีลักษณะเป็นตะปุ่มตะป่ำไม่เรียบ ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าที่แร่งอกออกมาเนื่องจากแร่มีการงอกออกมา ชาวบ้านเชื่อกันว่าหากมีการนำแร่ที่จุดได้ไปขายเอาค่าไร จะมีอันเป็นไปกันทุกคน และแร่เหล็กไหลของเกาะล้านเป็นที่ขึ้นชื่อลือชาในวงการของขลังมาก

“...ถ้าเค้ารู้ว่ามาจากเกาะล้านมีแต่คนถามเรื่องเหล็กไหล แล้วมีคนเอาแร่ไปขายนะ คงให้ทางฝ่ายเมียเอาไปขาย ตอนนั้นก็ไม่มีสบายต้องเอาแร่มาไล่แจกคนเกาะล้านไถ่บาป แล้วมีเด็กเกาะล้านไปอยู่ระยองจับรด

มอเตอร์ไซค์ซ้อนกัน ไปสองคนชนกับรถยนต์ ไอ้คนที่ม่ี่แรมันไม่เป็นอะไร แต่ไอ้คนที่ไม่มีมันตาย หมอเค้ายังไม่เชื่อเลยว่ารอดมาได้ยังไง แล้วมีนะขับรถเบนซ์ไปคว่ำที่ประจวบ รถพังหมดแต่คนไม่เป็นอะไร (ลุงเชื้อม เงินเป็ยม , สัมภาษณ์)

ในเรื่องของความเชื่อ ชาวบ้านในชุมชนที่ยังคงมีความเชื่อถือและเคารพบูชาเจ้าพ่อดำ ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเคารพบูชามานานไม่เคยเสื่อมถอยไปตามกาลเวลา แม้ในปัจจุบันชาวบ้านก็ยังให้ความให้ความเคารพนับถืออยู่ เมื่อปี 2544 มีชาวประมงของเกาะล้านที่มีเรืออวนขนาดใหญ่ แต่ออกไปทำประมงนอกน่านน้ำของไทย ถ้าเข้าไปในเขตทะเลของประเทศพม่าแถบจังหวัดระนอง และเจอเรือรบพม่า จึงตั้งจิตอธิษฐานขอให้เจ้าพ่อดำช่วยทหารพม่าก็แล่นเรือรบเลยไปเหมือนไม่เห็นเรือประมงไทย ชาวบ้านจึงนำมาพูดกันว่าศักดิ์สิทธิ์จริง

“ มีคนเกาะล้านออกไปหาปลาที่เขตพม่า แล้วเจอเรือรบของพม่า ก็เลยตั้งจิตอธิษฐานเจ้าพ่อดำที่นำไปบูชาบนเรือว่าถ้าแคล้วคลาดจะถวายห่อหมก ปรากฏว่าเรือพม่ามันเหมือนไม่เห็นเรือเรานะ มันแล่นเลยไปเลย แล้วปลาที่เยอะมาก จนต้องวิทยุเรียกเรือประมงไทยอีกลำที่ไปด้วยกันมาช่วยกันอวนล้อมปลา ได้มาเต็มลำเรือ กลับมาขายได้เป็นล้านเลยนะ แล้วกลับมาแก้บนเจ้าพ่อดำ คนเกาะล้านนั้งห่อห่อหมกกันจนเบือเลย เป็นพันห่อนู่น.....” (ลุงละม่อม คงรำพึง, สัมภาษณ์)

ส่วนในด้านประเพณีวันไหลและประเพณีกองข้าว ซึ่งเป็นประเพณีของจังหวัดชลบุรีและจังหวัดแถบภาคตะวันออก เป็นประเพณีที่มีมานานและชาวบ้านบนเกาะล้านก็ยังคงสืบสานวัฒนธรรมนี้กันต่อมาไม่ขาดช่วง มีการจัดกิจกรรมเพื่อหาเงินเข้าวัดซึ่งชาวบ้านในชุมชนก็ให้ความร่วมมือด้วยดีมาโดยตลอด ถือเป็นงานประจำปีที่สำคัญของชาวเกาะล้าน นอกเหนือไปจากประเพณีวันสำคัญทางศาสนาอื่นๆ ประเพณีวันไหลและประเพณีกองข้าวถือเป็นเทศกาลที่ทำให้คนเฒ่าคนแก่ และคนรุ่นหนุ่มสาวในหมู่บ้านได้มีกิจกรรมร่วมกัน เนื่องจากหนุ่มสาวและเด็กๆ จะได้มาเล่นสาดน้ำกันในวันไหลซึ่งก็คือวันสงกรานต์นั่นเอง โดยมารวมตัวกันที่วัดเพื่อเล่นน้ำ ส่วนประเพณีกองข้าวก็จะเป็นวันที่คนในหมู่บ้านโดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ นำข้าวและกับข้าวมาทำบุญร่วมกัน โดยมีการไหว้ผี และเข้าทรง และมีการละเล่นหลังจากทรงออกแล้ว ทำให้คนต่างยุค

สมัยได้มีกิจกรรมร่วมกัน ถือว่าเป็นประเพณีสำคัญที่สร้างความสนิทสนมและสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างดียิ่ง

5.2.3 การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

เมื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้พัฒนามากขึ้น ก็ย่อมต้องมีการใช้สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรมากขึ้น ดังนั้นกิจกรรมใดๆ อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว ก็ย่อมต้องมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเช่นกัน

5.2.3.1 การกำจัดของเสียและความสะอาด

การกำจัดของเสียและความสะอาดในชุมชนก่อน - หลัง มีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนเกาะล้าน กล่าวได้ดังนี้

- ขยะ สิ่งหนึ่งที่มักเป็นปัญหาตามมาเมื่อมีการท่องเที่ยวก็คือปัญหาจากขยะ จากการทำนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้นนั้น ทำให้มีขยะเกิดขึ้นบนเกาะมากขึ้น การกำจัดขยะนั้นในชุมชนชาวบ้านจะใช้การเผา และการฝังกลบ แต่ในส่วนของร้านค้าที่ให้บริการด้านร้านอาหารตามบริเวณชายหาดสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมีการกำจัดขยะคือการนำขยะใส่ถุงดำนำมาทิ้งยังฝั่งพัทยา โดยจะมีบริการรับจ้างทิ้งขยะ ผู้รับจ้างจะรับขยะจากแต่ละร้านค้านำมาขึ้นเรือมาทิ้งยังฝั่งพัทยา แต่เกิดปัญหาตามมาคือ ความมั่งคั่งและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวของผู้รับจ้างคือ นำขยะบรรทุกขึ้นเรือมาเมื่อออกจากฝั่งเกาะล้านมากก็จะนำขยะทิ้งลงในทะเล และขับเรือกลับเกาะล้าน เพื่อเป็นการประหยัดค่าน้ำมันในการขนส่ง จนกระทั่งขยะบางส่วนที่ไม่จมลงทะเลได้ลอยไปสู่ร่องน้ำและพัดเข้าสู่ฝั่งเมืองพัทยา จึงทราบว่ามีกาทิ้งขยะเกาะล้านลงทะเล

- มลภาวะทางน้ำ จากการทำหาดทรายเกือบทุกแห่งบนเกาะล้านได้กลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนของนักท่องเที่ยว จนทำให้จำนวนร้านอาหารและร้านค้าเพิ่มมากขึ้นทุกวันนี้ ได้ก่อให้เกิดมลภาวะต่อสภาพแวดล้อมอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากน้ำเสียของร้านค้าและชุมชนที่มีการขยายตัวได้ถูกปล่อยลงทะเลโดยตรง โดยไม่มีการบำบัดก่อน โดยเฉพาะร้านอาหารที่หาดตาแหวนซึ่งมีจำนวนร้านค้ามากกว่าหาดอื่นๆ บนเกาะ ทางเมืองพัทยาได้ต่อท่อรวมของน้ำเสียไปปล่อยลงทะเลบริเวณสุดหาดที่มีการก่อสร้างเป็นสะพานท่าเทียบเรือท่องเที่ยว ซึ่งปัจจุบันยังไม่แล้วเสร็จจึงยังไม่เปิดใช้ น้ำบริเวณสะพานปลาเริ่มมีกลิ่นเน่าเหม็นและน้ำทะเลมีสีขุ่นไม่ใสเหมือนเดิม

เมื่อทางร้านค้าแจ้งไปทางเมืองพญา ทางเมืองพญาได้ให้สารเคมีแก่ทางร้านค้าให้มาโปรยลงทะเลกันเองในบริเวณที่น้ำเสีย ซึ่งก็เป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น ไม่มีหน่วยงานอื่นใดมารับผิดชอบแก้ไขปัญหาดังกล่าวตรงจุดเริ่มต้น ด้วยการทำให้ระบบบำบัดน้ำเสียรวมให้แก่เกาะล้าน เนื่องจากต้องใช้เงินงบประมาณจำนวนมาก

“...ทางนายกเมืองพญาก็เคยมาดูนะ แต่ก็ไม่เห็นจะดำเนินการอะไรให้กับเรา ให้สารเคมีอะไรก็ไม่รู้ให้มาโรยตรงน้ำที่เหม็น แล้วตรงนี้ต้นมีการสร้างสะพานเทียบเรือตรงนี้ น้ำมันเลยเหมือนถูกก้นออกไปไหนไม่ได้ ก็เนาอยู่ตรงนี้ เราเป็นร้านอาหารร้านแรกที่อยู่ปลายหาดก็รับไปเต็มๆ แยกก็ไม่อยากเข้าเพราะกลิ่นมันเหม็น...” นายบรรเจิด, สัมภาษณ์)

“ ตอนนี้อายุคนทรายลงไปสักฟุตจะเห็นเลยว่าทรายข้างใต้มันเริ่มจะเป็นสีดำแล้ว เพราะน้ำเสียมันลงไปทุกวัน” (พีพู่, สัมภาษณ์)

- ส่วนในเรื่องของการอนุรักษ์ปะการัง เมื่อครั้งที่ท้าวบุญปุ่นนิยมนมาเที่ยวเกาะล้านชาวบ้านในชุมชนจะดำลงไปหักปะการังขึ้นมาขายแก่นักท่องเที่ยว จนภายหลังมีหน่วยงานของรัฐไปให้ความรู้แก่ชาวบ้าน จึงเลิกทำลายปะการังได้อย่างเด็ดขาด แต่ปะการังก็เกือบจะหมดไปจากบริเวณเกาะล้าน เหลืออยู่เพียงไม่กี่แห่ง

5.2.3.2 สภาพแวดล้อมด้านที่อยู่อาศัย

ในด้านของการดูแลรักษาความสะอาดภายในชุมชน ทางเมืองพญาได้มาก่อนสร้างเตาเผาขยะที่สามารถรองรับขยะได้ครั้งละ 3 ตัน โดยมีที่ตั้งอยู่ด้านหลังโรงเรียนบ้านเกาะล้าน ต่อมาเตาเผาขยะได้ชำรุด ไม่สามารถใช้งานได้ ชาวบ้านทั้งในชุมชนและบรรดาร้านค้าตามชายหาดทั้งหลายจึงต้องนำขยะใส่ถุงดำนำมาทิ้งยังฝั่งพญา เพื่อนำไปกำจัดต่อไป สภาพแวดล้อมด้านที่อยู่อาศัย ภายในชุมชนมีความสะอาดเป็นระเบียบ เนื่องจากบ้านเรือนตั้งอยู่ติดกันมากการดูแลรักษาถนน และพื้นที่รอบๆ บ้านเรือนสามารถทำได้โดยง่าย ประชาชนมีสำนึกในเรื่องของการร่วมกันรักษาความสะอาด หากแต่ในชุมชนค่อนข้างจะร้อนและแห้งแล้งเนื่องจากภายในชุมชนปลูกต้นไม้กันน้อย เพราะมีปัญหาในเรื่องของน้ำจืด

5.3 ทศนคติต่อผลดีและผลเสียของการท่องเที่ยวต่อชุมชน

การท่องเที่ยวนอกจากจะนำมาซึ่งรายได้แก่ชุมชนแล้ว ยังช่วยสร้างงาน และก่อให้เกิดประโยชน์อื่นๆ อีกหลายด้านต่อชุมชน แต่หากมีการจัดการการท่องเที่ยวที่ไม่ดีพอก็ย่อมนำมาซึ่งผลเสียต่อชุมชนอีกมากเช่นกัน คนในท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของชุมชนจึงควรได้สะท้อนออกซึ่งความรู้สึกของตนเพื่อให้ผู้อื่นได้เข้าใจ นอกจากนี้การแสดงออกดังกล่าวยังจะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจสถานการณ์การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ว่าเป็นอย่างไร

5.3.1 ผลดี

ส่วนที่เป็นผลดีของการท่องเที่ยวต่อชุมชนนั้น จากการสอบถามชาวบ้านในชุมชน ต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่าผลดีของการท่องเที่ยวคือการนำรายได้มาสู่ชุมชน และครัวเรือน แต่ละครัวเรือนสามารถหารายได้เข้าครอบครัวได้มากและสะดวกสบายกว่าการประกอบอาชีพทำประมงเช่นเดิม ไม่ต้องอดหลับอดนอนรอนแรมออกทะเล ไม่ต้องเสี่ยงภัยกับธรรมชาติ และไม่ต้องพบกับความไม่แน่นอนว่าในการออกทะเลแต่ละครั้งจะได้ปลาอย่างน้อยเพียงใด หรือจะขายปลาได้ราคาดีหรือไม่

5.3.2 ผลเสีย

สำหรับผลเสียของการท่องเที่ยวขึ้นนั้น จากการสอบถามชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่าไม่มีผลเสีย ส่วนน้อยที่เห็นว่าการท่องเที่ยวส่งผลเสียต่อชุมชน โดยมองว่าการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และทำให้มีแรงงานต่างถิ่นอพยพเข้ามาในชุมชนมากขึ้น ทำให้ชุมชนขยายตัวและมีคนต่างถิ่นเข้ามาตั้งรกรากในชุมชนกันมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาโจรสลัดและปัญหาสุขภาพจิตแพร่ระบาดในหมู่เด็กวัยรุ่นมากขึ้น

จากที่ได้นำเสนอถึงปัจจัยที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนเกาะล้าน การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม รวมทั้งทัศนคติของชาวบ้านในชุมชนต่อผลดีและผลเสียของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนแล้ว ทำให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนเกาะล้านภายหลังจากที่การท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน ความยั่งยืนของชุมชน ดังจะกล่าวถึงในบทที่ 6 ต่อไป

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตของชุมชนเกาะล้าน” มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของชุมชนเกาะล้านที่มีการท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชน นอกจากนี้ยังศึกษาประวัติการท่องเที่ยวในชุมชน และการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนประมงเกาะล้าน ที่มีผลมาจากการท่องเที่ยว ตลอดจนผลกระทบในแง่บวกและแง่ลบที่เกิดขึ้นในชุมชนอันเป็นผลมาจากการท่องเที่ยว รวมทั้งศึกษาปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน จากการศึกษาสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

6.1 บทสรุป

การท่องเที่ยวเริ่มเข้ามายังเกาะล้านตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา โดยมีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวแบบครอบครัว ภายหลังจากเกิดสงครามเวียดนามก็ได้มีทหารอเมริกันที่มาตั้งฐานทัพอยู่สัตหีบและนครราชสีมาเข้ามาท่องเที่ยว ชาวบ้านในชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงอาชีพมาดำเนินการเกี่ยวกับกิจการด้านการให้บริการด้านการท่องเที่ยว ระยะต่อมาเมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวบนเกาะมากขึ้น รูปแบบการท่องเที่ยวได้พัฒนาเป็นรูปแบบบริษัทนำเที่ยว มีกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติหลังไหลมาท่องเที่ยวมากขึ้นทุกปี คนในชุมชนจึงได้มีการปรับเปลี่ยนอาชีพมาให้บริการด้านการท่องเที่ยวกันเป็นส่วนใหญ่ คงเหลือผู้ที่ยังประกอบอาชีพประมงดั้งเดิมอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

จากการศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวในชุมชนเกาะล้าน สามารถแบ่งออกเป็นปัจจัยใหญ่ๆ ได้ 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ในส่วนของปัจจัยภายนอกด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว รัฐได้มีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพัทยา (รวมถึงเกาะล้าน) เป็นแผนระยะยาว 20 ปี และ 15 ปี ตามลำดับ ประกอบด้วย โครงการก่อสร้างท่าเทียบเรือท่องเที่ยวเมืองพัทยา โครงการถมทะเลบริเวณพัทยาใต้ โครงการก่อสร้างท่าเทียบเรือเกาะล้าน โครงการฟื้นฟูบูรณะหาดพัทยา โครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย โครงการ

ก่อสร้างและขยายระบบประปา โครงการก่อสร้างระบบระบายน้ำ โครงการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล โครงการก่อสร้างและปรับปรุงถนน. ส่วนปัจจัยภายนอกด้านแหล่งท่องเที่ยว พบว่าจากทำเลที่ตั้งสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดชลบุรีมีความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยวมาก ทั้งสถานที่ท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติแบบหาดทราย ชายทะเล และแบบป่า สถานที่ท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์และสถานที่ท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรม เป็นแรงดึงดูดอันสำคัญ และบริษัทนำเที่ยวก็นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่นำนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาเที่ยวยังเกาะล้าน

ปัจจัยภายในด้านแหล่งท่องเที่ยว เกาะล้านมีชายหาดและน้ำทะเลที่สวยงามกว่าชายหาดฝั่งพัทยา นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมกีฬาทางน้ำต่าง ๆ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีบนเกาะเป็นตัวดึงดูดให้มีนักท่องเที่ยวหลังไหลเข้ามายังเกาะล้าน ประกอบกับความสะดวกสบายในการเดินทางที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไป-กลับ ได้ใน 1 วัน หรือครึ่งวัน

6.1.1 ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นกับชุมชนเกาะล้านสามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้คือ

1) การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจ

การท่องเที่ยวได้ทำให้เกิดอาชีพใหม่ๆ หลายอาชีพที่มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น นอกเหนือไปจากอาชีพทำการประมงที่ทำกันมาแต่ดั้งเดิม มาเป็นการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และรายได้ของคนในชุมชนก็เพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว การท่องเที่ยวทำให้มีการขยายตัวด้านการลงทุนเพิ่มขึ้นมีทั้งการลงทุนจากนายทุนนอกพื้นที่ และชาวบ้านในชุมชนเอง แต่ในขณะที่เดียวกันค่าครองชีพกลับไม่ได้สูงขึ้นไปตามจำนวนนักท่องเที่ยวเนื่องจากพื้นที่ท่องเที่ยวแยกออกจากพื้นที่ชุมชนอย่างชัดเจน ในด้านของแรงงานมีแรงงานจากต่างถิ่นเข้ามาทำงานในชุมชนมากขึ้นเนื่องจากมีรายได้ดี ซึ่งก็ก่อให้เกิดปัญหาด้านพื้นที่อยู่อาศัย และปัญหาอาชญากรรมตามมา ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้มีข้อสังเกตว่าหากพิจารณาจากผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวในชุมชน พบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ของชุมชนได้ประโยชน์ในส่วนนี้ แต่ในอีกแง่หนึ่งก็คือการสูญเสียความสามารถในการพึ่งตนเอง แต่ต้องมาพึ่งรายได้จากนักท่องเที่ยวและภาคธุรกิจ หากภาคธุรกิจไม่พานักท่องเที่ยวเข้ามา ก็จะไม่มียาได้จากนักท่องเที่ยวหรือมีรายได้น้อย ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อชุมชนได้ โดยเฉพาะเกาะล้านได้แปรสภาพกลายเป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างเต็มตัว ดังนั้นสภาวะเศรษฐกิจของบ้านเกาะล้านจึงมีสภาพขึ้นลงตามจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังชุมชน

2) การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านสังคมและวัฒนธรรม

จากการศึกษาพบว่าการท่องเที่ยวไม่ได้ทำให้สภาพบ้านเรือนของชุมชนเกาะล้านเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตที่ผ่านมาสักเท่าใด สภาพการตั้งบ้านเรือนของชาวชุมชนยังคงอยู่รวมกันเป็นกระจุกตามแนวชายฝั่ง ในด้านรูปแบบครอบครัวของชาวชุมชนเกาะล้านเป็นครอบครัวขยาย ญาติพี่น้องก็จะแต่งงานกันเองในหมู่เครือญาติ ในด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านในชุมชนนั้นพบว่าชาวบ้านให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเป็นบางครั้ง เนื่องจากในหมู่บ้านมีกลุ่มอำนาจที่คานกันอยู่ 2 กลุ่ม คือกลุ่มผู้นำที่เป็นทางการที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางเมืองพัทยา และกลุ่มผู้นำไม่เป็นทางการที่ชาวบ้านเลือกกันเอง ส่วนในด้านความมั่นคงปลอดภัยในการทำงานการประกอบอาชีพจึงมีความมั่นคงเพราะเป็นอาชีพอิสระ อาจกล่าวได้ว่าอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยวมีความมั่นคงในระยะยาวในด้านความปลอดภัยในการปฏิบัติงานนั้น อาชีพส่วนใหญ่บนเกาะล้านถือว่าไม่มีความเสี่ยงภัยมากเพราะเป็นงานด้านการให้บริการ ในด้านการบริการทางสังคม เมื่อเทียบกับคนทางฝั่งพัทยาแล้วถือได้ว่าการบริการทางสังคมที่เมืองพัทยาให้กับคนเกาะล้านมีน้อยมาก ส่วนมากจะเป็นการดิ้นรนของชาวบ้านเองในการให้หน่วยงานรัฐหรือหน่วยงานนอกหมู่บ้านมาช่วยเหลือหรือดูแลชุมชน

3) การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

การกำจัดของเสียและความสะอาดในชุมชนก่อน - หลัง มีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนเกาะล้าน จากการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น ทำให้มีขยะเกิดมากขึ้น ในส่วนของร้านอาหารตามบริเวณชายหาดสถานที่ท่องเที่ยวที่นั่น ใช้วิธีนำขยะใส่ถุงดำมาทิ้งยังฝั่งพัทยา แต่เกิดปัญหาผู้รับจ้างขนขยะนำขยะทิ้งลงในทะเล ก่อให้เกิดปัญหามลภาวะทางน้ำตามมา ประกอบกับจำนวนร้านอาหารและร้านค้าตามชายหาดท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นทุกวัน ได้ทิ้งน้ำเสียลงสู่ทะเลโดยตรง โดยไม่มีการบำบัดก่อน น้ำทะเลบริเวณสะพานปลาจึงเริ่มมีกลิ่นเหม็นและน้ำทะเลมีสีขุ่นไม่ใสเหมือนเดิม (ตารางที่ 6.1)

ตารางที่ 6.1 สรุปผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตของชุมชนเกาะล้าน

ผลกระทบ	ก่อนการท่องเที่ยวเข้ามา ในชุมชน	หลังการท่องเที่ยวเข้ามาใน ชุมชน	หมายเหตุ
1) ด้านเศรษฐกิจ			
- การประกอบอาชีพ	มีเพียงอาชีพประมงและ ทำสวนขนาดเล็ก	มีความหลากหลายในการ ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการ ให้บริการด้านการท่อง เที่ยว เพิ่มทางเลือกในการ ประกอบอาชีพ	เป็นผลกระทบด้านบวก
- รายได้-รายจ่าย	มีรายได้จากการประมง	รายได้ต่อครัวเรือนและราย ได้ต่อชุมชนเพิ่มมากขึ้น	เป็นผลกระทบด้านบวก
- ค่าครองชีพ	ปกติตามรายได้ของชาว บ้านในชุมชน	ค่าครองชีพในชุมชนไม่ เพิ่มขึ้นเพิ่มเฉพาะส่วนให้ บริการนักท่องเที่ยว	เป็นผลกระทบด้านบวก
- จำนวนแรงงานเข้าออก	มีแต่แรงงานคนในชุมชน	แรงงานจากนอกชุมชน อพยพเข้ามาทำงานมากขึ้น	เป็นผลกระทบด้านลบ
- การขยายตัวด้านการ ลงทุน	มีการลงทุนเฉพาะชาว บ้านในชุมชน	มีผู้ประกอบการนอกชุมชน เข้ามาลงทุนมากขึ้น	เป็นทั้งผลกระทบด้าน บวกและลบ
2) ด้านสังคมและ วัฒนธรรม			
- สภาพและขนาดบ้าน เรือน	สร้างบ้านเรือนเป็นกลุ่ม บริเวณชายหาด	สร้างบ้านเรือนเป็นกลุ่ม บริเวณชายหาด	ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
- รูปแบบครอบครัวความ สัมพันธ์ในหมู่ญาติ	เป็นครอบครัวขยายมี ความสัมพันธ์แน่นแฟ้น	ความสัมพันธ์เริ่มห่างเหิน	เป็นผลกระทบด้านลบ
- ระดับการมีส่วนร่วมใน กิจกรรมทางสังคม	ให้ความร่วมมือดีมีผู้นำ กลุ่มเดียว	ให้ความร่วมมือบางเรื่องมี ผู้นำสองกลุ่ม(เมืองพัทยา มาปกครอง)	เป็นผลกระทบด้านลบ
- ความมั่นคงปลอดภัยใน การทำงาน	ต้องออกทะเลลึกมีความ เสี่ยงภัย	อาชีพใหม่มีความปลอดภัย มากขึ้นไม่ต้องเสี่ยงภัย	เป็นผลกระทบด้านบวก

ตารางที่ 6.1 สรุปผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตของชุมชนเกาะล้าน (ต่อ)

ผลกระทบ	ก่อนการท่องเที่ยวเข้ามา ในชุมชน	หลังการท่องเที่ยวเข้ามา ในชุมชน	หมายเหตุ
- การบริการทางสังคม - ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม	เมืองพัทยาดูแลน้อย มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และมีประเพณีที่ถือปฏิบัติ มานาน	เมืองพัทยาดูแลน้อย ยังคงมีความเชื่อ ในสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์และยังปฏิบัติ ตามประเพณี	เป็นผลกระทบด้านลบ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
3) ด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม			
- ขยะ	ขยะมีน้อยเนื่องจากมีการ บริโภคน้อย	ขยะมีมากขึ้นตามจำนวน คนในชุมชนและจำนวน นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใน แต่ละวัน	เป็นผลกระทบด้านลบ
- มลภาวะทางน้ำ	น้ำทะเลใสสะอาดหาด ทรายขาว	น้ำทะเลเริ่มเน่าเหม็น บริเวณชายหาดที่มีร้าน อาหารมาก หาดทรายเริ่ม สกปรกเนื่องจากน้ำเสีย	เป็นผลกระทบด้านลบ

จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวในเกาะล้านตั้งแต่เริ่มต้น (พ.ศ.2500) จนถึงรูปแบบที่เป็นอยู่ ณ ปัจจุบันของเกาะล้านคือการรับนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นกลุ่มหรือคณะท่องเที่ยว ที่เข้ามาท่องเที่ยวยังเกาะล้านในปี พ.ศ. 2544 ถึง 3,304,772 คน (จากสถิติของการท่องเที่ยวภาคกลางเขต 3) ซึ่งกระแสของการท่องเที่ยวนี้ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ผลกระทบในด้านบวกที่พบเห็นชัดเจนก็คือ ในแง่ของการประกอบอาชีพของคนในชุมชนที่การท่องเที่ยวทำให้มีความหลากหลายในการประกอบอาชีพมากขึ้น คนในชุมชนสามารถที่จะเลือกประกอบอาชีพได้แตกต่างกันไปตามความถนัดหรือตามกำลังทุนทรัพย์ของตนที่มีอยู่ และก่อให้เกิดรายได้ทั้งแก่ครัวเรือนและชุมชนมากขึ้น แต่หากจะมองไปในระยะยาวแล้ว ในอนาคตการท่องเที่ยวบนเกาะล้านจะมีความยั่งยืนหรือไม่ จะเห็นได้ว่าความมั่นคงในการประกอบอาชีพของคนในชุมชนขึ้นอยู่กับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน และเกี่ยวโยงกับแหล่งท่องเที่ยวของเมืองพัทยาซึ่งเป็นเมืองหลัก คือใช้เป็นสถานที่พักของนักท่องเที่ยว เราไม่สามารถที่จะกำหนดจำนวนของนักท่องเที่ยวแต่ละวันหรือแต่ละฤดูกาลท่องเที่ยวได้ แต่สิ่งที่ชุมชนสามารถจะทำได้ในการรักษาความมั่นคงในการท่องเที่ยวก็คือ การรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นตัวดึงดูดนักท่องเที่ยวเอาไว้ให้ยาวนานที่สุด รวมทั้งการรักษาคุณภาพของการบริการแก่นักท่องเที่ยว อาจกล่าวได้ว่าหากไม่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติในรูปแบบของคณะท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวแล้ว ชุมชนอาจจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ เนื่องจากคนในชุมชนได้อาศัยพึ่งพิงธุรกิจการท่องเที่ยวในการดำรงชีวิตอยู่ในทุกวันนี้จนกลายเป็นเส้นเลือดใหญ่ของชุมชนไปแล้ว ดังนั้นเพื่อรักษาความยั่งยืนในการประกอบอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยวต่อไป ชุมชนจะต้องมีการร่วมมือกันระหว่างผู้ประกอบการด้วยกันเอง และระหว่างรัฐ(เมืองพัทยา) รวมตลอดไปถึง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หากชุมชนมีการจัดการที่ดีก็สามารถจะทำให้ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีความยั่งยืนในการประกอบอาชีพได้ ซึ่งประโยชน์ในการสร้างสรรค์อาชีพและการจ้างงานในชุมชนท้องถิ่นนั้น เมื่อชุมชนท้องถิ่นเกิดการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ย่อมก่อให้เกิดการสร้างอาชีพและการจ้างงานแก่ชุมชนท้องถิ่น เพราะธุรกิจท่องเที่ยวเป็นธุรกิจที่ต้องใช้แรงงานมาก และแรงงานส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะที่ต้องการความชำนาญปานกลางและต่ำ จึงเปิดโอกาสให้เกิดการจ้างงานภายในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม นับว่าเหมาะสมกับประเทศกำลังพัฒนารวมทั้งประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่มีแรงงานส่วนเกินหรือการใช้แรงงานไม่เต็มที่อยู่มาก แต่หากไม่มีการจัดการที่ดีแหล่งท่องเที่ยวอาจจะประสบภาวะเสื่อมโทรมจนฟื้นความนิยมของนักท่องเที่ยวได้

ส่วนผลกระทบในด้านลบที่พบเห็นชัดเจนประเด็นแรกก็คือ ในเรื่องของจำนวนแรงงานต่างถิ่นที่เข้ามาทำงานในชุมชนและทวีจำนวนมากขึ้นตลอดเวลา ซึ่งแรงงานต่างถิ่นนี้ได้กลายมาเป็นสมาชิกของชุมชน ซึ่งอาจจะนำมาซึ่งปัญหาอาชญากรรมแก่ชุมชนได้ การแก้ไขก็คือการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการสอดส่องดูแลพฤติกรรมของคนในชุมชน การร่วมมือกันในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างความสนิทสนมระหว่างคนพื้นที่และคนนอกพื้นที่ การสร้างจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของช่วยกันรักษาดูแลชุมชนที่เป็นแหล่งอาศัยเดียวกัน เหล่านี้ก็จะทำให้สามารถลดปัญหาในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ได้ ประเด็นปัญหาที่สำคัญต่อมาก็คือ ปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อม ในปัจจุบันปัญหาใหญ่ที่พบเห็นในชุมชนก็คือ ปัญหาในเรื่องขยะ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้น ขยะก็เกิดมากขึ้นเป็นเงาตามตัว และทางเมืองพัทยาไม่มีนโยบายที่เหมาะสมในการจัดการขยะบนเกาะล้าน และปัญหาสำคัญที่พบอีกปัญหาคือ น้ำเสียจากร้านอาหารบริเวณชายหาดที่ไม่มีการบำบัดและปล่อยลงทะเลโดยตรง ซึ่งทั้งขยะและน้ำเสียจะนำไปสู่ผลกระทบต่อทรัพยากรใต้น้ำอันได้แก่ปะการังซึ่งเป็น “ทุน” ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวยังเกาะล้าน และยังส่งผลกระทบต่อความสวยงามของชายหาดและความสะอาดของน้ำทะเลในบริเวณเกาะล้านด้วย ซึ่งในกรณีนี้ทางเมืองพัทยาก็ยังไม่มีมาตรการในการจัดการเช่นเดียวกัน คนในชุมชนจึงต้องจัดการกันเอง ในส่วนของขยะก็นำมาทิ้งฝั่งพัทยา แต่ก็ประสบปัญหาคนรับจ้างขนขยะนำไปทิ้งลงทะเล ก่อให้เกิดปัญหาขยะใต้ทะเลติดตามาอีก ดังนั้นการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นนี้คงไม่สามารถจะให้คนในชุมชนจัดการกันเองโดยลำพังได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย คือนอกจากชาวบ้านในชุมชนเองแล้ว ต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากทางภาครัฐคือเมืองพัทยา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกองทัพเรือ จากทางภาคเอกชนคือเจ้าของกิจการร้านค้าบนหาด และเจ้าของกิจการกีฬาทางน้ำต่างๆ รวมทั้งความร่วมมือจากภาคเอกชนคือทางบริษัทนำเที่ยวที่นำนักท่องเที่ยวเข้ามา เพื่อให้มีการร่วมกันวางแผนและกำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อนำมาเป็นแผนนโยบายให้ถือปฏิบัติร่วมกันในการดูแลและรักษาสิ่งแวดล้อมบนเกาะล้านให้คงอยู่ในสภาพที่ยังคงรักษาความเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามไว้ได้ตลอดไป โดยไม่ถูกทำลายลงไปเสียก่อนโดยการท่องเที่ยว

จะเห็นได้ว่าทั้งสองกรณีที่กำลังกล่าวมาข้างต้นคือผลกระทบในเชิงบวกและลบ ซึ่งเป็นปัญหาเรื่องการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

6.2 ข้อเสนอแนะ

6.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเกาะล้านอยู่ที่นักท่องเที่ยว ที่เข้ามาดูคุณค่าความสวยงามของทรัพยากรชายหาด น้ำทะเลและปะการังใต้ทะเล หากต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวยังสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวต่อไปได้อีกอย่างยาวนาน จึงควรจะมีการบำรุงรักษาและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมต่างๆ ในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรมลงจากการที่ต้องรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ตลอดจนต้องมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้มากขึ้น ในส่วนของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะชายหาด คุณภาพน้ำทะเล และแหล่งปะการังที่เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยว ควรมีการสำรวจติดตามอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทราบถึงสภาพ และลักษณะของการเปลี่ยนแปลง เพื่อประโยชน์ในการเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยให้สามารถป้องกันและดูแลสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของชุมชนได้ตลอดไป และควรจะมีการสร้างตัวชี้วัดที่เป็นเกณฑ์มาตรฐานที่จะชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมรอบๆ ชุมชน เพื่อให้ทราบว่า ณ ปัจจุบันนี้ สภาพแวดล้อมของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเกณฑ์มาตรฐานหรือไม่ อย่างไร เช่น เกณฑ์ในเรื่องของขยะ หรือน้ำเสีย เป็นต้น เพื่อเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเอง
2. ควรมีการร่วมมือกันของทุกภาคส่วนทั้งระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในชุมชน ในการระดมความคิด เพื่อหาแนวทางในการกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชน นอกจากนั้นควรคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในชุมชน และควรมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งแผนระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว โดยอาจมีการกำหนดยุทธศาสตร์ของแผนในระยะยาวไว้เป็นจุดหลัก และมีแผนหรือโครงการย่อยออกมารองรับปรับเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์ที่แตกต่างกันออกไป การประกอบอาชีพของชาวชุมชนเกาะล้านยังขาดการส่งเสริม ดูได้จากทางเมืองพัทยาที่ให้ความสนใจกับชุมชนเกาะล้านน้อยกว่าที่ควร ดังนั้นหากทางเมืองพัทยา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และชาวชุมชนสามารถที่จะทำงานร่วมกัน โดยหน่วยงานของรัฐแนะนำ หรือให้ความรู้ในด้านต่างๆ แก่ชาวชุมชนแล้ว อนาคตของการประกอบอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยวก็คงจะมีไปอีกนานและเกิดความยั่งยืน
3. ทางรัฐควรมีการจัดอบรมมัคคุเทศก์ให้มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น การแนะนำการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสภาพ

แวดล้อม และควรมีการกำหนดให้มีการชี้แจงทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในเมืองไทย ในเรื่องของการรักษาสภาพแวดล้อมเพื่อให้เป็นบรรทัดฐานในการท่องเที่ยวธรรมชาติไปในอนาคต

6.2.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัย

ประเด็นที่ควรทำการศึกษาวิจัยต่อไป เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต เนื่องจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ไม่อาจทำการศึกษาได้อย่างครอบคลุมทุก ๆ ด้าน ยังคงมีประเด็นที่น่าสนใจอีกหลายประเด็นที่น่าจะมีการศึกษาวิจัยต่อไป ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในเรื่องความเป็นไปได้ของการร่วมมือระหว่างภาครัฐ ประชาชนในชุมชน และเอกชน ในการจัดการการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศ การศึกษาในเรื่องของผลกระทบทางวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวหลากหลายเชื้อชาตินำมาสู่ชุมชนท้องถิ่น การศึกษาในเรื่องของความเสมอภาคในการลงทุนประกอบกิจการท่องเที่ยวภายในชุมชน ระหว่างประชาชนในท้องถิ่นกับนายทุนจากภายนอกท้องถิ่น การศึกษาในเรื่องของสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปหลังจากมีการท่องเที่ยวแบบคณะทัวร์เข้ามาในชุมชน เป็นต้น

6.3 ข้อจำกัดในงานวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้มีข้อจำกัดในประเด็นต่างๆ ดังนี้ คือ

6.3.1 ผู้อ่านควรพิจารณาประเด็นต่างๆ เหล่านี้ประกอบด้วย

6.3.1.1 ด้านบริบทของพื้นที่ศึกษา งานวิจัยนี้ไม่อาจจะใช้เป็นคำตอบทั้งหมดสำหรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีผลต่อวิถีชีวิตชุมชนประมงท้องถิ่นได้ เนื่องจากในแต่ละชุมชนและพื้นที่ศึกษาต่างก็มีวิถีและแบบแผนของชุมชนที่แตกต่างกัน สืบเนื่องมาจากความแตกต่างของสภาพพื้นที่และลักษณะนิสัยของคนในท้องถิ่น ความแตกต่างของลักษณะและนิสัยการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน รูปแบบของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว ทั้งเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมล้วนแต่มีผลต่อการท่องเที่ยวทั้งนั้น การตอบรับและได้ตอบสนองต่อการท่องเที่ยวของคนในชุมชนท้องถิ่นก็ล้วนแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน ดังนั้น การศึกษาจึงต้องคำนึงถึงบริบทที่แวดล้อมชุมชนที่ศึกษาคด้วย

6.3.1.2 ข้ออ่อนของงานวิจัย มีข้ออ่อนที่ควรพิจารณา คือ ข้อจำกัดในการเก็บข้อมูล ในส่วนของบริษัททัวร์ไม่ยินยอมที่จะเปิดเผยข้อมูลในการประชาสัมพันธ์ และขายทัวร์ชาวต่างชาติแก่ผู้วิจัย เนื่องจากมีการแข่งขันในตลาดสูงมาก จึงเกรงว่าผู้วิจัยจะเป็นคนของบริษัทคู่แข่ง

มาขอข้อมูล ข้อมูลที่ได้มาจึงมีน้อย ในด้านของความเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากตัวแทนประชากรที่ประกอบอาชีพอยู่บนหาดที่มีความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวกลุ่มทัวร์จากแถบเอเชียมากกว่าจากตัวแทนประชากรที่ประกอบอาชีพอยู่บนหาดที่มีความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวที่ไปท่องเที่ยวกันเองส่วนตัว เนื่องจากผู้วิจัยสนใจผลกระทบจากกลุ่มนักท่องเที่ยวขนาดใหญ่มากกว่า ดังนั้นข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย อาจจะไม่มีความเบี่ยงเบนของข้อมูลที่มาจากกลุ่มตัวแทนประชากรที่แตกต่างกันได้

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2536). สรุปปัญหาและการป้องกันแก้ไข ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ..... . ผลกระทบการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่น. (ม.ป.ป.).
- งานวิจัยและประเมินผล กองวิชาการและแผนงาน. (2544). เอกสารบรรยายสรุปเมืองพัทยา.
ชลบุรี : เมืองพัทยา อัดสำเนา
- กิตติวัฒน์ รัตนดิถก ณ ภูเก็ต. (2541). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว. 17 (4) ,40-52.
- กังวาลย์ จันทรโชติ. (2543). เอกสารประกอบการประชุมประจำปีว่าด้วยเรื่องชุมชน ครั้งที่ 1
“ชุมชนไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง” เรื่อง สถานการณ์ทรัพยากรประมงทะเลของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวและการกีฬา วุฒิสภา .(2540). รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและให้เกิดศักยภาพในการแข่งขันในยุคการค้าเสรี.
กรุงเทพมหานคร : กองกรรมาธิการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- โครงการสังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม. (2529). ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคม วัฒนธรรม ภูมิศึกษาจังหวัดเชียงใหม่. นครปฐม : ภาควิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชลิตา บัณฑุงศ์. (2543). “หัวโพง” พัฒนาการ ลักษณะ และการปรับตัวของชาวประมงพื้นบ้านอันดามัน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรไทย.
- ชูศักดิ์ วิทยากัด. (2530). ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำปิงตอนบน : ศึกษากรณีอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไชยสิทธิ์ พรหมอนุมติ. (2543) การรักษาสภาพแวดล้อมของเกาะล้าน. รายงานการวิจัย โครงการรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิตสำหรับผู้บริหาร มหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2539). การวิจัยทางมานุษยวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรัญ โฆษณานันท์ .บรรณาธิการ. (2543). วิถีสังคมไท สารนิพนธ์ทางวิชาการเนื่องในวาระหนึ่งศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก.
- จามะรี เชียงทอง. (2541). รายงานการวิจัย การท่องเที่ยวและผลกระทบต่อคนเลี้ยงช้างในจังหวัดสุรินทร์. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

- จิรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ. (2544). การท่องเที่ยวกับความเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาวเขา. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฉลวย มุสิกะ และวันชัย วงสุตาวรรณ. (2542). รายงานการวิจัย. คุณภาพน้ำในแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่สำคัญ บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก. ชลบุรี : สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ณัฐพร แสงประดับ. (2527). การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เป็นผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยว : หมู่บ้านบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศุ่ย ชุมสาย และฉิบพัน พรหมโยธี. (2527). ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์.
- นิคม จารุมณี. (2535). การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____. (2536). การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : โอ เอส พรินติ้ง เฮาส์.
- นิตี เอียวศรีวงศ์. (2535). รายงานการวิจัย เรื่อง การท่องเที่ยวในงานบุญบั้งไฟและการแกะสลักไม้. รายงานประกอบการประชุมวิชาการประจำปี 2535 . กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- _____. (2536). ท่องเที่ยวบุญบั้งไฟในอีสาน : บุญบั้งไฟต้องรับใช้ชาวยโสธร ไม่ใช่ชาวยโสธรรับใช้บุญบั้งไฟ. กรุงเทพมหานคร .พิมพ์เศส พรินติ้ง เซ็นเตอร์.
- _____. (2538). ผ้าขาวม้า ผ้าจีน กางเกงใน และฯลฯ : ว่าด้วยประเพณีความเปลี่ยนแปลงและเรื่องสรรพสาระ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.
- นันทิwa เกิดชื่น. (2533). ขีดความสามารถทางสังคมของแหล่งท่องเที่ยวประเภทชายหาด ศึกษาเฉพาะกรณี เกาะเสม็ด จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- น้ำฝน บุญยะวัฒน์ . (2540) การพัฒนาการท่องเที่ยวแถบบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว , 16 (4) , 26 - 35.
- บุญเลิศ ศาสก. (2530). การประมงทะเลในน่านน้ำไทย . รายงานผลการสัมมนาพร้อมภาครัฐบาลและภาคเอกชน 4-6 มิถุนายน 2530. ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพมหานคร : พลพณิชการพิมพ์.

- บุญถื่อ คชเสนีย์. (2532). ความรู้และความตระหนักของประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บริเวณสถานที่ท่องเที่ยวชายทะเล : เกาะเสม็ด จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เบญจา ยอดดำเนิน แอ๊ดติง, นุปลา ศิริรัมย์ และวาทีณี บุญชะลิกย์. (2531). การศึกษาเชิงคุณภาพ : เทคนิคการวิจัยภาคสนาม. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปรีดา เฉลิมเผ่า (บรรณาธิการ). (2540). เจ้าชาวบ้าน เล่ม 2. รวมบทความแปล เกี่ยวกับสังคมไทยโบราณ ครอบครัว พิธีกรรม และการเปลี่ยนแปลง ของ ม.ร.ว.อภินิ รพีพัฒน์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปฐพี อากมานนท์ มอนซอน และคณะ. (2535). โครงการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวเดินป่าต่อสถานะแวดล้อมและประชาชนในท้องถิ่น. นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ผู้เข้ารับการศึกษาอบรม หลักสูตรนักวิจัยทางสังคมศาสตร์ รุ่นที่ 17. (2525). รายงานการวิจัย เรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อประชาชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ภราเดช พัทฒวิเชียร . (2539). เอกสารประกอบการประชุม ECOTOURISM NETWORK'96 จัดทำโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ร่วมกับมูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว วันพุธที่ 6 มีนาคม 2539 ณ ห้องเพลินจิต โรงแรมอิมพีเรียล ถนนวิฑู. กรุงเทพมหานคร : ไร่ไทยเพรส.
- _____ . (2543). 40 ปี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว , 19 (2), 10-15.
- ภาควิทยาศาสตร์ทางทะเล คณะวิทยาศาสตร์. (2529). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการสำรวจเบื้องต้น ทรัพยากรใต้ทะเลเพื่อการท่องเที่ยว : ส่วนพิทยา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มิศรา สามารถ .(2543). รายงานผลการศึกษาวิจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. กรุงเทพมหานคร : แอล.ที. เพรส.
- ยศ สันตสมบัติ. (2538). ท่าเกวียน : บทวิเคราะห์เบื้องต้นว่าด้วยการปรับตัวของชุมชนชาวนาไทยท่ามกลางการปิดล้อมของวัฒนธรรมอุตสาหกรรม. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- รณกร ตีรกีานนท์. (2541). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพัฒนาป่าชุมชน . จุลสารการท่องเที่ยว, 17 (2) , 38-49.
- รติกา อังกร. (2542). การท่องเที่ยว: อนุรักษ์หรือทำลายศิลปวัฒนธรรมไทย. วารสารสุขโขทัย ธรรมาธิราช, 12 (3), 118-126.
- รุ่ง กาญจนวิโรจน์ . (2543). แนวโน้มการท่องเที่ยวในศตวรรษที่ 21 . จุลสารการท่องเที่ยว, 19 (1), 4-18 .
- รุ่งทิพ ว่องปฏิบัติกร. (2544). การท่องเที่ยวกับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม. จุลสารการท่องเที่ยว, 20 (1), 18-38.
- วรรณพร วณิชชานุกร. (2540). การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพมหานคร : ทรรศน์ศิลป์.
- วนิดา วิชัยประเสริฐกุล.(2541). ผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพแวดล้อมเมือง พัทธยา. ปรินญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต, ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วไลลักษณ์ น้อยพยัคฆ์. (2542) . แนวโน้มและพยากรณ์การท่องเที่ยวโลก. จุลสารการท่องเที่ยว, 18 (3), 20-25.
- วัฒนา สุกัณสีล. (2540): รายงานผลการวิจัย สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนชาว ประมงรอบอ่าวปัตตานี การเปลี่ยนแปลง ปัญหา และการปรับตัว. ปัตตานี : ศูนย์ศึกษาและพัฒนาอ่าวปัตตานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- _____ . (2539). รายงาน โครงการวิจัยป่าชุมชนในภาคใต้ เรื่อง การเปลี่ยนแปลง ปัญหา และทางเลือกของชุมชนประมง : กรณีศึกษาการใช้ประโยชน์ป่าชายเลน หมู่บ้านคาโต๊ะ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี. ปัตตานี : สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- _____ . (2544). เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการระดับชาติ สาขาสังคมวิทยา ครั้งที่ 1 เรื่อง สถานภาพผลงานวิจัยเกี่ยวกับพลวัตการปรับตัวของสังคมไทย ประเด็นพลวัต และความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม เรื่อง ชุมชนประมง ปัญหาและการจัดการ ทรัพยากรสัตว์น้ำ. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- วิชาญ ศิริชัยเอกวัฒน์. (2539). ยุทธศาสตร์การประมงทะเลของไทย. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน รุ่นที่ 8 ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2538 – 2539. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

- วิทยากร เชียงกุล. (2527). การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร : นีบเกละ.
- วินิจ วีรยางกูร. (2532). การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- วิลาศ เตชะไพบูลย์. (2543). การท่องเที่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน. สถานะการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2538 โลกสีเขียว : จิตสำนึกใหม่แห่งมนุษยชาติ . กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- ศยามล ไกรยูรวงศ์ (บรรณาธิการ). (2541). ทะเลชุมชน คู่มือกฎหมายสำหรับชาวประมงพื้นบ้าน. กรุงเทพมหานคร : สมใจการพิมพ์.
- ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. (2530). อนาคตประมงไทย. รายงานผลการสัมมนาพร้อมภาครัฐบาลและภาคเอกชน 4-6 มิถุนายน 2530 . กรุงเทพมหานคร : พลพันธ์การพิมพ์ .
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, แผนงานเศรษฐกิจรายสาขา. (2536). โครงการศึกษา ทบทวนวางแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.(2541). รายงานหลัก การศึกษาเพื่อกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- _____ . (2542) รายงานขั้นสุดท้าย การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. (พิมพ์ครั้งที่ 2) . กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- สมนึก ศรีปลั่ง. (2530). เศรษฐกิจประมงไทยและแนวโน้มในอนาคต. รายงานผลการสัมมนาพร้อมภาครัฐบาลและภาคเอกชน 4-6 มิถุนายน 2530. ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพมหานคร : พลพันธ์การพิมพ์.
- สมบรูณ์ คำแหง (บรรณาธิการ). (2541). สถานการณ์และปัญหาของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ ปี 2540. กรุงเทพมหานคร : เฟื่องฟ้า พริ้นติ้ง จำกัด.
- สมสกุล แอลเฟรด. (2540). พฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของประชาชนในท้องถิ่น : กรณีศึกษา เกาะล้าน เมืองพัทยา. ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุภาวดี จันทวานิช. (2539). วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2540). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสวภา พรสิริพงษ์ และพรทิพย์ อุษุภรัตน์. (2535). ชีวิตลูกเรือประมงอีสาน. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์.

เสรี วงศ์ไพจิตรต์. (2534) จุดหักเหของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ชนวนให้เกิดขบวนการนิเวศวิทยาทางการเมือง. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน รุ่นที่ 3 ประจำปีการศึกษา พ.ศ.2533 -2534 . กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

สุนันทา นิลเพชร. (2544). “อวนลาก” ภาพสะท้อนวิกฤตทะเลไทย : แก้ไขโดยองค์กรชุมชน. กรุงเทพมหานคร : เฟื่องฟ้า พรินต์ติ้ง จำกัด.

สุเมตต์ ปุณณาการ. (2534). รายงานการวิจัย การศึกษานุกรมวิธานของเอโค โนเดิร์ม บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก. ชลบุรี : สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุรีย์ บุญญานุกงศ์. (2539). ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว ศึกษากรณีจังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สีลาภรณ์ นาคทรพรพ และฉลวยลักษณ์ สีนประเสริฐ (บรรณาธิการ). (2537). ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท : ประสพการณ์จากนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ. (2535). แผนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ใน เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง มิติใหม่ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม : ภาคตะวันออก. กรุงเทพมหานคร : เนติกุลการพิมพ์.

สำนักงานสถิติแห่งชาติและกรมประมง. (2535). รายงานการสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางประมงทะเล พ.ศ. 2533. กรุงเทพมหานคร : กองรายงานสถิติ.

_____. (2540). สำมะโนประมงทะเล พ.ศ. 2538 ทั่วประเทศ. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอักษรไทย.

_____. (2540). สำมะโนประมงทะเล พ.ศ. 2538 เขตประมง 2 (เขตอ่าวไทยตอนใน) ชลบุรี ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา.

- ..... (2544). รายงานการสำรวจรายได้ของครัวเรือนทำประมงทะเลขนาดเล็ก พ.ศ. 2543. กรุงเทพมหานคร : กองคลังข้อมูลและสนเทศสถิติ.
- สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2534). การศึกษาทบทวนแผนพัฒนาการท่องเที่ยว เมืองพัทยา และจังหวัดระยอง จันทบุรี ตราด. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ..... (2540). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพแผนการลงทุน ของจังหวัดทั่วประเทศด้านการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2534). เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง ทิศทางการวิจัยและการพัฒนา ทางวัฒนธรรมในภาคเหนือ. เชียงใหม่ : คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ..... (บรรณาธิการ). (2543). พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร สถาน การณ์ในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ..... (บรรณาธิการ). (2543). พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร กระบวน ทัศน์และนโยบาย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ..... (2544). วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน : พลวัตและศักยภาพของชุมชนใน การพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ..... (2544). มิติชุมชน : วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วย สิทธิ อำนาจ และการจัดการ ทรัพยากร. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อาภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา.(2541). การเปลี่ยนแปลงการทำประมงพื้นบ้านในจังหวัด พระนครศรีอยุธยาในช่วงเวลา 30 ปี. โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุชาติ พวงสำลี และ อรทัย อาจอ่ำ (บรรณาธิการ). (2541). การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและ สังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Panayotou ,Theodore ; Adulavidhaya Kamphol ; Artachinda Supanee ; Isvilanonda Somporn & Thanwa Jitsanguan (1985). Small-scale fisheries in Asia : socioeconomic analysis and policy. Ottawa : IDRC.

ภาคผนวก ก

รายชื่อชาวบ้านผู้ให้สัมภาษณ์ในการทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตชุมชนเกาะล้าน เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

ชื่อนามสกุล	วันที่สัมภาษณ์
นางแดง อนันตศิลากุล	2 กรกฎาคม 2544
นายบุญเลิศ เทศทอง	4 กรกฎาคม 2544
นางเตือน แก้วจอย	4 กรกฎาคม 2544
ลุงพล	16 กรกฎาคม 2544
ยายจ้อย	8 สิงหาคม 2544
นายช่วย	2 กันยายน 2544
นางแซ	27 กันยายน 2544
ยายมา	27 กันยายน 2544
ลุงประชา	18 ตุลาคม 2544
เจ้าอาวาสวัดใหม่สำราญ ที่แก้ว	29 พฤศจิกายน 2544
นายชวลิต คงบุญรักษ์	6 ธันวาคม 2544
ลุงช่วย ขวัญเมือง	18 มกราคม 2545
นายสาคร ขวัญม่วง	19 มกราคม 2545
นายศักดิ์ แสงสว่าง	7 มีนาคม 2545
นายละม่อม คงรำพึง	10 มีนาคม 2545
พี่ฟู	10 มีนาคม 2545
นายเชื้อม เงินเปี่ยม	13 มีนาคม 2545
ป้าศักดิ์ศรี	17 เมษายน 2545
นายไชยสิทธิ์ พรหมอนุมัติ	18 เมษายน 2545
นายวาริ ม่วงแก้ว	20 เมษายน 2545
นายปัญญา	23 เมษายน 2545
นางนฤมล พุมมา	28 เมษายน 2545
นายวิธาน พุมมา	28 เมษายน 2545

ลุงเสียง	29 เมษายน 2545
ลุงหวนก	29 เมษายน 2545
นายสำเร็จ	30 เมษายน 2545

เจ้าหน้าที่

ด.ต.สุพัต กติบุตร	23 มีนาคม 2544
เจ้าหน้าที่งานนโยบายและแผนเมืองพิทยา	27 มีนาคม 2544
เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคกลางเขต 3	30 มีนาคม 2544

ภาคผนวก ข
แนวทางการสัมภาษณ์

แนวคำถาม

● **กลุ่มชาวบ้านในชุมชน**

1. **สภาพทั่วไปของชุมชน**

- ประวัติศาสตร์ของชุมชน ผู้ก่อตั้งชุมชน แหล่งที่มา
- การตั้งถิ่นฐาน
- สภาพชุมชนในสมัยก่อตั้ง
- สภาพแวดล้อม ฐานทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน (ทะเล ชายหาด ปะการัง ฯลฯ)
- ลักษณะการประกอบอาชีพ การทำประมงพื้นบ้านของชุมชน
- ลักษณะของครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ
- ข้อมูลทางด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา รายได้
- ประวัติการใช้ทรัพยากร รูปแบบการใช้ทรัพยากร ผลประโยชน์ที่ได้รับจากทรัพยากรท้องถิ่นนับจากอดีตสู่ปัจจุบัน
- การแลกเปลี่ยนทรัพยากรท้องถิ่นกับชุมชนภายนอกนับจากอดีตสู่ปัจจุบัน

2. **พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของชุมชนชาวประมง**

- พัฒนาการของการท่องเที่ยวในเกาะล้านตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน
- วิธีคิด ทักษะคติของชาวบ้านต่อการท่องเที่ยวในเกาะล้าน
- ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งก่อนและหลังการเข้ามาของธุรกิจการท่องเที่ยว
- โครงสร้างอำนาจในชุมชนที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชน
- ความสัมพันธ์ของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในระยะเวลาที่ทำการประมงและภายหลังที่ปรับเปลี่ยนมาเป็นการให้บริการด้านการท่องเที่ยว
- พัฒนาการของการประกอบอาชีพให้บริการด้านการท่องเที่ยว ตั้งแต่เริ่มต้นจนปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง แบบแผนการประกอบอาชีพ

3. การปรับตัว/ การเรียนรู้ ของชุมชนภายหลังที่เกิดธุรกิจการท่องเที่ยวภายในชุมชน

- รูปแบบการปรับตัว เช่น ปรับตัวเรื่องการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น
- รูปแบบการปรับตัวทางด้านการประกอบอาชีพที่ตอบรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ
- การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ชุมชน

● กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ

- แผนพัฒนาเมืองพัทยาและเกาะล้านในอดีต – ปัจจุบัน – อนาคต
- ผลกระทบจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวต่างๆ
- ระบบการปกครองของเมืองพัทยา และเกาะล้าน
- โครงสร้างอำนาจ ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองพัทยาและเกาะล้าน

ภาคผนวก ก

(สำเนา)

ประกาศเมืองพัทยา

เรื่อง การจัดระเบียบการใช้น้ำบริเวณชายฝั่งเมืองพัทยาและเกาะล้าน

เพื่อประโยชน์ในการควบคุมและส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพัทยา ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการจอดเรือ และเพื่อความปลอดภัยของประชาชนและนักท่องเที่ยวที่ลงเล่นน้ำทะเลและเล่นกีฬาทางน้ำ

อาศัยอำนาจตามความในข้อ 4 และข้อ 5 แห่งข้อบัญญัติเมืองพัทยา เรื่อง การควบคุมและส่งเสริมกิจการท่องเที่ยว พุทธศักราช 2522 จึงให้ยกเลิกประกาศเมืองพัทยา ลงวันที่ 18 สิงหาคม 2525 และประกาศเมืองพัทยา ลงวันที่ 16 เมษายน 2527 เรื่อง กำหนดเขตว่ายน้ำ เขตเรือกีฬา และเขตจอดเรือบริเวณชายฝั่งเมืองพัทยา และให้ประกาศกำหนดเขตควบคุมและส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพัทยา บริเวณชายฝั่งเมืองพัทยา และบริเวณชายฝั่งเกาะล้านเป็นเขตว่ายน้ำ เขตเรือกีฬาและเขตจอดเรือ สำหรับประชาชนและนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปใช้สอยร่วมกัน โดยกำหนดขึ้นใหม่ ดังนี้

1. บริเวณชายฝั่งอ่าวพัทยา

1.1 เขตว่ายน้ำแบ่งเป็น 5 เขต คือ

เขตว่ายน้ำที่ 1 เริ่มจากบริเวณชายหาด โรงแรมแกรนด์พาลเลซ ถึงบริเวณโหนดหินหัวแหลมโรงแรมแกรนด์พาลเลซ ความยาว 200 เมตร ห่างจากฝั่งลงไป 100 เมตร

เขตว่ายน้ำที่ 2 เริ่มจากบริเวณโหนดหินหัวแหลมโรงแรมแกรนด์พาลเลซ ถึงบริเวณศูนย์การค้าศรีนคร (เสาไฟฟ้าหมายเลข 1) ให้ใช้ตั้งแต่เดือนเมษายน ถึงเดือนกันยายน ทุกปี ความยาว 300 เมตร ห่างจากฝั่งลงไป 100 เมตร

เขตว่ายน้ำที่ 3 เริ่มจากบริเวณศูนย์การค้าศรีนคร (เสาไฟฟ้าหมายเลข 10) ถึงบริเวณปากซอย 3 (ซอยเศรษฐภักดี) ความยาว 200 เมตร ห่างจากฝั่งลงไป 100 เมตร

เขตว่ายน้ำที่ 4 เริ่มจากบริเวณปากทางเข้าศูนย์การค้าพัทยาพาลเลซ ถึงบริเวณปากซอยสายรุ้ง ความยาว 200 เมตร ห่างจากฝั่งลงไป 100 เมตร

เขตว่ายน้ำที่ 5 เริ่มจากบริเวณปากทางเข้าศูนย์การค้าพัทยาเซนเตอร์ ถึงบริเวณเขตด้านทิศเหนือ โรงแรม โอเชียนวิว ความยาว 200 เมตร ห่างจากฝั่งลงไป 100 เมตร

1.2 เขตรับส่งผู้โดยสาร กำหนดให้เรือเข้ามาจอดเพื่อทำการรับ – ส่ง ผู้โดยสารเท่านั้น เมื่อไม่มีผู้โดยสาร เรือทุกลำต้องไปจอดในเขตทอดสมอ แบ่งเป็น 4 เขต คือ

เขตรับ – ส่ง ผู้โดยสารที่ 1 เริ่มจากบริเวณโขดหินหัวแหลมโรงแรมแกรนด์พาเลซ ถึงบริเวณศูนย์การค้าศรีนคร (เสาไฟฟ้าหมายเลข 10) ตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงเดือนมีนาคมของทุกปี

เขตรับ – ส่ง ผู้โดยสารที่ 2 เริ่มจากบริเวณปากซอย 3 ถึงบริเวณปากทางเข้า โรงแรมพญาพาเลซ ความยาว 200 เมตร

เขตรับ – ส่ง ผู้โดยสารที่ 3 เริ่มจากบริเวณปากซอยสายรุ้ง ถึงบริเวณศูนย์การค้า พญาเซนเตอร์ ความยาว 400 เมตร สำหรับในเขตนี้ ให้ใช้สำหรับจอดเรือลากรัมได้ด้วย

เขตรับ – ส่ง ผู้โดยสารที่ 4 เริ่มจากบริเวณทางเข้า (เดิม) โรงแรมรอยัลแกรนด์ จนถึงบริเวณป้อมตำรวจสายแยกพญาใต้ ความยาว 830 เมตร

1.3 เขตจอดเรือสกุเตอร์และเรือกีฬา เริ่มจากแนวเขตรั้วโรงแรมไอเชียนวิวทางด้าน ทิศใต้ถึงบริเวณทางเข้า (เดิม) โรงแรมรอยัลแกรนด์ ความยาว 500 เมตร

1.4 เขตเล่นเรือสกุเตอร์ ที่ผู้ที่เช่าเรือสกุเตอร์ขับขึ้นในอ่าวพญาใต้ ให้เล่นเรือสกุ ตอร์ ได้ภายในพื้นที่ถัดจากเขตว่ายน้ำ ห่างจากฝั่งไม่เกิน 500 เมตร ตามแนวท่อนแสดงเขต เริ่มจาก บริเวณ โรงแรมแกรนด์พาเลซถึงสุดเขตพญาใต้

1.5 เขตทอดสมอจอดเรือโดยสารนำเที่ยว บรรดาเรือโดยสารนำเที่ยวให้จอดทอดสมอ ได้ภายในพื้นที่ถัดจากเขตเล่นเรือสกุเตอร์ ตามแนวท่อนแสดงเขต เริ่มจากบริเวณด้านใต้โรงแรม ดุสิตริสอร์ท (แกรนด์พาเลซ) ถึงสุดเขตพญาใต้

1.6 เขตเล่นใบและกีฬาอื่น บรรดาเรือใบและเรือสำราญกีฬาอื่นๆ เช่นเรือลากสกีฯ ให้เล่นได้นอกเขตทอดสมอจอดเรือ

2. บริเวณชายฝั่งเชิงเขาพญา

2.1 เขตว่ายน้ำแบ่งออกเป็น 3 เขตคือ

เขตว่ายน้ำที่ 1 เริ่มจากบริเวณโขดหินโรงแรมรอยัลคลิฟ ถึงบริเวณบันไดลงชาย หาดของโรงแรม ความยาว 100 เมตร ห่างจากฝั่งลงไป 50 เมตร

เขตว่ายน้ำที่ 2 เริ่มจากบริเวณโขดหินริมรั้วโรงแรมโคซี่ ถึงบริเวณบันไดลงชาย หาดของโรงแรมไอส์แลนด์วิว ความยาว 100 เมตร ด้านทิศเหนือห่างจากฝั่งลงไป 50 เมตร ทิศใต้ ห่างจากฝั่งลงไป 10 เมตร

เขตว่ายน้ำที่ 3 เริ่มจากบริเวณบันไดลงชายหาดของโรงแรมธนาพร ถึงบริเวณหาด ด้านหน้าของโรงแรมเอเชีย ความยาว 100 เมตร ห่างจากฝั่งลงไป 50 เมตร

- 2.2 เขตจอดเรือ ให้เรือทั่วไปจอดเรือได้นอกเขตที่กำหนดให้เป็นเขตว่ายน้ำ
  - 2.3 เขตเล่นเรือสกูเตอร์ ให้เล่นเรือสกูเตอร์ได้นอกเขตที่กำหนดให้เป็นเขตว่ายน้ำ ห่างจากฝั่งไม่เกิน 500 เมตร
3. บริเวณชายฝั่งหาดจอมเทียน
    - 3.1 เขตว่ายน้ำ แบ่งเป็น 3 เขต
      - เขตว่ายน้ำที่ 1 เริ่มจากบริเวณชายฝั่งหน้าคอบบรา คาบาน่า ไปทางด้านตรงข้าม หอพัก วาย.เอ็ม.ซี.เอ. ความยาว 300 เมตร ห่างจากฝั่งลงไป 100 เมตร
      - เขตว่ายน้ำที่ 2 เริ่มจากบริเวณชายฝั่งหน้าระรินทิพย์คอนโดมิเนียม ไปยังทางด้านตรงข้ามวิลล่า นาวิน ความยาว 300 เมตร ห่างจากฝั่งลงไป 100 เมตร
      - เขตว่ายน้ำที่ 3 เริ่มจากบริเวณชายฝั่งหน้าอำนวยการวิลล่า ไปยังทางด้านตรงข้ามซอยชัยพฤกษ์ ความยาว 300 เมตร ห่างจากฝั่งลงไป 100 เมตร
    - 3.2 เขตจอดเรือ ให้เรือทั่วไปจอดเรือได้นอกเขตที่กำหนดให้เป็นเขตว่ายน้ำ
    - 3.3 เขตเล่นเรือสกูเตอร์ ให้เล่นเรือสกูเตอร์ได้นอกเขตที่กำหนดให้เป็นเขตว่ายน้ำ ห่างจากฝั่งไม่เกิน 500 เมตร
  4. บริเวณชายฝั่งเกาะล้าน (หาดตาแหวน)
    - 4.1 เขตว่ายน้ำ แบ่งเป็น 2 เขต คือ
      - เขตว่ายน้ำที่ 1 เริ่มจากบริเวณหน้าบ้านฉวี ถึงบริเวณหน้าร้านชมทะเล ความยาว 40 เมตร ห่างจากฝั่งลงไป 70 เมตร
      - เขตว่ายน้ำที่ 2 เริ่มจากบริเวณหน้าร้านเล็กซ็อบ ถึงบริเวณหน้าร้านไทเฮาส์ ความยาว 40 เมตร ห่างจากฝั่งลงไป 70 เมตร
    - 4.2 เขตจอดเรือ ให้เรือทั่วไปจอดเรือได้นอกเขตที่กำหนดให้เป็นเขตว่ายน้ำ
    - 4.3 เขตเล่นเรือสกูเตอร์ ให้เล่นเรือสกูเตอร์ได้นอกเขตที่กำหนดให้เป็นเขตว่ายน้ำ ห่างจากฝั่งไม่เกิน 500 เมตร

ผู้ใดฝ่าฝืนแนวเขตที่กำหนดไว้ข้างต้นนี้ ถือว่าเป็นการกระทำการอันเป็นเหตุให้เดือนร้อน ราคากฎหรือไว้ประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว มีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ยกเว้นเมื่อมีเหตุอันจำเป็น เช่น คลื่นลมแรง หรือประสบอันตราย หรือมีเหตุฉุกเฉินเกิดขึ้นในเรือ เป็นต้น

ทั้งนี้ การกำหนดแนวเขตต่างๆ ให้ถือแนวท่อนหรือป้ายเครื่องหมายที่เมืองพิทยากำหนดไว้เป็นสำคัญ และให้กำหนดเวลาควบคุม ตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตกทุกวัน

จึงประกาศมาให้ทราบทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ 11 ธันวาคม 2527

(ลงชื่อ) วันชัย จรรย์วงศ์
(นายวันชัย จรรย์วงศ์)
ปลัดเมืองพิทยา

แผนกนิติการ

กองวิชาการและแผนงาน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวศุภวรรณ โพธิ์นาค
วัน เดือน ปีเกิด	3 มกราคม 2514
สถานที่เกิด	จังหวัดตาก ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, พ.ศ. 2531- 2534 บัญชีบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. 2536 – 2539 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, พ.ศ. 2540 – 2545 วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เทคโนโลยีการวางแผน สิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชนบท)
ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน	พ.ศ. 2535 – 2542 รองสารวัตร งาน 3 ฝ่ายอำนวยการ กองการสอบ สำนักงานกำลังพล กรมตำรวจ พ.ศ. 2543 - ปัจจุบัน พนักงานสอบสวน (สบ.1) สถานีตำรวจภูธรอำเภอ เกาะสีชัง ช่วยราชการ สถานีตำรวจภูธรตำบลพัทธยา

Executive Summary

Research Problem and Its Significance

This research addresses issues of tourist impact on the livelihoods of people who live in a local community. A small fishing community located in an island called Koh Larr near (7.7 kilometres) Pattaya in Chonburi province, one of Thailand's well-known tourist spots.

Although the topic of tourist impact in Thailand has increasingly received a lot of attention and a large volume of literature is available, there is still a great deal of debate on the trade-off. From a national point of view, tourist industry has done tremendously well in bringing foreign currencies into the country. International corporations and the formal business sector also have had great benefits from the continued coming of tourists. Several macro studies show that they have created jobs and used services and resources available in the country.

But it is still debatable when we look at what happened in local communities? As literature reviewed in Chapter 2 shows, there appears to be more negative and positive impacts from tourism. Most mentioned evidence is that tourism has an adverse impact on local lifestyles and cultural values. In Pattaya, a long and well-known tourist resort in the east, for example, it is argued that those who have benefited from tourism are those in the formal sector, namely tourist companies, large corporations who own hotels and transportation. Studies also show that traditional fishing communities along coastlines in the east and both sides of the southern part of Thailand have played an important part in Thai economy and sustainability of coastal ecology. By focusing on a formerly fishing community, the study will generate knowledge necessary for the management issues, as opposed to stopping short at the impact. It is hope that by looking into the community's way of change and adaptation, some management issues of those creating negative impact will emerge.

In this study, a community formerly engaged in small-scale fishing located in a small Island close to Pattaya, is selected as a case study. The study will contribute to this debate of the

negative and positive impact scenario. Its aims also to address some of the management issues which might shed some lights in the current debate. It puts an emphasis on the changes in the livelihoods of the people in the community: how the people there, a local fishing community, responded to force exerted by tourist industry.

Objectives:

The main objectives of the study are to:

Document changes and development, tourist impact and response of the people in the island of Koh Larn, Chonburi province; Describe internal and external factors that stimulate tourist industry into the island, and; Examine the impact of tourism on the peoples' livelihoods.

Methodology

With the aim of providing a holistic view of changes that have taken place in the community, the research employs a qualitative approach, with an emphasis on fieldwork conducting in-depth interviews of local key informants. All key informants include native fishermen, local residents, proprietors of tourist services, all of whom live in a small island known as Koh Larn, formerly a small-scale fishing village of Pattaya in Chonburi province. Fieldwork was conducted during July 2001-April 2002. This research employs a qualitative approach, based on fieldwork. In fieldwork, data were collected through semi-structured interviewing of key informants. Interviews were recorded in field-notes. Analysis of data was based on framing questions and recorded texts are used to respond to them.

Constraints and Limitations of Research

Like any studies, this research has some constraints. Due to limited time and budget available, the period of fieldwork was not as long as it should have been. In addition, the actual fieldwork was also interrupted by the researcher's official duty in the city of Pattaya. The

research feels that the method is useful to get into insights of the local community. Should more time was spent, we could have learned more about other issues related to the research topic.

Summary of Findings

It is found that tourism, from its inception in the early 60s up to the present, has made a great deal of impact, both positive and negative, on the peoples' livelihoods. On the positive side, tourism has provided alternatives for income-generating activities from that of the traditional fishing. This, however, raise a question of sustainability, since all of these activities depends entirely on number of tourists. It seems quite a high degree of risk for the whole community to be depending on a single variable, namely tourism. Provided that the environment and natural resources, especially beaches and corals, are well protected for tourist attraction, community's wellbeing is likely to sustain. Records show that cultural beliefs still held by the majority of the people there. The community of Koh Larn island also received a lot of infrastructure funded by the government.

On the opposite, some problems can be anticipated. Continued increase of in-migration might create social conflicts. Unless a strong sense to community is built on the island, crimes and violence are likely to occur. Another serious problem anticipated comes from problems related to environment and natural resources. There are serious problems of solid wastes and sewage problems, which, if not properly managed, could destroy the island's natural resources. No systematic management of these problems has yet to be in place. This shows the lack of collaboration among all stakeholders. Sustainability of tourism in this island, therefore, rest on the ability of the people of all sectors, not only in the Koh Larn, but also in Pattaya, the municipality to which it belong.

Recommendations

Since the research shows that most of the negative impact brought about by tourism is related to management issues. The core population is native to the island. There should be a

serious attempt to empower the local people to have active participation in decision making at all levels. It is strongly recommended that there is an urgent need to put an environmental monitoring system to keep updating the current situation of the natural resources. To ensure the effectiveness of the system, local people should be given an opportunity to participate throughout the process. There is also a need for further development of local initiatives on ecological tourism management. Finally, further research on equity issues in tourist businesses and services is recommended.

